

Rapport
2011:3

KONJUNKTURBAROMETER HAMMERFEST Vår 2011

***Fokustema tillegg:
-infrastruktur og petroleumsklynge***

Stig Karlstad (red.), Ivar Lie, Inge Berg Nilssen

Forsidefoto: Allan Klo - Utsikt over Hammerfest og Melkøya, 2. januar 2007

Tittel : **Konjunkturbarometer Hammerfest Vår 2011**
- med tilleggstema infrastruktur og petroleumsklynge

Forfatter : Stig Karlstad (red.), Ivar Lie og Inge Berg Nilssen

Norut Alta – Áltá
rapport : 2011:3

ISBN : 978-82-7571-208-8

Oppdragsgiver : Hammerfest kommune, Næringsavdelingen

Prosjektleder : Stig Karlstad

Oppsummering : Dette er første utgave av KonjunkturBarometer Hammerfest.
Barometeret er ment å speile utviklingstrekk, utfordringer og rammebetingelser kommunen står overfor i arbeidet med å utvikle kommunen. Dette er basert på presentasjon av oppdaterte data og korte analyser. Dette vil både kunne benyttes som redskap i kommunens arbeid med å tilrettelegge for næringslivet, bidra til en robust befolkningsutvikling og i planarbeidet. Ytterligere vil det være en oppdatert informasjonskilde for interessenter på administrativt og politisk nivå i kommunen, for befolkningen og kanskje også brukes som et strategisk informasjonsverktøy for deler av næringslivet. Som en del av opplegget inngår å velge ut ett eller flere fokustema som er aktuelt ut fra kommunens utfordringer og muligheter. I 2011 er dette “Infrastrukturutfordringer sett fra næringslivet” og “Petroleumsklyngen Hammerfest”.

Emneord : Konjunkturbarometer, Hammerfest, infrastruktur, petroleumsklynge, næringsutvikling, befolkningsutvikling

Dato : Mai 2011

Antall sider : 135

Pris : kr 150,-

Utgiver : Norut Alta - Áltá as
Kunnskapsparken, Markedsgata 3
9510 ALTA

Foretaksnummer: 983 551 661 MVA

Telefon: 78 45 71 00
Telefaks: 78 45 71 01
E-post: post@finnmark.norut.no
www.finnmark.norut.no

Trykk : Norut Alta – Áltá as

Forord

KonjunkturBarometer Hammerfest Vår 2011 utgis for første gang, og er ment å ta sentrale utviklingsaspekter på pulsen basert på oppdaterte data og korte analyser av situasjonen. Vi kjenner ikke til at lignende barometer er utarbeidet for så mange andre kommuner i Finnmark eller ellers. Denne utgaven av barometeret har nok ikke funnet sin endelige form, og vil være aktuelt å justere for senere utgaver.

Barometeret er ment å speile utviklingstrekk, utfordringer og rammebetingelser kommunen står overfor i arbeidet med å utvikle kommunen. Det vil både kunne benyttes som et redskap i kommunens arbeid med å tilrettelegge for næringslivet, skape en robust befolkningsutvikling og i planarbeidet. Ytterligere vil det være en oppdatert informasjonskilde for interessenter på administrativt og politisk nivå i kommunen, for befolkningen og kanskje også brukes som et strategisk informasjonsverktøy for deler av næringslivet. Som en del av arbeidet med barometeret har en valgt ut to fokustema som tillegg til selve konjunkturanalysene, nemlig “Infrastrukturutfordringer sett fra næringslivet” og “Petroleumsklyngen Hammerfest”.

Oppdragsgiver har vært Hammerfest kommune ved næringsavdelingen. Kontaktperson ved næringsavdelingen har vært Alf Birger Olsen. Arbeidet er utført med finansieringsstøtte fra Statoil og ENI Norge vedrørende Fokustema 2: “Petroleumsklynge Hammerfest” (kapittel 6).

KB Hammerfest Våren 2011 er utviklet og skrevet av Norut med seniorforsker Stig Karlstad som hovedforfatter og prosjektleder. Medforfattere, gjennom bidrag til deler av datagrunnlaget i noen av kapitlene, har vært Norut-forskerne Inge Berg Nilssen og Ivar Lie. Datainnsamling er i hovedsak innhentet perioden 4. kvartal 2010 til 1. kvartal 2011. Vi tar forbehold om hendelser og endringer i perioden og fram til publisering som vi ikke har klart å oppdatere. Det aller meste av registerdata er imidlertid oppdatert så langt nyeste data har vært tilgjengelig.

Norut Alta - Áltá, mai 2011

Sveinung Eikeland

Adm. dir.

Stig Karlstad

seniorforsker/prosjektleder

Avgrensning av fokus for "Konjunkturbarometeret":

Et avgjørende valg er om konjunkturbarometeret primært skal belyse utvikling når det gjelder verdiskapingen (sysselsetting og næringsutvikling) og forutsetningene for verdiskapingen i kommunen (for eksempel arbeidskrafttilgang og befolkningsutviklingen). Eller, om barometeret skal favne bredere ved også å belyse andre forutsetninger for befolkningsutvikling enn næringsutvikling. Slike "andre forutsetninger" kan for eksempel være tilbud og kvalitet på offentlige tjenester – bl.a. kulturtilbud, antall barnehageplasser, tilbudene på helsetjenester og høgskoletilbud, opplevels- og kulturtilbud mv.

Oppdragets **hovedprioritet**, og som er lagt til grunn i dette dokumentet, er å belyse:

Hva er status for næringsutviklingen og grunnlaget for verdiskaping i kommunen slik situasjonen har utviklet seg de siste årene. Dette inkluderer også å belyse utviklingstrekk innen befolkning og befolkningsstruktur, som en del av grunnlaget for verdiskapingen. Befolkningsutviklingen er samtidig en indikator for om en lykkes i å utvikle attraktive arbeidsplasser og bostedsegenskaper som rekrutterer kvalifisert arbeidskraft.

I de årlige konjunkturbarometrene er det lagt opp til at det skal være et eller flere "årets" fokustema. Dette skal være korte omtaler og redegjørelser, og ikke større utredninger. Fokustemaene kan utarbeides som eget temabilag tilknyttet KB Hammerfest, eller inngå som en del av KB-dokumentet – avhengig av hva som er hensiktsmessig det aktuelle året. **Årets første fokustema** som er valgt er: *Infrastrukturutfordringene lokalt sett ut fra bedriftenes behov.* **Årets andre fokustema:** *hva er status for utviklingen i petroleumsnæringene i kommune, for virksomheter innen leting og utvinning og ikke minst innen leverandørvirksomhet.*

Innhold

Forord	1
Tabelloversikt	5
Figuroversikt.....	7
1 Rammebetingelser og regional-økonomisk utvikling i Hammerfest	10
1.1 Internasjonale økonomi – Hammerfest og Norge i verden	10
1.2 Eksport, samt eksportpriser for relevante varegrupper.....	11
1.2.1 Eksport av tradisjonelle varer.....	11
1.3 Nasjonal økonomi samt investeringer	17
1.3.1 Nasjonal økonomi	17
1.3.2 Investeringer og forventninger	18
1.3.3 Kommuneøkonomiens situasjon og betydning i regionen	21
1.4 Bedriftenes forventninger - utvikling og rekruttering	23
2 Befolkningsutvikling og -struktur (- arbeidskraft og kjøpekraft).....	24
2.1 Befolkningsutvikling.....	24
2.2 Fødselsoverskudd.....	25
2.3 Flytting og innvandring.....	26
2.4 Befolkningsstruktur og flytting – aldersfordeling og kjønnsfordeling.....	28
2.5 Flyttestrømmer til/fra Hammerfest fordelt på regioner – hvor flytter folk fra/til.....	32
3 Arbeidsmarkedet	35
3.1 Arbeidsstyrken og yrkesaktive	35
3.2 Arbeidsledige	37
3.3 Sysselsatte etter arbeidssted og bosted Hammerfest	40
3.4 Arbeidspendling	45
4 Næringsutvikling og næringsstruktur.....	49
4.1 Næringsstruktur og næringsenes utvikling	49
4.2 Bedrifts- og foretaksstruktur etter næring og størrelse på virksomhetene.....	55
4.3 Nyetableringer.....	59
4.4 Overlevelse over tid for nye foretak.....	61
4.5 Konkurser og opphør.....	62
4.6 Omsetningsutvikling og lønnsomhet i lokalt registrerte aksjeselskap - fordelt på næring	64
4.7 Noen nøkkelindikatorer for utvalgte næringer - etterspørsel, priser, ressurstilgang, antall utøvere.....	67
4.7.1 Reiselivet – utvikling i hotellgjestedøgn.....	67
4.7.2 Varehandelsomsetning	70
4.7.3 Fiskefartøyer, fiskere og fangstmengde	72
4.7.4 Byggsektoren: boligbygging, boligomsetning og boligpriser	78
5 Fokustema 1: Infrastrukturutfordringer slik næringsaktører opplever det.....	81
5.1 Kommunens egen infrastrukturbygging har økt.....	81

5.2	Næringslivet om infrastrukturutfordringer - hovedvekt på transport og noen andre vekstforutsetninger	82
5.2.1	Hvilke infrastrukturuområder framheves som problematiske - transport, arealer, bolig, barnehage, (v.g.) skole, annet.....	83
5.2.2	Nærmere om næringslivets viktigste transportutfordringer nå, og ved kommende petroleumsutbygginger	86
5.3	Fakta og tidligere analyser av transportutfordringer	93
5.3.1	Lufttransport.....	93
5.3.2	Veitransport.....	98
5.3.3	Nasjonal Transportplan (NTP) og Hammerfest	100
6	Fokustema 2: Petroleumsklynge og leverandørnæringer i utvikling.....	103
6.1	Sysselsetting og verdiskaping - verdikjeden	104
6.2	Petroleumsvirksomhetens inntog i nord - felt i drift og under utbygging ...	105
6.3	Ressurser, leiteaktivitet og produksjon	108
6.4	Petroleumsklynge Hammerfest - leverandørbedrifter og oljeselskap i petroklyngen.....	112
6.4.1	Hammerfest allerede godt posisjonert.....	112
6.4.2	Verdikjeden (fasene) definerer hva slags bedrifter og funksjoner petroleumsutviklingen <u>kan</u> utvikle lokalt	113
6.4.3	Bedriftene i petroklyngen.....	114
	Litteratur	128
Vedlegg 1	figurer - Befolkningsutvikling og -struktur	130
Vedlegg 2	figurer -Næringslivets økonomi; omsetning, egenkapital, lønnsomhet.....	131

Tabelloversikt

Tabell 1.1	<i>Makroøkonomiske hovedstørrelser i Norge 2008-2013. Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før og nivå.....</i>	18
Tabell 2.1	<i>Befolkningsutvikling bykommuner, Kvalsund og regioner i Finnmark 1994-2011 (tall pr. 1. januar).....</i>	25
Tabell 2.2	<i>Fødte, døde og fødselsoverskudd i Hammerfest kommune 1992-2010. Måleenhet er antall.</i>	26
Tabell 2.3	<i>Innvandring, utvandring, innflytting, utflytting og nettoflytting (inkl. inn-/utvandring). Hammerfest 1997-2010. Antall.</i>	28
Tabell 2.4	<i>Kjønnsbalansen Hammerfest. Forholdet mellom antall kvinner og antall menn (K/M) i perioden 1992-2011.....</i>	32
Tabell 2.5	<i>Flytting til/fra Hammerfest og nettoflytting til Hammerfest fordelt på andre kommuner og regioner 2000-2009. Antall</i>	34
Tabell 3.1	<i>Andelen yrkesaktive og arbeidsstyrken i prosent av befolkningen 20-66 år. Hammerfest 1994-2009. Tall pr. 4. kvartal alle år.....</i>	36
Tabell 3.2	<i>Arbeidslivet i Hammerfest fordelt etter de sysselsattes opprinnelse. 2003/2004 – 2009/2010 (4. kvartal 2003 - 4. kvartal 2009)</i>	41
Tabell 3.3	<i>Sysselsatt med arbeidssted i Finnmark, inklusive bosatte i utlandet.....</i>	43
Tabell 3.4	<i>Sysselsatte bosatt i Norge med arbeidssted Hammerfest, fordelt etter de sysselsattes bakgrunn. 2003-2009 (november). Prosent.</i>	44
Tabell 3.5	<i>Sysselsatte bosatt i Hammerfest 2000-2009 (4. kvartal).....</i>	44
Tabell 3.6	<i>Arbeidspendling <u>til</u> Hammerfest fra andre kommuner og regioner 2002-2009.....</i>	46
Tabell 3.7	<i>Arbeidspendling <u>fra</u> Hammerfest til andre kommuner og regioner 2002-2009.....</i>	47
Tabell 3.8	<i>Nettoinnpendling til Hammerfest fra norske kommuner og regioner.....</i>	48
Tabell 4.1	<i>Sysselsetting etter arbeidssted, fordelt på næringer. Hammerfest 2000-2009 ("2010") , tall per 4. kvartal (november) alle år</i>	50
Tabell 4.2	<i>Næringenes andel av totalsysselsettingen i Hammerfest, Finnmark og landet i 2002 og 2009 (4. kvartal).....</i>	55
Tabell 4.3	<i>Bedriftene i Hammerfest fordelt etter næring i 2011, 1. kvartal. Antall</i>	56
Tabell 4.4	<i>Bedrifter og foretak fordelt etter størrelse (antall ansatte). Hammerfest 2008-2011 (pr. 1. januar)1.....</i>	58
Tabell 4.5	<i>Bedrifter i Hammerfest med 50 eller flere ansatte, fordelt på næring, 2010K1 og 2011K1 (1. kvartal).....</i>	59
Tabell 4.6	<i>Nyetableringer foretak, unntatt offentlig forvaltning og primærnæringer. Antall fordelt etter størrelse på foretak. Hammerfest 2001-2009.</i>	59
Tabell 4.7	<i>Nyetableringer i prosent av foretaksmassen (nyetableringsrater), gjennomsnitt 2008-2009.....</i>	61
Tabell 4.8	<i>Overlevelseshastigheter for nyetablerte bedrifter perioden 2001-2007 etter hhv. 1, 2, 3, 4 og 5 års drift. Hammerfest, landet og Finnmark.....</i>	62
Tabell 4.9	<i>Åpnede konkurser i <u>promille</u> av antall foretak 2002-2009, Hammerfest, Finnmark og landet.</i>	63

Tabell 4.10	<i>Antall åpnete konkurser i foretak (unntatt offentlig forvaltning og primærnæringer) etter region 1999-2010.</i>	63
Tabell 4.11	<i>Andel opphørte foretak i forhold til totalt antall foretak i Finnmark og landet 2002-2008.</i>	64
Tabell 4.12	<i>Omsetning (driftsinntekter) 2006-2009 for bedrifter forretningsadresse registrert i Hammerfest, hovedsakelig aksjeselskaper. 1000 kroner.</i>	64
Tabell 4.13	<i>Omsetning for foretak registrert i Hammerfest, fordelt på næring.</i>	66
Tabell 4.14	<i>Hotellgjestedøgn 2000-2010 fordelt etter formål, og endring 2000-2010. Distrikt Hammerfest/Kvalsund/Hasvik.</i>	69
Tabell 4.15	<i>Endring i hotellgjestedøgn perioden 2000-2010 og hotellgjestedøgn fordelt etter formål (kurs/konferanse, yrke, ferie/fritid) i 2010. Landet og distrikt Hammerfest/Kvalsund/Hasvik.</i>	69
Tabell 4.16	<i>Omsetning per innbygger i detaljhandel (kr). Tallene er eksklusiv omsetning av motorkjøretøyer og bensin, og eksklusiv merverdiavgift.</i>	71
Tabell 4.17	<i>Antall fiskere etter hovedyrke og biyrke i Hammerfest og antall fiskere etter hovedyrke i fylkene Finnmark, Troms og Nordland 1992-2010.</i>	72
Tabell 4.18	<i>Fangstmengde levert Hammerfest (landingskommune) 2000-2009, fordelt etter leveringsbåtens opphavssted/-kommune. Kvantum rundvekt (tonn).</i>	73
Tabell 4.19	<i>Kvantum (tonn) levert Hammerfest fangst fordelt på fisketype 2000-2009.</i>	74
Tabell 4.20	<i>Fangstverdi (1000 kr) levert til Hammerfest etter fisketype 2000-2009.</i>	75
Tabell 4.21	<i>Antall fiskefartøy Hammerfest, Finnmark, Troms og Nordland 1980-2010.</i>	77
Tabell 4.22	<i>Boligbygging i Hammerfest 2000-2010, antall igangsatte og fullførte boliger.</i>	78
Tabell 4.23	<i>Antall omsatte boliger Hammerfest 2002-2010.</i>	80
Tabell 5.1	<i>Prosent innstilte av planlagte flyginger (2006-2007) og prosent innstilte av planlagte avganger (2008-2010).</i>	94
Tabell 5.2	<i>Utviklingen i antall passasjerer innland (kommet og reist) med rute og charter. Hammerfest, lokale flyplasser totalt samt Alta. 1000 passasjerer.</i>	96
Tabell 5.3	<i>Flytrafikk for viktige rutestrekninger mellom stamflyplasser og regionale flyplasser i Nord-Norge, og mellom stamflyplasser i nord og Oslo, 2008.</i>	102
Tabell 6.1	<i>Petroleumsrelaterte årsverk og leveranser 2008 i Nord-Norge.</i>	104
Tabell 6.2	<i>Anslag ressurser for Goliat og Snøhvit. Utvinnbare (produksjonsstart) og gjenværende ressurser pr. 30.12.2010. Anslag fra Oljedirektoratet.</i>	105
Tabell 6.3	<i>Verdi av totalt ressursestimat på Norsk sokkel ved ulike priser. Mrd. kroner.</i>	108
Tabell 6.4	<i>Petroleumsklyngen i Hammerfest – oversikt over bedrifter i ulike deler av verdikjeden.</i>	120

Figuroversikt

Figur 1.1	<i>Eksportverdi tradisjonelle varer, Finnmark og hele landet</i>	12
Figur 1.2	<i>Prisindeks eksport av fisk og fiskevarer kvartalsvis. SSB Utenrikshandel.....</i>	13
Figur 1.3	<i>Eksportpris for oppdrettslaks 2005-2010.....</i>	14
Figur 1.4	<i>Oljepris (Brent Blend) og pris på norsk petroleumseksport. Figur fra Norges Bank, Pengopolitisk rapport 2/10</i>	15
Figur 1.5	<i>Utvikling naturgasspriser i markeder 2007-2010. Figur ICIS Herem.....</i>	16
Figur 1.6	<i>Faste og løpende priser for kobber(dollar). 1980-2010. Prisanslag 2012, 2015 og 2020. Global Commodity Markets 2010. Verdensbanken.....</i>	17
Figur 1.7	<i>Netto lånegjeld og eiendomsskatt. Hammerfest kommune 2001-2010.....</i>	22
Figur 2.1	<i>Befolkningsutvikling i de største nordnorske bykommunene 1994-2011 (tall pr. 1. januar). Indeks, med år 2002=1,00.</i>	24
Figur 2.2	<i>Befolkningsutvikling bykommuner, Kvalsund og regioner i Finnmark1994-2011 (tall pr. 1. januar). Indeks, med år 2002=1,00.</i>	25
Figur 2.3	<i>Fødselsoverskudd, fødte og døde i Hammerfest 1992-2010. Antall og glidende gjennomsnitt.</i>	26
Figur 2.4	<i>Innflytting, utflytting og nettoflytting Hammerfest 1997-2010.....</i>	27
Figur 2.5	<i>Nettoflytting (innflyttere minus utflyttere) fordelt på aldersgrupper 1995-2009. Hammerfest. Glidende gjennomsnitt av antall.</i>	28
Figur 2.6	<i>Befolkningen fordelt på aldersgrupper i yrkesaktiv alder. Hammerfest 1995-2011 (per 1. januar). Antall personer.</i>	29
Figur 2.7	<i>Aldersgruppenes andel av befolkningen perioden 1993-2011. Prosent.....</i>	30
Figur 2.8	<i>Aldersgruppenes andel (%) av befolkningen 1993-2011</i>	30
Figur 2.9	<i>Befolkningen fordelt på kjønn i Hammerfest, 1992-2011.</i>	31
Figur 2.10	<i>Nettoflytting til/fra Hammerfest fordelt på regioner flyttingen skjer fra/til 2000-2009. Positive tall innebærer nettoinnflytting.....</i>	33
Figur 2.11	<i>Flyttestrømmer internt i Finnmark, flytteunderskudd ut av fylket (brun) og innvandringsoverskudd fra utlandet (lilla), årlig gjennomsnitt 2005-2009, regioner i Finnmark. Flyttestrømmene mellom regionale sentra i øst og vest er små og ikke tegnet inn.</i>	34
Figur 3.1	<i>Hhv. arbeidsstyrken og yrkesaktive i prosent av befolkningen 20-66 år. Hammerfest, Kvalsund, Alta, Finnmark og landet. 1994-2009 (4. kvartal).....</i>	35
Figur 3.2	<i>Arbeidsstyrken og yrkesaktive fordelt på kjønn i Hammerfest 1994-2009. Prosent av befolkningen 20-66 år. Tall pr. 4. kvartal.</i>	36
Figur 3.3	<i>Yrkesdeltakelse menn/kvinner Hammerfest, Finnmark, landet 1994-2009.....</i>	37
Figur 3.4	<i>Helt arbeidsledige i prosent av arbeidsstyrken (yrkesaktive+ledige) i alderen 20-66 år. Hammerfest, Kvalsund, Finnmark og landet. November 1994-2010.....</i>	38
Figur 3.5	<i>Helt arbeidsledige i prosent av arbeidsstyrken fordelt på kjønn og totalt. Hammerfest. November 1994-2010.....</i>	38
Figur 3.6	<i>Sysselsatte med arbeidssted Hammerfest, inkl. på bosatte i utlandet på korttidsopphold (<6 mnd.), fordelt etter bakgrunn. Tall pr. 4. kvartal 2009.....</i>	42

Figur 3.7	Sysselsatte med arbeidssted Hammerfest og <u>bosted Norge</u> (dvs. tilsvarende som brukes i <u>ordinær</u> sysselsettingsstatistikk "Sysselsetting etter arbeidssted").....	43
Figur 3.8	Sysselsatte med bosted Hammerfest 2000-2009 (4. kvartal, november)	45
Figur 3.9	Arbeidspendling <u>til</u> Hammerfest fra andre regioner 2002-2009.....	46
Figur 3.10	Arbeidspendling <u>fra</u> Hammerfest til andre kommuner og regioner 2002-2009.....	47
Figur 3.11	Nettoinnpendling til Hammerfest fra norske kommuner og regioner.....	48
Figur 4.1	Næringenes andel av totalsysselsettingen tjenesteytende næringer 2000-2009 (4. kvartal, november), Hammerfest.....	51
Figur 4.2	Næringenes andel av totalsysselsettingen - primærnæringer og sekundærnæringer 2000-2009 (4. kvartal), Hammerfest	52
Figur 4.3	Bedrifter i Hammerfest fordelt etter størrelse i 2011. Prosent.	57
Figur 4.4	Nyetableringsrate. Antall nyetablerte foretak (med/uten ansatte) i prosent av antall foretak totalt 2002-2010. Hammerfest, Finnmark og landet.....	60
Figur 4.5	Overlevelsesser nye foretak etablert 2001-2007. Hammerfest og landet...61	
Figur 4.6	Konkursrate - åpnete konkurser i promille av antall foretak 2002-2010. Hammerfest, Finnmark og landet.....	63
Figur 4.7	Nyetableringer, opphørte foretak og konkurser Finnmark 2001-2009. Antall.	64
Figur 4.8	Utvikling i bedrifters omsetning 2006-2009 i ulike regioner i Finnmark. Måleenhet venstre figur: 1000 kr Høyre figur: Indeks, 2006=100	65
Figur 4.9	Omsetning i bedrifter for ulike regioner i Finnmark. 2009. Regnskapspliktige foretak etter forretningsadresse.	66
Figur 4.10	Hotellgjestedøgn Hammerfest/Kvalsund/Hasvik 2000-2010, fordelt etter formål. Antall gjestedøgn.	68
Figur 4.11	Hotellgjestedøgn distrikter i Finnmark fordelt på kurs/konferanse, ferie/fritid og yrke, 2010.....	70
Figur 4.12	Omsetning per innbygger i detaljhandelen (kr), eksklusiv motorkjøretøyer og bensin. Eksklusiv merverdiavgift. Finnmarkskommuner og landet, 2010.....	70
Figur 4.13	Omsetning per innbygger i kommunene i Finnmark (kr) i 2009, eksklusiv omsetning av motorkjøretøyer og bensin, og eksklusiv merverdiavgift.....	71
Figur 4.14	Antall fiskere etter hovedyrke og biyrke i Hammerfest og antall fiskere etter hovedyrke i fylkene Finnmark, Troms og Nordland 1992-2010.	72
Figur 4.15	Fangst levert Hammerfest (landingskommune)2000-2009, fordelt etter leveringsbåtens opphavsregion. Kvantum rundvekt (tonn).	73
Figur 4.16	Verdi (1000 kr) på fangst levert Hammerfest etter fisketype, 2000-2009	74
Figur 4.17	Illustrasjon eksporterte ferskfisk til Kina og foredlet fisk fra Kina.....	75
Figur 4.18	Antall fiskefartøy i Hammerfest (inkl. Sørøysund før 1992), Finnmark, Troms og Nordland 1980-2010.	76
Figur 4.19	Antall fullførte og igangsatte boliger, Hammerfest 2000 – 2010.....	79
Figur 4.20	Gjennomsnittlig kvadratmeterpris (primærrom/P-rom) for boliger i Hammerfest 2002-2010.	79
Figur 4.21	Boligprisutviklingen i Nord-Norge (Kilde www.nef.no) 1985-2010:	80
Figur 5.1	Hammerfest kommunes investeringer i infrastruktur 2000-2010.....	82
Figur 5.2	Nodekart med oversikt over viktige transportstrømmer under utbyggingen av Snøhvit-feltet og prosessanleggene på Melkøya.....	87
Figur 5.3	Regularitet (%), AVGANGER fly fra Hammerfest og Alta, pr. måned 2007-2011 (siste er data <u>tilgjengelig</u> hos Avinor pr 28.3.2011)	95
Figur 5.4	Antall passasjerer innland (kommet og reist) med rute og charter. Hammerfest, lokale flyplasser totalt samt Alta.	96

Figur 5.5	<i>Antall ganger midlertidige stengte veier i vintersesongene (1. oktober - 31. april, unntatt 2010/2011 som er 1. okt. - 24. mars). Kolonnekjøring er ikke medregnet.....</i>	99
Figur 5.6	<i>Antall ganger stengte veier E6 inn mot Finnmark: Nordkjosbotn-Alta. Beregnet <u>årsgjennomsnitt</u> basert på totaltall for perioden 1.1.08-24.3.11 ..</i>	100
Figur 6.1	<i>Petroleumsrelatert virksomhet i Nord-Norge.....</i>	106
Figur 6.2	<i>Produksjon av gass, kondensat og NGL på Snøhvit.....</i>	107
Figur 6.3	<i>Olje- og gassfelt utenfor Finnmark i produksjon eller bekreftet under utvikling for produksjon de kommende årene</i>	109
Figur 6.4	<i>Petroleumsfunn og nye felt for leiteboring i nordlige del av Norskehavet og Barentshavet sørvest.</i>	110
Figur 6.5	<i>Boreplan Barentshavet 2010 – 2011</i>	111
Figur 6.6	<i>Perspektiver for kommende produksjonsstart, feltutvikling og leieboring i Barentshavet og Norskehavet nord</i>	112
Figur 6.7	<i>Utdanningsnivå ansatte Hammerfest LNG, mai 2011.....</i>	118
Figur 6.8	<i>Høyere utdanning (lav/høy) etter fagretning, Hammerfest LNG, mai 2011.....</i>	118

1 Rammebetingelser og regional- økonomisk utvikling i Hammerfest

Sentralt i dette konjunkturbarometeret er å fokusere på næringsutviklingen og grunnlaget for næringsutviklingen i kommunen de siste årene og månedene. Dette omfatter også å belyse utviklingstrekkene innen befolkning og befolkningsstruktur fordi det både er en del av grunnlaget for verdiskapingen og er indikatorer som delvis måler effekten av næringsutviklingen.

Hammerfest er en kommune som tydeligere enn de fleste har brutt en flere års gradvis nedgang eller stagnasjon i utviklingen, men som i møte mellom potensielle ressursrikdommer i egen region, ny teknologi, etterspørsel i energimarkedet og politiske rammebetingelser endte opp med en mega petroleumsutbygging som har trukket kommunen oppover i nesten ti sammenhengende år. Samtidig har flere piler pekt oppover for hele nasjonen, men fortsatt på en måte der de fleste befolkningsstrømmer går fra periferien til sentrale byregioner. Imidlertid har ikke utviklingen i Hammerfest nådd alle sektorer, og varigheten av oppgangen har variert fra kortvarig til flere år, og noen næringer og utviklingstrekk har møtt negative utfordringer og er kanskje allerede over “middagshøyden”.

Kommunen er nå inne i en ny fase, og spørsmålene som opptar lokalsamfunnet er hvilken retning og hvilket innhold vil utviklingen i kommunen få framover. Det avhenger av en rekke rammebetingelser nasjonalt og internasjonalt, ressursgrunnlaget, infrastruktur og markedsutviklingen, i tillegg til regionens egne kvaliteter og utviklingsstrategier. Disse forutsetningene for regionens vekst de nærmeste årene vil vi derfor først kort introdusere og relatere til de utviklingsutfordringer kommunen står overfor. Deretter vil vi se på utviklingen i Hammerfest fram til første del av 2011, men på en del områder foreligger bare data fram til 2010.

1.1 Internasjonale økonomi – Hammerfest og Norge i verden

Næringslivet i Hammerfest og Finnmark er i betydelig grad knyttet til ressurs- og råvarebasert eksport og derved følsomt for internasjonale konjunktursvingninger – herunder den internasjonale finanskrisen fra høsten 2008. Finanskrisen ble i en rekke land møtt av en ekspansiv økonomisk politikk for å bekjempe konjunkturedgangen. Dette har skapt store statlige underskudd i flere land, med innstramming av finanspolitikken. Finanskrisen bidro til et kraftig fall i internasjonal økonomi i 2009, og med en nedgang i BNP på vel 3 pst. for våre handelspartnere, forsterket det den norske konjunkturedgangen. Den internasjonale aktiviteten har tatt seg noe opp i 2010, og i Nasjonalbudsjett 2011 la regjeringen til grunn en BNP vekst på 3 pst. for både 2010 og 2011 hos disse, men det er en veldig skjør utvikling. Norge har likevel totalt sett klart seg bedre enn andre land under finanskrisen, ikke minst når det gjelder

arbeidsledighet og robuste statsfinanser. Utviklingen i arbeidsmarkedet i Nord-Norge har i tillegg vært bedre enn for landet.

Etter sommeren 2009 og inn i 2010 har utviklingen i internasjonal økonomi vært noe bedre, men sprikende (Meld. St. 1). Veksten har vært særlig sterk i framvoksende økonomier som Kina og India, men også i USA og Europa har veksten tatt seg opp tross fortsatt høy arbeidsledighet. I Europa er det imidlertid en todelt utviklingsbane med høy vekst i nord og lav vekst i sør. I følge Økonomiske analyser 6/2010 fra Statistisk Sentralbyrå har veksten i enkelte europeiske industriland, samt i noen asiatiske land som Kina og India samt Brasil og Mexico, vært høy. Sverige og Tyskland, som er viktige norske handelspartnere, har hatt høyere vekst enn ventet. Forskjellene i de europeiske utviklingsforløpene må i følge SSBs Økonomiske analyser 2/2010 sees i sammenheng med den statsfinansielle krisen som rammet mange av landene i Sør-Europa i løpet av 2. kvartal 2010, men som også førte til en svak euro og stimulerte tysk eksport. Utviklingen i "industrilandene" og de nye vekstøkonomiene er imidlertid gjensidig avhengig av hverandre-

SSB legger til grunn et noe mer pessimistisk vekstanslag hos våre handelspartnere, og mener det er grunn til å regne med at veksten hos disse vil bli lav framover, og svakere i 2011 og 2012 (2 prosent) enn i 2010 (2,5 prosent). Det er også fare for et nytt tilbakeslag i internasjonal økonomi. Pengepolitisk rapport 2/2010 fra Norges Bank legger også til grunn at veksten i produksjonen i Europa trolig vil bli lav de nærmeste årene, mens utsiktene i Asia og USA er vesentlig bedre. Norges Bank venter også at veksten i de fremvoksende økonomiene i Asia og Latin-Amerika, Brasil, India og Kina vil holde seg godt oppe selv om de trolig også blir påvirket av tilbakeslaget i industrilandene. Dette er viktig for et råvare- og energibasert land som Norge, ikke minst Nord-Norge. Forskjellen i de ulike "fagmiljøenes" internasjonale vekstanslag er et klart uttrykk for den ustabile internasjonale økonomiske situasjonen, delvis som følge av den statsfinansielle situasjon i flere industriland.

1.2 Eksport, samt eksportpriser for relevante varegrupper

Viktige deler av næringslivet i Hammerfest eksporterer varer for store verdier ut av landet. Kunnskap om utviklingen i eksportvolum og markedspriser for dagens eksportvarer og eventuelle nye varegrupper er avgjørende for ut kunne forutse utviklingen for eksisterende næringsliv og planlegge for satsing på nye varegrupper og næringer. Kommunen har både fiskebåter og fiskeindustri som i mange ti-år har vært avhengig av eksport. Senere har også fiskeoppdrett og ikke minst gassanlegget på Melkøya kommet til og eksporterer for store verdier. Og til slutt er det kjent at langtkomne planer for kobberproduksjon i Kvalsund kan åpne for betydelig ny aktivitet og sysselsetting om få år. Etterspørsel og verdensmarkedspriser er da avgjørende for hvilke bedrifter som kan drive lønnsomt og hvor stor aktivitet de kommer til å ha. I mangel av data for eksportvolum på kommunenivå, har vi måtte trekke inn data på fylkes/landsnivå for å si noe om markedsutviklingen for de relevante varegruppene og eksporten generelt.

1.2.1 Eksport av tradisjonelle varer

I mangel av eksportdata på kommunenivå, vil vi se på hvordan eksporten fra Finnmark og landet har gått i ulike relevante næringer. De generelle konjunktorene er også viktig

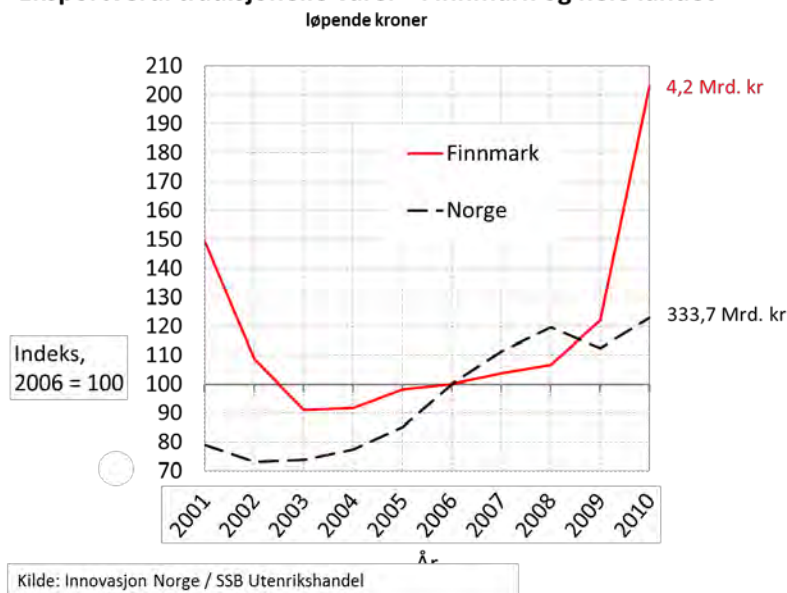
for næringslivet i Hammerfest, og går det bra andre steder for næringer som er viktig for Hammerfest, er det nyttig innsikt å møte utfordringene framover med.

Finnmark

Eksportindustrien i Finnmark har i motsetning til i mange andre fylker i liten grad vært rammet av finanskrisen. Innovasjon Norge og Statistisk sentralbyrås tall for fylkesfordelt eksport av tradisjonelle varer (varer utenom skip og plattformer og olje og gass) viser at utenlandseksporten fra Finnmark var i sterk vekst fra 2008 til 2009, og veksttakten har økt ut over i 2010 og inn i 2011. Fra en vareeksport i fylket på 2,5 milliarder kroner i 2009, har den økt til 4,2 milliarder kroner eller 66 % ved utgangen av 2010. Fylket har passert Nord-Trøndelag, Hedmark og Aust-Agder som eksportfylke, og er på nivå med Troms fylke. Eksportveksten skyldes for det meste økt eksport av fisk og fiskevarer, i tillegg skipes det nå igjen ut jernmalm fra fylket. Også samlet for Nord-Norge økte eksporten i 2010, og da med 12 %, men landsdelens største eksportfylke Nordland hadde 3 % økning.

Figur 1.1 Eksportverdi tradisjonelle varer, Finnmark og hele landet

Eksportverdi tradisjonelle varer - Finnmark og hele landet

Om en legger til at Hammerfest LNG er i full drift med 540 tonn ferdig produkt i timen og en anslått eksportverdi på 12-14 mrd. kr for 2010¹, gir det en eksportverdi på 16 -18 mrd. kroner fra Finnmark i 2010. Det plasserer Finnmark og Hammerfest høyt på eksportstatistikken dersom olje-/gass medregnes. Å inkludere råolje- og naturgass vil naturligvis også høyne eksportverdien for andre regioner i landet med olje-/gassproduksjon utenfor kysten.

Landet

Eksportvolumet av tradisjonelle varer fra Norge har i følge SSB ØA 4/2010 økt i første halvår 2010 i forhold til fjoråret, men ligger langt unna volumet i første halvår 2008. Økningen i eksport av fisk bidro vesentlig til oppgangen. Tjenesteeksporten 1. halvår 2010 gikk imidlertid litt ned i forhold til foregående år. Eksportprisene for tjenester og tradisjonelle varer steg i overkant av 2 prosent i 1. kvartal og i overkant av

¹ <http://helenorge.nho.no/article.php?articleID=10644&categoryID=6>, NHO 29.12.2010

4 prosent i 2. kvartal. SSB venter en vekst i eksporten av tradisjonelle varer i perioden på om lag 3-5 prosent årlig og en noe sterkere vekst i tjenesteeksporten fra og med 2011. Veksten i prisene for tradisjonelle eksportvarer er i stor grad drevet av innenlandsk kostnadsvekst. SSB anslo denne veksten til å ligge på 3- 5 prosent årlig framover, noe som vil bidra til tap av markedsandeler.

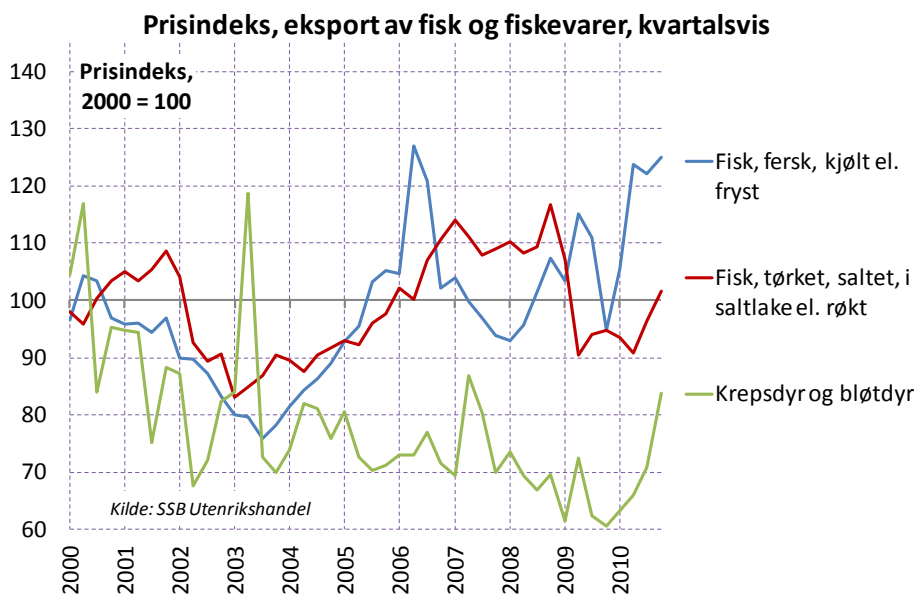
Veksten i Kina og andre land har bidratt til at verdens totale marked for industriprodukter og industrielle tjenester har økt kraftig. Dette har samtidig bidratt til økte priser på olje og andre råvarer, noe som for offshore leverandørindustri har betydd økte markedsmuligheter. For prosessindustrien har denne utviklingen resultert i bedre priser, skriver Norsk Industri. Likevel er det krevende å drive industri med basis i Norge. Norsk industri må svare med fortsatt innovasjon, produktivitet og investeringer for å vinne i den sterke, internasjonale konkurransen hevder organisasjonen Norsk Industri.

Sjømat

Eksporten av sjømat har i liten grad merket effektene av finanskrisen. Norsk sjømateksport var i 2010 på 54 milliarder kroner, en økning på 9 mrd. kroner fra 2009. Det er sjuende år på rad ble det satt ny eksportrekord for sjømat. Det ble eksportert 2,7 millioner tonn sjømat dette året, en økning på 93 tusen tonn fra 2009 viser tall fra Statistisk sentralbyrå og Eksportutvalget for fisk (EFF).

Eksportverdien av villfanget sjømat utgjorde vel 20 milliarder kr og verdien av havbruk økte med hele 7,4 milliarder kroner til nær 33 milliarder kroner og er 62 % av total sjømateksport. Frankrike og Russland er fortsatt våre største sjømatmarkeder.

Figur 1.2 Prisindeks eksport av fisk og fiskevarer kvartalsvis. SSB Utenrikshandel

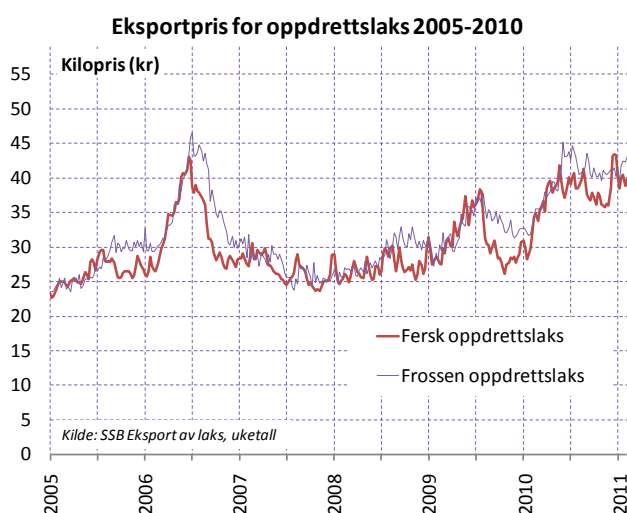

Av havbrukseksporten utgjør laks 31,4 milliarder kroner mens ørret utgjør 1,6 milliarder kroner. Eksporten av tradisjonelle torskeprodukter viser også økning, men her skyldes veksten de økte kvotene. Prisene her ligger stort sett på 2009-nivå og det har vist seg vanskelig å løfte prisene etter det dramatiske fallet i 2008. Hyse, sei og makrell kan notere rekorder i 2010. For hyse økte verdien med 275 millioner kroner til en verdi av 1,3 milliarder kroner. Sei økte sin verdi med 158 millioner til 2,1

milliarder kroner. Makrell endte på 3 milliarder kroner som er opp 790 millioner kroner. Klippfisk av sei økte sin verdi med 148 millioner til 1,3 milliarder kroner. Eksporten av saltet torsk økte med 61 millioner kroner og endte på totalt 755 millioner kroner, mens klippfisk av torsk økte med 275 millioner kroner til en verdi på 1,9 milliarder kroner. Den totale tørrfiskeeksporten gikk svakt tilbake og endte på 613 millioner kroner.

Det var altså særlig havbruk som bidro til vekst i eksportverdien, der lakseeksporten er dominerende. Også for næringen i Finnmark og Hammerfest var lakseeksporten og de gode prisene bra. Veksten skyldes ikke minst prisoppgang. Både sterk etterspørsel etter laks globalt og redusert konkurranse har bidratt til utviklingen. EU-markedet er Norges viktigste laksemarked, men økningen i eksporten den senere tid har vært sterkere i markedene i USA, Øst-Europa og Asia.

Figur 1.3 Eksportpris for oppdrettslaks 2005-2010

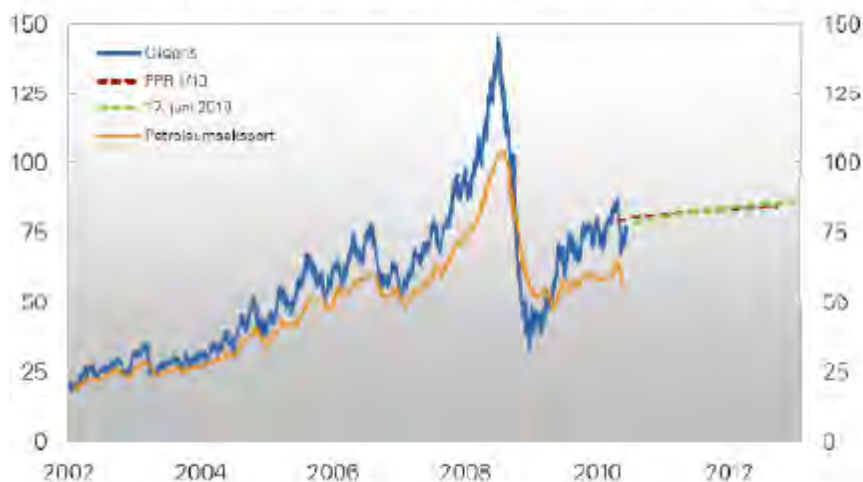
Petroleumspriser

Hammerfest har erfart hvor avgjørende gassprisene er for utbyggingen og lønnsomheten til Snøhvitprosjektet, og tilsvarende oljeprisene for Goliatutbyggingen. Innsikt i etterspørsel og markedsprisutviklingen for energi er dermed avgjørende for å sannsynliggjøre om og når petroleumsressursene utenfor Finnmark er kommersielt utvinnbare.

I høykonjunkturen forut for finanskrisen steg oljeprisen til et rekordhøyt nivå på rundt 145 dollar fatet for Brent Blend-kvaliteten ved inngangen til august 2008, for deretter å falle sterkt til et bunnivå på 34 dollar per fat for ved utgangen av 2008. Gjennom 2009 steg oljeprisen igjen til over 86 dollar i slutten av april 2010, mens den på høsten har ligget stabilt på et nivå rundt 75-90 dollar, på tross av store lagre i OECD-området, og lå i slutten av november på rundt 84 dollar. En av grunnene til prisstigningen i 2009 er økonomisk vekst i tiden etter finanskrisen, en annen flere produksjonskutt fra OPECs side gjennom året.

Figur 1.4 Oljepris (Brent Blend) og pris på norsk petroleumseksport.
Figur fra Norges Bank, Pengepolitisk rapport 2/10

Figur 2.7 Oljepris (Brent Blend) og pris på norsk petroleumseksport¹⁾, 1. januar 2002 – 17. juni 2010, USD per fat. Terminpriser for olje (stiplet) PPR 1/10 og 17. juni 2010

1) Vektet gjennomsnitt av norsk råolje- og gasseksport.
Kilder: Statistisk sentralbyrå, Thomson Reuters og Norges Bank

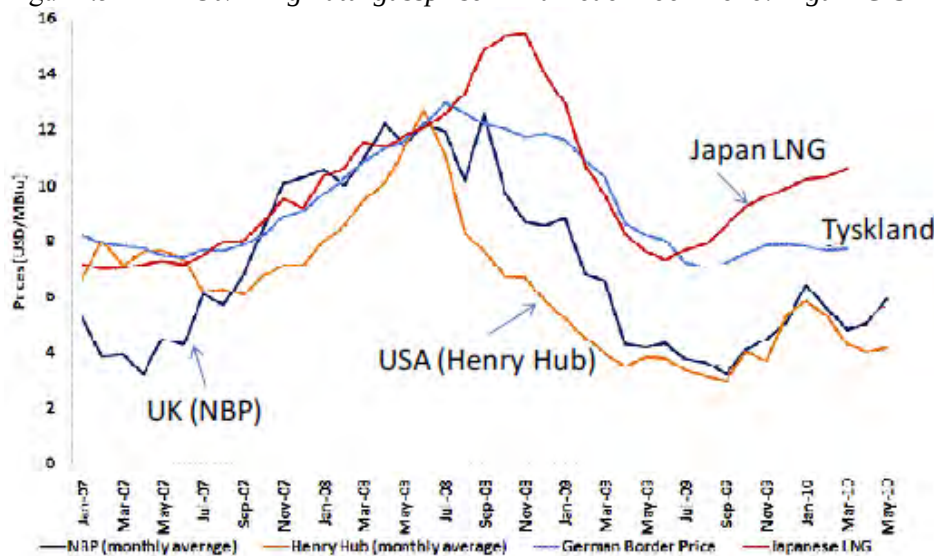
Også naturgassprisene i markedene ble sterkt berørt av den økonomiske nedturen fra høsten 2008 etter tilsvarende forutliggende sterk vekst som følge av stor etterspørsel de første kvartalene av 2008. Etterspørselen i de fleste OECD-landene etter elektrisitet fra gasskraftverk falt utover i 2009 i takt med at industrien var rammet av den økonomiske nedturen, noe som medvirket til at gassprisene falt². Norsk gasseksport har imidlertid vært lite påvirket av spotmarkedsprisene (eksempelvis den europeiske NPB-prisen), idet hoveddelen av norsk rørgasseksport selges på langsiktige kontrakter knyttet opp mot oljeprisutviklingen. Samtidig har det vært en sterk vekst i tilbudet av naturgass, særlig i USA. Dette henger sammen med den teknologiske utviklingen i utvinning av metan fra ukonvensjonelle kilder som skifer- (horisontal boring) og kulleier, noe som har medført en dramatisk økning i tilbudet av gass fra disse nye kildene, særlig i USA³. Dette har på kort sikt redusert det amerikanske importbehovet og drevet prisene på rørtransportert gass og flytende naturgass – LNG nedover. På lengre sikt kan dette i følge flere analytikere kunne føre til at det etableres en verdensmarkedspris⁴ for naturgass på langtidskontrakter løsrevet fra oljeprisutviklingen. Som følge av økt innenlandsk produksjon av naturgass fra ukonvensjonelle kilder i USA har LNG opprinnelig tiltenkt det amerikanske markedet i større grad blitt omdirigert til Asia. Produksjonskapasiteten på verdensbasis for LNG har også økt i 2008, 2009 og 2010. Dette innvirker på vurderingene av utbygging av helt nye LNG-lokasjoner langs kysten i nord, til fordel for videreutvikling av eksisterende strukturer.

² I kontinental-Europa og Japan med et tidsetterslep innebygd i prisfastsettelsen

³ Potensialet for produksjon av naturgass fra tilsvarende ressurser på land i Europa vil være begrenset av produksjonsbetingelser som geologiske forhold, nærhet til eksisterende distribusjonsinfrastruktur og avstand fra grunnvannsressurser og befolkningstette områder.

⁴ Langtidskontraktene for naturgass baseres i dag i stor grad på prisjusteringer regulert ut fra oljeprisutviklingen.

Figur 1.5 Utvikling naturgasspriser i markeder 2007-2010. Figur ICIS Herem

Source: IEA, MTOGM 2010 based on ICE, German ministry of economics, Japanese customs.

Det internasjonale energibyrået (IEA) forventer at samlet etterspørsel etter råolje vil øke i 2010 og 2011, med økning i 2001 særlig i Kina, India Midt-Østen og til dels Latin-Amerika og Afrika. Forutsatt at den økonomiske veksten etter hvert tar seg opp internasjonalt, og at OPEC iverksetter produksjonsbegrensninger, legges det i SSBs konjunkturprognoser til grunn at oljeprisen vil holde seg forholdsvis høy i tiden fremover og at den vil øke fra 2011 og nærme seg 100 dollar fatet ved utgangen av 2013. Norges Bank legger til grunn en noe mer forsiktig vekst (se figur) og Finansdepartementet har i nasjonalbudsjettmeldingen for 2011 anslått en oljepris i 2010 og 2011 på rundt 80 dollar per fat, forutsatt at oljeprisen holder seg på nivået fra september ut 2010, mens de legger oljeprisforutsetningen fra Perspektivmeldingen 2009 på i underkant av 70 dollar per fat for prisnivået fra 2012 og utover.

Etterspørselen etter gass er nå i ferd med å ta seg opp igjen, og på lang sikt vil behovet for energi trolig øke betydelig fra dagens nivå, særlig i de framvoksende økonomiene. IEA legger til grunn at gass vil være en viktig energikilde i årene framover. Statoil forventer vekst i etterspørselen etter gass i alle viktige forbruksregioner, der man på lang sikt kan se for seg en økning i etterspørselen på verdensbasis på 30 prosent over de neste to tiårene. Mellom 80 og 90 prosent av Statoils produksjon frem til 2012 er solgt under langsiktige kontrakter, i hovedsak knyttet til oljeindekserte priser.⁵

Spotprisene på naturgass i tiden fremover ventes å stige. I følge konserndirektør for naturgass i Statoil, Rune Bjørnson, underbygges forventningene om prisvekst av økt konkurranse om tilgjengelig gass, blant annet er den veksten som har vært i produksjonskapasitet for flytende naturgass i ferd med å flate ut, ingen nye LNG-prosjekter med oppstart etter 2016 er vedtatt igangsatt, noe som kan medføre at LNG-markedet vil stramme seg til.⁶

⁵ Dagens Næringsliv 20.9.2010

⁶ Ibid

Kobber

Produksjon av kobberkonsentrat kan bli en ny næring i Finnmark dersom selskapet Nussirs planer for utvinning av ressursene i Kvalsund kommune realiseres.

Kobberprisene steg kraftig i høykonjunkturen fra 2005 inn i 2008, for deretter å rase som følge av den internasjonale lavkonjunkturen. Økende etterspørsel, særlig fra Kina, har bidratt til at prisene igjen ligger på et høyt nivå. Verdensbanken legger til grunn at prisene de nærmeste årene vil ligge på et vedvarende høyt nivå. Kina er største produsentland, mens Chile er største eksportland på verdensbasis. Verdensbanken anslår at produksjonskapasiteten vil øke moderat fremover, men industrien vil støte på hindre i form av avtagende malmkonsentrasjoner, økte kostnader og tilgang på elektrisitet og vann. Mye av kapasitetsveksten ventes å komme i kobberbeltene i Afrika og Latin-Amerika.

Figur 1.6 *Faste og løpende priser for kobber(dollar). 1980-2010. Prisanslag 2012, 2015 og 2020. Global Commodity Markets 2010. Verdensbanken.*

1.3 Nasjonal økonomi samt investeringer

1.3.1 Nasjonal økonomi

Etter den store konjunkturedgangen i 2008 og en påfølgende nedgang i fastlandsøkonomien på 1,4 pst. i 2009 (-3 % i BNP hos handelspartnere), har norsk økonomi hatt en svakt positiv utvikling etterpå med BNP vekst på 1,7 pst. i 2010 og forventet vekst på 3 pst. i 2011 (Nasjonalbudsjettet 2011, Meld. St. 1 (2010-2011)).

Finanspolitikken har sørget for høy vekst i offentlig sektor hele perioden (unntatt offentlige investeringer), mest i statlig sektor, og stimulert privat sektor slik at aktiviteten der økte utover i 2010. I kommunal sektor har veksten vært størst innen helse- og omsorg samt barnehager. I forhold til andre rike industriland, er statsøkonomien solid. Forventninger om fortsatt lav rente og svak prisutvikling vil normalt gi høyere vekst i innenlandsk etterspørsel, men økningen i forbruket lot først vente på seg før nullvekst i privat konsum i 2009 endret seg til 2,8 pst. økning i 2010 (Meld. St. 1). Den labre utviklingen en periode i privat konsum skyldtes at husholdningene sparte mer og brukt mindre enn forventet, antagelig pga. manglende tillit til den internasjonale økonomiske situasjonen. Det private forbruket utgjør omtrent halvparten av bruttonasjonalproduktet for fastlandsøkonomien og er dermed en viktig premiss for en konjunkturoppgang.

Flere forhold, som fortsatt lav arbeidsledighet og lave renter, peker ved inngangen til 2011 i retning av at veksten i det private forbruket vil ta seg opp framover, ifølge regjeringens budsjettmelding for 2011, som legger til grunn en vekst i privat konsum på 2 ¾ prosent i 2010 og 3 ½ prosent i 2011.

I tabellen under er presentert de vekstanslag som Statistisk sentralbyrå anslo for makroøkonomiske hovedstørrelser i 2010 og årene framover, samt tilsvarende regnskapstall for 2008 og 2009. Disse anslagene vil også influere på aktiviteten i nord.

Tabell 1.1 *Makroøkonomiske hovedstørrelser i Norge 2008-2013. Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før og nivå.*

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Konsum i husholdninger	1,3	0,2	3,3	3,9	3,7	4,0
Brutto nasjonalprodukt	0,8	-1,4	1,0	2,4	2,2	2,5
Sysselsatte personer	3,2	-0,4	-0,6	0,8	1,4	2,2
Arbeidsledighetsrate (nivå)	2,6	3,2	3,6	3,7	3,8	3,4
Årslønn	6,3	4,2	3,5	3,4	3,7	4,7
Konsumprisindeksen (KPI)	3,8	2,1	2,5	1,5	2,1	2,5
Boligpris	-1,1	1,9	8,6	5,3	5,1	5,5
Bruttoinvestering i bolig	-12,1	-18,9	-3,7	11,6	8,7	5,9
Husholdningens realdisponible inntekt	3,4	4,6	3,0	2,9	3,1	3,4
Utlånsrente, banker (nivå)	7,3	4,9	4,6	4,8	5,2	6,0

Kilde: SSB, 2010

1.3.2 Investeringer og forventninger

Etter en nedgang i fastlandsinvesteringene i 2009 på hele 12 %, forårsaket av privat sektor (bedrifter og boliginvesteringer), avtok nedgangen i 2010 til ca. -2,4 %. Dette var fordi fallet i bolig- og bedriftenes investeringer hadde nesten flatet ut og var nå på "bare" hhv. -4,8 og -4,0 %. Fortsatt investeringsnedgang var det tross lav rente og prisutvikling. Nedgangen i industriinvesteringene var enda mye større, og våren 2009 var det lite optimisme å spore blant bedriftene om investeringsutviklingen framover fordi flere store prosjekter var under avslutning. Det var fortsatt vekst i offentlige investeringer, men denne var redusert fra 7 % i 2009 til 3,3 % i 2010. Den lavere veksten i offentlige investeringer skyldes reduserte finans- og pengepolitiske stimulerings tiltak.

Et viktig bidrag til omslag i veksttakten vil være om fallet i private fastlandsinvesteringer snur til oppgang. Det er viktig å presisere at tallene likevel er på et historisk sett normalt nivå.

I følge Nasjonalbudsjettet 2011 er det tegn til at den markerte nedgangen i investeringene i fastlandsbedriftene siden høsten 2008 er i ferd med å snu. Selv om fastlandsbedriftene samlet for 2010 hadde investeringsnedgang, dels pga. en svak inngang til året, så økte investeringene betydelig f.o.m. 2. kvartal 2010, og særlig i tjenesteytende næringer har det vært investeringsvekst, noe som settes i sammenheng med økt igangsetting av næringsbygg. Det har også vært økte investeringer i bygge- og anleggsvirksomheten, mens investeringene i industri og bergverk har gått ned.

Framover er det grunn til å vente at investeringene tar seg videre opp i lys av produksjonsoppgang, økt lønnsomhet i bedriftene og lettere tilgang på finansiering, heter det i nasjonalbudsjettmeldingen. I sin årlige konjunkturrapport som arbeidsgiverorganisasjonen *Norsk Industri* la fram 27.1.2011, viser at norske industribedrifter nå ser positivt på utsiktene for 2011, og spår ut fra svarene i bedriftsundersøkelsen – bl.a. en bra ordremasse, en forventet omsetningsvekst på 7 %, men også sysselsettingsvekst. De fleste industribransjene melder om enten litt økt eller litt redusert sysselsetting.

Offshore leverandørindustri varsler en klar økning framover. Man viser til utviklingen i vekstøkonomiene og at man handler mest med de solide EU landene, og ikke minst at mange i offshore- og leverandørindustrien har fått nye kontrakter det siste året. Både ingeniører og flerfaglige arbeidere vil nyte godt av det. Norsk Industri uttaler imidlertid (www.e24.no, 27.1.2011) at de frykter et lavt investeringsnivå i industribedriftene vil føre til svekket konkurranseevne og dermed lavere virksomhetsnivå allerede om få år. Fra et investeringsnivå på 30 mrd. kroner før finanskrisen forventer man at dette vil være nede på 20 mrd. kroner i 2011.

Investeringer i kraftforsyning ventes å bli høyere enn for industrien i 2011, noe som er uvanlig. Det er utbygging av fjernvarme som drar mest opp. Behov for større overføringskapasitet i elektrisitetsnettet er en annen medvirkende årsak. Boliginvesteringene gikk ned også i 2010, men det har vært tegn til at den langvarige nedturen i bygg og anlegg nærmer seg slutten. Boligprisutviklingen bidrar til bedret lønnsomhet i nybygging, og det er ventet oppgang i boliginvesteringene neste år.

Nasjonal Transportplan 2010-2019 har en samlet planramme som er 100 mrd. kroner høyere enn forrige NTP. Regjeringen forsøker å fase inn satsingen på samferdsel så tidlig som mulig i perioden, og lagt opp en opptrapping til formål innen vei, bane og kyst på 2,6 mrd. kroner i 2011 sammenlignet med 2010.

Petroleumsinvesteringer og aktiviteten i Barentshavet

Oljenæringen er en viktig bidragsyter til økt vekst i norsk fastlandsøkonomi. Investeringsplaner for oljevirkomheten både i sør og nord indikerer høy optimisme for 2011. SSB venter nå de høyeste investeringene noensinne i oljenæringen, med totalt 149 mrd. kroner neste år. Dette vil resultere i flere oppdrag til leverandørindustrien. Rekruttering av kvalifisert arbeidskraft har vært en utfordring i hele landet når aktiviteten i petroleumssektoren vokser. De største bedriftene innen offshore leverandørindustri nå har langt mer fleksibilitet innenlands og flere etableringer i lavkostland. I disse landene er det greit å rekruttere både gode ingeniører og fagarbeidere, til konkurransedyktige priser. Den sterke priskonkurransen fra asiatiske verft bidrar også til kostnadsfokuset, skriver Norsk Industri.

Fra høsten 2010 og utover i 2011 bores det en rekke letebrønner i Barentshavet Sør. Sju letebrønner står på boreprogrammet, med en mulig økning til ni.⁷ Statoils Skrugardprospekt er blant feltene det har vært størst forventninger til, og der prøveboringer nylig bekreftet et betydelig funn. I tillegg kommer produksjonsbrønnene som bores på Goliat-feltet, og ellers forberedelser rundt installasjoner av produksjonsfasiliteter på feltet og driftsorganisasjon på land i Hammerfest.

Statoil har signalisert at det ligger mer gassressurser i Snøhvit enn det selskapet tidligere har antatt, og selskapet skal på nyåret 2011 avslutte mulighetsstudien for

⁷ www.petroarctic.no, analyse fra Alfs blogg

bygging av ny produksjonslinje ved LNG-fabrikken, det såkalte tog 2, som vil øke produksjonskapasiteten betydelig. Prosjektskissen som tidligere har vært presentert for dette prosjektet har antydnet en investeringsramme på 30-40 mrd. kroner.⁸

Utvinningstillatelser etter petroleumsloven som gir enerett til undersøkelse, leteboring og utvinning av petroleumsforekomster blir i hovedsak tildelt gjennom konsesjonsrunder. I 21. konsesjonsrunde, som danner grunnlaget for tildeling av nye utvinningstillatelser våren 2011, så var over halvparten, eller 51 blokker, lokalisert i Barentshavet, 43 blokker i Norskehavet, mens ingen nye blokker i Nordsjøen ble utlyst. Interessen fra oljeselskapene for å nominere blokker til denne runden har i følge Olje- og energidepartementet vært stor. Ved utløpet av søknadsfristen i november kom det inn søknader fra 37 selskaper. Departementet tildelte nye utvinningstillatelser våren 2011.

Avtalen om en ny delelinje mellom Russland og Norge i Barentshavet Øst, som ble annonsert i april 2010, ble godkjent av Stortinget og den russiske думаen i februar 2011 og undertegnet av landenes utenriksministre juni 2011. Avtalen åpner for samarbeid mellom russiske og norske selskap om utvikling av petroleumsfelter i grenseområdet. I følge Barents Observer vil avtalen innebære større interesse fra andre investorer, og de høye utviklingskostnadene for Shtokmanfeltet vil lettere kunne forsvares tatt i betraktning de muligheter som åpner seg for å tilpasse infrastrukturløsninger med andre prospekt, som Fedinskyhøyden/Nansenplataet som ligger i grenseområdet.⁹

Noen nyere bygg og anleggsprosjekt i Hammerfest og Finnmark ellers

Aktiviteten i bygge- og anleggssektoren i Finnmark gikk betydelig tilbake fra slutten av 2008 fram til første del av 2010¹⁰. Ordreservene utover i 2010 har imidlertid økt noe og kan tyde på at første halvår 2010 representerte et vendepunkt for næringen i fylket. Antallet igangsatte boliger i Finnmark økte i 2010 i motsetning til Nord-Norge ellers. Det har også blitt kortere omløpshastighet for omsatte boliger i Finnmark dette året. Bygg- og anleggsnæringen melder at de har betydelige problemer med å rekruttere kvalifisert arbeidskraft.

Av større byggeprosjekter som er påbegynt 2. halvår 2010 og pågår er nybygg kraftledning Varangerbotn-Skogfoss (1000 millioner kr), nybygg av barne- og ungdomsskole i Kirkenes (175 millioner kroner), nybygg av kirke i Alta (120 millioner kroner), utdyping fiskerihavn Havøysund i Måsøy (77 mill. kr) og ombygging og tilbygg av Thon hotell i Hammerfest (50 millioner kroner)¹¹ de største. Eller kan nevnes Polarbase lagerbygg for ENI (25-30 millioner kroner) og Fuglenes industrikai (30 millioner kroner). Større byggeprosjekter som skal igangsettes i Hammerfest eller Finnmark, og har vært planlagt å gi ny aktivitet i løpet av første halvår 2011, er bl.a. landstrømanlegg for Goliatprosjektet (prosjektkostnad 243 millioner kroner), 1. byggetrinn på flerbolighus i Rypefjord i Hammerfest (55 millioner kroner, usikkert oppstarttidspunkt), nybygg av handelssenter i Fuglenesdalen i Hammerfest (50 millioner kroner), riving/nybygg godsterminal i Hammerfest (275 millioner kroner), nybygg kai Finnøya Polarbase Rypefjord og trafikksikkerhetstiltak Hammerfest sentrum (20 mill. kr). Utenfor Hammerfest kan nevnes nybygg av

⁸ ibid

⁹ Barents Observer 2010-04-28

¹⁰ Konjunkturbarometer Nord-Norge, høsten 2010.

¹¹ Kilde: Norge Bygges/Teknisk Ukeblad

klubbhus og barnehage i Bossekop i Alta (60 millioner kroner), flere større boligprosjekt/rekkehus Kirkenes (420 mill. kr), nybygg teater Kautokeino (100 mill. kr), nybygg grensestasjon Sør-Varanger (125 millioner kr), Vardø flerbrukshus (130 millioner kr) og Kirkenes kaserne/forlegning (50 millioner kr).¹² Ikke minst må nevnes en rekke større vegprosjekt sør/vest for Alta: nybygg av bruer og tunnel på E6 i Kåfjord vest for Alta Storsandnes-Alta parsell 6 (195 millioner kroner), oppgradering vei/tunell/bru Kvenvik-Hjemmeluft parsell 7 (130 mill. kr), tre bruer Kvenvikmoen/Kvenvikelva E6 Storsandnes-Alta parsell 6, nybygg Garrejohka bru Alta samt omlegging/rassikring Øksfjordveien (31 mill. kr). Dessuten flere veiprojekt i østfylket som større opprusting Ifjordfjellet og opprusting vei/ny bru ved Elvenes/Hesseng-Storskog i Sør-Varanger (38 mill. kr + ny bru). Av lokale tidligere påbegynte prosjekt i Hammerfest kommune kan ytterligere nevnes f.eks. arbeid med tunnel på innfartsveien på Kvaløya (Rv94) mot Hammerfest og veiarbeid gjennom Hammerfest sentrum. Avklaringer om oppføring av administrasjonsbygg for ENI Norges regionkontor Nord-Norge og driftsorganisasjon til Goliat nærmer seg også. Forannevnte har markedsmessig interesse for BA-næringen i regionen, samt påvirker direkte eller indirekte aktivitetsnivået i regionen eller fylket.

1.3.3 Kommuneøkonomiens situasjon og betydning i regionen

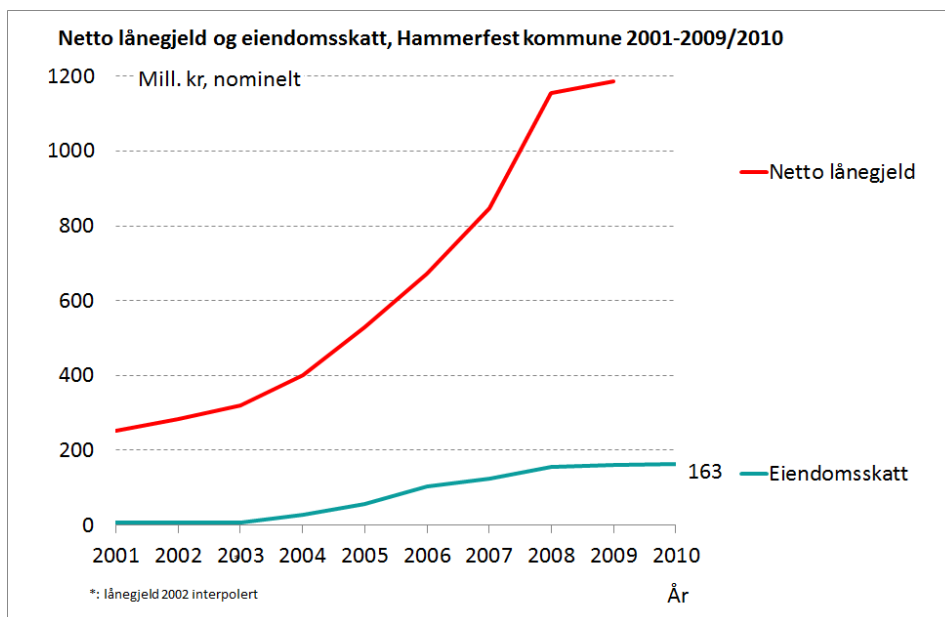
Hammerfest kommune er en stor arbeidsgiver som samtidig er en betydelig etterspørter av varer og tjenester fra bedrifter i regionen. Statlige overføringer over statsbudsjettet er en avgjørende inntekstpost for å holde denne aktiviteten i gang.

I Nasjonalbudsjettet 2011 (Meld. St. 1 (2010-2011))¹³ legger regjeringen opp til en reell samlet inntektsvekst for kommunene på 5,7 mrd. kroner, eller 1,75 %, for 2011 sammenlignet med 2010 (alle beløp i 2011-kroner). Etter bestemte fordelingsnøkler får Hammerfest fått tildelt sin andel av dette, og veksten i totalramma har også gitt noe vekst for Hammerfest.

Eiendomsskatten har fått en spesiell posisjon i Hammerfest kommunes inntekstgrunnlag etter at milliardinvesteringene for Snøhvit anlegget ble lokalisert i kommunen (Melkøya). Fra å utgjøre en beskjeden andel av kommunens inntekter, utgjorde eiendomsskatten 163 mill. kroner i 2010. Beløpet forventes å øke ytterligere, særlig hvis forventede nye petroleumsrelaterte anlegg blir etablert i kommunen.

¹² ibid

¹³ Tilråing fra Finansdepartementet 1.10.2010

Figur 1.7 *Netto lånegjeld og eiendomsskatt. Hammerfest kommune 2001-2010*¹⁴.

Kilde: Kostra

Eiendomsskatten har allerede gitt rom for opprustning av en rekke kommunale bygg innen skole, kultur mv. og har styrket tjenestetilbudet til innbyggerne. Konsekvensen er at samtidig med en betydelig fast årlig inntekt fra eiendomsskatten, så har alle investeringene og aktivitetsveksten resultert i meget høy gjeld, tilsvarende 1,2 mrd. kroner i 2009. Investeringene og økte driftskostnader har gjort det nødvendig for kommunen å gjøre opp status om aktivitetsnivået er bærekraftig framover, og at kommunen har måttet vurdere nedskalering av driften noe i 2011 og holde igjen på investerings-budsjettet. Det økonomiske inntektsgrunnlaget har et nivå og er såpass robust, at med tilstrekkelig økonomistyring og tilbakeholdenhet mht. nye tiltak, vil nødvendig økonomisk handlekraft kunne oppnås. Dermed vil en kunne møte kommende strategiske utfordringer på en kraftfull måte.

Det årlige statsbudsjettet og regelverket for eiendomsskatten er således av de viktigste rammebetingelsene mht. vekstmulighetene i regionen. I budsjettet for 2011 har regjeringen bl.a. vektlagt styrking av rusfeltet og omsorgssektoren, bl.a. gjennom investeringstilskuddet til sykehjem og omsorgsboliger. Behovet for rehabilitering av skoler er stort, og regjeringen la derfor opp til økning i investeringsrammen for rentekompensasjonsordningen til skole- og svømmeanlegg. Også økt ramme for fylkesveier er prioritert.

En oversikt over kommunens investeringer i perioden 2000-2010, fordelt etter ulike formål, er presentert i kapittel 5.1.

¹⁴ Netto lånegjeld i Hammerfest kommune for 2010 er ikke tatt med i figuren da mange eiendommer ble overflyttet til Hammerfest Eiendom KF i 2010, og samtidig gjeld/lån, slik at 2010-tall ikke ville vært sammenlignbare med foregående år i figuren. Men konserntall for Hammerfest kommune, der kommunen summeres sammen med de tre KF-ene, viser at langsiktig gjeld har økt fra ca. 2,3 til 2,5 mrd. kroner, eller ca. 10 prosent. Det er sannsynligvis en indikasjon på fortsatt gjeldsøkning, men at økningen har avtatt sammenlignet med tidligere.

1.4 Bedriftenes forventninger - utvikling og rekruttering

I mai 2011 ble Konjunkturbarometer Nord-Norge framlagt. Bedrifter og innbyggere i Finnmark sine forventninger til utvikling og egen økonomi var oppadgående for de kommende 12 måneder. Ulike økonomiske indikatorer viste også positive utviklingsperspektiv. For næringslivet var eksportnæringene mest positive, f.eks. petroleumsindustri, oppdrett, fiskerier og bergverk – dvs. flere viktige næringer i Hammerfest. Usikkerhetsmomentet er likevel til den internasjonale økonomien.

Våren 2011 signaliserte Norges Bank og Statistisk sentralbyrå at de fleste deler av landet har en opphetet økonomi, drevet fram av innenlandsk forbruk og petroleumsindustrien. Lønninger, renter og boligpriser ventes å vokse. Solide statsfinanser sikrer sysselsetting og kjøpekraft fra offentlig sektor. Sammen med den særegne eiendoms-skatten skulle det gi grunnlag for en robust og stabilt høy aktivitet i kommunesektoren, selv om stram økonomistyring er nødvendig. Mai 2011 viste lav ledighet og mange ledige stillinger i Hammerfest. Knapphet på kvalifisert arbeidskraft er en utfordring.

NAVs Bedriftsundersøkelse 2011¹⁵ for Finnmark er forventningsundersøkelsen som er tettast på Hammerfest geografisk. Andelen bedrifter som forventer flere sysselsatte inneværende år er 26 %, og 13 % forventer nedgang. Differansen (indikator) måler grad av optimisme, og 13 % er ganske høyt – men noe lavere enn perioden 2008-2010.

Av de 26 % bedrifter med rekrutteringsbehov har 1/3 problem med å rekruttere relevant arbeidskraft, omtrent like mye som året før. 16 % av de med rekrutteringsbehov har alvorlige problemer med å skaffe ønsket personell. Private virksomheter har størst utfordringer, særlig for spesialkompetanse. Rekrutteringsutfordringer dekkes i stor grad ved import fra Øst-Europa eller Nordiske land.

Næringer der det er klart flere *antall bedrifter* som forventer flere sysselsatte enn de som forventer færre, er innen bergverk/petroleumsutvinning, bygg- og anleggsvirksomhet, varehandel og fiskerirelatert. Minst optimisme er det innen undervisning og personlig tjenesteyting¹⁶.

Dersom en også spør bedriftene *hvor mange flere ansatte* de forventer å rekruttere, så var behovet størst i næringene forretningsmessig tjenesteyting, dernest bygg-/anlegg, helse-/sosial, varehandel/motorvognreparasjoner og transport/lagring.

På spørsmål til bedriftene om *antall ansatte* det forventes *kritisk mangel* på, fordelt på *yrkesgrupper*¹⁷, så er det innenfor de tradisjonelle yrkesfagene det særlig forventes mangel på arbeidskraft. I *privat sektor* gjelder det yrkesfagene innen bygg- og anlegg, transport, varehandel og mekaniske fag (sveisere, rørleggere, VVS og elektrikere). På høyere nivå forventes mangel innen tekniske fag som ingeniører. I *offentlig sektor* forventes mangel innen helse- og sosialsektoren i yrker som omsorgsarbeidere og hjelpepleiere, vernepleiere men også sykepleiere. På høyeste nivå er også nevnt universitets- og høyskolelektorer/-lærere. NAV presiserer at mangel på enkelte yrkesgrupper med spesialkompetanse utgjør noen av de alvorligste rekrutteringsproblemene, selv om de utgjør en mindre andel av sysselsettingen.

I kapittel 6 kommer vi nærmere inn på rekrutteringssituasjonen i petroleumssektoren.

¹⁵ Undersøkelse blant utvalg private og offentlige virksomheter i Finnmark. 515 virksomheter, 75 % av de spurte, svarte. Opplysningene er innhentet i tidsrommet 10.2.2011-28.3.2011.

¹⁶ Næringer med få bedrifter innebærer usikre resultat fordi små endringer kan gi store utslag.

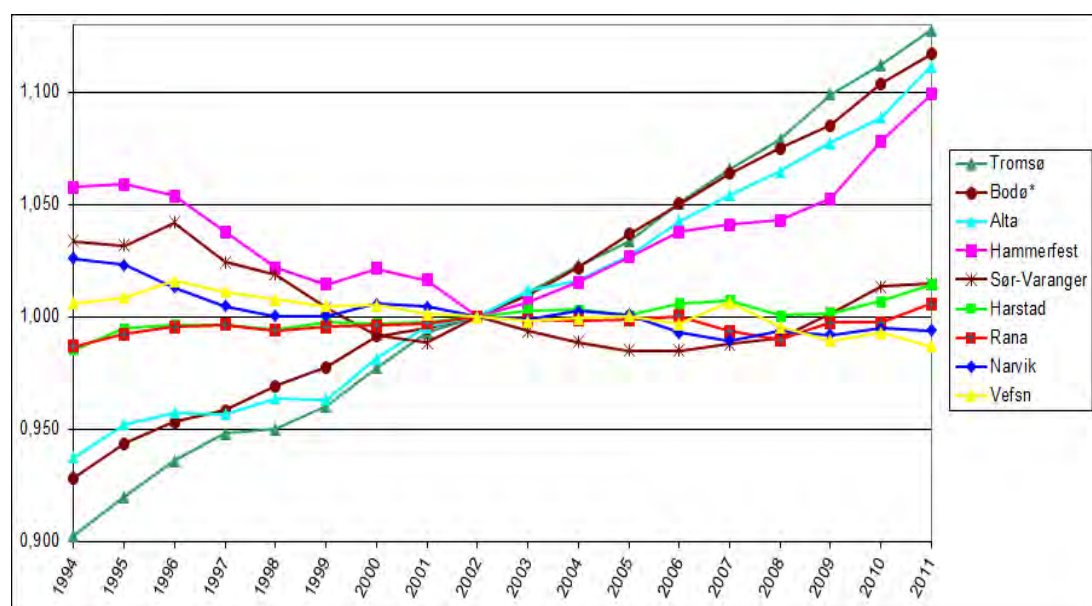
¹⁷ Mangel på arbeidskraft er ikke estimert for yrker der kun få bedrifter i utvalget mangler slik arbeidskraft. Derfor kan *noen yrkesgrupper* som det er knapphet på *mangle* i oversikten.

2 Befolkningsutvikling og -struktur (- arbeidskraft og kjøpekraft)

2.1 Befolkningsutvikling

Etter nedgang i folketallet i flere år, ble det et vendepunkt i 2002 da folketallet vokste nærmere 1 % årlig som følge av oppstarten av Snøhvitutbygginga. I perioden 2002-2010 vokste folketallet med 10 % eller 900 innbyggere. Det er stor sjanse for at folketallet vil kunne passere 10.000 i løpet av 2011, og i løpet av 2010 ble Hammerfest samtidig Finnmarks nest største by. I første kvartal 2011 fortsatte utviklingen med positiv nettotilflytting. Lavere fødselstall og flere døde enn vanlig gjorde at veksten folketallet ikke var like stor som den langvarige positive trenden de siste ti årene.

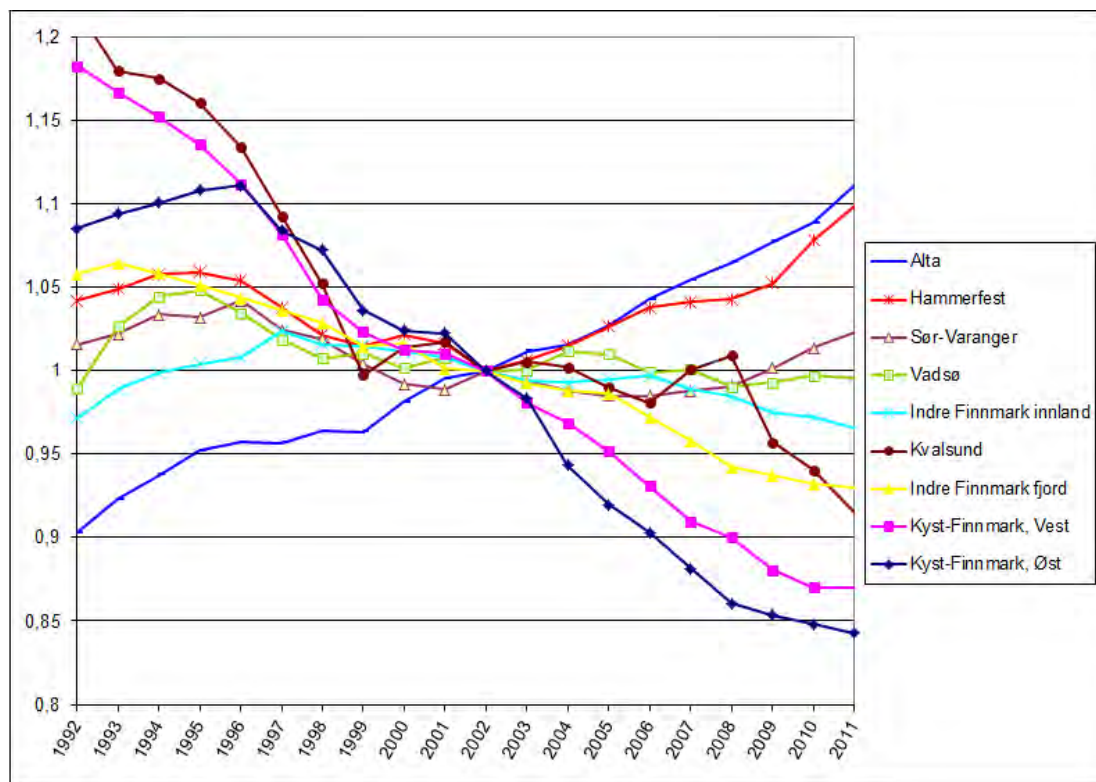
Figur 2.1 *Befolkningsutvikling i de største nordnorske bykommunene 1994-2011 (tall pr. 1. januar). Indeks, med år 2002=1,00.*

Kilde: SSB

Befolkningsveksten i Hammerfest har ligget på omtrent samme nivå som de tre andre klart raskest voksende byene i Nord-Norge, Tromsø, Bodø og Alta. De fleste øvrige byer i landsdelen har hatt nærmest uendret befolkningsutvikling, mens en stor del av øvrige kommuner i landsdelen og Finnmark har hatt til dels betydelig befolkningsnedgang.

Figur 2.2 *Befolkningsutvikling bykommuner, Kvalsund og regioner i Finnmark 1994-2011 (tall pr. 1. januar). Indeks, med år 2002=1,00.*

Kilde: SSB

Tabell 2.1 *Befolkningsutvikling bykommuner, Kvalsund og regioner i Finnmark 1994-2011 (tall pr. 1. januar).*

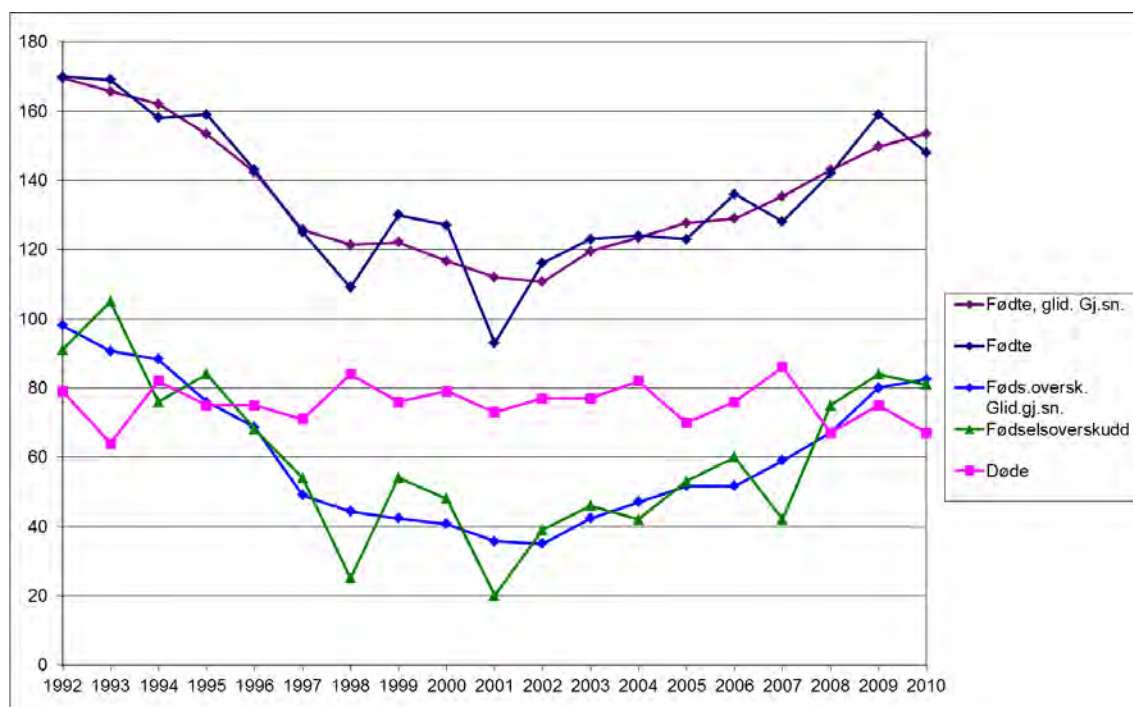
Region	1992	1995	1997	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Sør-Varanger	9758	9913	9843	9532	9608	9547	9495	9463	9464	9490	9518	9623	9738	9826
Vadsø	6055	6415	6234	6130	6120	6122	6190	6181	6114	6124	6062	6076	6101	6095
Hammerfest	9397	9553	9360	9213	9020	9076	9155	9261	9361	9391	9407	9493	9724	9912
Alta	15492	16338	16417	16837	17159	17359	17428	17628	17889	18090	18272	18488	18680	19071
Kyst-Finnmark, Øst	9709	9914	9699	9162	8948	8798	8443	8228	8080	7888	7701	7636	7589	7540
Kyst-Finnmark, Vest	10192	9786	9325	8726	8619	8455	8348	8203	8022	7840	7757	7590	7499	7500
Indre Finnmark fjord	8835	8781	8654	8490	8354	8291	8254	8237	8120	8004	7869	7829	7787	7770
Indre Finnm. innland	5737	5929	6043	5969	5904	5866	5861	5873	5887	5838	5813	5757	5738	5703
FINNMARK	75175	76629	75575	74059	73732	73514	73174	73074	72937	72665	72399	72492	72856	73417
2017 Kvalsund	1327	1266	1192	1106	1091	1097	1093	1080	1070	1092	1101	1044	1026	998

Kilde: SSB

2.2 Fødselsoverskudd

En gradvis og klar bedring i fødselsoverskuddet (fødte minus døde) de siste ti årene har bidratt vesentlig til befolkningsveksten i Hammerfest i perioden. Om utviklingen på 1990-tallet hadde fortsatt vil fødselsoverskuddet nesten vært borte, om ikke tendensen hadde stoppet.

Figur 2.3 *Fødselsoverskudd, fødte og døde i Hammerfest 1992-2010. Antall og glidende gjennomsnitt.*

Kilde: SSB

Like etter årtusenskiftet var fødselsoverskuddet på det laveste (20-40). Det innebar mer enn en halvering siden begynnelsen av 1990-tallet da fødselsoverskuddet lå på omkring 100. I løpet av 2001-2010 økte fødselsoverskuddet til 81. Antall døde har holdt seg stabilt, så det er en jevnt stigende antall fødsler som har bidratt til fødselsoverskuddet.

Tabell 2.2 *Fødte, døde og fødselsoverskudd i Hammerfest kommune 1992-2010. Måleenhet er antall.*

Hammerfest															
	1992	1993	1995	1997	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Fødte	170	169	159	125	127	93	116	123	124	123	136	128	142	159	148
Døde	79	64	75	71	79	73	77	77	82	70	76	86	67	75	67
Fødselsover-skudd	91	105	84	54	48	20	39	46	42	53	60	42	75	84	81
Føds.oversk., glid.gj.sn.	98	91	76	49	41	36	35	42	47	52	52	59	67	79	83
Født, glid.Gj.sn.	170	166	153	126	117	112	111	120	123	128	129	135	143	150	154

Kilde: SSB

2.3 Flytting og innvandring

Hvert år flytter mange hundre mennesker inn og ut av kommunen, og mange flytter til/fra utlandet. Det er imidlertid store variasjoner mellom ulike perioder hva nettoeffekten av alle flyttestrømmene blir.

Figur 2.4 Innflytting, utflytting og nettoutflytting Hammerfest 1997-2010.

Kilde: SSB

Innlands flytting har hatt en økende tendens til at det er de sentrale større byområdene som har innlands nettoinnflytting, mens nettoinnvandringa fra utlandet ofte også bidrar positivt til befolkningsutviklinga i mange distriktkommuner.

Hammerfest har etter Snøhvitutbygginga opplevd at hele sju av de ti siste årene har vært nettoinnflytting når både innlands- og utenlands flytting medregnes. Mens det i årene før Snøhvit var til dels betydelig netto utflytting, så endret dette seg markert ved at de første fire utbyggingsårene var en positiv nettoinnflytting på ca. 40, og i 2009 og 2010 var nettoinnflyttinga oppe i pluss 100-150. Så fra 2002 har nettoinnflyttinga til Hammerfest vært en vesentlig bidragsyter til den snart 10-årige befolkningsveksten i kommunen, i tillegg til økende fødselstall

Det er naturligvis nettoinnvandringa fra utlandet som er hovedårsaken til at flyttereignskapet ender opp i pluss. Betydelig nettoinnvandring var det imidlertid også før Snøhvit. Det som har endret seg mest positivt er at den tidligere innlands netto utflyttinga fra Hammerfest, som nesten alltid var ganske betydelig, i perioden 2003-2010 hadde en positiv utvikling. Da var det bare årene 2007-2008, og dels 2006, at innlands nettoutflytting var stor. De øvrige fem årene var innlands flytting nesten i balanse¹⁸.

¹⁸ Da er det ikke korrigeret for at en god del innvandrere registreres som innlands utflyttere når de etter hvert flytter videre til en annen kommune i Norge selv om de ble registrert som innvandrere da de kom til landet. Det gjør at innlands nettoutflytting fra bygdene i flyttedataene egentlig er litt for høye.

Tabell 2.3 Innvandring, utvandring, innflytting, utflytting og nettoflytting (inkl. inn-/utvandring). Hammerfest 1997-2010. Antall.

Hammerfest	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Innvandring	41	45	161	143	86	110	92	110	88	68	183	192	210	189
Utvandring	30	27	30	21	67	37	47	45	40	37	21	56	59	60
Innflytting (innenlandsk)	435	481	434	433	454	442	438	511	572	530	484	454	509	466
Utflytting (innenlandsk)	648	577	553	660	630	496	450	508	570	593	668	582	513	489
Nettoinnflytting inkl. inn-/utvandring	-202	-78	12	-105	-157	19	33	68	50	-32	-22	8	147	106
Nettoinnflytting innlands	-213	-96	-119	-227	-176	-54	-12	3	2	-63	-184	-128	-4	-23
Nettoinnvandring (utland)	11	18	131	122	19	73	45	65	48	31	162	136	151	129

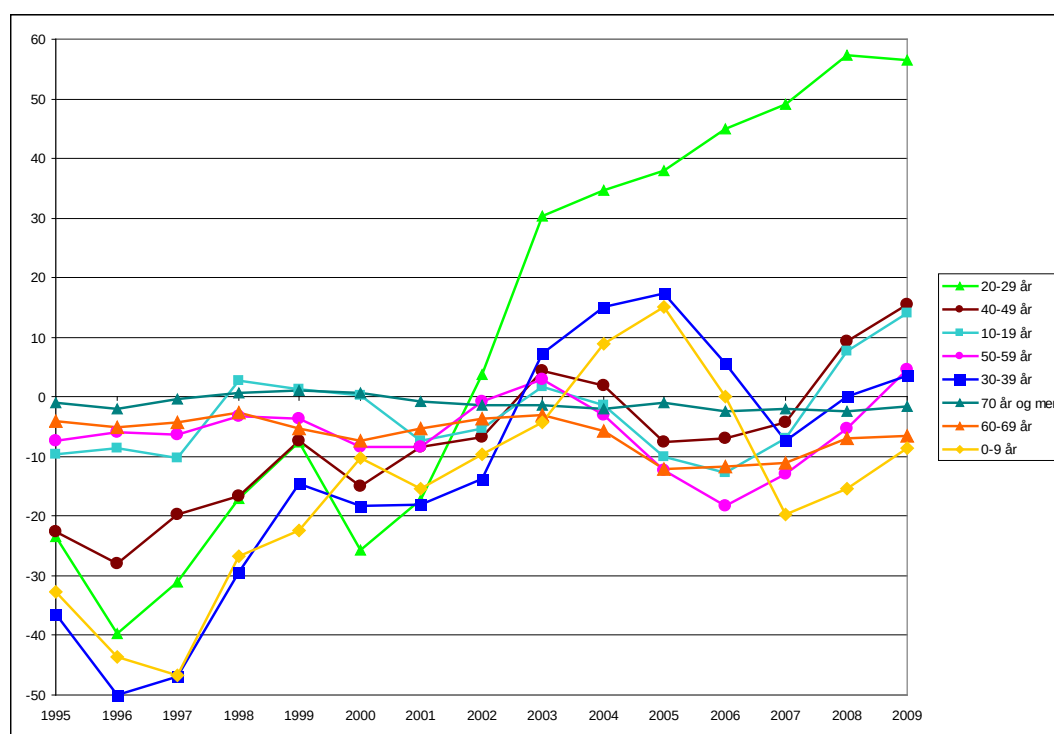
Kilde: SSB

2.4 Befolkningsstruktur og flytting – aldersfordeling og kjønnsfordeling

Befolkningsutvikling og flytting fordelt på aldersgrupper

Det kanskje mest positive med den demografiske utviklinga i kommunen finner vi i aldersfordelinga på de som har flyttet til og fra kommunen de senere år. I figuren under framgår den markerte veksten i nettoinnflyttere for aldersgruppen 20-29 år. Nesten for alle aldersgrupper under 60 år var det flertall av innflyttere, unntaket er aldersgruppa 0-9 år som de to-tre siste årene har hatt noen flere utflyttere.

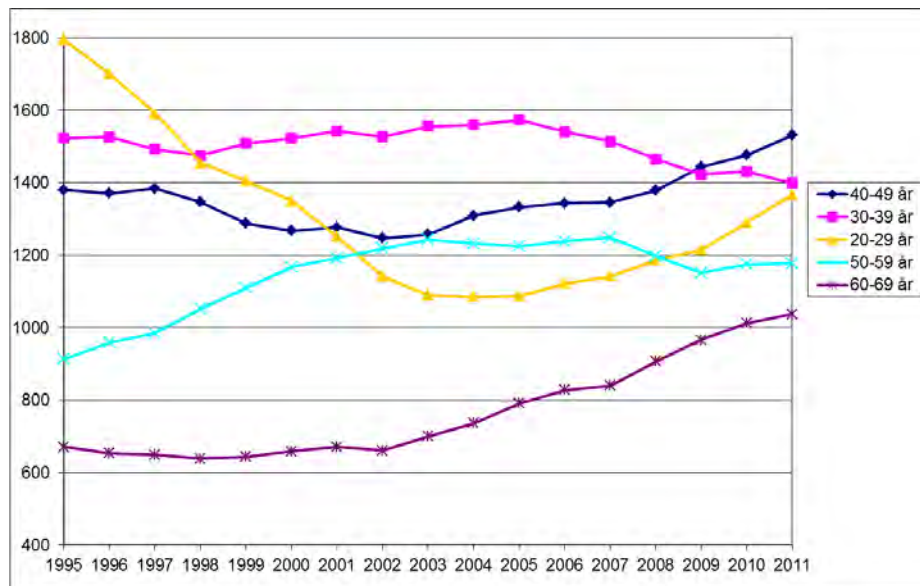
Figur 2.5 Nettoflytting (innflyttere minus utflyttere) fordelt på aldersgrupper 1995-2009. Hammerfest. Glidende gjennomsnitt av antall.

Kilde: Panda

Overvekten av unge blant netto tilflytterne har den positive effekt at over tid så påvirker dette aldersstrukturen¹⁹ i hele befolkningen på en gunstig måte.

Figur 2.6 *Befolkningen fordelt på aldersgrupper i yrkesaktiv alder. Hammerfest 1995-2011 (per 1. januar). Antall personer.*

Kilde: SSB

For det første innebærer det flere innbyggere i fertil alder som på sikt gir økte fødselstall. Ytterligere bidrar det til at antall personer i yrkesaktiv alder øker og letter rekrutteringen av arbeidskraft til bedriftene. Sistnevnte framgår også av figuren under hvordan befolkningen i aldersintervallet 20-49 år gradvis reduserte sin andel av totalbefolkningen perioden 1993-2003 fra 50 % til ca. 43 %, og det i en periode med redusert totalbefolkning. Deretter vokste antall personer i aldersgruppen i takt med befolkningen ellers og utgjorde en uendret andel av totalbefolkningen. I perioden 2007-2011 tiltok veksten i aldersgruppen 20-49 år mer enn den generelle befolkningsutviklingen i kommunen slik at også andelen av totalbefolkningen økte til 43,4 % i 2011.

Aldersgruppen 30-39 år er eneste unntaket uten vekst, og økte ikke de siste årene heller til tross for positiv nettoinnflytting blant disse, i alle fall t.o.m. 2009²⁰. Det skyldes en lav bestand av disse alderskullene født på 1970-tallet sammenlignet med tidligere årskull av 30-39 år. En positiv nettoinnflytting i perioden 2002-2009 blant både 20-29 åringer (der en del etter hvert er blitt 30-39 år i perioden) og 30-39 åringer (der riktig nok flere har gått over i aldersgruppen 40-49 år i perioden), har imidlertid gradvis dempet den årlige nedgangen i antall 30-39 åringer. Fra 2009 til 2010 hadde dermed nedgangen i antall personer i aldersgruppen omtrent stanset.

Aldersstruktur – aldersgruppenes andel av befolkningen 1993-2011

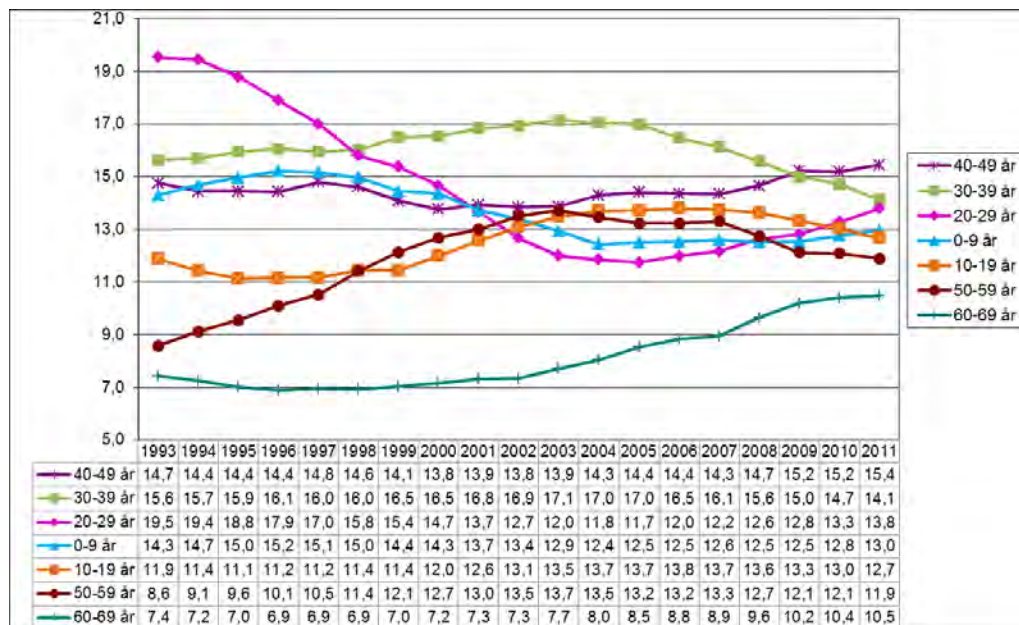
De ulike aldersgruppenes andel av totalbefolkningen framgår av figuren under. De aldersgruppene som har økt sin andel etter 2002 er 0-9 år, 20-29 år, 40-49 år, og 60-69 år. Øvrige aldersgrupper er uendret eller har redusert sin andel. Mest nedgang har

¹⁹ Utviklingen i aldersstrukturen bestemmes av aldersstrukturen i eksisterende befolkningsmasse, på netto fødselsoverskudd og alder på inn-/utflytterne.

²⁰ 2009 er siste statistikkår for aldersfordelt flytting.

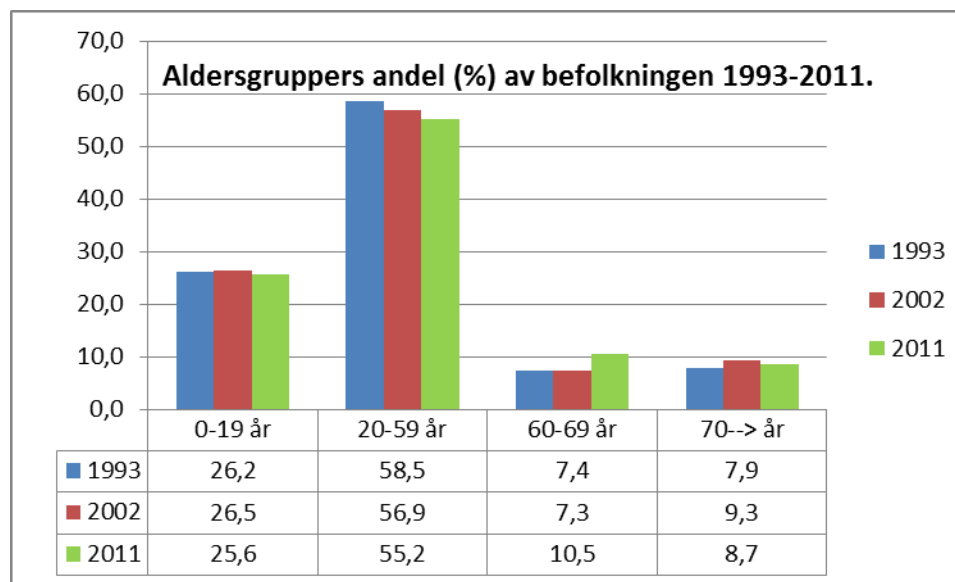
aldersgruppen 30-39 år hatt, og er redusert fra 16,9 % til 14,1 % av totalbefolkninga i kommunen, og fra 1527 til 1400 personer. Motsatt har antall personer i hver av aldersgruppene 20-29, 40-49, 60-69 samt 0-19 år økt betydelig mer (10-19 år lavere andel) og vært hovedbidragene til den samlede befolkningsveksten i kommunen.

Figur 2.7 Aldersgruppenes andel av befolkningen perioden 1993-2011. Prosent.

Kilde: SSB

Figur 2.8 Aldersgruppenes andel (%) av befolkningen 1993-2011

Kilde: SSB

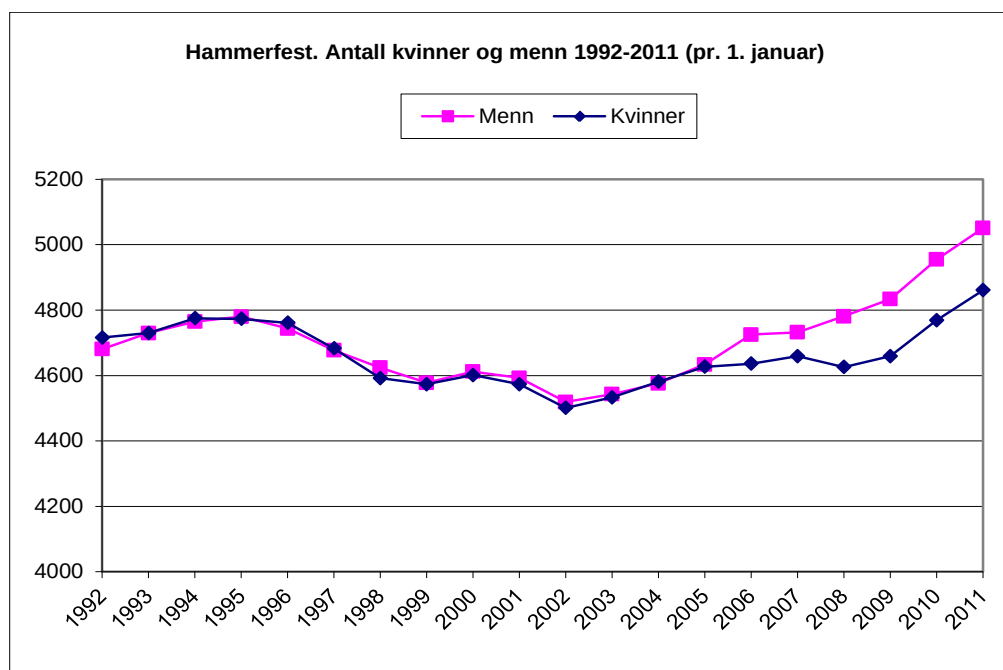
Kjønnsfordeling

Tradisjonelt har Hammerfest hatt en befolkning med omtrent like mange kvinner og menn, og til å ligge i det rurale Norge er det å betrakte som en høy kvinneandel. Det har dels sammenheng med at byen har hatt god tilgang på kvinnelige arbeidsplasser, ikke minst i fiskeindustrien og på sykehuset. Før Snøhvitutbygginga var det likevel et lite overtall av menn, og Snøhvit tenkte man hadde mange typiske mannsjobber. Det viste seg imidlertid at i løpet av de første årene etter utbygginga startet ble kvinneunderskudd snudd til kvinneoverskudd. Fra 1.1.2006 ble det etter hvert flest menn, og mannsoverskuddet økte noe fram til 1.1.2008. At antall menn økte mer enn kvinner skjedde særlig årene 2005 og 2007, og i 2007 økte ikke antall kvinner. I 2008, 2009 og 2010 økte antall kvinner og menn omtrent like mye. Konsekvensen av det er at forholdet mellom antall kvinner og menn, som i perioden 1994-2005 (1. jan) var på 1,00, deretter endret seg fra 2005-2011 til 0,96 når som mannsoverskuddet økte.

Det er flertall av menn i de fleste "yngre" aldersgrupper, herunder 0-49 år og 60-69 år. Det er ikke noen av disse aldersgruppene der forskjellene er ekstraordinært store, og minst forskjell mellom antall menn og kvinner er det i aldersgruppen 20-29 år. I aldersgruppene 50-59 år er det omtrent balanse mellom kjønnene, og alderen 70 år og oppover er kvinner i flertall. Totalt var det 190 flere menn enn kvinner i begynnelsen av 2011, dvs. en relativt balansert kjønnssammensetning i kommunen.

For kvinner 30-39 år, som faktisk har blitt færre de siste fem årene, så skyldes dette utelukkende en nedgang i treårs perioden 2005-2007. Deretter har antall kvinner i denne aldersgruppen holdt seg omtrent uendret.

Figur 2.9 Befolkningen fordelt på kjønn i Hammerfest, 1992-2011.

Kilde: SSB

Tabell 2.4 *Kjønnsbalansen Hammerfest. Forholdet mellom antall kvinner og antall menn (K/M) i perioden 1992-2011.*

1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
1,00	1,00	1,00	0,99	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	0,98	0,98	0,97	0,96	0,96	0,96

2.5 Flyttestrømmer til/fra Hammerfest fordelt på regioner – hvor flytter folk fra/til

Det at Hammerfest har fått mange nye arbeidsplasser som etterspør kompetanse på ulike nivå og fagområder, gjør byen attraktiv for kvalifiserte folk med fagbrev eller høyskole/universitet. Og den større bredden i typer jobber gjør det enklere å få jobb for begge ektefeller uansett bakgrunn. Og ikke minst er det attraktivt at det finnes flere godt betalte jobber.

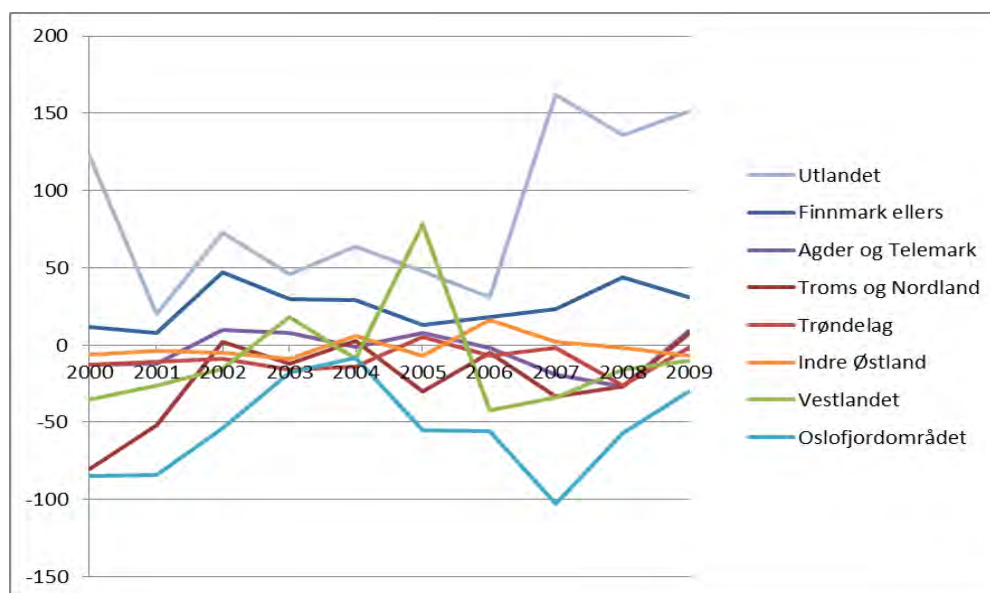
En stor andel av tilflyttere kommer fra utlandet, ca. 20 % de senere år. Stadig flere av innvandrerne er arbeidsinnvandrere fra Europa som følge av det gode arbeidsmarkedet i Norge – mange fra Polen, de baltiske land/Øst-Europa og Norden. Disse kommer i tillegg til flyktninger og asylsøkere m.fl. fra andre verdensdeler, og har bidratt til at innvandringa har vært høyere de siste fem årene enn femårs perioden før. Bare 7 % av de som flytter ut av kommunen utvandrer til utlandet, noe som forklarer den betydelige nettoinnvandringa til kommunen. Selv om antall innenlandske, både inn- og utflyttere, er mange flere enn inn- og utvandrerne, er nettoeffekten ikke så stor fordi det er bedre balanse mellom innlands til- og fraflyttere.

Av innlands flyttestrømmer er det stort sett slik at de regioner Hammerfest har mest innflytting fra er de samme som flest drar til når de flytter ut fra Hammerfest. Klart størst flyttestrøm har Hammerfest mot Oslofjord-området, og det gjelder både for innflytting (årlig ca. 90) og utflytting (årlig ca. 140). Derne er flyttestrømmene størst i forhold til regionene Vest-Finnmark, Vestlandet og Tromsøregionen. Det er også en god del flytting til/fra Øst-Finnmark, øvrige deler av Nord-Norge og Trøndelag. Mindre flytting har det vært mot Agder/Telemark og særlig Indre-Østlandet, men også til/fra disse to regionene er det noen flyttere hvert år.

I Finnmark er det til/fra Alta og derne Kvalsund det foregår flest flyttinger, men egentlig flyttes det en del mellom Hammerfest og de fleste kystkommuner i fylket. I perioden 2000-2009 var flyttestrømmen en del større de siste fem årene i perioden, og først og fremst var det innflyttinga til Hammerfest som da økte (fra Vestlandet, Trøndelag, Nordland og Vest-Finnmark).

De regionene innenlands der ubalansen i inn- og utflyttinga til/fra Hammerfest har vært størst, er først og fremst Osloregionen med en gjennomsnittlig nettoutflytting på 50-60 pr år, og derne Tromsø-regionen med en netto utflytting på ca. 20 pr år. For øvrige regioner er inn- og utflytting i ganske bra balanse og ligger på netto innflytting tilsvarende pluss/minus 0-10 personer årlig. Nettoinnflyttinga fra kystregionen i Finnmark (Vest og Øst) har imidlertid vært noe større og i gjennomsnitt utgjort en nettoinnflytting til Hammerfest på ca. 25 personer pr. år i perioden 2000-2009. Mellom Alta og Hammerfest er det bortimot balanse i flyttestrømmen mellom kommunene, med en nettoinnflytting fra Alta på -6 personer årlig perioden 2005-2009. Årlig flytter om lag 50 personer hver vei mellom de to nabokommunene i Vest-Finnmark.

Figur 2.10 *Nettoflytting til/fra Hammerfest fordelt på regioner flyttingen skjer fra/til 2000-2009. Positive tall innebærer nettoinnflytting.*

Kilde: Panda/SSB

Opp- og nedtrappingsperioder under Snøhvitutbyggingen synes å ha gitt noen tydelige utslag på flyttestrømmene i kortere perioder på ett-to år. Vi ser det tydelig under den aktive bygge- og anleggsperioden på Melkøya i 2003-2004 hvordan flyttebalansen mot Oslofjordområdet bedret seg tydelig. Og vi ser det i 2005 da Hammerfest fikk en betydelig økt innflytting fra Vestlandet. Tilsvarende skjedde en økt nettoutflytting til de samme regionene i 2006/2007 da utbyggingen ble fullført. Men så ble det en bedring i flyttebalansen til de samme to regionene etter 2007 da produksjonen ved Snøhvitutbyggene ble trappet opp og betydelig rekruttering av en annen type personell skjedde - fast personell til Statoil driftsorganisasjon og til hovedkontraktørene som hadde begynt å etablere seg i Hammerfest til vedlikeholdsarbeid mv.

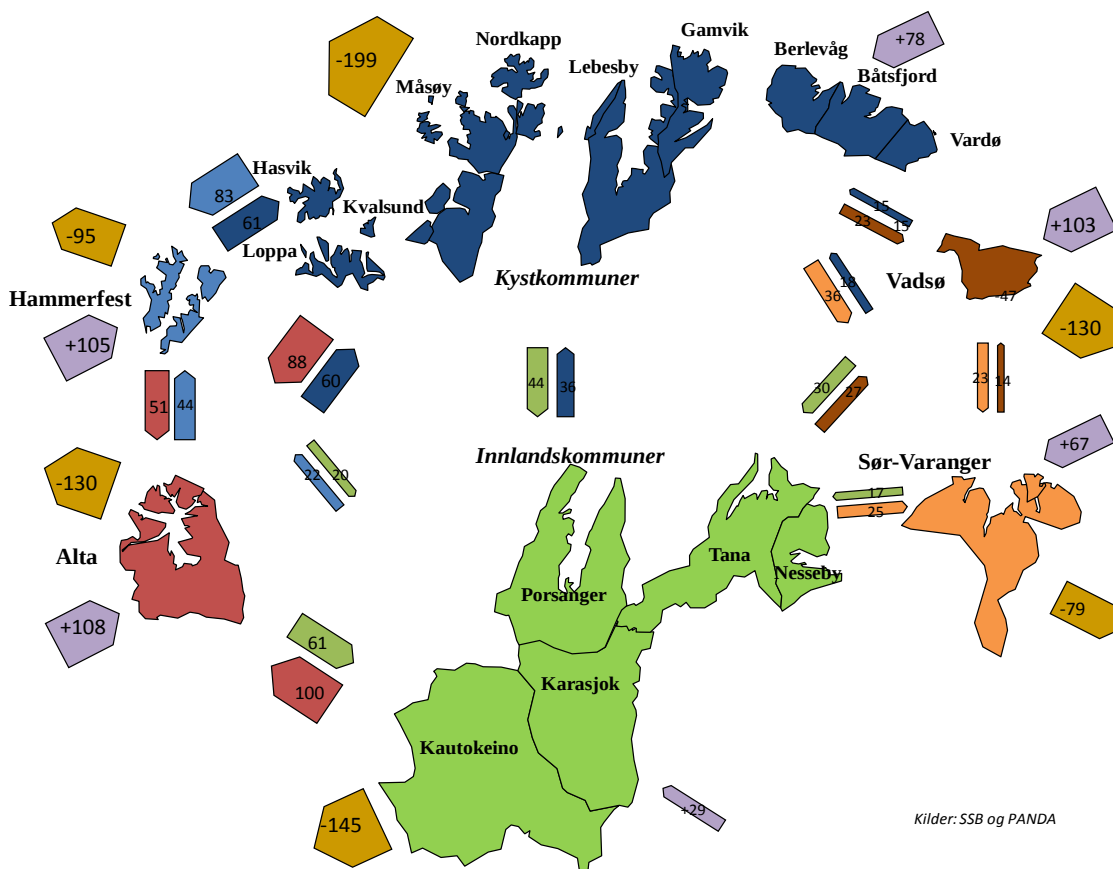
I tabell 2.5 neste side presenteres omfanget av flytting mellom Hammerfest og andre kommuner/regioner i Finnmark og landet. Flyttestrømmene er også visualisert i kartpresentasjonen i figur 2.11.

Tabell 2.5 *Flytting til/fra Hammerfest og nettoflytting til Hammerfest fordelt på andre kommuner og regioner 2000-2009. Antall*

	Innflytting fra:		Utflytting til:		Nettoflytt:	
	GjSn 00-04	GjSn 05-09	GjSn 00-04	GjSn 05-09	GjSn 00-04	GjSn 05-09
Kvalsund	26	32	25	25	1	7
Alta	42	44	52	51	-11	-6
Vest-Finnm. ellers	48	59	33	45	14	14
Øst-Finnmark	37	28	27	24	10	4
Tromsøregionen	54	48	68	73	-14	-25
Rest-Troms	24	29	26	24	-2	5
Nordland	34	42	46	40	-12	2
Trøndelag	27	41	40	47	-13	-6
Vestlandet	43	72	57	77	-13	-5
Agder og Telemark	18	17	20	23	-2	-6
Oslofjordområdet	93	85	143	146	-50	-60
Indre Østland	10	13	14	12	-4	0
Utlandet	109	148	44	43	65	106
Resten av landet	0	0	0	0	0	0
TOTALT	565	658	594	628	-29	30

Kilde: Panda/SSB

Figur 2.11 *Flyttestrømmer internt i Finnmark, flytteunderskudd ut av fylket (brun) og innvandringsoverskudd fra utlandet (lilla), årlig gjennomsnitt 2005-2009, regioner i Finnmark. Flyttestrømmene mellom regionale sentra i øst og vest er små og ikke tegnet inn.*

Kilder: SSB og PANDA

3 Arbeidsmarkedet

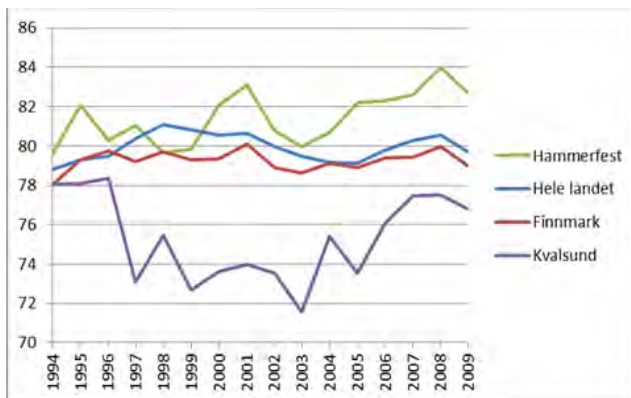
3.1 Arbeidsstyrken og yrkesaktive

Avgjørende for vekst i næringslivet er at arbeidsstyrken er stor nok, dvs. at det er mange nok som er disponible for arbeidsmarkedet i aldersgruppen 20-66 år. Dersom en betydelig del av befolkningen er arbeidsudyktig pga. uførhet e.l., eller mange ikke ønsker arbeid, så reduserer det arbeidsstyrken.

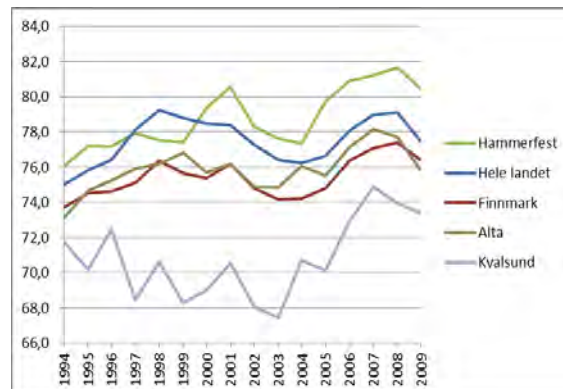
Hammerfest har historisk hatt en høy andel av befolkningen i yrkesaktiv alder, her som andel av aldersgruppen 20-66 år, i arbeidsstyrken. Det gjelder særlig i forhold til Finnmark ellers, men også i landssammenheng. Sammen med befolkningsvekst gir det høy arbeidskapasitet, noe som er en forutsetning for høy aktivitet og vekst i næringslivet. Andelen voksne i arbeidsstyrken har også vokst jevnt de senere år fra et nivå på 80-81 % i 2002/2003 til 83-84 % i 2008/2009. Det er høyest i Finnmark og godt over landsgjennomsnittet som har ligget ganske stabilt på 79-80 % de siste ti årene. I nabokommunen Kvalsund vokste imidlertid arbeidsstyrkens andel av befolkningen kraftig i perioden, selv om nivået fortsatt henger noe etter landet.

Figur 3.1 Hhv. arbeidsstyrken og yrkesaktive²¹ i prosent av befolkningen 20-66 år. Hammerfest, Kvalsund, Alta, Finnmark og landet. 1994-2009 (4. kvartal)

Arbeidsstyrken:

Yrkesaktive:

Kilde: Panda/SSB og estimater av Norut

Også andelen yrkesaktive²² i Hammerfest er meget høy, høyere enn landsgjennomsnittet og høyest i Finnmark. Det innebærer reelt at en høy andel av befolkningen i yrkesaktiv alder reelt er i arbeid, om lag 81 % perioden 2007-2009. Det

²¹ Arbeidsstyrken = yrkesaktive + helt ledige

²² Andel yrkesaktive = andelen av befolkningen som er i arbeid (innen angitt aldersgruppe)

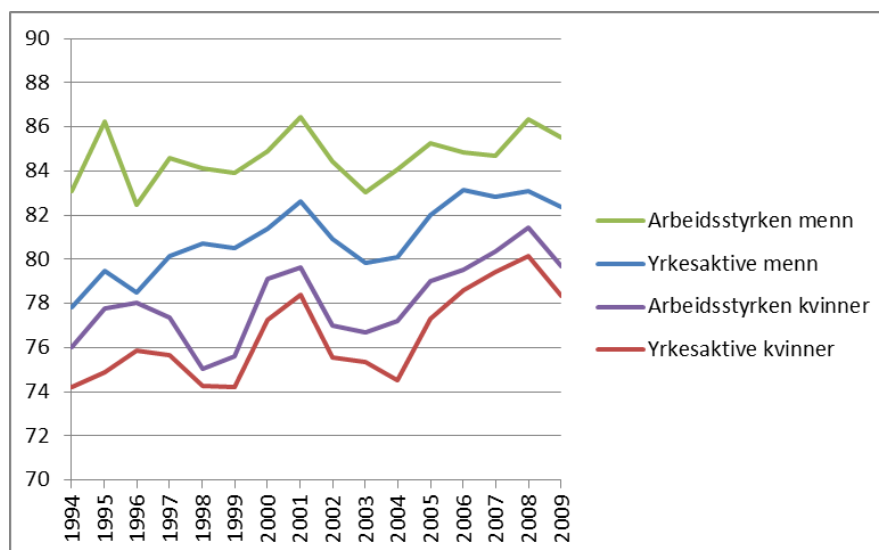
er tett oppunder arbeidsstyrken i kommunen og innebærer at de fleste som ønsker seg jobb er i arbeid. Antall i arbeidsstyrken og antall yrkesaktive har hatt en nærmest parallell utvikling, og reiser spørsmål om at god tilgang på arbeid gjør at større del av befolkningen melder seg yrkesaktive?

Tabell 3.1 *Andelen yrkesaktive og arbeidsstyrken i prosent av befolkningen 20-66 år. Hammerfest 1994-2009. Tall pr. 4. kvartal alle år.*

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Yrkesaktive	76,0	77,2	77,2	77,9	77,6	77,4	79,4	80,6	78,3	77,6	77,4	79,7	80,9	81,2	81,7	80,5
Arbeidsstyrken	79,6	82,1	80,3	81,0	79,7	79,8	82,1	83,1	80,8	80,0	80,7	82,2	82,3	82,6	84,0	82,7
<i>Menn</i>																
Yrkesaktive	77,8	79,5	78,5	80,1	80,7	80,5	81,4	82,6	80,9	79,8	80,1	82,0	83,1	82,8	83,1	82,4
Arbeidsstyrken	83,1	86,3	82,5	84,6	84,1	83,9	84,9	86,4	84,4	83,1	84,1	85,3	84,9	84,7	86,3	85,5
<i>Kvinner</i>																
Yrkesaktive	74,2	74,9	75,9	75,7	74,3	74,2	77,3	78,4	75,6	75,3	74,5	77,3	78,6	79,4	80,2	78,4
Arbeidsstyrken	76,0	77,8	78,0	77,4	75,0	75,6	79,1	79,6	77,0	76,7	77,2	79,0	79,5	80,4	81,4	79,7

For begge kjønn er både arbeidsstyrken og yrkesdeltakelsen høy sammenlignet med andre regioner. Hos menn var andelen yrkesaktive om lag 83 % og hos kvinner 79 % i gjennomsnitt de senere år (2007-2009). Yrkesdeltakelsen har økt hos begge kjønn, men økningen blant kvinner har vært formidabel. Perioden 2004-2008 økte den fra 74,5 % til 80,2 %, men gikk noe ned i 2009.

Figur 3.2 *Arbeidsstyrken og yrkesaktive fordelt på kjønn i Hammerfest 1994-2009. Prosent av befolkningen 20-66 år. Tall pr. 4. kvartal.*

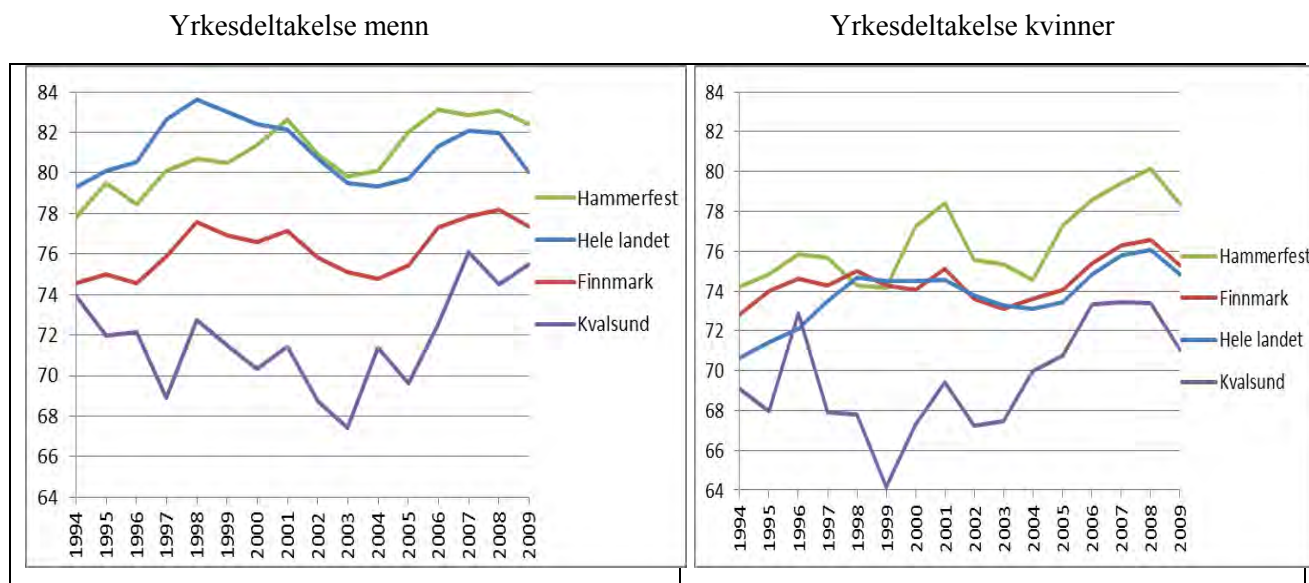

Kilde: Panda/SSB og estimater av Norut

Yrkesdeltakelsen blant menn er klart høyere enn landsgjennomsnittet og desidert høyere enn Finnmark totalt, også klart høyere enn bykommunene i Finnmark. Yrkesdeltakelsen blant kvinner i Hammerfest er også klart over gjennomsnittet i landet og Finnmark. Imidlertid er det noen andre kommuner i Finnmark som har omtrent like høy kvinnelig yrkesdeltakelse, først og fremst Karasjok, men også Kautokeino og Vadsø. Alta har klart lavere yrkesdeltakelse blant kvinner. Nabokommunen Kvalsund utmerker seg med en kraftig vekst i yrkesdeltakelsen hos

både kvinner og menn etter 2002, parallelt med det gunstige arbeidsmarkedet i Hammerfest.

Figur 3.3 Yrkesdeltakelse menn/kvinner Hammerfest, Finnmark, landet 1994-2009

3.2 Arbeidsledige

De siste 10-15 årene har arbeidsledigheta i Hammerfest ligget omtrent på landsgjennomsnittet, og fulgt de små konjunkturvariasjonene som har vært for landet. Ledigheta har stort sett ligget omkring 3 %, unntatt i 2006 og 2007 da den var under 2 %. Sammenlignet med gjennomsnittet for Finnmark har ledigheta vært omtrent 1-2 % lavere, unntaket er de siste to-tre årene da ledigheta både i Hammerfest, fylket og landet lå på 3 %.

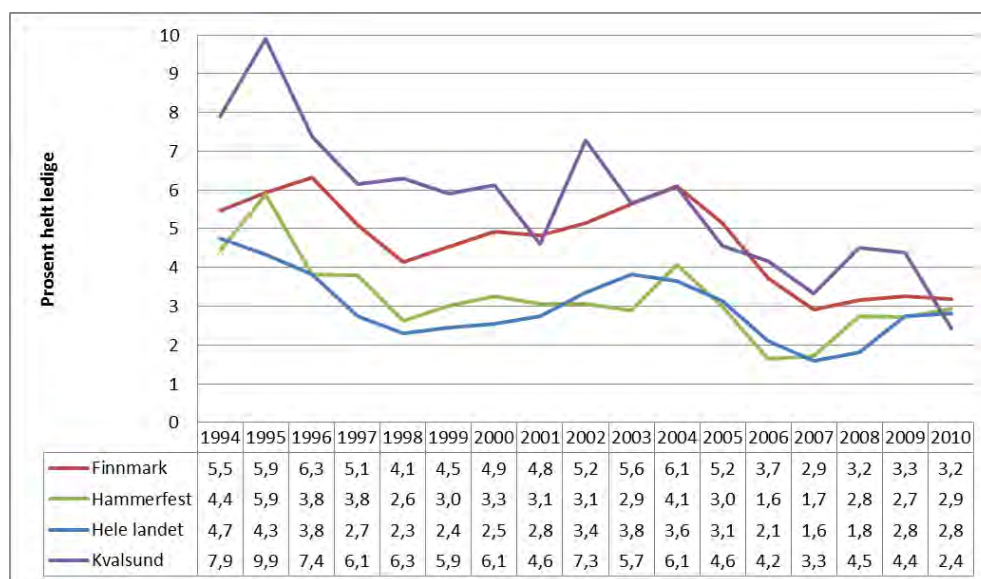
Oppdaterte arbeidsmarkedsdata²³ ved inngangen til 2011 viser at Hammerfest fortsatt har et stramt arbeidsmarked med 2,9 % helt ledige (januar)²⁴, eller 158 personer. Bare Sør-Varanger hadde lavere ledighet (1,6 %). Omtrent som eneste kommune i Finnmark var det ingen økning fra foregående måned, noe som ville vært normalt for sesongen. I kommunen var det utlyst 41 ledige stillinger i ulike næringer, herav ni lærlingejobber hos Statoil/Eni. I mai 2011 var andelen ledige redusert til bare 1,9 %.

Oppdatert statistikk hos NAV fra begynnelsen av juni 2011 viser videre at Hammerfest har klart størst tilgang av ledige stillinger i Finnmark, særlig industrielt rettet, men også i bredden er tilgangen stor. Ca. 1/3 av de 60 tilbudte stillingene registrert hos NAV gjelder fagarbeidere av ulike kategorier (elektro, rørleggere, mekanisk mv.), i vesentlig grad til leverandørindustrien. Bl.a. har leverandørselskapene Aibel og YIT flere stillingsutlysninger. For øvrig er det stor bredde i stillingstilbudet både til folk med høyere utdanning og andre.

²³ NAV Finnmark, pressemelding 28.1.2011 om arbeidsmarkedet i Finnmark

²⁴ Ved utgangen av februar 2011 var 2,7 % helt ledige og ved utgangen av mai 1,9 % (NAV).

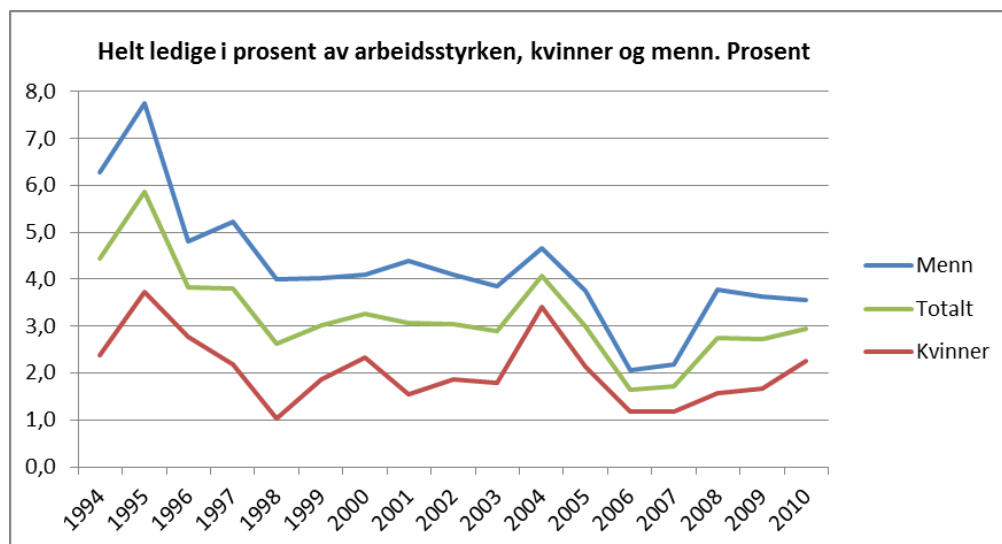
Figur 3.4 *Helt arbeidsledige i prosent av arbeidsstyrken (yrkesaktive+ledige) i alderen 20-66 år. Hammerfest, Kvalsund, Finnmark og landet. November 1994-2010.*

Kilde: Panda/SSB og estimater av Norut²⁵

Det er kvinnene som har hatt lavest ledighet, og slik har det vært i alle de 15 siste år vi har data for. Forskjellen er ganske tydelig, og der kvinneledigheta har variert litt opp og ned rundt 2 %, har ledigheta blant menn ligget nærmere 2 % høyere, unntatt i 2006 og 2007 da forskjellen var mindre. Bortsett fra de to nevnte unntaksårene, har andelen helt ledige menn vært på 3,5- 4 %.

Figur 3.5 *Helt arbeidsledige i prosent av arbeidsstyrken fordelt på kjønn og totalt. Hammerfest. November 1994-2010.*

²⁵ Data er korrigert for brudd i tidsserien for helt arbeidsledige i 1999 og 2002, slik at gjeldende definisjon er lagt til grunn gjennom hele perioden.

Litt frem i tid, Hammerfest-regionen

Framover er det spenning knyttet til planene om oppstart av gruvedrift i Kvalsund, samt planene om ytterligere utvidelser av virksomheten innenfor olje og gass utenfor Hammerfest, jfr. omtale i senere kapitler. Dersom planene i Kvalsund iverksettes, så snakker man om et behov for arbeidskraft på 250 personer allerede i 2013 (NAV Finnmark). I Hammerfest vil det også bli behov for et stort antall nye arbeidstakere fremover. Dette vil innebære gode muligheter for alle de som er arbeidsledige i Finnmark og i resten av landet.

Hammerfest i Finnmark - ledighet i næringer og ledige stillinger i fylket:

Utviklingen i Hammerfest påvirkes bl.a. av utviklingen i naboregionene, f.eks. etterspørselspotensialet fra *nærmarkedene*. Og ikke minst, rekrutteringsmuligheter til ledige stillinger i Hammerfest påvirkes av om folk i resten av fylket har god tilgang på arbeid eller er ledige. For investorer som vurderer ekspansjon eller nyetableringer er tilgang på arbeidskraft avgjørende ved lokaliseringsbeslutninger.

Sammenlignet med utgangen av 2010 var det noe økning i ledigheten i begynnelsen av 2011 i nesten alle kommuner i Finnmark. Det er normalt for årstiden. Det er vanlig med stor aktivitet i desember måned med dertil lavere aktivitet i januar. Det er en del permitteringer både innenfor fiskeindustrien, varehandel og bygg/anlegg, men ikke mer enn tidligere år på samme tid. Det er mange utenlandske arbeidstakere som permitteres fra fiskeindustrien, særlig fra Polen og Litauen.

Sammenlignet med begynnelsen av 2010, var det imidlertid i begynnelsen av 2011 en nedgang i ledigheten på 13 % i Finnmark. Ingen andre fylker kan vise til tilsvarende nedgang. Dette viser at arbeidsmarkedssituasjonen i Finnmark var god. I juni 2011 var ledigheta i fylket ytterligere redusert. Det viser at det spirer og gror i arbeids- og næringslivet flere steder i fylket.

Fjoråret kunne vise til et meget godt fiske, spesielt første halvår. Dette ga også positive ringvirkninger til mange arbeidere innenfor fiskeindustrien langs kysten. Også innenfor lakseoppdrett gikk det tilsvarende bra, noe som virker positivt på ledigheten i Finnmark. Det er også gode tider innenfor mineralutvinning med stor vekst i produksjon og eksport. Dette har særlig gitt positive forhold i Sør-Varanger, som har opplevd store problemer med å få tak i nok kvalifisert arbeidskraft til ledige stillinger i kommunen, og har hentet folk utenfra som har pendlet. Det har ellers vært gode forhold innenfor både bygg og anlegg, butikk, og offentlig sektor som helse- og omsorg mv. Oppsummert så svinger det godt innenfor de aller fleste næringer fylket.

Ledige stillinger var det ved inngangen til 2011 (slutten av januar) mange av i Finnmark, særlig i Alta, Hammerfest, Sør-Varanger og Vadsø. I Alta var det 47 ledige stillinger, mange av dem krever høyere utdanning. I Hammerfest var det altså 41 ledige stillinger innenfor ulike næringer, jf. ovenfor. I Sør-Varanger var det 44 ledige stillinger. Mange av disse krever ikke høyere utdanning og finnes innenfor bl.a. butikk, sjåfører, kantine, service osv. I tillegg er det ledige stillinger som krever høyere formalkompetanse, bl.a. innen sykehus, politi, barnehage osv. I Vadsø var det registrert 28 ledige stillinger bare hos Vadsø kommune som arbeidsgiver, men herav 20 jobber som ferievikarer. Utover våren – mai/juni var det særlig Hammerfest der tilgangen av ledige stillinger er opprettholdt.

Hammerfest en del av Norge – utviklingen i landet

Oppdaterte arbeidsmarkedstall for landet fra NAV per januar 2011 (Dagens Næringsliv 29.1.2011) viser at arbeidsledigheta gikk ned gått ned to måneder på rad, korrigert for normale sesongvariasjoner. Også summen av ledige og personer på tiltak

hadde falt. NAV konstaterer at det både er færre som melder seg ledige og at antall nye stillinger øker. Dette er en noe raskere nedgang i ledigheta enn Norges Banks siste prognoser, og reiser spørsmål i fagmiljøet om at det kan bety en raskere oppjustering av renter. Samtidig viser SSBs siste konjunkturbarometer fra 4. kvartal bedre tider i industrien utover i 2011, og det samsvarer med flere andre konjunkturbarometre som viser samme tendens, jf. Norsk Industris barometer fra januar 2011. Flest ledige stillinger er det innen bygg- og anlegg, ingeniører og IKT.

Ovennevnte stramhet i det nasjonale arbeidsmarkedet tilsier at de fleste regioner og bedrifter som skal ekspandere vil møte utfordringer i å rekruttere godt kvalifisert arbeidskraft innlands, særlig innen enkelte yrkesgrupper. Det innebærer at en må tenkte langsiktig og være aktive i rekrutteringsarbeidet. Dette forsterkes av at sysselsettingsraten (andelen yrkesaktive av befolkningen i yrkesaktiv alder) er høy i Norge, langt høyere enn Sverige, EU og USA. Det gjelder særlig blant kvinner og eldre, men også blant innvandrere er den relativt høy sammenlignet med andre land.

3.3 Sysselsatte etter arbeidssted og bosted Hammerfest

Sysselsatte med arbeidssted Hammerfest – utvikling og rekrutteringsbakgrunn

Sysselsatte med arbeidssted Hammerfest vokste formidabelt etter 2001/2002, mer enn kapasiteten som kunne dekkes av lokal arbeidsstyrke, selv om flere bosatte meldte seg yrkesaktive.

De fleste kommuner har noen eller mange arbeidsplasser som er dekt med personell bosatt i andre kommuner, kortids- eller langtidspendlere²⁶. Disse kommer i tillegg til de mange sysselsatte som er bosatt og arbeider i hjemkommunen - hvorav flere er innvandrere som har bosatt seg der. Samlet kommer disse under betegnelsen *sysselsatte etter arbeidssted*, slik SSB har definert begrepet, og er det som oftest brukes i offisiell statistikk.

Videre er det slik at kun bosatte i Norge er inkludert i ordinær sysselsettingsstatistikk, selv om et stort antall bosatt i utlandet jobber i Norge. Alle med arbeidsopphold under 6 måneder, registrert i referanseuken i november, har derfor Norut utarbeidet oversikt over gjennom spesialutkjøringer fra offentlige registre. Selv om disse kun skal omfatte personer på kortere arbeidsopphold i Norge, så omfattes reelt mange med lengre arbeidsopphold i datamaterialet. Fordi de såkalte korttidsjobbene ofte fylles opp med andre i korttidsopphold e.l., og mange har arbeidet mer enn seks måneder uten å folkeregistrere seg²⁷, men fortsetter med midlertidige personnummer (D-nummer), så står mange av disse i mer eller mindre permanente jobber som er god grunn til å regne med blant arbeidsplassene i en kommune. Hammerfest er en kommune med mange slike arbeidsplasser besatt av folk bosatt i utlandet.

“Sysselsatte etter arbeidssted” (registrert og definert bare for bosatte i Norge) økte fra knapt 4800 til 5700 fra utgangen av 2002 til utgangen av 2009. Det utgjør 900 flere sysselsatte og en økning på 20 %. I toppåret 2007 var det 200 flere, men antallet avtok noe etter at Snøhvitutbygginga gikk over i produksjonsfasen.

²⁶ Noen av pendlerne velger kanskje etter hvert å flytte til arbeidskommunen.

²⁷ Jfr. artikkel i Aftenposten 7.2.2011: Svensker kan bli tvangsflyttet. Artikkelen handler om tusenvis av svensker som har arbeidet mer enn seks måneder i Norge, og ikke har registrert seg i Folkeregisteret og meldt flytting slik de skal.

Utenom disse er det mange utlendinger på tidsbegrenset arbeidsopphold i Hammerfest. I toppåret 2006 for disse, var det registrert vel 1100 utenlands bosatte på tidsbegrenset arbeidsopphold i Hammerfest. Disse ble en del færre ved overgangen til driftsfasen, men kan ha stabilisert seg på knapt 700 sysselsatte som de utgjorde både ved utgangen av 2008 og 2009.

Samlet utgjorde norsk og utenlandsk bosatte med arbeidssted Hammerfest nærmere 6400 sysselsatte ved inngangen til 2010. Dette er en kraftig økning fra 2002, men noe lavere enn toppåret 2007. Nedgangen etter 2007 synes å ha flatet ut og stabilisert seg etter at mange midlertidige arbeidsoppgaver er fullført og arbeidskraft utenfra har reist fra kommunen.

Tabell 3.2 *Arbeidslivet i Hammerfest fordelt etter de sysselsattes opprinnelse. 2003/2004 – 2009/2010 (4. kvartal 2003 - 4. kvartal 2009)*

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Endr 03- 09	%Endr 03-09
Ikke-innvandrere bosatt i Hammerfest	4076	4091	4187	4187	4217	4273	4344	4174	83	2 %
Innvandrere bosatt i Hammerfest	260	286	340	354	391	498	569	656	370	129 %
Bosatte andre norske kommuner, arbeid H.fest	421	834	820	921	1153	1108	823	851	17	2 %
Sum bosatte i Norge med arbeid i H.fest	4757	5211	5347	5462	5761	5879	5736	5681	470	9 %
Bosatte utenfor Norge med lønnsarbeid i H.fest ^{x 28}		644	610	924	1127	874	672	681	37	6 %
Sum registrert med arbeid i Hammerfest		5855	5957	6386	6888	6753	6408	6362	507	9 %

Grupper andel av alle som arbeider i H.fest	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ikke-innvandrere bosatt i Hammerfest	70 %	70 %	66 %	61 %	63 %	68 %	66 %
Innvandrere bosatt i Hammerfest	5 %	6 %	6 %	6 %	7 %	9 %	10 %
Bosatte i andre kommuner med arbeid i H.fest	14 %	14 %	14 %	17 %	16 %	13 %	13 %
Bosatte utenfor Norge med lønnsarbeid i H.fest	11 %	10 %	14 %	16 %	13 %	10 %	11 %
Sum alle med arbeid i Hammerfest	100	100	100	100	100	100	100

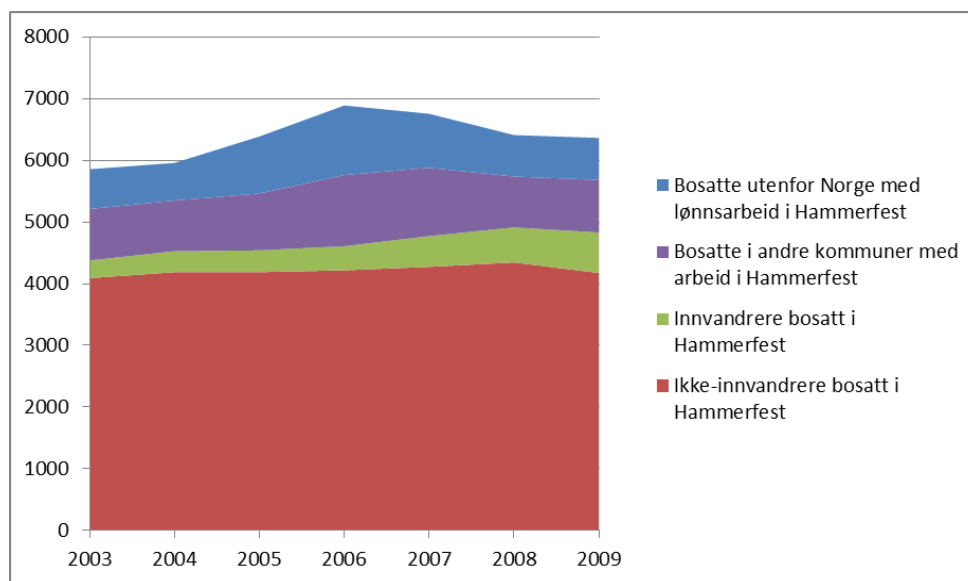
Om vi ser på sammensetningen av de som i dag fyller arbeidsplassene i Hammerfest, utgjør nye befolkningsgrupper en økende andel. Lokalt bosatte med norsk etnisk bakgrunn utgjør 2/3 av de sysselsatte, som er nedgang fra over 70 %. Det er særlig bosatte med innvandrerbakgrunn som har økt, og disse har særlig økt de siste tre årene. Disse fyller nå 10 % av arbeidsplassene i kommunen, som er en dobling fra tidligere. Hvilke typer jobber disse har gått inn i har vi ikke oversikt over. De øvrige arbeidstakerne i Hammerfest består av 13 % fra andre norske kommuner og 11 % utgjøres av bosatte i utlandet. De sistnevnte to gruppene er nå nede på andelen sysselsatte i 2003 igjen, etter å ha vokst fram til 2006 og så gradvis blitt færre og stabilisert seg på dagens nivå. Basert på fylkesdata har vi god oversikt over hvilke næringer de utenlandske på korttidsopphold jobbet innen i Finnmark totalt. I 2008 og 2009 jobbet klart flest i næringene utleie av arbeidskraft, dernest mange innen industri/fiskeindustri, bygg-/anlegg, helse-/sosial, men også mange innen bergverksdrift/utvinning. En god del av dette antar vi sammenfaller med situasjonen for Hammerfest, men det vil kreve ytterligere datakjøringer for å få belyst sikrere.

Av figuren under framgår hvordan de ulike gruppene har bidratt til å utvikle den arbeidskraftkapasiteten, og kvalifikasjoner, som har vært nødvendig for

²⁸ Mangler data for 2002.

næringsutviklingen i kommunen. Enda flere enn dette har bidratt uten at de er registrert med arbeidssted Hammerfest, bl.a. ansatte i bygg og anleggsbransjen i Alta, men som pga. sin nærhet kan ha stasjonering i Alta og være på større oppdrag i Hammerfest i perioden. Formelt pendler ikke disse da arbeidsgiver er registrert i Alta, men "reelt" pendles det til arbeid som utføres i nabokommunen. Av figuren under framgår videre tydelig at Hammerfest i vesentlig grad er en økonomisk motor også for regioner utenfor Hammerfest kommune, og har potensiale for mer sysselsetting f.eks. for bosatte andre steder i Finnmark (f.eks. for finnmarkinger som pendler til andre deler av landet).

Figur 3.6 *Sysselsatte med arbeidssted Hammerfest, inkl. på bosatte i utlandet på korttidsopphold (<6 mnd.), fordelt etter bakgrunn. Tall pr. 4. kvartal 2009*

Kilde: Panda/SSB - spesialutkjøringer samt estimater av Norut

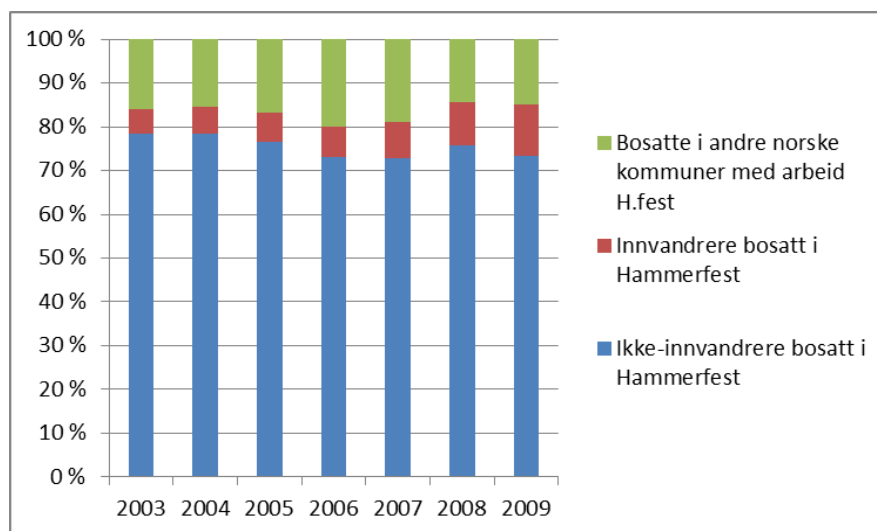
En sammenligning med Finnmark generelt viser at innvandrere bosatt i fylket utgjør omtrent like stor andel av sysselsatte i fylket som tilsvarende i Hammerfest, og andelen har økt noe. Den store forskjellen er at forholdsvis langt færre bosatt utenfor egen region har jobb i Finnmark sammenlignet med Hammerfest. I Finnmark kommer tilsammen 8 % av sysselsatte fra personer bosatt utlandet eller andre fylker, mens tilsvarende for Hammerfest var 24 % i 2009, og helt oppe i 33 % i 2006. En del av disse jobbene er nok midlertidig- eller sesongarbeid, litt avhengig av om registreringsmåneden november er en representativ måned for året.

Tabell 3.3 Sysselsatt med arbeidssted i Finnmark, inklusive bosatte i utlandet.²⁹

Finnmark	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ikke-innvandrere bosatt i Finnmark	87,6 %	87,4 %	86,3 %	84,5 %	84,2 %	83,9 %	83,0 %
Innvandrere bosatt i Finnmark	6,3 %	6,3 %	6,3 %	6,6 %	7,2 %	8,2 %	8,7 %
Bosatte i andre fylker med arbeid i Finnmark	3,4 %	3,6 %	3,6 %	4,1 %	4,4 %	3,7 %	4,0 %
Bosatte utenfor Norge og lønnsarb. i Finnmark	2,7 %	2,8 %	3,8 %	4,8 %	4,2 %	4,2 %	4,3 %
Sum alle med arbeid i Finnmark	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Om vi avgrenser oss til den ordinære definisjonen “sysselsatte etter arbeidssted”, der bare bosatte i Norge omfattes, så framgår at 85 % av arbeidsplassene i Hammerfest er besatt med lokalt bosatte. Den lokale arbeidskraften fordeler seg med 73 % ikke-innvandrere og 12 % innvandrere. Sistnevnte har økt sin andel vesentlig de siste fem årene, mens ikke-innvandrerne utgjør noe lavere andel fordi antallet ikke har økt like mye som totalsysselsettingen. Bosatte fra andre kommuner i landet og fylket utgjorde 15 % ved inngangen til 2010, og bare i den mest hektiske utbyggingsperioden i 2005-2007 var andelen en del høyere.

Figur 3.7 Sysselsatte med arbeidssted Hammerfest og bosted Norge (dvs. tilsvarende som brukes i ordinær sysselsettingsstatistikk “Sysselsetting etter arbeidssted”)³⁰

²⁹ Tabellen her for Finnmark er muligens ikke helt sammenlignbar med den tilsvarende ovenfor, for en kommune (her Hammerfest), siden fylkestabellen definerer alle sysselsatte bosatt i fylket innenfor fylket mens i Hammerfest-tabellen er alle andre finnmarkinger plassert som personer utenfor egen region (Hammerfest).

³⁰ Sysselsatt er person med minst én times inntektsgivende arbeid i referanseuken. Også midlertidig fraværende pga. sykdom, ferie, lønnet permisjon e.l. er med. Person i militær- eller sivilteneste medregnes, og likeså personer på sysselsettingstiltak med lønn fra arbeidsgiver.

Tabell 3.4 Sysselsatte bosatt i Norge med arbeidssted Hammerfest, fordelt etter de sysselsattes bakgrunn. 2003-2009 (november). Prosent.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ikke-innvandrere bosatt i Hammerfest	79 %	78 %	77 %	73 %	73 %	76 %	73 %
Innvandrere bosatt i Hammerfest	5 %	6 %	6 %	7 %	8 %	10 %	12 %
Bosatte i andre kommuner med arbeid H.fest	16 %	15 %	17 %	20 %	19 %	14 %	15 %
Sum bosatte Norge med arbeid i Hammerfest	100	100	100	100	100	100	100

Sysselsatte med bosted Hammerfest fordelt etter arbeidssted og innvandrere/ikke-innvandrere

Foran har vi sett på sysselsetting ved arbeidsplasser lokalisert i Hammerfest. Det innebærer at vi ikke har fått med yrkesdeltakelsen til Hammerfestinger som har arbeidsplassen sin andre steder.

Samlet sysselsetting blant bosatte i Hammerfest utgjorde knapt 5400 i 2009 og er en økning på vel 550 eller 13 % fra 4. kvartal 2001, siste år før Snøhvitutbygginga.

Tabell 3.5 Sysselsatte bosatt i Hammerfest 2000-2009 (4. kvartal)

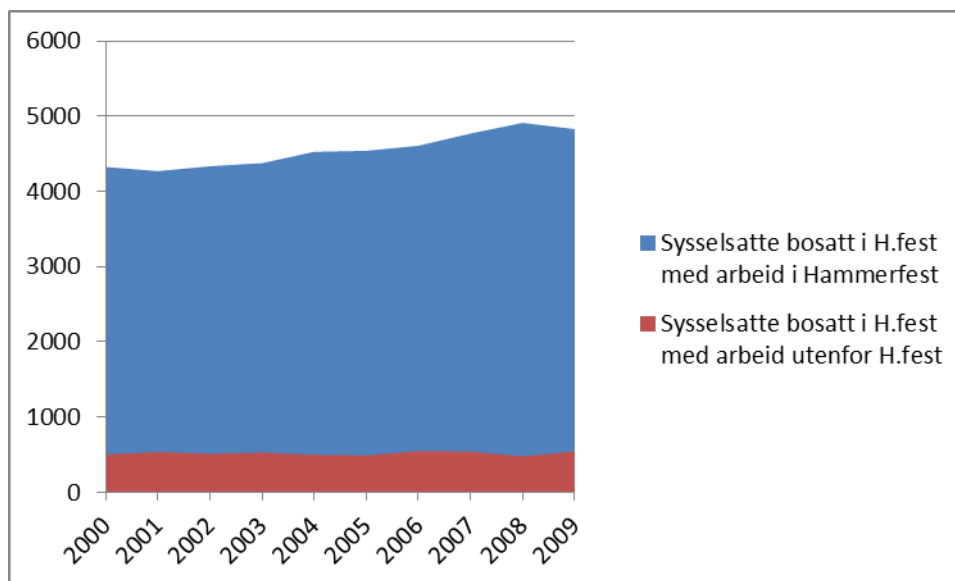
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Endr 01-09	%Endr 01-09
Sysselsatte bosatt Hammerfest med arbeid i Hammerfest	4326	4271	4336	4377	4527	4541	4608	4771	4913	4830	559	13 %
Sysselsatte bosatt Hammerfest med arbeid utenfor Hammerfest	503	535	513	529	498	489	548	541	479	542	7	1 %
Sum syssels. bosatt Hammerfest	4829	4806	4849	4906	5025	5030	5156	5312	5392	5372	566	12 %
Herav innvandrere bosatt H.fest		243	260	286	340	354	391	498	569	656	413	170 %
Innvandrere bosatt H.fest andel av Sum syss. bosatt Hfest		5 %	5 %	6 %	7 %	7 %	8 %	9 %	11 %	12 %		

Kilde:

Om lag 90 % av de yrkesaktive i Hammerfestinger har sin arbeidsplass i hjemkommunen, og andelen har endret seg lite de siste ti årene. Disse utgjorde 4830 personer ved inngangen til 2010, og utgjør en økning på 560 siden 2001. Bosatte i Hammerfest med jobb andre steder utgjør om lag 550 sysselsatte. Antallet har vært nesten uendret i mange år, jfr. figuren under, og tilsvarer om lag 10 % av kommunens sysselsatte.

En markert tendens er økningen i sysselsatte med innvandrerbakgrunn. Disse utgjorde 240 sysselsatte i 2001 og har økt til vel 650 i 2009, dvs. en vekst på 400 personer. Fra å ha utgjort 5 % av de sysselsatte for ca. ti år siden, utgjør de nå 12 %.

Figur 3.8 Sysselsatte med bosted Hammerfest 2000-2009 (4. kvartal, november)

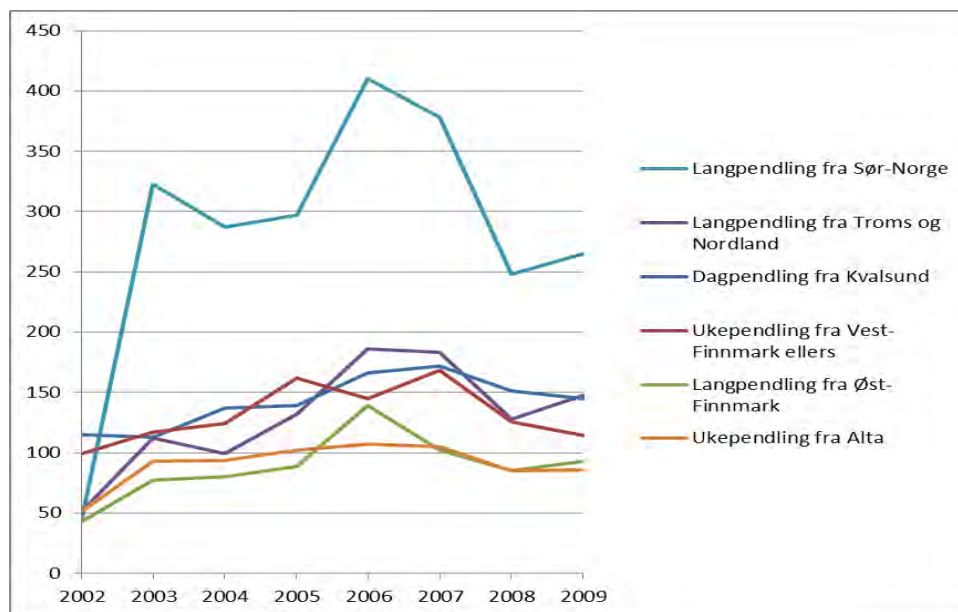
3.4 Arbeidspendling

Vi har foran belyst at overskuddet av arbeidsplasser i Hammerfest i forhold befolkningens yrkesdeltaking innebærer en betydelig innpendling til kommunen. Videre har vi klargjort at antall som pendler ut fra Hammerfest utgjør noen hundre, men likevel langt mindre enn innpendlinga. Resultatet er altså en betydelig nettoinnpendling.³¹

Hovedspørsmålet er hvor kommer pendlerne til Hammerfest fra og til hvilke regioner pendler Hammerfestingene til – og ikke minst til/fra hvilke kommuner skjer de største pendlingsstrømmene.

³¹ Vi tar her ikke med “pendling” til/fra utlandet ettersom lengre arbeidsopphold forutsettes å flytting, mens kortere arbeidsoppdrag vil registreres med arbeidssted til arbeidsgiver i Norge og komme med automatisk som innlands pendling dersom arbeidsgiver er i annen kommune.

Figur 3.9 Arbeidspendling til Hammerfest fra andre regioner 2002-2009

Kilde: Panda/SSB

Den desidert største innpendlinga skjer fra resten av Finnmark og fra Sør-Norge. Den høye innpendlinga fra Sør-Norge skjedde etter en brå og sterk økning fra 50 pendlere i 2002 til 300 årlig i perioden 2003-2005, så en topp på 400 i 2006-2007 til nivået de siste årene rundt 250. Denne utviklingen samsvarer helt med aktivitetsnivået i Snøhvitutbyggingen, men vi registrer fortsatt en relativt høy innpendling også de første årene av driftsfasen. Pendlinga fra Finnmark har hele tiden vært størst, men startet fra et høyere nivå på ca. 300, økte til 550 på det meste og har de siste par årene lagt seg på 450 innpendlere årlig. Også den samlede innpendlinga fra Troms/Nordland er ganske betydelig, og fra et opprinnelig nivå på 50 er den tredoblet til dagens nivå på 130-150 innpendlere årlig. Innen Finnmark skjer $\frac{3}{4}$ av pendlinga fra Vest-Finnmark, og av enkeltkommuner i fylket er det innpendling fra Kvalsund og Alta til arbeidsgivere i Hammerfest som er størst.

Tabell 3.6 Arbeidspendling til Hammerfest fra andre kommuner og regioner 2002-2009

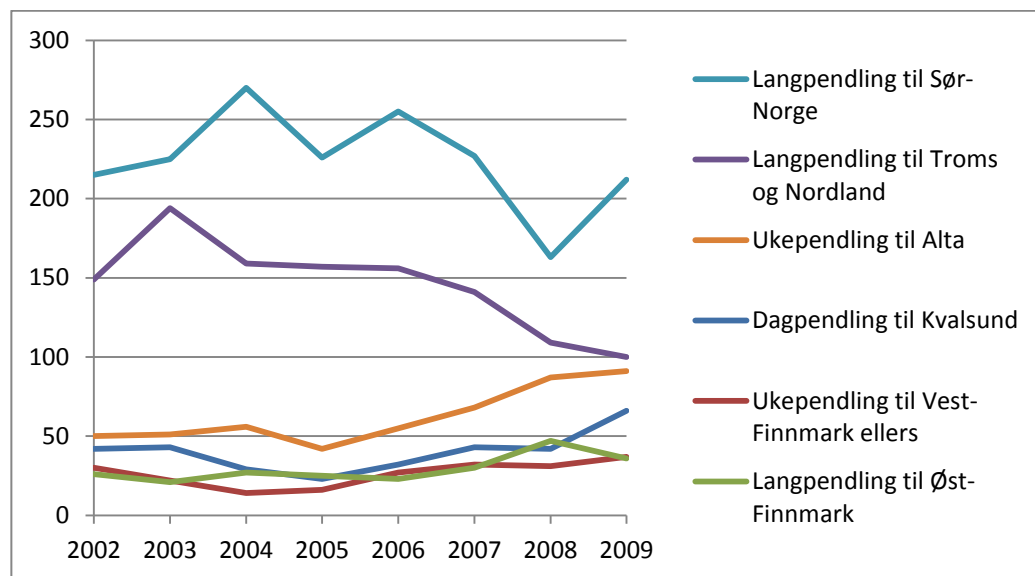
Pendling til Hammerfest	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Dagpendling fra Kvalsund	115	113	137	139	166	172	151	145
Ukependling fra Alta	52	93	94	102	107	105	85	86
Ukependling fra Vest-Finnm. ellers	99	117	124	162	145	168	126	114
Langpendling fra Øst-Finnmark	43	77	80	89	139	102	85	93
Langpendling fra Troms og Nordland	52	112	99	132	186	183	128	148
Langpendling fra Sør-Norge	47	323	287	297	410	378	248	265
Sum innpendling	408	835	821	921	1153	1108	823	851
Andel pendlere av syssels. H.fest	9	16 %	16 %	17 %	21 %	19 %	15 %	15 %
Sysselsatte arbeidssted H.fest	4712	5155	5261	5330	5592	5699	5536	5681

Kilde: Panda/SSB

Når det gjelder utpendlinga fra Hammerfest, har den ligget stabilt på om lag 500 årlig i mange år. Flest fra Hammerfest pendler til resten av Finnmark og Sør-Norge, med vel

200 årlig til begge regioner. Dernest 100 samlet til Nordland/Troms. Noe av den interessante endringen er at mens pendlingen til både Øst- og Vest-Finnmark har økt, er den redusert til Troms/Nordland. Pendlingen til Sør-Norge har vært ligget ganske stabilt på samme nivå i analyseperioden.

Figur 3.10 *Arbeidspendling fra Hammerfest til andre kommuner og regioner 2002-2009*

Kilde: Panda/SSB

Tabell 3.7 *Arbeidspendling fra Hammerfest til andre kommuner og regioner 2002-2009*

Pendling fra Hammerfest	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Dagpendling til Kvalsund	42	43	29	23	32	43	42	66
Ukependling til Alta	50	51	56	42	55	68	87	91
Ukependling til Vest-Finnmark ellers	30	22	14	16	27	32	31	37
Langpendling til Øst-Finnmark	26	21	27	25	23	30	47	36
Langpendling til Troms og Nordland	149	194	159	157	156	141	109	100
Langpendling til Sør-Norge ³²	215	225	270	226	255	227	163	212
Sum utpendling	512	556	555	489	548	541	479	542
Andel av syssels. bosatt H.fest	10,6 %	11,4 %	11,1 %	9,7 %	10,6 %	10,2 %	8,9 %	10,1 %
Sysselsatte totalt bosatt i H.fest	4816	4876	4995	5030	5156	5312	5392	5372

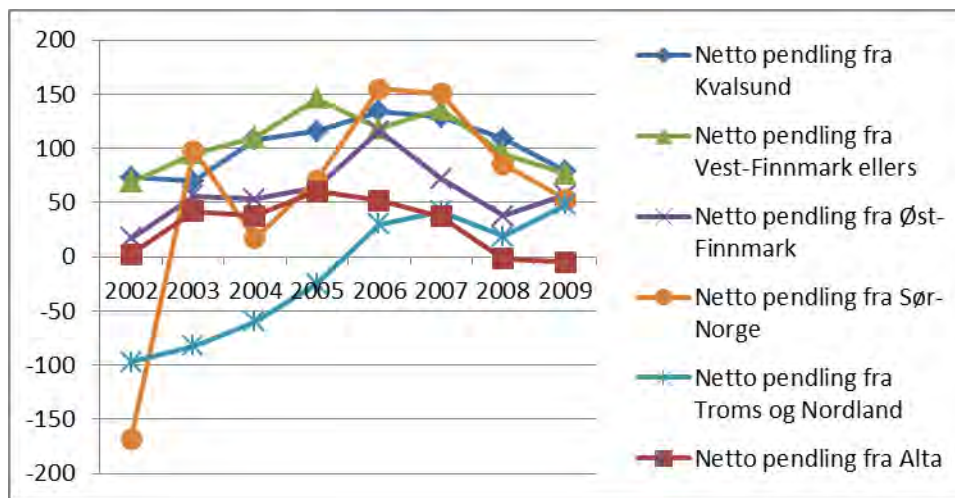
Kilde: Panda/SSB

Resultatet av all pendlingen til og fra Hammerfest er en positiv nettoinnpendling de senere år på 300-350, og som dermed utgjør et positivt bidrag i tilgangen på arbeidskraft for næringsutviklingen. Dette er riktig nok bare halvparten av

³² Antall utpendlere til Sør-Norge (Vestlandet) er korrigert for antall bosatte i Hammerfest som jobbet på Melkøya, men var registrert som pendlere til Stavanger før 2009.

nettoinnpendlinga midtveis i Snøhvitutbyggingen, men en kraftig positiv endring fra ti år tilbake da Hammerfest hadde negativ nettoppendling på -100.

Figur 3.11 Nettoinnpendling til Hammerfest fra norske kommuner og regioner

Kilde: Panda/SSB

Det er positiv nettoppendling fra de fleste regioner, med 200 fra andre kommuner i Finnmark (vel ¼ fra Øst-Finnmark), 50 fra Troms/Nordland og 50 fra Sør-Norge.

Størst endring i nettoinnpendlinga de siste ti årene har skjedd fra Sør-Norge der -170 i 2002 er endret til +53 i 2009, Troms/Nordland der -100 i 2002 er endret til +50 i 2009 og til dels Øst-Finnmark der +17 i 2002 er endret til +57 i 2009.

Tabell 3.8 Nettoinnpendling til Hammerfest fra norske kommuner og regioner

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Netto pendling fra Kvalsund	73	70	108	116	134	129	109	79
Netto pendling fra Alta	2	42	38	60	52	37	-2	-5
Netto pendling fra Vest-Finnmark ellers	69	95	110	146	118	136	95	77
Netto pendling fra Øst-Finnmark	17	56	53	64	116	72	38	57
Netto pendling fra Troms og Nordland	-97	-82	-60	-25	30	42	19	48
Netto pendling fra Sør-Norge	-168	98	17	71	155	151	85	53
Sum Nettopendl. fra norske kommuner	-104	279	266	432	605	567	344	309

Kilde: Panda/SSB

4 Næringsutvikling og næringsstruktur

4.1 Næringsstruktur og næringenes utvikling

Sterk vekst og så utflating

Først og fremst er det den sterke veksten i næringsutviklingen med 23 % flere arbeidsplasser etter 2002 som kjennetegner utviklingen de siste ti årene. Derne­st at veksten skjedde i faser med toppnivå i 2007 da Snøhvitutbyggingen var fullført, og deretter at reduksjonen årene etter har vært relativt liten som følge av at etableringene med driftsorganisasjon og støttefunksjoner i leverandørbedrifter har dempet mesteparten av nedgangen rundt utbyggingsaktivitetene. Dertil har det vært en generelt gunstig konjunktursituasjon i landet med bra utvikling i offentlige budsjetter, og således dempet den internasjonale nedgangen særlig i 2008/2009.

Tjenesteytende sektor størst, og har vokst, men veksten har stanset

Næringsstrukturen i Hammerfest har en klar dominans av virksomheter innen tjenesteyting med 4250 eller 75 % av arbeidsplassene. Sektoren har økt med 650 eller 18 % sysselsatte siden 2002, men pga. den sterke veksten i totalsysselsettingen i kommunen er likevel sektorens andel av samlet sysselsetting noe lavere enn i 2002 (78 %).

Største tjenesteytende enkelt­næring er kommunal sektor med 1350 eller 24 % av de sysselsatte med arbeidssted Hammerfest. Også statlig sektor er av de største arbeidsgiverne med 825 eller 15 % av de sysselsatte. Samlet har offentlig sektor vokst 12-15 % perioden 2002-2009, mest i kommunal sektor. Dette er imidlertid klart lavere enn totalveksten og veksten i privat sektor. Utviklinga siste statistikkår, fra utgangen av 2008 til utgangen av 2009, viser en statlig sysselsettingsøkning. Det var hovedsakelig fra statlig generell statsadministrasjon, forsvar og sykehus. Kommunesektoren hadde samlet en mindre økning, og da ved interne forskyvninger med noe vekst innen oppvekstsektoren og helse-/sosial (herunder økning innen hjemmesykepleie, legetjeneste og sosiale bofelleskapstjenester, men noe reduksjon i somatisk sykehjem).

Innen privat tjenesteytende sektor er vare- og engroshandel klart størst med hhv. og 700 sysselsatte (12 %), og deretter transport med ca. 370 (6,4 %) og hotell- og restaurant med ca. 250 (4,3 %).

De private tjenesteytende næringer som har gjennomgått størst endringer perioden 2002-2009 er næringene vakt-/renhold/arbeidskraftutleie som økte med ca. 150 % til dagen 250 sysselsatte, og dernest hotell/restaurant og vare-/engroshandel som vokste med hhv. 20 % og 40 %. Også kunnskapsintensiv forretningsmessig tjenesteyting (KIFT: jfr. definisjon i tabellen under) hadde betydelig vekst perioden etter 2002, men fra 2007-2009 forsvant mye av oppgangen som skjedde i utbyggingsperioden til Snøhvit. Nedgangen i KIFT-næringen fra 2008 til 2009 skyldes regnskapstjenester og Annen teknisk konsulentvirksomhet. Post- og telekommunikasjon hadde sterkest

nedgang, og den eneste av tjenestenæringene i vår inndeling, som har hatt tilbakegang. Der forsvant 40 % av arbeidsplassene de siste 8-10 årene. Posten og det gamle Televerket hadde tidligere flere hundre ansatte i Hammerfest, og utviklingen de siste årene er bare siste fase i en prosess som har pågått i mange år, senest ved overflytting av stillinger til Alta, som deretter ble videreflyttet til Tromsø etter ytterligere rasjonaliseringer og omstillinger.

Tabell 4.1 *Sysselsetting etter arbeidssted, fordelt på næringer. Hammerfest 2000-2009 ("2010")³³, tall per 4. kvartal (november) alle år*

Hammerfest kommune Sysselsatte per 4. kvartal	2000	2002	2006	2007	2008	2009	Andel 2009	Endr 02-09	% Endr 02-09	Endr 06-09	% Endr 06-09
Jord- og skogbruk	10	7	10	10	8	8	0,1 %	1	14 %	-2	-20 %
Fiske og fangst	234	199	182	184	196	172	3,0 %	-27	-14 %	-10	-5 %
Fiskeoppdrett ³⁴	25	43	11	0	24	33	0,6 %	-10	-23 %	22	200 %
Olje- og gassutvinning	0	0	180	228	245	315	5,5 %	315	Vekst	135	75 %
Næringsmiddelindustri	308	272	200	200	226	251	4,4 %	-21	-8 %	51	26 %
Forlag og grafisk produksjon	72	84	62	74	53	41	0,7 %	-43	-51 %	-21	-34 %
Skip, metall-/maskinvare	45	53	138	184	148	154	2,7 %	101	191 %	16	12 %
Annen industri og bergverk	11	10	14	17	12	10	0,2 %	0	0 %	-4	-29 %
Kraft og vann, avløp, avfall	63	53	74	68	80	80	1,4 %	27	51 %	6	8 %
Bygg og anlegg	224	301	509	393	387	371	6,5 %	70	23 %	-138	-27 %
Varehandel	627	580	617	694	725	698	12,3 %	118	20 %	81	13 %
Hotell og restaurant	191	176	303	325	248	247	4,3 %	71	40 %	-56	-18 %
Transport	396	364	373	357	366	366	6,4 %	2	1 %	-7	-2 %
Post- og telekomm.	77	83	65	70	52	49	0,9 %	-34	-41 %	-16	-25 %
Bank, forsikr., eiend.drift	99	90	120	138	122	112	2,0 %	22	24 %	-8	-7 %
KIFT ³⁵	95	110	281	267	183	136	2,4 %	26	24 %	-145	-52 %
Vakt-/renhold, utleie arb.kr./utstyr og uspes.næring	71	107	407	428	376	254	4,5 %	147	137 %	-153	-38 %
Annen privat tjenesteyting	161	170	204	220	193	196	3,5 %	26	15 %	-8	-4 %
Kommunal tjenesteyting	1783	1186	1155	1248	1344	1363	24,0 %	177	15 %	208	18 %
Statlig tjenesteyting	209	737	833	816	769	825	14,5 %	88	12 %	-8	-1 %
Sum	4701	4625	5738	5921	5757	5681	100,0	1056	23 %	-57	-1 %

Kilde: Panda/SSB grunnlagsdata, estimert og korrigert av Norut til sammenlignbar tidsserie.

Vedrørende næringen vakthold/renhold/utleietjenester som hele perioden 2002-2009 vokste sterkt, så skjedde det likevel på slutten en klar tilbakegang årene 2007-2009. Denne nedgangen kom i hovedsak fra betydelige reduksjoner innen utleie av arbeidskraft og dernest innen private vaktjenester.

Selv om det har vært en gradvis vekst innen vare- og engroshandel over flere år, så har utviklingen vært veldig forskjellig innen næringen. Nedgang har det vært innen

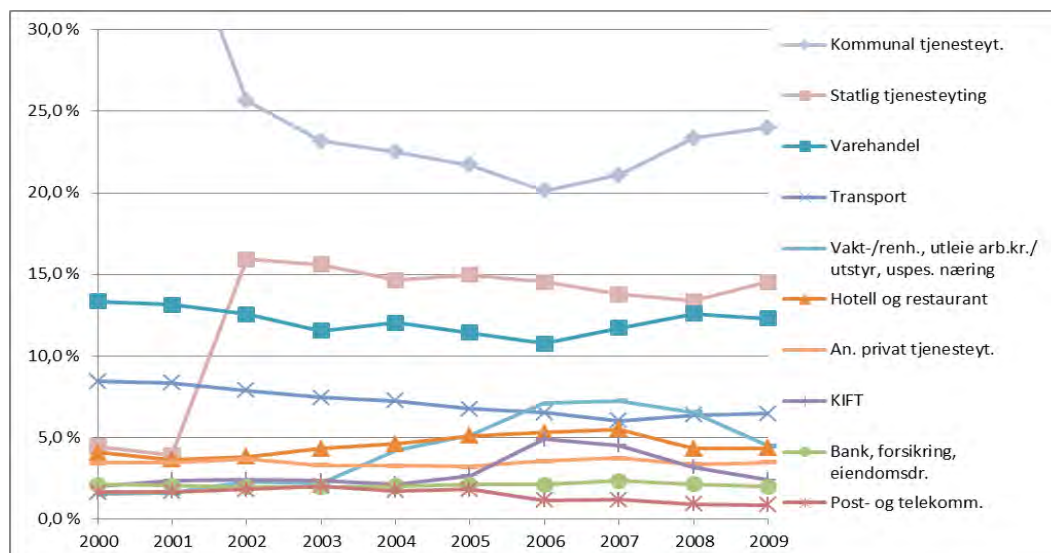
³³ Egentlig kunne vi brukt 2010 som tidsangivelse i stedet for 2009 siden det er november 2009 som er siste tallgrunnlag som finnes. Det ville samsvart bedre med tidsangivelsen for folketallet 2010 som er per 1. januar, dvs. egentlig bare vel en måned senere.

³⁴ Antall sysselsatte innen fiskeoppdrett/slakteri er ufullstendig registrert og alt for lave, jfr. senere omtale og fotnote i dette underkapitlet. Derfor er raden oppdrett gråskravert i tabellen over.

³⁵ KIFT (Kunnskapsintensiv forretningsmessig tjenesteyting): I Hammerfest omfatter dette særlig IT-tjenester, bedrifts-/administrativ rådgiving, teknisk konsulentjenester, prøving-/testetjenester, annen teknisk virksomhet, reklame, regnskapstjenester.

konsumvarehandel som næringsmidler, klær og bygge-/jernvarer, mens det derimot har vært en merkbar økning innen vare-/engroshandel som selger maskiner og produksjonsutstyr til olje-/gassnæring og anleggsvirksomhet.

Figur 4.1 *Næringenes andel av totalsyssetningen tjenesteytende næringer 2000-2009 (4. kvartal, november), Hammerfest.*

Kilde: Panda/SSB, Norut korrigert

Sekundærnæringene – olje-/gassproduksjon og industriservice er drivkraften

Sekundærnæringene hadde ved inngangen til 2010 ca. 1220 sysselsatte, eller 21,4 % av alle som arbeidet i Hammerfest. I forhold til utgangspunktet i 2002 tilsvarer dette en prosentøkning på formidabel 58 % eller 450 sysselsatte.

De største sekundærnæringene er bygg og anlegg med 370 sysselsatte og 6,5 % av totalsyssetninga. Som neststørst har dukket opp en ny næring, nemlig olje- og gassutvinning med 315 sysselsatte (5,5 %). Derneft følger næringsmiddelindustrien, der fiskeindustrien dominerer, med 250 arbeidsplasser (4,4 %) og videre kraftproduksjon/vann/ avløp/avfallshåndtering med til sammen 80 sysselsatte. Det er etter hvert etablert flere nasjonale leverandørbedrifter mot petroleumssektoren i Hammerfest, virksomheter/avdelinger i foretak med hovedkontor utenfor Hammerfest.

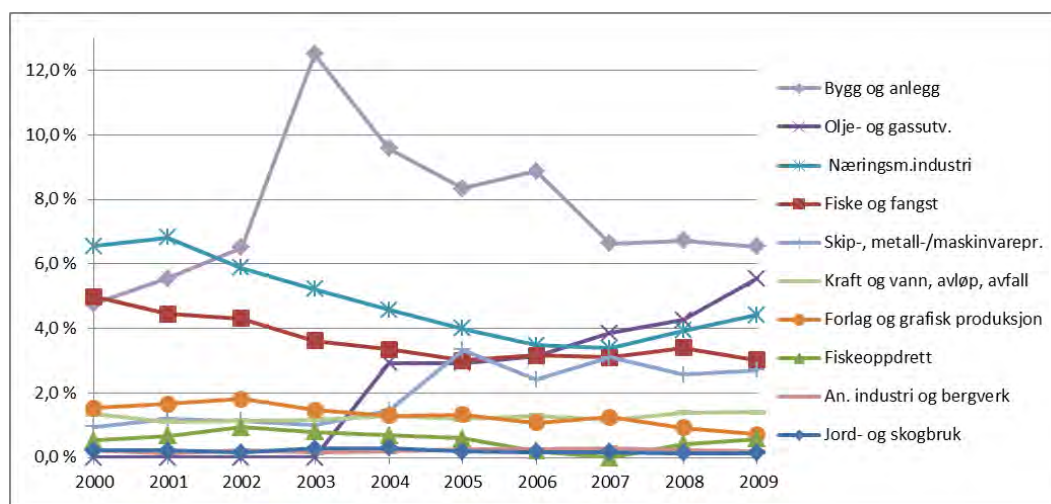
Næringene som har stått for veksten i perioden 2002-2009 er først og fremst olje-/gassproduksjon med en vekst på over 300, skips-/maskinindustri med 100 flere (+191 %) og bygg og anlegg med en økning på 70 (+23 %). Det har også vært en markert økning innen kraft/avløp/avfall der bl.a. håndtering av spesialavfall fra petroleumssektoren har vært et vekstområde. Næringer med markert reduksjon i sysselsetninga i perioden er først og fremst forlag og grafisk produksjon som er mer enn halvert fra tidligere 85 til 40. Det skyldes bl.a. innskrenkninger og effektivisering i trykkerivirksomhet og avisproduksjon, og i dag består de fleste i næringa av ansatte i Finnmark Dagblad.

Når det gjelder utviklingen den siste tiden, så har også olje- og gassutvinning økt mest fra 2008-2009. Etter flere års tilbakegang har det også vært en bra økning i fiskeindustrien etter 2007 da 50 nye arbeidsplasser (+26 %) der er kommet til.

Økningen der kommer særlig fra saltfisk/klippfiskproduksjon og frysing av fisk/filetproduksjon. Øvrig næringsmiddelindustri hadde nedgang fra produksjon av bakervarer.

Vi er usikre om alle nyere (petroleumsrelaterte) industrietableringer har registrert sine lokale arbeidsplasser med arbeidssted Hammerfest i de offisielle sysselsettingsregistrene. I alle fall tidligere kjenner vi til eksempler på at det ikke har skjedd før lang tid etter etableringen. Det har vi ikke klart å få sjekket og verifisert godt nok enda til å kunne korrigere dataene.

Figur 4.2 *Næringenes andel av totalsysselsettingen - primærnæringer og sekundærnæringer 2000-2009 (4. kvartal), Hammerfest*

Kilde: Panda/SSB, Norut korrigert

Primærnæringene – store utfordringer

Primærnæringene, først og fremst fiskeriene, har historisk hatt en viktig rolle i kommunen. Og etter hvert har fiskefangst blitt avgjørende for fiskeindustrien som vokste fram for noen ti-år siden. De senere år har også fiskeoppdrett med fryseri og slakteri blitt etablert i kommunen. Jordbruket derimot er nesten borte med svært få tilknyttet næringen.

Samlet utgjorde primærnæringene i begynnelsen av 2010 vel 210 sysselsatte og 3,7 % av totalsysselsettingen i Hammerfest. Disse fordeler seg med 172 som arbeider med fangst av fisk, 33 registrerte innen fiskeoppdrett og 8 innen jordbruk. For fiskeoppdrett er registreringene av antall sysselsatte i Hammerfest antagelig mangelfulle, og det er indikasjoner på at ikke alle arbeidsplasser i næringen er registrert med arbeidssted Hammerfest. Dette har vi gjort forsøk på å finne ut av. I følge oppgitte opplysninger fra selskapene pr. 1. kvartal 2011 er Mainstream største oppdrettsvirksomhet med ca. 85 ansatte, inklusiv faste vikarer, i Hammerfestregionen³⁶ (60 i Hammerfest og 25 i

³⁶ Mainstream er klart største bedrift innen oppdrett-/oppdrettsindustri i Hammerfest. Der er de etablert med administrasjon og lakseslakteri (30 ansatte i slakteriet) og 30 ansatte ved selskapets fire lokaliteter for matfiskanlegg på nordsida av Sørøysundet (hhv. Husfjord, Hamnefjord, Slettnesfjord og Kuvika/Langstrandfjorden) og én lokalitet i Kvalfjord på Kvaløya (Kirkneset). All fisken fra selskapets anlegg i Finnmark slaktes ved slakteriet i Rypefjord, og der driver de også oppdragsslakting for andre oppdrettere i fylket. Utover dagens

Kvalsund). Den andre oppdrettsaktøren, Grieg Seafood Finnmark, hadde innen Hammerfest kommune 24 fast ansatte samt vikarer. Vi kjenner ikke til at antall ansatte i disse selskapene har økt vesentlig i 2010. Det bekrefter at Statistisk sentralbyrås data for oppdrettsnæringen i Hammerfest årsskiftet 2009/2010, som viste 33 ansatte, er alt for lave, muligens pga. mangelfull innrapportering fra minst ett av selskapene.

Nedgang innen fiske og fangst var det også fra 2008-2009, og det skyldes færre registrerte arbeidsplasser innen hav- og kystflåten. Imidlertid har vi sammenlignet sysselsatte i fiskeflåten med arbeidsted Hammerfest og sysselsatte i fiskeflåten etter bosted Hammerfest, og for sistnevnte er antall sysselsatte nesten opprettholdt. Derfor er det grunn til å vurdere om det kan ha skjedd endring i selskapsadresse for en/flere båter eller skjedd feilregistrering.

Næringer med vesentlige avvik mellom antall sysselsatte med arbeidsted Hammerfest og registreringer av sysselsatte etter bosted Hammerfest

Foran har vi benyttet sysselsettingsdata etter arbeidsted for å speile næringsvirksomheten lokalisert i kommunen, uavhengig av om det er lokalt ansatte eller fra andre kommuner som arbeider der. Problemet er imidlertid at arbeidsgivere med hovedkontor utenfor kommunen, ofte unnlater å registrere korrekt arbeidsted når foretaket har avdelinger i annen kommune enn der hovedkontoret er lokalisert. I noen tilfeller vil en ved å sjekke antall sysselsatte med bosted i analysekommunen, kunne få indikasjoner på feilregistreringer av sysselsatte etter arbeidsted. Med få eller ingen pendlere inn eller ut av kommunen for å jobbe i næringen, skal sysselsatte etter arbeidsted og bosted være ganske likt. Hvis det ikke er likt, og registreringene av sysselsatte er plassert i riktig kommune, så viser avviket omfanget av pendling.

De næringer i Hammerfest der sysselsatte etter arbeidsted og bosted er merkbart forskjellig, er innen fiskeoppdrett (33 mot 52, flere bosted Hammerfest), produksjon/innredning av skip/oljeplattformeravvikler (141 mot 51, flere arbeidsted Hammerfest), olje- og gassproduksjon (315 mot 281, flere arbeidsted Hammerfest), sykehustjenester (559 arbeidsted mot 500 bosted) og gruppen utleie av arbeidskraft (127 "arbeidsted" mot 72 bosted). I alle fall innen fiskeoppdrett regner vi med at minst én virksomhet med arbeidslokaliteter i Hammerfest ikke har registrert arbeidsplassene der, men er registrert med arbeidsted ved hovedkontor i annen kommune.

Næringsstrukturen i Hammerfest sammenlignet med andre regioner

For å få en bedre innsikt i hva som kjennetegner næringslivet i Hammerfest i forhold til andre områder i landet, har vi tilrettelagt for dataanalyser der de ulike næringene i Hammerfest er sammenlignet med gjennomsnittet for landet og Finnmark. For å få fram om næringsstrukturen har endret seg ulikt over tid, har vi registreringer for hhv. 2002 og 2009.

Tertiærnæringene er omtrent like dominerende i Landet og Finnmark ellers som i Hammerfest og utgjør for alle 75-76 % av totalsysselsettinga i egen region. Noe større forskjell er det når det gjelder omfanget av primærnæringer. Hammerfest har med sin

160 ansatte i Finnmark, planlegger Mainstream ytterligere vekst med 30 ansatte ved matfiskanleggene (fordelt på Kvalfjord/Hammerfest og Ryggefjordområdet/Måsøy kommune) og 30 flere som følge av utvidelse ved slakteriet i Rypefjord. Grieg Seafood Finnmark er det andre oppdrettselskapet i Hammerfest kommune, og har alle sine tre lokaliteter ved Seiland (Vassbukt, Vinnasundet og Jøfjorden). Grieg Seafood Finnmark har sin hovedbase og slakteri i Alta.

andel på 3,7 % sysselsatte i primærnæringer bare litt mer enn landsgjennomsnittet på 3 %. For Finnmark totalt er primærnæringene klart viktigere med ca. 7 % av fylkets sysselsetting i slutten av 2009. Sekundærnæringene er der forskjellene er størst. Særlig etter den betydelige veksten i disse næringene i Hammerfest og en oppnådd sysselsettingsandel på 21,4 %, er dette klart høyere enn gjennomsnittet for Finnmark på 17,6 % og for landet 20,5 %.

Betrakter vi en litt mer detaljert næringsinndeling er fiske og fangst, fiskeindustri og til dels fiskeoppdrett blant enkelt næringer som er klart sterkere representert i Hammerfest enn landet. Ellers er olje- og gassutvinning langt sterkere representert ettersom næringen innehar 6 % av sysselsettinga i Hammerfest mot 1,5 % i landet ellers. Ytterligere tilføyer vi at offentlig sektor også har noe større betydning enn landsgjennomsnittet. Næringer som er relativt lavere representert i Hammerfest enn landet er landbruk, "annen industri og bergverk", enkelte KIFT-næringer og annen privat tjenesteyting.

I forhold til Finnmark ellers har Hammerfest relativt færre innen landbruk, bergverk, annen privat tjenesteyting og kommunal tjenesteyting. Hammerfest har derimot større omfang av næringsvirksomhet innen olje- og gassutvinning, industri (maritim og petroleumsrelatert), arbeidskraftutleie og vakthold samt hotell og restaurant.

Når det gjelder hvilke næringer som har klart sterkere vekst- eller nedgang enn de andre sammenligningsregionene, så er det stor grad av samsvar slik at vekstnæringer i en region også er det i en annen region selv om graden av vekst er den samme. Det samme gjelder nedgangsnæringer. Næringer der utviklingen i Hammerfest avviker mest i forhold til landet er for vekstnæringene olje- og gass, maritim- og petroleumsrelatert industri, avfallsbehandling, hotell og restaurant samt vaktjenester og arbeidskraftutleie. Næringer med vesentlig større nedgang enn landet er forlag/grafisk produksjon og post- og telekommunikasjon. I forhold til Finnmark ellers har Hammerfest mindre vekst innen bergverk.

Tabell 4.2 *Næringenes andel av totalsysselsettingen i Hammerfest, Finnmark og landet i 2002 og 2009 (4. kvartal)*

4. kvartal	H.fest 2002	2009	Finnm. 2002	2009	Landet 2002	2009	Endr syss Hft 02-09	Endr syss Fin 02-09	Endr syss Nor 02-09
Jord- og skogbruk	0,2 %	0,1 %	2,5 %	2,5 %	2,9 %	2,4 %	14 %	8 %	-9 %
Fiske og fangst	4,3 %	3,0 %	4,1 %	3,2 %	0,6 %	0,4 %	-14 %	-15 %	-18 %
Fiskeoppdrett	0,9 %	0,6 %	1,3 %	1,1 %	0,2 %	0,2 %	-23 %	-6 %	10 %
Olje- og gassutvinning	0,0 %	5,5 %	0,0 %	1,0 %	1,3 %	1,6 %	Vekst	Vekst	37 %
Næringsmiddelindustri	5,9 %	4,4 %	4,7 %	3,2 %	2,5 %	1,9 %	-8 %	-26 %	-14 %
Forlag og grafisk produksjon	1,8 %	0,7 %	1,2 %	0,9 %	1,4 %	1,0 %	-51 %	-15 %	-22 %
Skip-, metall-/maskinvareprod.	1,1 %	2,7 %	0,9 %	1,2 %	3,4 %	3,4 %	191 %	47 %	11 %
An. industri og bergverk	0,2 %	0,2 %	1,5 %	2,1 %	5,3 %	4,2 %	0 %	47 %	-14 %
Kraft og vann, avløp, avfall	1,1 %	1,4 %	1,4 %	1,6 %	1,1 %	1,1 %	51 %	19 %	11 %
Bygg og anlegg	6,5 %	6,5 %	7,0 %	7,6 %	6,7 %	7,3 %	23 %	17 %	18 %
Varehandel	12,5 %	12,3 %	12,3 %	12,5 %	14,8 %	14,6 %	20 %	10 %	8 %
Hotell og restaurant	3,8 %	4,3 %	3,5 %	3,3 %	3,4 %	3,1 %	40 %	2 %	0 %
Transport	7,9 %	6,4 %	5,9 %	5,6 %	5,4 %	5,0 %	1 %	2 %	1 %
Post- og telekommunikasjon	1,8 %	0,9 %	1,2 %	0,9 %	1,7 %	1,4 %	-41 %	-16 %	-15 %
Bank, forsikring, eiendomsdr.	1,9 %	2,0 %	1,6 %	1,7 %	3,2 %	3,3 %	24 %	10 %	15 %
KIFT	2,4 %	2,4 %	2,7 %	2,8 %	6,7 %	7,4 %	24 %	10 %	21 %
Vakt-/renhold, utleie arb.kr./utstyr, uspesifisert næring	2,3 %	4,5 %	2,2 %	2,6 %	3,3 %	3,4 %	137 %	28 %	15 %
An. privat tjenesteyting	3,7 %	3,5 %	5,3 %	5,4 %	7,2 %	8,7 %	15 %	10 %	33 %
Kommunal tjenesteyting	25,6 %	24,0 %	28,7 %	28,2 %	19,2 %	19,4 %	15 %	5 %	11 %
Statlig tjenesteyting	15,9 %	14,5 %	12,0 %	12,3 %	9,8 %	10,3 %	12 %	10 %	15 %
Sum	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	23 %	7 %	10 %

Kilde: Panda/SSB grunnlagsdata- tilrettelagt, korrigert og estimert av Norut til tidsseriedata

4.2 Bedrifts- og foretaksstruktur etter næring og størrelse på virksomhetene

Tjenesteytende næringer har flest bedrifter, men de største bedriftene er i andre næringer

Her i Barometer Hammerfest har vi, ved å bearbeide tilgjengelige data, lagd en oversikt over “skogen” av næringsaktører i kommunen – hvor mange de er, hvilke næringer de driver innenfor, størrelsen på bedriftene og forskjellen på enkeltmannsbedrifter uten ansatte og andre bedrifter.

I alt var det i begynnelsen av 2011 ca. 900 bedrifter i kommunen, og nærmere halvparten er virksomheter der eier driver virksomheten uten andre ansatte. Nærmere 200 av alle er offentlige virksomheter og interesseorganisasjoner, og blant de øvrige 700 er det ikke alle som er like aktive, herav flere som fungerer som eierselskap o.l. – jfr. næring “omsetning og drift av fast eiendom” i tabellen under. Det store flertallet av virksomhetene ellers er privat næringsdrift med aktive eiere og ansatte.

Tabell 4.3 *Bedriftene i Hammerfest fordelt etter næring i 2011, 1. kvartal. Antall*

Hammerfest	Alle bedrifter 2011K1	Bedrifter uten ansatte 2011K1	Bedrifter med ansatte 2011K1
Landbruk	10	6	4
Fiske, fangst og akvakultur	84	77	7
Utvinning av råolje og naturgass	1	0	1
Tjenester tilknyttet bergverksdrift	7	2	5
Næringsmiddelindustri	7	1	6
Øvrig industri og bergverk	16	9	7
El-/vannforsyning, innsamling/miljøbehandling avfall	12	2	10
Bygg og anlegg	80	37	43
Handel og engros, inkl rep. motorvogner	134	28	106
Transport	67	25	42
Hotell og restaurant	28	13	15
Forlag, film, musikk, trykking og reprod innspilte opptak	6	2	4
Post, telekom, infotjenester	16	5	11
Finansiering og forsikring	8	2	6
Omsetning og drift av fast eiendom	92	74	18
Juridisk og regnskapsmessig tjenesteyting	13	3	10
Hovedkontortjenester, administrativ rådgivning	11	8	3
Arkitekt, teknisk konsulent, teknisk prøving og analyse	21	5	16
Annen faglig, vitenskapelig og teknisk virksomhet	12	10	2
Arbeidskrafttjenester	13	4	9
Øvrig forretningsmessig tjenesteyting	34	10	24
Off. adm., helse, omsorg, undervisning	150	42	108
Kultur, sport og interesseorganisasjoner	36	18	18
Personlig/annen privat tjenesteyting	28	14	14
TOTALT alle næringer (01-99)	886	397	489

Kilde: SSB, bedriftsregisteret. Bearbeidet av Norut.

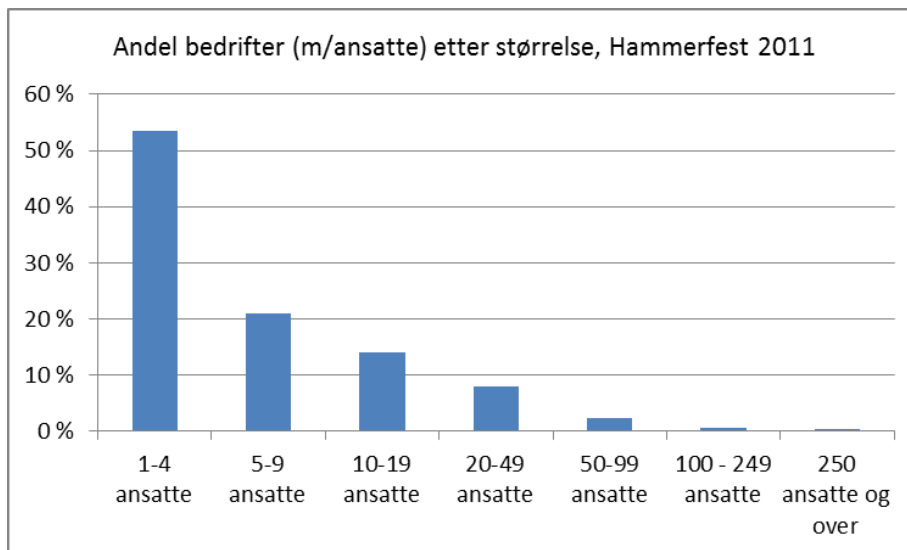
Klart flest bedrifts-/næringsaktører er det innen handelsvirksomhet, fiskerier, bygg og anlegg samt allerede nevnte eiendomsdrift. Noe som kjennetegner disse næringene, er at det samtidig er disse som har klart størst andel selvstendige næringsutøvere uten ansatte i virksomheten. Av virksomhetene innen fiske og eiendomsdrift gjelder det de fleste virksomhetene.

Bedriftene med ansatte utgjør 886 bedrifter, herav knapt 400 private. Det er disse bedriftene som har klart flest sysselsatte, og av de 400 private er de fleste aksjeselskap. Blant disse finner vi også flest bedrifter innen varehandel og engros, dernest bygg og anlegg og transport med hhv. 106, 43 og 42 bedrifter av ulik størrelse. Ellers er bedriftene spredt på mange næringer, men ganske mange innen forretningsmessig tjenesteyting og f.eks. hotell og restaurant. Flere av bedriftene med mange sysselsatte finnes i næringer med få bedrifter, f.eks. innen fiskeindustri, olje- og gassutvinning, petroleumsrelatert industriservice, kollektivtransport og elkraftproduksjon.

¾-del av bedriftene har under ti ansatte

Om lag 45 % av bedriftene har altså ingen ansatte, men også blant de resterende bedriftene er det en klar skeivfordeling der desidert flest har få ansatte.

Figur 4.3 *Bedrifter³⁷ i Hammerfest fordelt etter størrelse i 2011. Prosent.*

Kilde: SSB, statistikkbanken. Strukturstatistikk bedriftsregister.

I 1. kvartal 2011 utgjorde bedriftene med 1-4 ansatte hele 53 % av bedriftspopulasjonen, de med 5-9 ansatte utgjorde 21 % og de med 10-19 ansatte utgjorde 14 % av bedriftene med ansatte lønnstakere. Det innebærer at bedrifter med minst 20 ansatte bare utgjorde 11 % av alle bedriftene. Imidlertid er det også slik at disse 11 % største bedriftene sysselsetter vesentlig flere personer enn antall bedrifter de utgjør skulle tilsi.

Når det gjelder hvilke næringer det har vært mest reduksjon i antall bedrifter siste året, dvs. fra 2010K1 – 2011K1, så er det hovedsakelig innen fiske/fangst/akvakultur, bygg og anlegg, varehandel/agentur/engros, vaktjenester/ utleie av arbeidskraft, produksjon av andre transportmidler³⁸ (bygging og innredning skip/oljeplattformer) samt noen færre innen juridisk/regnskapsmessig tjenesteyting.

Det er svært få næringer med merkbart flere bedrifter, men det var registrert f.eks. tre flere innen “annen faglig, vitenskapelig og teknisk virksomhet” og to flere innen “tjenester tilknyttet petroleum/bergverksdrift” (samme næring som f.eks. BIS og Aibel er registrert med underavdelinger i Hammerfest).

I tabellen under er illustrert utviklingen i antall bedrifter årene 2009-2011 i Hammerfest innenfor de ulike størrelseskategoriene av bedrifter. Med totalt 886 bedrifter 1.1.2011 innebærer det en nedgang på 68 bedrifter eller 7 % fra året før. I Finnmark var det knapt 7700 bedrifter 1. januar 2011 og en nedgang på 1,9 % fra året før. Det var størst nedgang av alle fylker, og fem fylker hadde nedgang. Totalt for Norge økte antall bedrifter med 0,9 % i løpet av 2010.

Holder vi utenfor bedrifter med null ansatte, var det en tilbakegang i Hammerfest på 30 bedrifter eller 6 % til 397 bedrifter pr. 1.1.2011. Denne tilbakegangen har hovedsakelig kommet blant bedrifter med 5-9 ansatte og bedrifter med 20-49 ansatte. Noe kan skyldes forskyvninger opp eller ned til annen størrelseskategori, men det hindrer ikke at det samlet er registrert et merkbart frafall av bedrifter i løpet av 2010. Uansett er dette en ugunstig utvikling dersom det er uttrykk for en trend, hvis det ikke

³⁷ Bedrifter som er registrert med null ansatte er ikke med i dette tallmaterialet.

³⁸ Dette kan egentlig skyldes en omklassifisering av noen av bedriftene til annen næring.

er et resultat av bedriftssammenslutninger eller at det samtidig har vært en økning i gjenværende antall bedrifter. Foreløpig er det bare en indikasjon på utviklingen for 2010. Nærmere avklaring vil først klarlegges sommeren 2011 når sysselsettingsdataene for 2010 blir tilgjengelig.

Tabell 4.4 *Bedrifter³⁹ og foretak⁴⁰ fordelt etter størrelse (antall ansatte⁴¹).
Hammerfest 2008-2011 (pr. 1. januar)1.*

Hammerfest	2009K1 Bedrifter	2010K1 Bedrifter	2011K1 Bedrifter	Andel ⁴² 2011K1 Bedrifter	2008 Foretak	2009 Foretak	Andel 2009 Foretak
Alle størrelsesgrupper	908	954	886		567	620	
Ingen (0) ansatte	389	435	397		266	306	
1-4 ansatte	272	269	261	53 %	170	193	61 %
5-9 ansatte	113	114	103	21 %	72	68	22 %
10-19 ansatte	70	68	69	14 %	33	27	9 %
20-49 ansatte	46	50	39	8 %	21	23	7 %
50-99 ansatte	13	13	12	2 %	2	0	0 %
100 - 249 ansatte	4	4	3	1 %	2	1	0 %
250 ansatte og over	1	1	2	0 %	1	2	1 %
Bedrift/Foretak m/ans	519	519	489	100 %	301	314	100 %

Merknad: Foretak i tabellen omfatter ikke offentlig forvaltning og primærnæringer, det gjør dataene for bedrifter i tabellen.

Det er naturlig at det er særlig stor oppmerksomhet rettet mot de større bedriftene ettersom de hver for seg har stor betydning for sysselsettingen og utviklingen i kommunen. I tabellen under har vi presentert hvordan bedrifter i størrelseskategoriene 50-99 ansatte, 100-249 ansatte og de over 250 ansatte fordeler seg på ulike næringer. Det framgår også hvilke næringer som eventuelt har fått flere eller færre av kommunens store bedrifter siste året, men der må en ta forbehold om at noen bedrifter har endret antall ansatt og plassert i annen størrelseskategori, og de under 50 ansatte er ikke med i tabellen under. Det synes ikke reelt å ha vært større endringer blant de største bedriftene. At det er blitt tre færre store innen produksjon av "andre transportmidler" og økt like mye innen "tjenester tilknyttet olje/bergverk" kan skyldes at noen bedrifter pga. tidligere feilregistrering er overflyttet til annen næringskategori. Det krever inngående kjennskap til lokalsamfunnet og hvordan statistikkproduksjonen foregår for å fange opp denne type feil i offisiell datagrunnlag, men slike feil er ikke uvanlig og fordrer varsom tolkning og analyse av dataene.

³⁹ *Bedrift* er definert som en lokalt avgrenset funksjonell enhet som hovedsakelig driver virksomhet innenfor en bestemt næringsgruppe (Standard for næringsgrupperinger).

⁴⁰ *Foretak* er i Standard for næringsgruppering (SN2002) definert som den minste kombinasjonen av juridiske enhet som produserer varer eller tjenester, og som til en viss grad har selvstendig avgjørelsesmyndighet. I statistikken behandles en juridisk enhet som et foretak. Dataene her for foretak omfatter ikke offentlig forvaltning og primærnæringer (det gjør dataene for bedrifter).

⁴¹ *Ansatt* regnes alle innmeldte ansatte (lønnstagere) som jobber mer enn fem timer per uke. I enkelte næringer er det særlige regler for innmelding av ansatte.

⁴² Bare beregnet andel blant bedrifter med flere enn null ansatte.

Tabell 4.5 *Bedrifter i Hammerfest med 50 eller flere ansatte, fordelt på næring, 2010K1 og 2011K1 (1. kvartal).*

Bedrifter Hammerfest med 50 eller flere ansatte	50-99 ansatte		100 - 249 ansatte		250 ansatte -> ⁴³		Sum 50-> ansatte	
	2010K1	2011K1	2010K1	2011K1	2010K1	2011K1	2010K1	2011K1
Fiske, fangst og akvakultur	0	1						1
Utvinning olje og gass					0	1		1
Tjenester tilkn. olje/bergv.	0	3						3
Prod. næringsmidler	1	0	1	1			2	1
Prod. andre transp. midler	3	0					3	
Sjøfart	1	1					1	1
Servering	0	1	1	0			1	1
Arbeidskrafttjenester	1	0	1	1			2	1
Vakttjenester	1	0					1	
Eiendomsdrift	1	1					1	1
Off. administrasjon	2	2					2	2
Undervisning	2	2	1	1			3	3
Helse					1	1	1	1
Omsorg	1	1					1	1
Sum	13	12	4	3	1	2	18	17

Kilde: SSB, statistikkbanken. Strukturstatistikk bedriftsregister.

4.3 Nyetableringer

I hovedsak etableres årlig 60-75 nye foretak i perioden 2001-2010. Nivået på antall nyetableringer er egentlig ganske stabilt, kanskje litt flere i siste halvdel enn første del av perioden.

De klart fleste nyetableringer⁴⁴ av foretak har ingen ansatte, ca. 80-90 % av alle.

Tabell 4.6 *Nyetableringer foretak, unntatt offentlig forvaltning og primærnæringer. Antall fordelt etter størrelse på foretak. Hammerfest 2001-2009.*

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010K3
Ingen (0) ansatte	51	52	42	58	49	72	53	67	53	(24) ⁴⁵
1-4 ansatte	4	11	8	7	7	4	12	9	6	
5-9 ansatte	2	0	3	1	1	0	2	1	0	
10-19 ansatte	1	1	0	0	0	1	0	0	0	
20-49 ansatte	0	0	0	0	0	0	1	0	0	
50 ansatte og over	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Sum nyetabl. med ansatte	7	12	11	8	8	5	15	10	6	
Totalt nyetableringer	58	64	53	66	57	77	68	77	59	49

Kilde: SSBs bedriftsregister, statistikkbanken.

⁴³ I oversikt over "foretak" (ikke bedrifter) etter størrelse, omfattes ytterligere to virksomheter over 250 ansatte: et foretak innen "Land-/rørtransport" og et foretak innen "Overnattingsvirksomhet".

⁴⁴ Nyetableringer omfatter ikke eierskifter, dvs. Nyetableringer + Eierskifter = Nyregistreringer

⁴⁵ Av 49 nyetableringer var 24 enkeltpersonforetak (enkeltpersonforetak kan ha ansatte).

Blant nyetablerte foretak med ansatte består de klart fleste nyetableringer av virksomheter med 1-4 ansatte, dernest foretak i kategorien 5-9 ansatte. Bare ca. hvert andre år skjer én nyetablering med minst 10 ansatte.

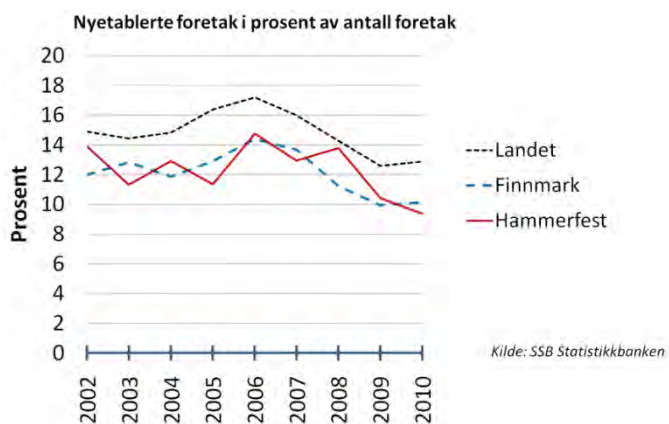
Når det gjelder organisasjonsform består de klart fleste nyetableringer av enkeltpersonforetak og aksjeselskap. Dernest, men med klart færre nyetableringer, følger Norske avdelinger av utenlandsk foretak (NUF) som samlet 2008-2010K3 hadde 20 nyetableringer.

Nyetablerte foretak er veldig spredt på ulike typer næringer, mest innenfor bygg og anlegg, varehandel og ulike tjenesteytende næringer. Av de 49 nyetableringene de tre første kvartal 2010 fordelte de seg for en stor del på serveringsdrift med 6 foretak, varehandel 5, eiendomsdrift 6, Kift-næringer 9, kunstnerisk virksomhet 6 og helsetjenester 5.

Det er usikkerhet i hvilken grad større internasjonale og nasjonale selskap med foretaksadresse andre steder har registrert sine avdelinger/enheter/"bedrifter" i Hammerfest, jf. også at bestanden av bedrifter er betydelig større enn bestanden av foretak slik at vi kan mangle noen etableringer fordi oppdaterte bedriftsetableringer på kommunenivå er vanskeligere tilgjengelig.

I figuren under ser vi hvordan utviklingen i nyetableringer har gått gradvis ned i perioden 2006-2010 både for Hammerfest, Finnmark og landet generelt. Utviklingen er motsatt av utviklingen i konkurser, særlig de siste fem årene, jfr. kapittel 4.5..

Figur 4.4 *Nyetableringsrate. Antall nyetablerte foretak (med/uten ansatte) i prosent av antall foretak totalt 2002-2010. Hammerfest, Finnmark og landet.*

Hammerfest har omtrent samme nyetableringsrate som fylket, når en ser alle foretak med og uten ansatte under ett. Finnmark har lavere nyetableringsrate enn landet, men også noe lavere andel opphørte foretak i foretaksmassen enn landet.

Tabell 4.7 *Nyetableringer i prosent av foretaksmassen (nyetableringsrater), gjennomsnitt 2008-2009.*

	Foretak uten ansatte	Foretak med ansatte
Hammerfest	21,3 %	2,6 %
Finnmark	17,3 %	2,4 %
Nord-Norge	18,7 %	2,2 %
Landet	19,1 %	2,7 %

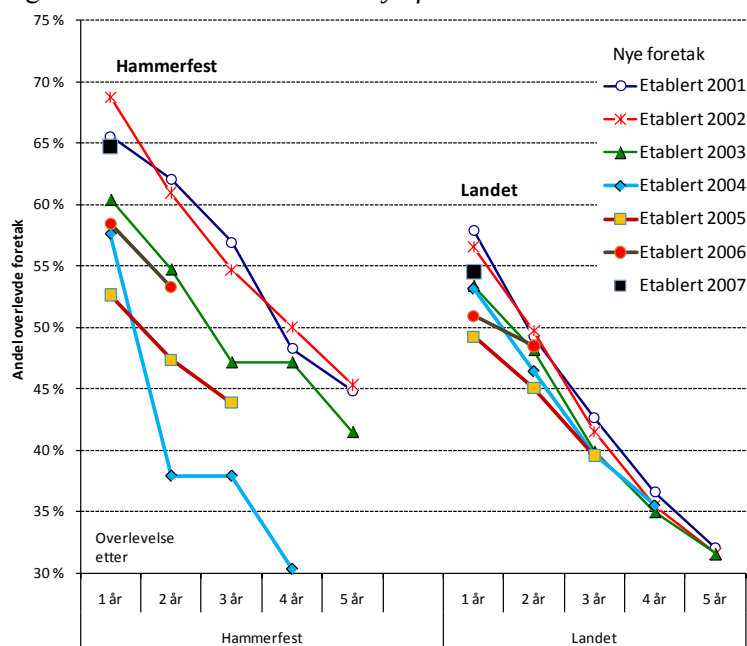
Kilde: SSBs bedriftsregister, statistikkbanken

4.4 Overlevelse over tid for nye foretak

Det vi har forsøkt å svare på er hvor stor andel av nyetablerte bedrifter som fortsatt har overlevd etter hhv. 1 år, 2 år, 3 år, 4 år og 5 år. Utgangspunktet er foretaksetableringer hvert av årene i perioden 2001-2007 i Hammerfest, Finnmark og landet.

Foretak som ble nyetablert i perioden 2001-07 har gjennomgående en høyere overlevelseshastighet i Hammerfest enn i landet og Finnmark, med unntak av 66 foretak etablert i 2004, der bare 20, dvs. 30 prosent, fortsatt overlevde i 2008.

Figur 4.5 *Overlevelseshastigheter nye foretak etablert 2001-2007. Hammerfest og landet.*

Om vi studerer datamaterialet litt nærmere for alle nyetablerte bedrifter i landet i løpet av perioden 2001-2007, er erfaringen at den største avskallingen skjer allerede etter ett års drift. Da har 40-50 % av foretakene utviklet virksomheten. Deretter forsvinner 5-10 % til av det opprinnelige antallet nyetablerere hvert av de påfølgende fire årene. Etter fem år hadde bare vel 30 % av de opprinnelige bedriftene i landet overlevd.

For Hammerfest var utviklingen for samme periode at etter første år hadde 30-40 % av foretakene opphørt, 2. år utviklet ytterligere 5-10 %, og hvert av de påfølgende årene hadde ytterligere omtrent 5 % avsluttet virksomheten. Etter fem år var det 45 % av foretakene som fortsatt eksisterte, altså klart bedre enn landsgjennomsnittet. Finnmark totalt hadde en overlevelseshastighet etter fem år på i overkant av 35 %, altså noe bedre enn

landsgjennomsnittet, men merkbart lavere overlevelse enn Hammerfest i den undersøkte perioden.

Overlevelseshastene vil nok ha sammenheng med både næringsstruktur, konjunktursituasjonen i årene etter oppstart og kanskje er det spesifikke regionale forskjeller. Innledningsvis konkluderte vi som sagt at for 2001-2007 var overlevelseshastene i Hammerfest bedre enn mange andre regioner, så spør det hvilke av ovennevnte forklaringer som er årsaken til dette, og om resultatet ville blitt annerledes om man gjentar sammenligningen i en senere tidsperiode.

Tabell 4.8 *Overlevelseshaster for nyetablerte bedrifter perioden 2001-2007 etter hhv. 1, 2, 3, 4 og 5 års drift. Hammerfest, landet og Finnmark.*

		Hammerfest					Landet				
		1 år	2 år	3 år	4 år	5 år	1 år	2 år	3 år	4 år	5 år
Hammerfest	Etablert 2001	66 %	62 %	57 %	48 %	45 %	58 %	49 %	43 %	37 %	32 %
	Etablert 2002	69 %	61 %	55 %	50 %	45 %	57 %	50 %	42 %	35 %	32 %
	Etablert 2003	60 %	55 %	47 %	47 %	42 %	53 %	48 %	40 %	35 %	32 %
	Etablert 2004	58 %	38 %	38 %	30 %		53 %	46 %	40 %	35 %	
	Etablert 2005	53 %	47 %	44 %			49 %	45 %	40 %		
	Etablert 2006	58 %	53 %				51 %	48 %			
	Etablert 2007	65 %					54 %				

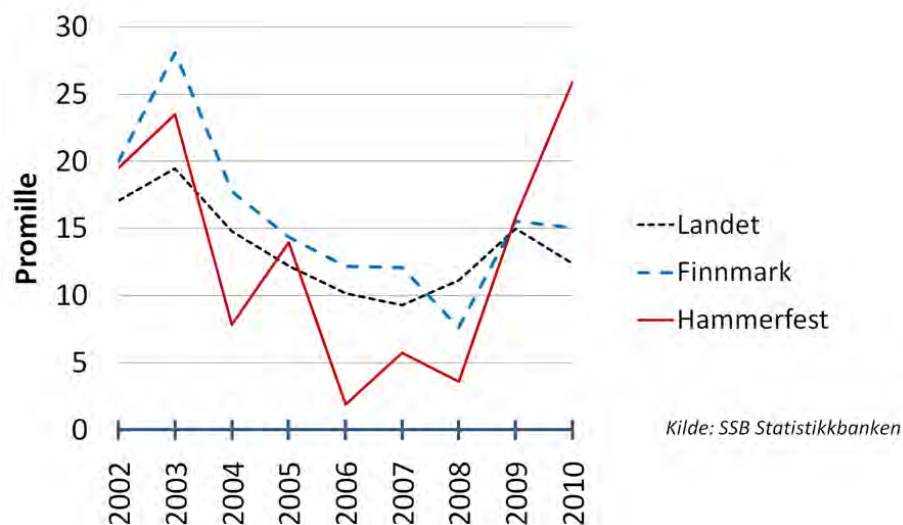
		Overlevelseshaste				
		Finnmark				
		1 år	2 år	3 år	4 år	5 år
Finnmark	Etablert 2001	70 %	59 %	53 %	45 %	40 %
	Etablert 2002	60 %	53 %	44 %	37 %	35 %
	Etablert 2003	60 %	52 %	44 %	39 %	34 %
	Etablert 2004	56 %	46 %	41 %	37 %	
	Etablert 2005	53 %	50 %	46 %		
	Etablert 2006	56 %	55 %			
	Etablert 2007	60 %				

4.5 Konkurser og opphør

Utviklingen i konkurser gir vanligvis et bra varsel om den økonomiske situasjonen i regionenes næringsliv. Et typisk trekk er også at konkurseraten øker under lavkonjunkturperioder, særlig når konjunkturskiftene er bråe og sterke. Erfaringsvis er det ofte også slik at ved mange konkurser så er også antall opphørte foretak høyt, selv om konkurser utgjør bare en brøkdel av antall opphørte foretak.

Hovedtendensen er at antall konkurser og konkurseraten har avtatt utover i perioden 2002-2008 for foretakene i Hammerfest, men samme tendens gjaldt også både for Finnmark ellers og landet. Naturligvis er de årlige variasjonene noe større for en enkelt kommune fordi selv få hendelser gir mer markerte prosentvise utslag i en liten enn en stor bedriftspopulasjon. Fra en konkurserate på rundt 20 promille av foretaksmassen i 2002, så avtok konkurseraten gradvis fram mot 2008 til ca. 5 i Hammerfest. Den nedadgående tendensen gjaldt også Finnmark og landet – riktig nok var nivået for Hammerfest noe lavere enn de andre. I 2009 oppstår er markert endring i tendensen og konkurseraten øker brått for alle tre sammenligningsregionene til en rate på 15 promille av antall foretak, dvs. størst økning for Hammerfest som før det hadde noe lavere konkurserate. Tendensen med klart flere konkurser fortsatte i 2010 i Hammerfest, men flatet ut i Finnmark og gikk ned i landet. I 2010 var dermed konkurseraten i Hammerfest klart over nivået i fylket og landet.

Figur 4.6 Konkursrate - åpnete konkurser i promille av antall foretak 2002-2010. Hammerfest, Finnmark og landet.

Tabell 4.9 Åpnede konkurser i promille av antall foretak 2002-2009, Hammerfest, Finnmark og landet.

Konkursrate	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Hammerfest	19,5	23,5	7,8	13,9	1,9	5,7	3,6	15,9	25,8
Finnmark	20,0	28,1	17,7	14,4	12,2	12,1	7,6	15,5	15,0
Landet	17,0	19,5	14,8	12,2	10,2	9,3	11,2	15,0	12,4

Kilde: SSB, bedriftsregisteret.

Tabell 4.10 Antall åpnete konkurser i foretak (unntatt offentlig forvaltning og primærnæringer) etter region 1999-2010.

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Hammerfest	3	7	6	9	11	4	7	1	3	2	9	16
Finnmark	53	63	61	75	107	72	58	49	49	32	68	69
Landet	3243	3576	3562	4473	5223	4297	3540	3032	2845	3637	5013	4435

Kilde: SSBs bedriftsregister, statistikkbanken

Målt i *antall* konkurser så økte dette for Hammerfests vedkommende fra 1-3 i året perioden 2006-2008 til 9 konkurser i 2009 og videre til 16 konkurser i 2010.

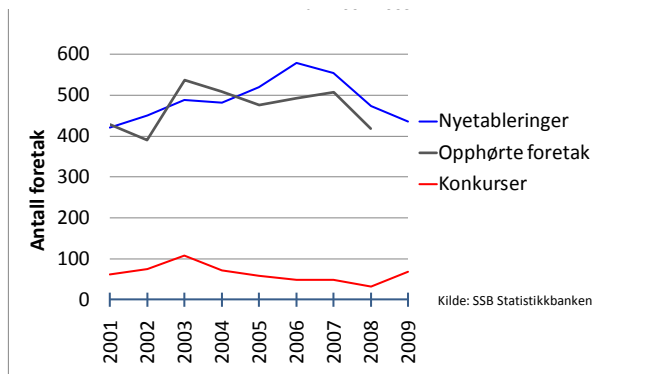
Av de 9 konkursene i 2009 så utgjorde dette innen bygg og anlegg 2 konkurser, innen servering 1 konkurs og innen utleievirksomhet/arbeidskrafttjenester 3 konkurser.

Av de 16 konkurser i Hammerfest i 2010 utgjorde dette innen bygg og anlegg 4 konkurser, innen serveringsvirksomhet 3 konkurser og innen detaljhandel 4 konkurser. Begge årene er altså særlig bygg og anlegg involvert, men også servering/handel.

I figuren under for Finnmark har vi i tillegg til nyetableringer og konkurser også tatt med utviklingen i antall opphørte foretak. Her får vi synliggjort at samtidig som det

hvert år etableres mange nye foretak, så opphører nesten like mange, og enkelte år opphører flere slik totalt antall foretak reduseres. Videre er det generelt slik at bare en mindre andel av foretak som opphører gjør det ved konkurs.

Figur 4.7 Nyetableringer, opphørte foretak og konkurser Finnmark 2001-2009. Antall.

Konkurser utgjør bare en brøkdel, dvs. 10-20 %, av opphørte foretak på landsbasis.

Tabell 4.11 Andel opphørte foretak⁴⁶ i forhold til totalt antall foretak i Finnmark og landet 2002-2008

Opphørsrate	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Landet	0,105	0,155	0,134	0,147	0,144	0,163	0,129
Finnmark	0,104	0,141	0,125	0,118	0,123	0,125	0,099

Merknad: Kommunedata er ikke tilgjengelig for antall opphørte foretak.

4.6 Omsetningsutvikling og lønnsomhet i lokalt registrerte aksjeselskap - fordelt på næring

Analyse av foretak med forretningsadresse i Hammerfest, og andre utvalgte regioner i Finnmark⁴⁷. Analysen omfatter foretak i privat sektor som er regnskapspliktige til Brønnøysundregistrene, i hovedsak aksjeselskap. Underavdelinger av foretak med hovedkontor i en annen kommune er ikke medregnet. Det gjelder f.eks. flere store bedrifter i Hammerfest.

Tabell 4.12 Omsetning (driftsinntekter) 2006-2009 for bedrifter forretningsadresse registrert i Hammerfest, hovedsakelig aksjeselskaper. 1000 kroner.

Bedrifter registrert i Hammerfest	2006	2007	2008	2009
Aksjeselskap reg. i Hammerfest	3490940	4429959	4533511	4485127
Andre bedriftskategorier reg. Hammerfest	162555	172914	185689	206809
Totalt	3653495	4602873	4719200	4691936

Kilde: Proff Forvalt

⁴⁶ Opphørte foretak = avgang av foretak minus foretak med gjennomført eierskifte

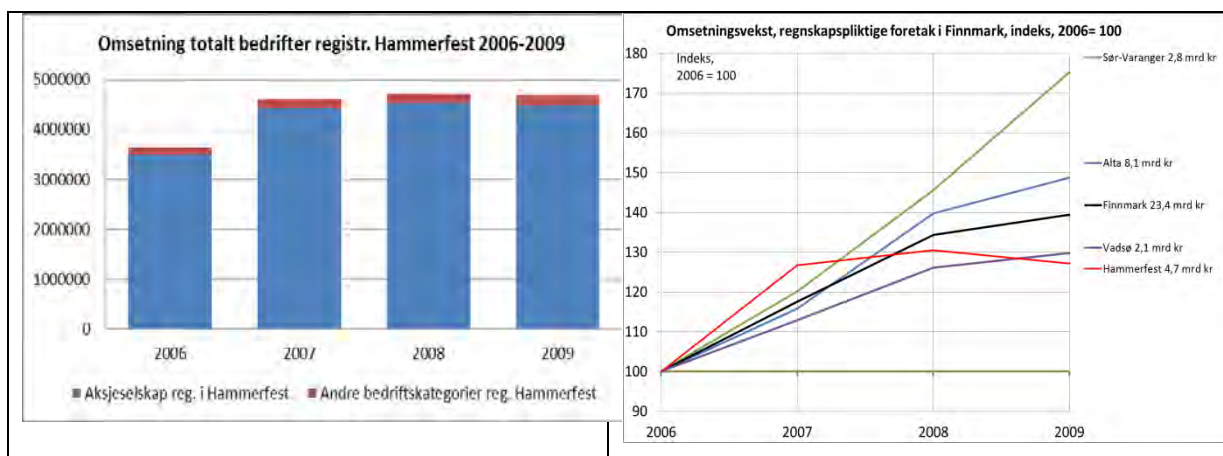
⁴⁷ Datagrunnlaget omfatter 2901 foretak i Finnmark, herav 418 i Hammerfest. Aksjeselskap utgjør det alt vesentlige av datagrunnlaget (90 prosent av foretakene med 92 prosent av 2009-omsetningen i datamaterialet for Finnmark, 93 prosent av Hammerfest-foretakene i utvalget, som representerte 97 prosent av Hammerfest-omsetningen i 2009).

Det er naturligvis klart størst omsetning hos aksjeselskap registrert i kommunen ettersom de utgjør de fleste bedriftene i datagrunnlaget. Størst omsetning blant andre bedriftskategorier er de med begrenset ansvar (108 mill. kr, 2009) og Borettslag (45 mill. kr, 2009). Det var ikke registrert omsetning på underavdelinger av norske foretak eller utenlandsk enhet (UTLA) med virksomhet i kommunen. Det var videre bare registrert en mindre omsetning fra norsk avdeling av utenlandsk foretak (NUF).

Når det gjelder endringer i samlet omsetning for kommunens bedrifter de senere årene, så var det klar vekst fra 2006 til 2007, men deretter har omsetningsutviklingen stagnert. Til sammenligning så økte omsetningen i hele perioden 2006-2009 både i Alta, Vadsø, Sør-Varanger og Finnmark.

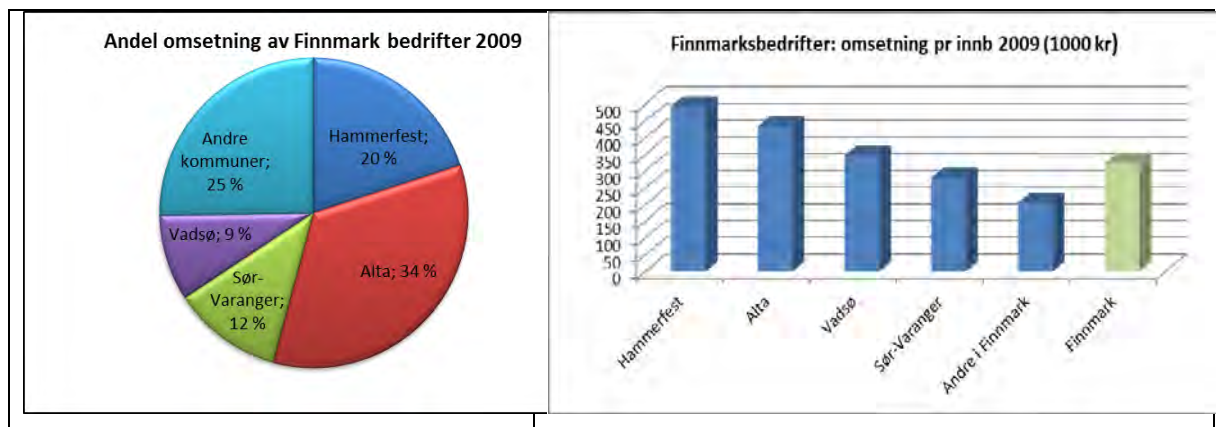
En skal være klar over at mye av aktivitetsøkningen i Hammerfest flatet ut da Snøhvitutbyggingen ble "fullført" på slutten av 2007, og leveranser fra lokale bedrifter til utbyggingen gradvis ble faset ut. Ved produksjonsstart kom nye større bedrifter inn og var toneangivende når det gjaldt produksjonen som Statoil selv utførte, og støttefunksjoner regulert ved hovedkontrakter til store nasjonale/internasjonale selskap. Omsetning både for Statoil og flere store "fremmede" hovedkontraktører etablert i Hammerfest er ikke med i omsetningstallene fordi disse foretakene er registrert med hovedkontor utenfor Hammerfest. Således kan omsetningen og aktiviteten egentlig ha økt, men altså ikke i de lokale bedriftene.

Figur 4.8 *Utvikling i bedrifters omsetning 2006-2009 i ulike regioner i Finnmark. Måleenhet venstre figur: 1000 kr Høyre figur: Indeks, 2006=100*

Av en omsetning for regnskapspliktige foretak i Finnmark på 23,5 mrd. kroner i 2009, er 4,7 mrd. kroner, eller 20 % fra bedrifter registrert i Hammerfest. Da er altså ikke flere av de aller største virksomhetene i kommunen medregnet da det er avdelinger av store foretak med hovedkontor og omsetning registrert andre steder (bl.a. Aibel, BIS Industrier m.fl.) Av øvrige bykommuner i Finnmark har bedrifter i Alta en omsetning på 8 mrd. kroner (34 %), Sør-Varanger 2,7 mrd. kroner (12 %), Vadsø 2,1 mrd. kroner (9 %) og resten av Finnmark 5,9 mrd. kroner (25 %). Nivået på omsetningen i Hammerfestregistrerte bedrifter i 2009 var dermed såpass høy at målt i gjennomsnitt pr. innbygger er den klart høyere enn hos bedrifter i de andre bykommunene i fylket og Finnmark totalt.

Figur 4.9 Omsetning i bedrifter for ulike regioner i Finnmark. 2009.
Regnskapspliktige foretak etter forretningsadresse.

For Hammerfest-foretakene var omsetningen i 2009 en nedgang på 3 pst. fra året før, eller 100 millioner kroner. Nedgangen skyldes i første rekke nedgang i bygg- og anleggssektoren, samferdselssektoren og fiskeforedling. Også hotell- og restaurantsektoren, eiendomsdrift og forretningsmessig tjenesteyting hadde tilbakegang fra 2008, mens det var en sterk omsetningsvekst innen fiske- og fangstselskap, industri utenom fiskeindustri og privat tjenesteyting registrert i Hammerfest.

Tabell 4.13 Omsetning for foretak registrert i Hammerfest, fordelt på næring.

Foretak registrert i Hammerfest	2006	2007	2008	2009
Omsetning næringsvis, millioner kroner (nominelt)				
Fiske og fangst	334	403	390	507
Fiskeforedling	292	352	329	269
Annen industri	110	120	135	181
Kraft og vann	123	103	122	120
Bygg og anlegg	290	365	410	287
Varehandel og kjøretøyrep.	1 138	1 152	1 160	1 186
Hotell og restaurant	330	311	321	312
Samferdsel og telekomm.	606	1 332	1 457	1 359
Eiendomsdrift	243	155	146	121
Finansiell og kunnskapsintensiv forr.m. tj.yting	93	154	91	78
Annen forretningsmessig tjenesteyting	61	162	175	171
Privat tjenesteyting	75	73	85	108
Totalt	3 694	4 682	4 821	4 699

Kilde: Proff Forvalt/Norut

Samferdsel, med Boreal Transport Nord⁴⁸ som desidert dominerende aktør, og varehandelen hadde den største delen av det samlede omsetningstallet, etterfulgt av fiske og fangst, hotell- og restaurant, bygg og anlegg og fiskeindustrien. Den veldig store veksten i 2007 for samferdsel skyldes først og fremst at Helgelandske AS og

⁴⁸ Selskapet het tidligere Veolia Transport Nord AS, men skiftet navn i mai 2011 da selskapet fikk norske eiere.

Vågen AS ble innfusjonert i Veolia Transport Nord i 2007. Det økte nye Veolias/Boreals omsetning med ca. 700 mill. kr. Siden omsetning er registrert på selskapets hovedkontor, som er i Hammerfest, forklarer det hele omsetningsøkningen innen sektoren "samferdsel og telekommunikasjon" i 2007.

Lønnsomhet i de enkelte næringene

Vi har også i tilknytning til barometeret bearbeidet et stort datamateriale Norut har tilrettelagt, og analysert også for andre variabler enn omsetning når det gjelder selskapene i Hammerfest, og i den sammenheng også Finnmark totalt. Da har vi sett på noen sentrale lønnsomhets- og soliditetsindikatorer. Det blir for omfattende å analysere alle forhold her. Vi viser til vedlegg med figurpresentasjoner for utviklingen i Hammerfestbedrifter når det gjelder flere økonomiske indikatorer/resultater i noen næringer. Når det gjelder lønnsomhet kan det kort sies at det vært *fallende og lav lønnsomhet*⁴⁹ i flere næringer de siste 2-3 tilgjengelige regnskapsårene sammenlignet med årene før. Det gjelder f.eks. bygg og anlegg, varehandel, hotell og restaurant, kunnskapsintensiv forretningsmessig tjenesteyting (KIFT) og finansiell tjenesteyting. Fiske- og fangstselskaper har derimot styrket lønnsomheten de to siste regnskapsårene (2008 og 2009) og har høyere lønnsomhetsgrad enn øvrige nevnte næringer. Bygg og anleggsnæringen hadde også for landet som helhet en svakere økonomisk utvikling for bedriftene, med bl.a. voksende antall konkurser utover i 2010, mest i distriktene. Man frykter dette kan fortsette inn i 2011 ettersom konkursene økte ytterligere i 4. kvartal 2010 (Finansavisen, januar 2011). For den enkelte kommune vil lokale markedsforhold spille inn, og det hele avhenger hvor eksponert næringsstrukturen er mot bygg og anlegg. Hammerfest er f.eks. klart mindre eksponert mot BA-næringen enn Alta.

4.7 Noen nøkkelindikatorer for utvalgte næringer - etterspørsel, priser, ressurstilgang, antall utøvere

4.7.1 Reiselivet – utvikling i hotellgjestedøgn

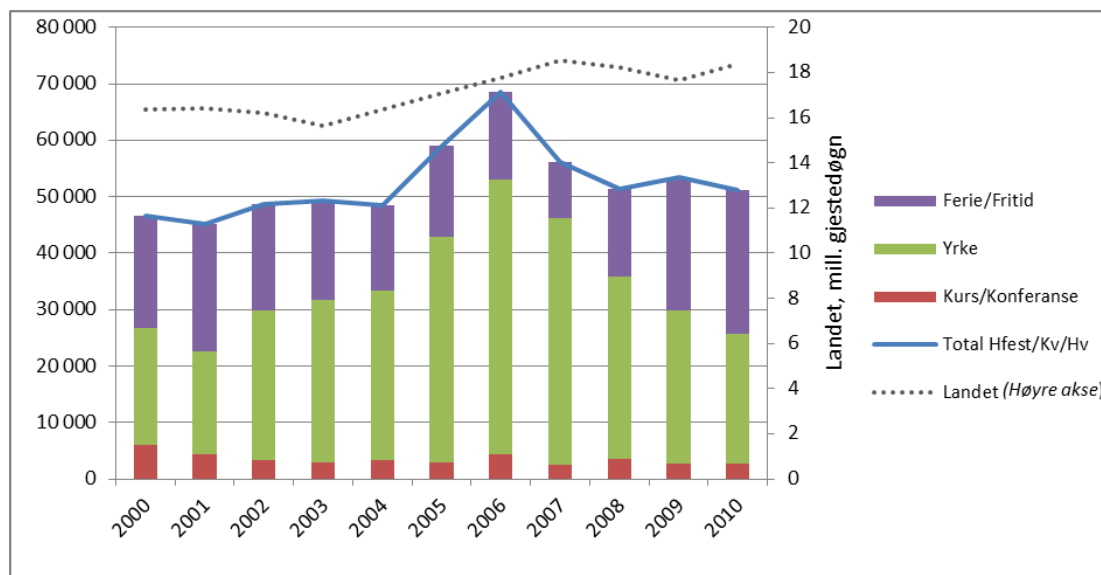
Hotellene og spisestedene, sammen med transportleddet, står for en stor del av sysselsettinga i reiselivet. Gode data på hotellgjestedøgn sier mye om etterspørselen etter tjenester fra disse bransjene. Data finnes imidlertid bare på distriktsnivå, slik at Hammerfest i datagrunnlaget er summert sammen med Kvalsund og Hasvik. Hammerfest er såpass mye større at det likevel er tilfredsstillende indikator for utviklinga i Hammerfest.

Hammerfest har hatt mange år med vekst i hotellgjestedøgn fra 2001 og økte jevnt til en topp i 2006. Deretter falt etterspørselen i 2007, og delvis i 2008, og flatet deretter ut. Helt oppdaterte data for den siste utviklingen i regionen viser nedgang på 4 % i 2010. Samlet for perioden 2000-2010, dvs. fra før utbyggingen av Snøhvit anleggene startet til normal drift har pågått en stund, har antall gjestedøgn vokst med 10 %. Man har altså tapt mesteparten av den sterke veksten man hadde på topp i en spesiell megaprojektutbygging, men står igjen med et noe høyere nivå på hotellaktiviteten nå når man er kommet over i den nye normalsituasjonen med Snøhvit i drift. Så spør det

⁴⁹ Som lønnsomhetsmål har vi her brukt *total kapitalrentabilitet*: driftsresultat + finansinntekter i prosent av gjennomsnittlig total kapital. Gjennomsnittlig total kapital utregnes som gjennomsnittet av inngående balanse (pr. 1.1) og utgående balanse (pr.31.12).

om det er deler av kundemarkedet man har tapt som nå er mulig å gjeninnta og vokse ytterligere på framover.

Figur 4.10 Hotellgjestedøgn Hammerfest/Kvalsund/Hasvik 2000-2010, fordelt etter formål. Antall gjestedøgn.

Kilde: SSB

I Finnmark er det bare Sør-Varanger som hadde en mer positiv utvikling i hotellgjestedøgn perioden 2000-2010 (+55 %). Veksten overnattingsveksten i Sør-Varanger var stor mot alle målgrupper, men ekstrem innen ferie/fritid, antagelig betydelig fra Russland. Distrikt Alta hadde perioden 2000-2010 omtrent samme utvikling som Hammerfest (+11 %) og Vadsø/Vardø m.fl.. (-10 %), Nordkapp/Porsanger (-10 %) og Kautokeino/Karasjok (-7 %). Til sammenligning økte antall gjestedøgn i Finnmark totalt med 7 % og i landet totalt med 12 % i siste ti-års periode. Også de senere 2-3 årene er det hovedsakelig Sør-Varanger som har hatt sterkere vekst i hotellgjestedøgn enn Hammerfest. Der var f.eks. økningen perioden 2008-2010 på 14 % mens utviklingen i Hammerfest var uendret.

Spesielt for utviklingen i Hammerfest er den sterkt økende andel overnattinger som etter hvert kom fra yrkestrafikken fram til 2007, men som de senere år har avtatt slik at veksten i yrkestrafikk over hele perioden 2000-2010 er på 12 %. Ferie-/fritidsmarkedet hadde en kraftig tilbakegang under Snøhvitutbyggingen, men veksten de tre siste årene har vært så stor at samlet for perioden 2010 har ferie/fritidsmarkedet vokst med 28 %. Den mest dramatiske utviklingen er innen kurs/konferansemarkedet, som er et helårsmarked, og der antall gjestedøgn er redusert med hele 56 %. Både utviklingen og nivået er en utfordring, og ikke hentet seg inn igjen fra tiden før Snøhvitutbyggingen, men også andre utfordringer som flypriser og regularitet på flytrafikk mv. kan være årsaken, samt hvor aktiv regionen/hotellsektoren har vært å utvikle og selge inn kurs-/konferanser.

Tabell 4.14 *Hotellgjestedøgn 2000-2010 fordelt etter formål, og endring 2000-2010. Distrikt Hammerfest/Kvalsund/Hasvik.*

	2000	2002	2004	2005	2007	2008	2009	2010	% endr 2000-10	% endr 2000-08
Kurs/Konferanse	6 016	3 418	3 308	2 912	2 503	3 474	2 698	2 623	-56 %	-42,3
Yrke	20 730	26 329	30 017	40 067	43 733	32 461	27 238	23 152	12 %	56,6
Ferie/Fritid	19 922	18 919	15 234	16 012	9 919	15 451	23 525	25 387	27 %	-22,4
I alt	46 668	48 666	48 559	58 991	56 155	51 386	53 461	51 162	10 %	10,1

Når det gjelder det nasjonale markedet, var det en sterk veksttrend innen yrkestrafikk de siste ti årene med oppgang på 37 %, tross nedgang de siste to årene. Men nedgangen både i perioden under ett og de siste årene var altså vesentlig sterkere i Hammerfest.

Der Hammerfest etter 2000 har svekket seg mest i landssammenheng, gjelder også den dramatiske nedgangen i gjestedøgn i kurs-/konferansemarkedet, faktisk mer enn en halvering, og klart verre enn fylket generelt. Dette selv om kurs-/konferansemarkedet generelt i landet var uendret. Riktig nok var det noe nedgang de siste par årene også i landet generelt, men mye mindre.

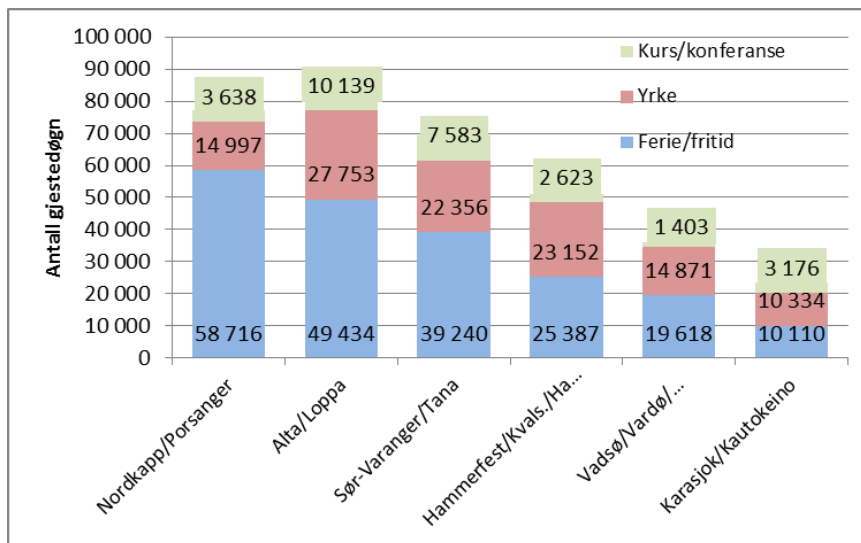
Ferie-/fritidsmarkedet er den målgruppen der hotellgjestedøgnene i Hammerfest-distriktet har vokst mest sammenlignet med lands- og fylkesgjennomsnittet, særlig de to siste årene.

Tabell 4.15 *Endring i hotellgjestedøgn perioden 2000-2010 og hotellgjestedøgn fordelt etter formål (kurs/konferanse, yrke, ferie/fritid) i 2010. Landet og distrikt Hammerfest/Kvalsund/Hasvik.*

	H.fest/Kv/Hv		Finnmark		Landet	
	Andel formål 2010	Endr. % gj.dgn. 00-10	Andel formål 2010	Endr. % gj.dgn. 00-10	Andel formål 2010	Endr. % gj.dgn. 00-10
Kurs/Konferanse	5 %	-56 %	8 %	-23 %	14 %	1 %
Yrke	45 %	12 %	33 %	-6 %	38 %	37 %
Ferie/Fritid	50 %	27 %	59 %	15 %	48 %	1 %
I alt	100 %	10 %	100 %	7 %	100 %	12 %

Som en oppsummering kan sies at sammenlignet med de største destinasjonene i Finnmark og landet generelt, er det delmarkedet for kurs- og konferanser at hotell- og reiselivsnæringen i Hammerfest har svekket sin posisjon klart mest – og også har en lav andel sett i sammenheng med byens næringsmessige aktivitet og posisjon i fylket.

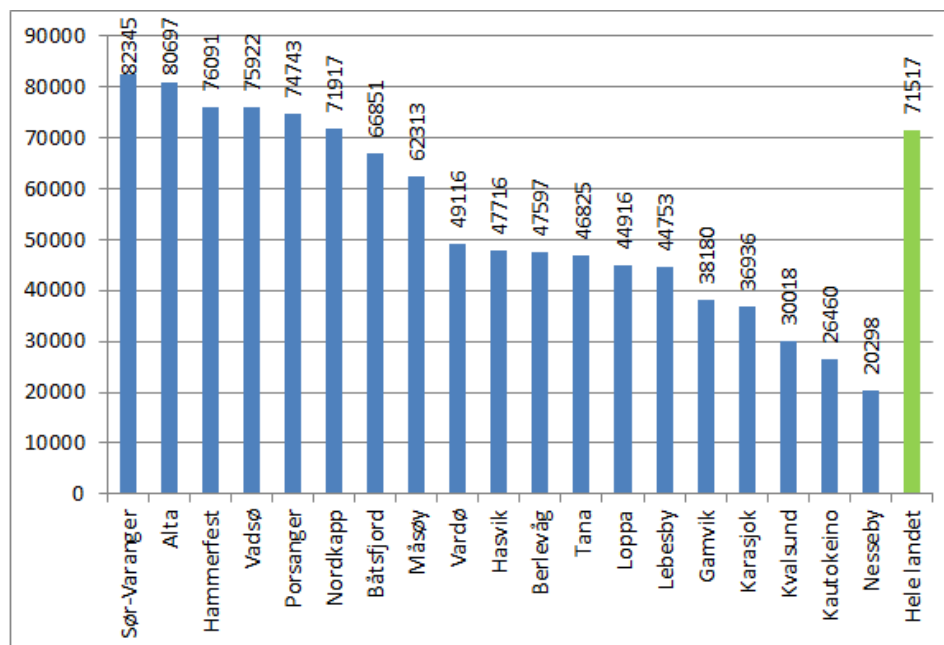
Figur 4.11 Hotellgjestedøgn distrikter i Finnmark fordelt på kurs/konferanse, ferie/fritid og yrke, 2010.⁵⁰

4.7.2 Varehandelsomsetning

Varehandelsomsetningen viser at målt pr. innbygger var Hammerfest desidert på topp i fylket i 2008.

Figur 4.12 Omsetning per innbygger i detaljhandelen (kr), eksklusiv motorkjøretøyer og bensin. Eksklusiv merverdiavgift. Finnmarkskommuner og landet, 2010.

Kilde: SSB

⁵⁰ Vadsø/Vardø-distrikt = Vadsø, Vardø, Nesseby, Båtsfjord, Berlevåg, Lebesby, Gamvik og Måsøy og Hammerfest-distrikt = Hammerfest, Kvalsund, Hasvik.

Utviklingen i varehandelsomsetningen pr. innbygger viste imidlertid nedgang på 4 % begge årene etter 2008 fra kr 82.500 pr innbygger til kr 76.000 i 2010. Denne betydelige nedgangen innebærer et fall fra 1. til 3. plass blant kommunene i Finnmark. Nedgangen i varehandelsomsetningen pr. innbygger skjedde til tross for at omsetningen i landet og ellers i Finnmark økte.

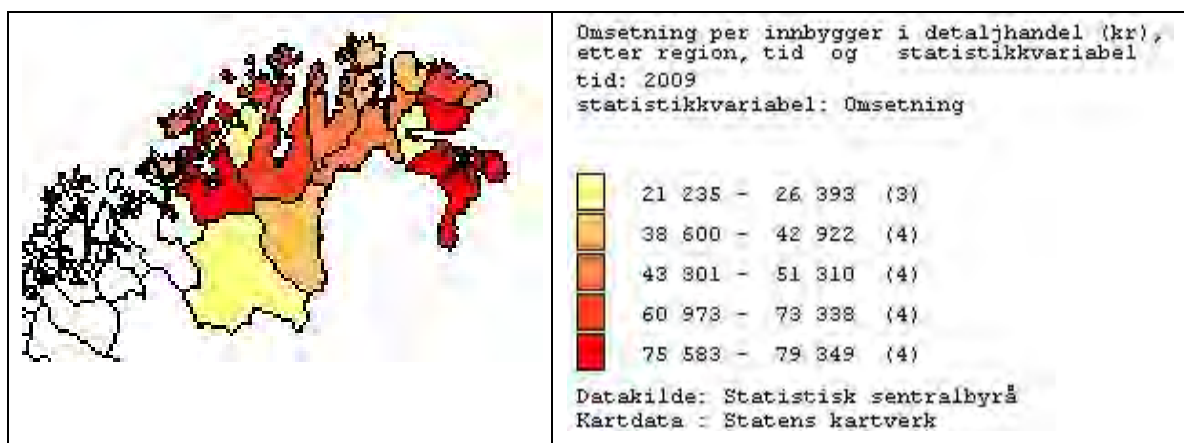
Tabell 4.16 *Omsetning per innbygger i detaljhandel (kr). Tallene er eksklusiv omsetning av motorkjøretøyer og bensin, og eksklusiv merverdiavgift.*

	2008	2009	2010	Endring 2008-09	Endring 2009-10
Sør-Varanger	73027	79454	82345	9 %	4 %
Alta	74754	77441	80697	4 %	4 %
Hammerfest	82496	79198	76091	-4 %	-4 %
Vadsø	72087	75676	75922	5 %	0 %
Porsanger	67095	73318	74743	9 %	2 %
Nordkapp	65651	69286	71917	6 %	4 %
Måsøy	51302	59470	62313	16 %	5 %
Hasvik	43039	43359	47716	1 %	10 %
Loppa	44184	42897	44916	-3 %	5 %
Karasjok	37208	37967	36936	2 %	-3 %
Kvalsund	21603	26042	30018	21 %	15 %
Kautokeino	25180	26504	26460	5 %	0 %
Hele landet	69540	70823	71517	2 %	1 %

Kilde: SSB

Åsaken til nedgangen ligger nok mye i at selve utbyggingsfasen for Snøhvit var over ved utgangen av 2008, men kan også skyldes gravearbeider i bysentrum og opprustning av handelssentra i nabokommunene, særlig Alta. Samtidig legger vi merke til at den sterkeste veksten har skjedd i nabokommunene Kvalsund og Måsøy, mens varehandelsomsetningen i Alta har økt med moderate 4 % begge årene, som er litt under gjennomsnittlig økning for de øvrige kommunene i Vest-Finnmark.

Figur 4.13 *Omsetning per innbygger i kommunene i Finnmark (kr) i 2009, eksklusiv omsetning av motorkjøretøyer og bensin, og eksklusiv merverdiavgift.*

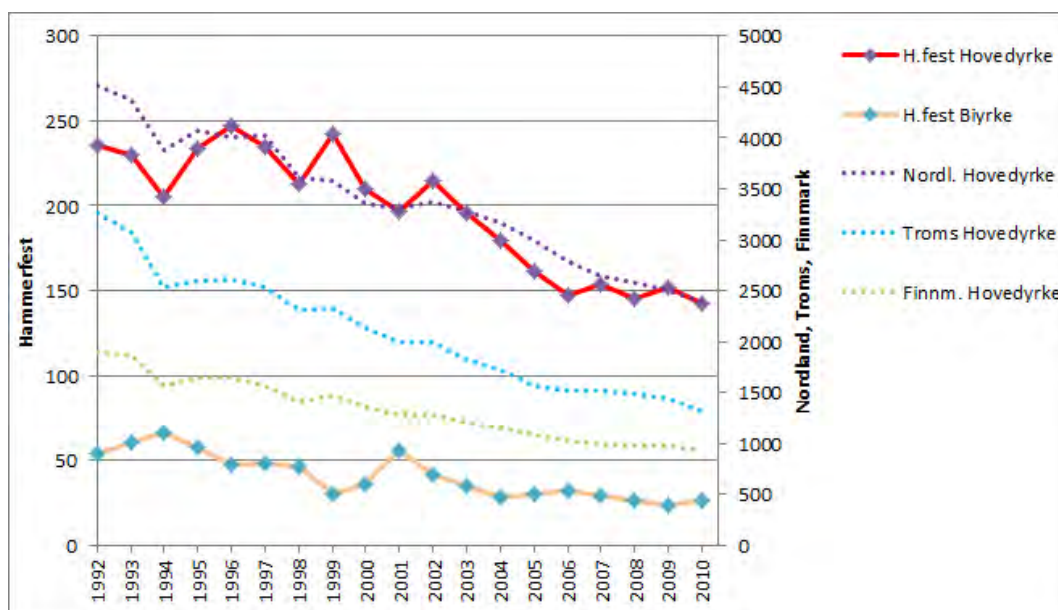
Kilde: SSB

4.7.3 Fiskefartøyer, fiskere og fangstmengde

Antall fiskere

Fiskerisamfunnene har hatt utfordrende år med utviklingen i fiskeriene, verst for fiskeindustrien, best for oppdrettsnæringen, men ikke nok for fiskere og mange fiskebåteiere. Fiskerimantallet viser en nedgang i antall fiskere på 31 % i Finnmark perioden 2000-2010. Enda verre var det for fiskerne i Troms som hadde et bortfall på 38 % av fiskerne. Nordland klarte seg litt bedre med en nedgang i på 28 % fiskere som hadde fiske som hovedyrke.

Figur 4.14 *Antall fiskere etter hovedyrke og biyrke i Hammerfest og antall fiskere etter hovedyrke i fylkene Finnmark, Troms og Nordland 1992-2010.*

Kilde: Fiskeridirektoratets Fiskerimantall

Tabell 4.17 *Antall fiskere etter hovedyrke og biyrke i Hammerfest og antall fiskere etter hovedyrke i fylkene Finnmark, Troms og Nordland 1992-2010.*

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Endr % 92-00	Endr % 00-10
Finnm. Hovedyrke	1363	1287	1286	1205	1149	1088	1025	993	986	973	934	-28,4 %	-31,47 %
Troms Hovedyrke	2139	1998	2000	1827	1724	1574	1516	1522	1488	1433	1320	-34,5 %	-38,29 %
Nordl. Hovedyrke	3363	3305	3378	3279	3170	2991	2791	2646	2573	2504	2393	-25,5 %	-28,84 %
H.fest Hovedyrke	210	197	215	196	180	161	147	154	145	152	142	-11,0 %	-32,38 %
H.fest Biyrke	36	56	42	35	28	30	32	29	26	24	26	-33,3 %	-27,78 %

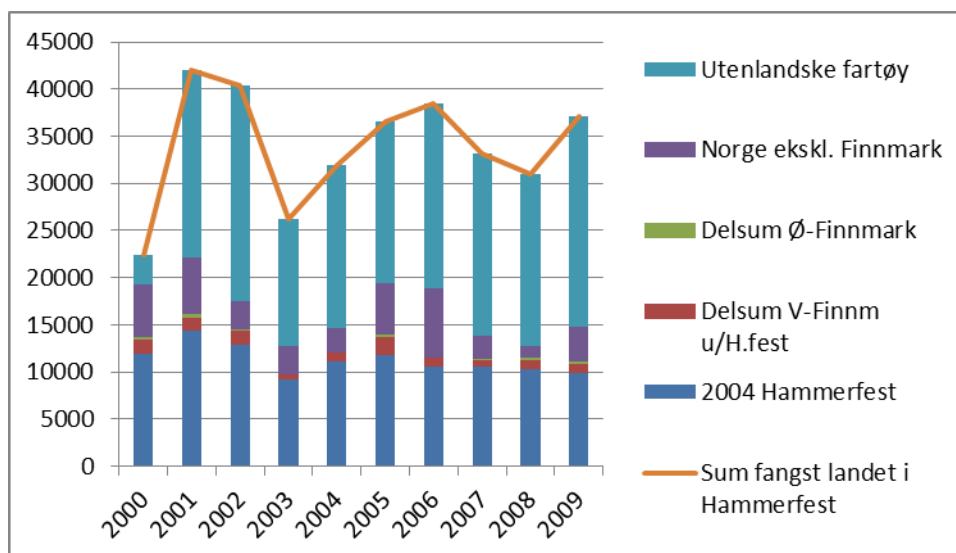
Kilde: Fiskeridirektoratets Fiskerimantall

Fangstkvantum og fangstverdi levert Hammerfest etter opphavssted til båt og etter fisketype

Grunnlaget for økonomisk aktivitet for fiskerne, men også fiskeindustrien, er fangstkvantum og fangstverdi.

Ilandført fangstkvantum i Hammerfest har holdt seg stabil de fleste årene 2000-2009. Det var noen svakere år for 5-10 år siden, men senere har utviklingen og ressursituasjonen styrket seg. De siste fem årene har ilandført kvantum ligget på 35-38.000 tonn.

Figur 4.15 Fangst levert Hammerfest (landingskommune)2000-2009, fordelt etter leveringsbåtenes opphavsregion. Kvantum rundvekt (tonn).

Kilde: Fiskeridirektoratet (tall hentet fra landings- og sluttseddelregisteret)

Størst andel av ilandført kvantum kommer fra utenlandske skip, med en andel på 60 %. Nesten all utenlandsk fisk kommer fra russiske båter, med unntak av 2005 da et par tusen tonn kom fra tysk båt. Fiskeflåten i Hammerfest henter inn ca. 30 % av ilandført kvantum mens de resterende 10 % kommer fra båter tilhørende andre fylker eller fra andre steder i Finnmark.

Tabell 4.18 Fangstmengde levert Hammerfest (landingskommune)2000-2009, fordelt etter leveringsbåtenes opphavssted/-kommune. Kvantum rundvekt (tonn).

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
2004 Hammerfest	11933	14323	12893	9256	11093	11732	10493	10512	10258	9906
Delsum V-Finnm u/H.fest	1461	1441	1446	526	928	1917	1020	695	917	923
Delsum Ø-Finnmark	330	367	138	25	21	363	43	188	287	327
Norge ekskl. Finnmark	5611	6031	2968	2927	2666	5421	7271	2457	1285	3626
Utenlandske fartøy	3131	19839	22886	13536	17199	17180	19640	19291	18240	22393
Sum fangst landet i Hammerfest	22465	42002	40331	26270	31907	36612	38466	33144	30987	37176

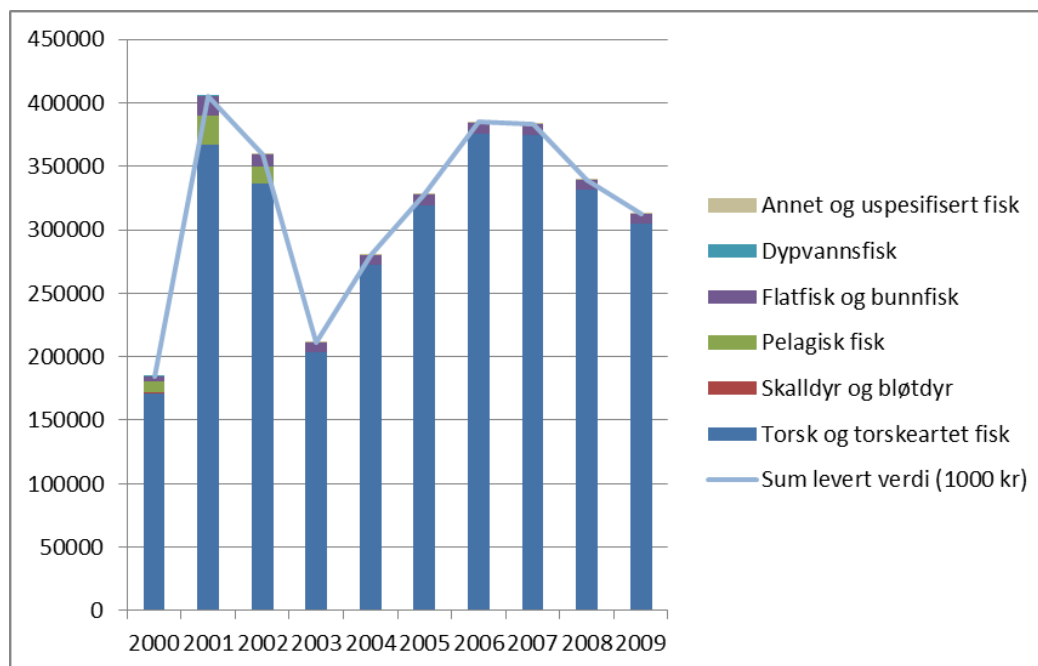
Prosent levert fra hver region til Hammerfest	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Andel fra Hammerfest	53 %	34 %	32 %	35 %	35 %	32 %	27 %	32 %	33 %	27 %
Andel fra Finnmark ellers	8 %	4 %	4 %	2 %	3 %	6 %	3 %	3 %	4 %	3 %
Andel fra Norge ellers	25 %	14 %	7 %	11 %	8 %	15 %	19 %	7 %	4 %	10 %
Andel fra utlandet	14 %	47 %	57 %	52 %	54 %	47 %	51 %	58 %	59 %	60 %
Sum leveranser	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Kilde: Fiskeridirektoratet (tall hentet fra landings- og sluttseddelregisteret)

Vi mangler oversikt over til hvilke formål og til hvilke kjøpere ilandført fisk går til. Viktig for regionen er hvor stor andel som tilfaller lokale aktører samt anvendes til, herunder hvor store kvanta som videreføres av fiskeindustrien i kommunen. For landet som helhet gikk 79 prosent av fangsten som ble levert til konsum, mens 21 prosent gikk til industri i 2010 (SSB).

Verdien på ilandført kvantum fisk har ligget på 300-400 millioner kroner. Både målt i verdi og i kvantum har torsk i alle de senere årene utgjort 98 %, mens det resterende stort sett har vært flatfisk og bunnfisk.

Figur 4.16 Verdi (1000 kr) på fangst levert Hammerfest etter fisketype, 2000-2009

Kilde: Fiskeridirektoratet

Tabell 4.19 Kvantum (tonn) levert Hammerfest fangst fordelt på fisketype 2000-2009

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Andel 2009
Torsk og torskert fisk	18219	33223	34145	25287	31043	35724	37448	32299	30102	36290	98 %
Skalldyr og bløtdyr	122	0	0	11	0	0	1	0	0	0	0 %
Pelagisk fisk	3635	7107	4838	0	0	0	0	0	0	0	0 %
Flatfisk og bunnfisk	478	1659	1342	965	858	880	1007	837	876	877	2 %
Dypvannsfisk	1	0	0	0	0	0	1	0	0	5	0 %
Annet og uspesifisert fisk	10	13	6	7	6	7	10	8	9	5	0 %
Sum levert kvantum	22465	42002	40331	26270	31907	36612	38466	33144	30987	37176	100 %

Kilde: Fiskeridirektoratet

Tabell 4.20 Fangstverdi (1000 kr) levert til Hammerfest etter fisketype 2000-2009

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Andel 2009
Torsk og torskearted fisk	170600	366508	336203	203460	272003	318802	375602	374926	331125	304740	98 %
Skalldyr og bløtdyr	1379	0	0	66	0	16	43	0	0	0	0 %
Pelagisk fisk	8287	23391	13780	0	0	0	0	0	0	0	0 %
Flatfisk og bunnfisk	4367	15188	8911	7320	7580	8961	8909	7829	7960	7417	2 %
Dypvannsfisk	2	0	0	1	1	1	3	1	0	17	0 %
Annet og uspesifisert fisk	0	0	4	1	5	85	322	358	248	49	0 %
Sum levert (1000 kr)	184636	405087	358899	210848	279588	327865	384879	383113	339333	312222	100 %

Kilde: Fiskeridirektoratet

Eksportmarkedene

Mye av fisken går til EU (Frankrike størst), Russland og Kina/Japan, men også Brasil og USA. Handelshindringer som toll, veterinærkontroller mv., dels for å beskytte egne næringsaktører eller som “politiske” hindringer, har i kortere eller lengre tid vært store eksporthindringer til enkelte land. Eksportutviklingen er likevel god for tiden. Dette berører også direkte vekstmulighetene i Hammerfest. Ytterligere har bl.a. begrensinger i sjøarealer og fiskesykdommer lenger sør i landet gjort at Finnmarkskysten nå er utpekt som mulig vekstområde for oppdrett i Norge.

Eksporten til Kina øker sterkt. Kina importerer mye ubearbeidet og frosset torsk og hyse, og er verdens femte største importør av fisk og største eksportør.⁵¹ I fjor ble totalt 152.000 tonn verd 2,3 milliarder kroner sendt østover, en økning på ca. 700 mill. kr fra året før (Aftenposten, 27.1.2011)⁵². En stor og voksende utfordring for Finnmark og norsk fiskeindustri er at fisken eksportert til Kina blir tint opp og filetert, frosset ned igjen og eksportert til Europa. Videre bearbeiding lokalt er av de store utfordringene for finnmarkskysten som i senere tid har mistet store deler av sysselsettingen i fiskeindustrien, særlig perioden 2000-2005.

Figur 4.17 Illustrasjon eksportroute ferskfisk til Kina og foredlet fisk fra Kina

28 døgn på skip fra Rotterdam til Kina, samt filetering i Kina, blir stadig oftere skjebnen til fisk fra Norge. Også i norske frysedisker kan en finne norsk-kinesisk fisk. Spesielt i det britiske «fish & chips»-markedet er Kina-fisken i ferd med å bli en alvorlig konkurrent til norsk torsk og hyse. I tillegg til hvitfisk

⁵¹ Fisk er en viktig eksportvare til Kina, men etter skipsutstyr og metaller. I tillegg er kjemiske produkter en viktig eksportvare til Kina. I motsetning til de nærmere markedene er eksporten fra fastlands-Norge den viktigste (dvs. lite olje og gaseksport) og står for 95 % av den totale vareeksporten til Kina. jf. Norsk Industris konjunkturrapport 2011 (utgitt 24.1.2011).

⁵² <http://www.aftenposten.no/okonomi/innland/article4009020.ece>

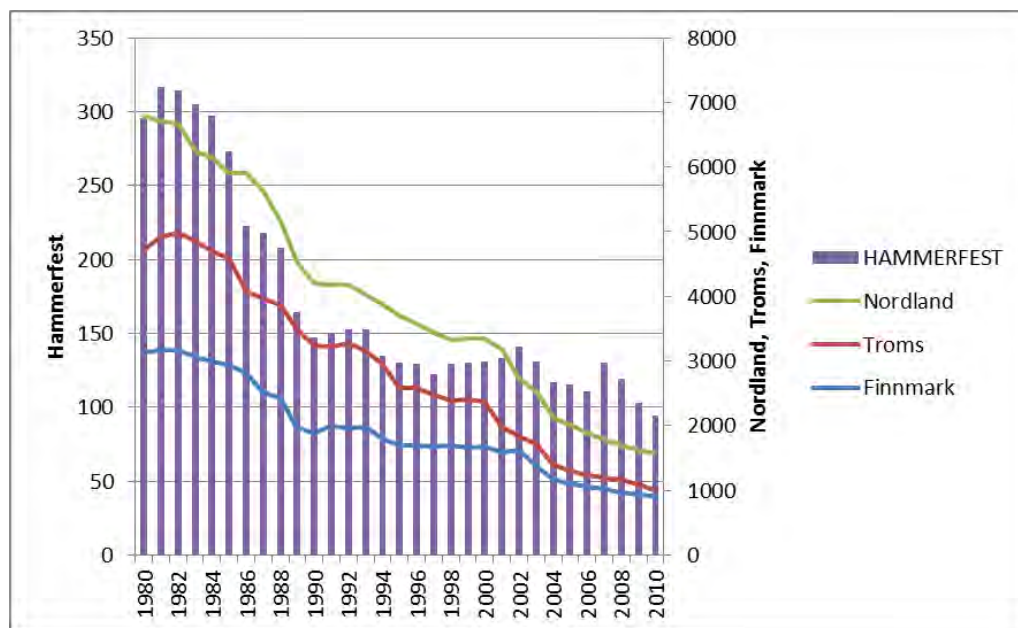
som torsk, sei og hyse, importerer Kina stadig mer laks. Mesteparten av importen blir rett og slett videreforedlet for eksport. Men det gjelder ikke norsk laks. Norsk laks eksportert til Kina reeksporteres ikke videre, verken fersk eller frossen, den forbrukes i Kina og selges som et godt priset høystatus produkt, bl.a. hjulpet fram av at sushi er blitt populært (Eksportutvalget til www.dn.no, 3.2.2011). Også eksporten av kveite, sild, lodde og makrell til Kina øker, viser tall fra Eksportutvalget for fisk. Visse importrestriksjoner på norsk fisk til Kina etter Nobelprisutdelingen til kinesisk opposisjonell omgås ved eksport gjennom Hong Kong. Nå når lønnsnivået i Kina øker, forsvinner noe av lønnsomheten med å importere fisk for videreforedling. Men det vi ser er at land som Vietnam nå øker eksporten fra Norge, for å skape produkter for salg blant annet i Europa.

Antall fiskefartøy – utvikling

Selv om ilandført fiskekvantum har holdt seg bra, har antall båter blitt redusert med om lag 1/3 i perioden – omtrent like mye som reduksjonen i antall fiskere i samme periode. Historisk siden 1980 da det var om lag 300 fiskebåter hjemmehørende i Hammerfest, har reduksjonen vært enda mye større, og antall båter utgjør i dag bare 1/3 av den gang. De siste fem årene har nedgangen vært på 20 fiskebåter eller 18 %.

Om vi bare holder oss til perioden 2000-2010 kommer likevel Hammerfest bra ut sammenlignet med Nord-Norge generelt. I den ti-års perioden mistet alle de nordnorske fylkene om lag halvparten av fiskebåtene, sterkest nedgang de første fem årene.

Figur 4.18 *Antall fiskefartøy i Hammerfest (inkl. Sørøysund før 1992), Finnmark, Troms og Nordland 1980-2010.*

Kilde: Fiskeridirektoratet (Merkeregisteret)

Kommunene med flest fiskefartøy i Finnmark er Nordkapp, Alta, Hammerfest og Måsøy med ca. 100-115 båter hver i 2010.

Kommuner med nedgang på ca. 200 båter i perioden 1980-2010 er: Hammerfest, Alta, Loppa, Kvalsund (-150), Måsøy, Lebesby (-250), Gamvik (-170), Sør-Varanger (-180).

Tabell 4.21 *Antall fiskefartøy Hammerfest, Finnmark, Troms og Nordland 1980-2010*

	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Endr 05-10	Endr 00-10	Endr 80-10
Finnmark	3134	2931	1883	1690	1685	1106	1048	1015	971	922	910	-18 %	-46 %	-71 %
Troms	4709	4582	3242	2577	2376	1301	1239	1199	1158	1095	1005	-23 %	-58 %	-79 %
Nordland	6788	5912	4200	3709	3342	2011	1884	1792	1702	1631	1578	-22 %	-53 %	-77 %
HAMMERFEST	296	273	147	130	131	115	111	130	119	103	94	-18 %	-28 %	-68 %

Kilde: Fiskeridirektoratet (Merkeregisteret)

Virkningene av nedgangen i antall fiskefartøy og fiskere kunne til en viss grad vært redusert dersom kvoterettighetene hadde blitt økt for de gjenværende aktørene i næringa. Vi har imidlertid ikke hatt tilgang til statistikk for utviklingen i kvoterettigheter på kommunenivå.

Ressursgrunnlaget og fiskekvoter framover

Når det gjelder ressursituasjonen framover varsler fiskerimyndighetene at det i 2011⁵³ vil være "særs gode kvotar på torsk, sei og hyse nord for 62°N " fordi "bestandane av torsk, hyse og sei er svært sterke, og dette skaper grunnlag for lønnsmed og arbeidsplassar for fiskarane og i fiskeindustrien langs kysten. Kvotane til neste år går ytterlegare opp for torsk og hyse, og fiskarane vil sjå det på fartøykvotane vi no har fastsett. Norske fartøy kan i 2011 fiske 310 253 tonn torsk, 146 750 tonn hyse og 150 000 tonn sei. Avsetting til bifangst vil bidra til større aktivitet om hausten og sikre at det blir fiska meir hyse og sei." Vi forventer at dette vil kunne gi bedre kapasitetsutnyttelse i alle fall for deler av fiskeindustrien også.

Fiskeridepartementet uttaler videre at for kystflåten blir det også i 2011 fritt fiske på hyse og sei med garanterte kvoter. Totalkvoten for sei går litt ned, men der er ikke kvoten fiska opp de siste åra. Det hevdes at det blir mer til de minste fordi erfaringene de siste åra er at stadig flere fartøy, også de små, fisker heile kvoten sin. Samfiskeordninga gjør at kvotene for de under 11 meter blir litt lavere enn de ville blitt uten ei samfiskeordning. Til gjengjeld er kvotene gitt som garanterte fartøykvoter. Samtidig får fartøy over 21 meter ytterligere øking i fartøykvotene fordi de ikke tar del i bifangstordninga. Dette gir rom for å planlegge fisket enda betre neste år. Det hevdes videre at man "har teke omsyn til dei minste fartøya som er spesielt utsette ved dårleg vær og avhengige av kor god tilgang det er på fisk nær land".

⁵³ Pressemeldingen fra Fiskeri- og Kystdepartementet den 21.12.2010:
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fkd/pressesenter/pressemeldinger/2010/sars-gode-kvotar-pa-torsk-sei-og-hyse-no.html?id=629552> , Nr.: 113/2010

4.7.4 Byggsektoren: boligbygging, boligomsetning og boligpriser

Boligbygging

Boligbygging og boligpriser er ofte en god indikator på konjunktorene og den generelle aktiviteten i en region, men først og fremst viktig for bygg og anleggsnæringen. I tillegg er det avgjørende for rekrutteringsmulighetene til hele næringslivet i kommunen at det løpende er tilstrekkelig tilgang på boliger til riktig kvalitet og pris, og for kommunen en forutsetning for befolkningsvekst.

Årene fram til 2002 var det nesten stillstand i boligbyggingen i Hammerfest. Kommunen var preget av stagnasjon i næringslivet og folketallet var vanskelig å opprettholde. Resultatet var usikkerhet om framtidsutsiktene og moderat boligetterterspørsel og boligpriser. I 2003 ble det brått hektisk, og meldt igangsatt boligbygging ble fulgt opp med fullførte bygg. Bakgrunnen var godkjenningen forsommeren 2002 om at Snøhvitutbyggingen kunne starte, og samme sommer ble de første anleggsarbeidene intensivert. Mens 2001 og 2002 hadde ett og to fullførte bygg, ble det brått oppstartet og fullført vel 80 boliger i 2003, 75 i 2004 og 230 i toppåret 2005. Årene etter, perioden 2006-2009, ble det årlig fullført 60-90 nye boliger. Men i 2009 var det et klart fall i meldt igangsetting av nye boliger og påfølgende meget få fullførte boliger i 2010. Vi antar det dels har sammenheng med finanskrisa som slo inn for fullt i 2009 og påførte usikkerhet hos investorer og kjøpere. Videre at det allerede var en del nye dyre leiligheter som til salgs og usolgt i markedet. I løpet av 2010 ble det imidlertid igjen varslet oppstart av svært mange nye boliger, så mulighetene for bra byggeaktivitet i 2011 er til stede.

Tabell 4.22 *Boligbygging i Hammerfest 2000-2010, antall igangsatte og fullførte boliger*

Igangsatte boliger	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Enebolig	2	2	9	22	31	42	17	9	18	7	12
Småhus	1	0	0	22	10	21	16	15	13	0	3
Blokk	38	15	0	42	106	195	53	6	80	0	13
Annet	0	8	0	0	0	0	0	0	16	0	112 ⁵⁴
Sum	41	25	9	86	147	258	86	30	127	7	140
Fullførte boliger	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Enebolig	3	2	1	18	21	30	15	21	37	7	10
Småhus	2	0	0	2	13	21	2	22	12	2	0
Blokk	0	0	0	54	40	179	38	31	19	87	6
Annet	0	0	0	8	0	0	0	0	16	0	0
Sum	5	2	1	82	74	230	55	74	84	96	16

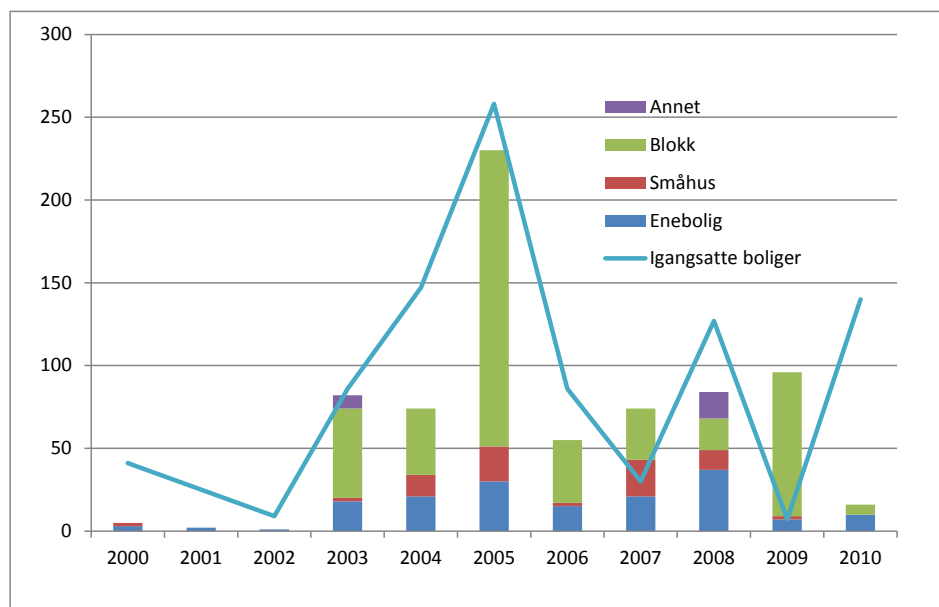
Kilde: SSB

Et trekk ved boligbyggingen i Hammerfest perioden 2003-2009 er den høye andelen boliger i blokkbebyggelse som er oppført, særlig perioden 2003-2006 og i 2009. Bakgrunnen for det var nok den forventede raske oppdemmingen av udekt boligetterterspørsel når et stort antall mennesker med boligbehov skulle til kommunen i forbindelse med utførelsen av de veldig omfattende anleggsarbeidene på Melkøya. Oppfatningen var at det var akutt behov for betydelig boligbygging, og man hadde

⁵⁴ Dette er student-/elevboliger

allerede merket seg etterspørsel etter utleieleiligheter og raskt voksende utleiepriser. Både utbygger Statoil og kommunen ønsket raskt å få dekket de kortsiktige boligbehov, og bidro med tilrettelegging for utbygging. Statoil investerte også selv i leiligheter for å styrke tilgangen til boliger til egne ansatte. Eiendomsinvestorer så muligheter for lønnsomme boligprosjekt, og satte i gang bygging av flere boligblokker med mange leiligheter på begrensede tomtearealer. Imidlertid viser det seg at det også er bygget mange flere eneboliger og småhus f.o.m. 2003 selv om boliger i blokkbygg er bygd klart flest av.

Figur 4.19 Antall fullførte og igangsatte boliger, Hammerfest 2000 – 2010.

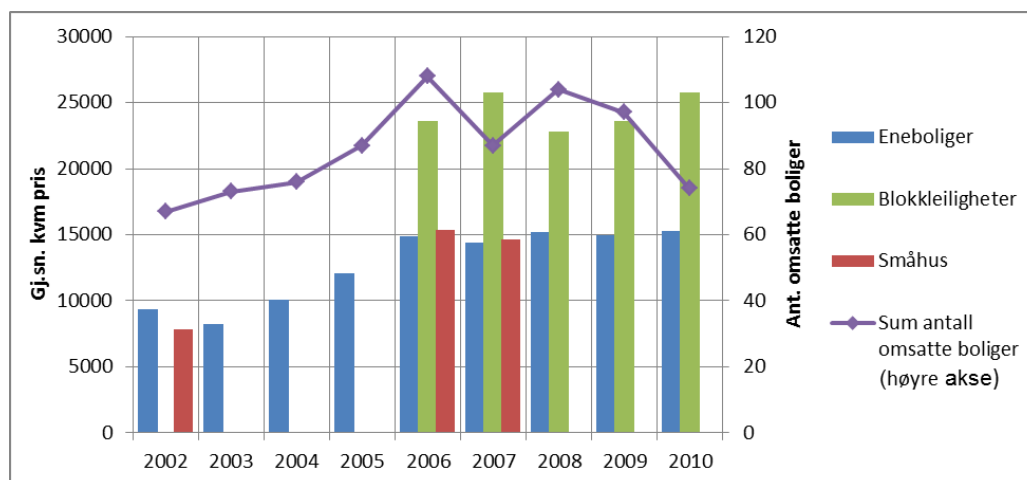

Kilde: SSB

Boligomsetning og boligpriser Hammerfest

Resultatet av byens vekst og mange kostbare nye boliger bygd, er at boligprisene i Hammerfest har skutt i været, først gradvis og så for fullt i 2006.

Figur 4.20 Gjennomsnittlig kvadratmeterpris (primærrom/P-rom) for boliger i Hammerfest 2002-2010.

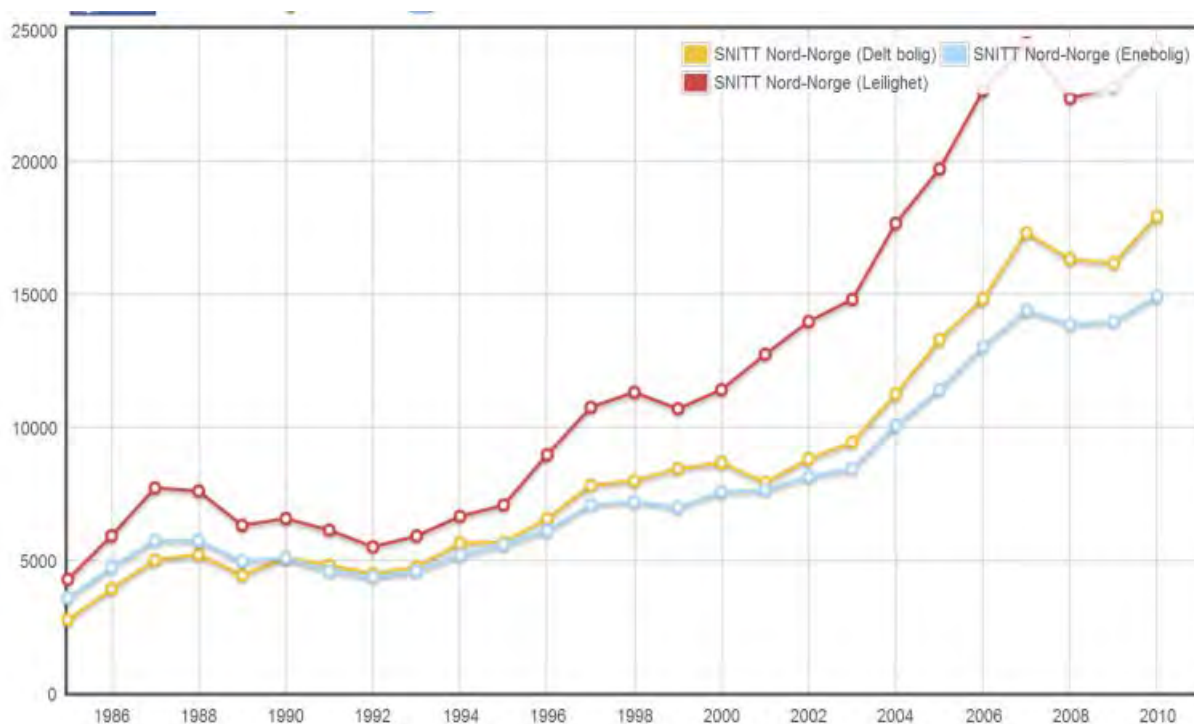

Kilde: SSB, boligprisindeksen

Siden 2006 har gjennomsnittlig kvadratmeterpris for blokkleiligheter ligget på kr 25.000, dvs. et høyt nordnorsk nivå. Og prisene har holdt seg høyere hele perioden 2006-2010, men har ikke vokst etter 2006.

Nedenfor ser vi prisutviklingen på ulike boligtyper i Nord-Norge de siste 25 årene. Vi ser at prisutviklingen er helt parallell med den i Hammerfest perioden 2002-2010, først med vekst fram til 2007, og så fall eller utflating i 2007 og 2008 for alle boligtyper. Også nivået på boligprisene er omtrent på nivået i Hammerfest.

Figur 4.21 Boligprisutviklingen i Nord-Norge (Kilde www.nef.no) 1985-2010:

Når det gjelder antall omsatte boliger generelt, så omfatter det alle boliger i boligmassen i Hammerfest, også brukte. Det har derfor alle år vært omsatt et betydelig antall boliger, riktig nok noen flere pr. år de siste fem årene enn før pga. høyere boligbygging og flere nye innbyggere. Brukte boliger omsettes naturligvis uavhengig av om det bygges nytt.

Tabell 4.23 Antall omsatte boliger Hammerfest 2002-2010

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Eneboliger	50	58	64	71	83	63	48	71	47
Småhus	12	9	6	8	11	13	6	2	1
Blokkleiligheter	5	6	6	8	14	11	50	24	26
Sum omsatte boliger	67	73	76	87	108	87	104	97	74

Kilde: SSB

5 Fokustema 1: Infrastrukturutfordringer slik næringsaktører opplever det

Hovedformålet her er å gi en summarisk framstilling av de viktigste infrastrukturutfordringer som ulike deler av næringslivet i kommunen opplever. Hovedvektleggingen er transportbehovene, selv om vi også vil gi en viss omtale av noen av de øvrige utfordringene som bedriftene framhever i intervju. Ytterligere vil vi kort gjennomgå noen av disse utfordringene og se på hvilken måte uttalelsene samsvarer med utvalgte nøkkeltall og fakta om infrastrukturen - dels ved at vi også sammenligner med erfaringer fra noen tidligere utredninger.

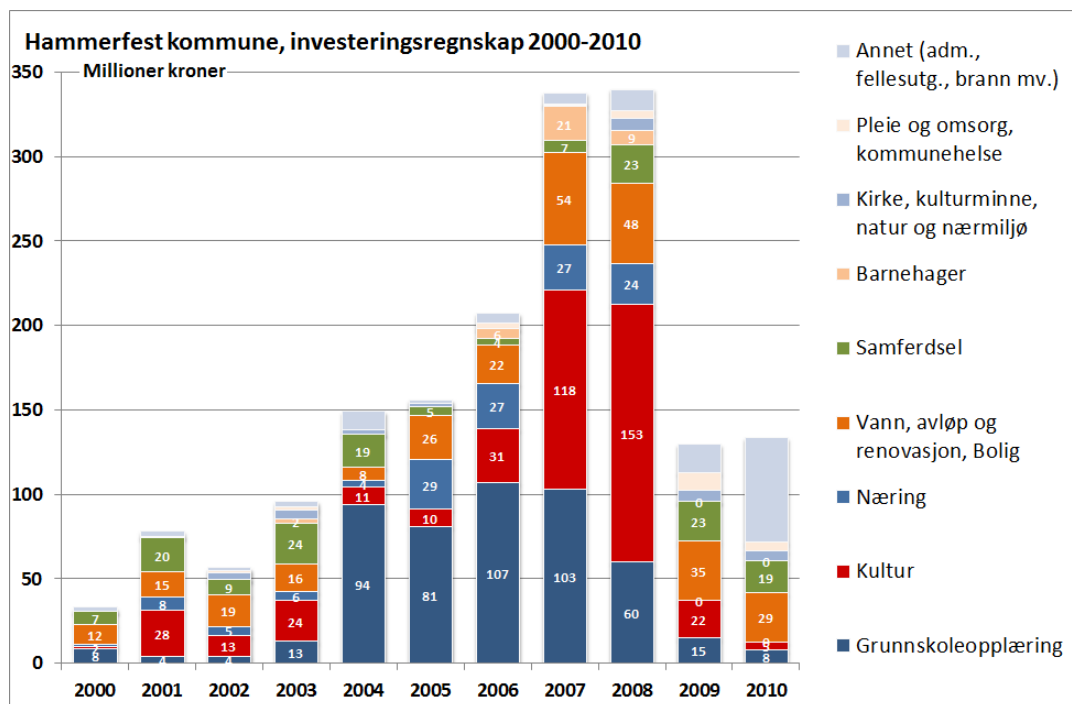
5.1 Kommunens egen infrastrukturbygging har økt

På en rekke områder er det kommunene selv som står for infrastrukturbyggingen. Omfanget av investeringer er et resultat av kommunale prioriteringer og økonomisk evne. Her vil avveininger mellom å bruke midler til tjenesteyting, vedlikehold eller investeringer stå i et motsetningsforhold, særlig på kort sikt. Dårlig økonomi frister gjerne til kortsiktige prioriteringer der særlig vedlikeholdet rammes.

Hammerfest fikk i 2002 endret sine økonomiske forutsetninger ved at vedtaket om utbygging av Snøhvit anleggene resulterte i en kraftig økning av eiendomsskatten for mange år framover. Som i andre kommuner var mange kommunale bygg og anlegg nedslitt, og man kunne ønske seg investeringer i ny infrastruktur til glede for innbyggere og næringsliv.

De nye økonomiske musklene resulterte i en kontinuerlig vekst i investeringsnivået som var uten sidestykke, særlig i perioden 2003-2008. Grunnskoler, kultur, vann/avløp/ renovasjon/bolig har vokst sterkest. I 2005/2006-2008 økte investeringer til næringsutvikling og barnehager også, og i 2008/2009 har også omsorg/helse fått mer av investeringsmidlene. Investeringer i samferdselstiltak synes å ha hatt en uendret utviklingstendens, men har ligget på et høyere nivå de siste tre årene 2008-2010. Generelt har investeringene de to siste årene gått ned betydelig, og skyldes særlig at tunge investeringsløft i skole og kultur er gjort. Vi legger imidlertid merke til at investeringer til næringsformål nesten er borte i 2009 og 2010 og investeringer til boligrelaterte formål ble trappet kraftig ned perioden 2009-2010. I 2010 preges investeringene også av en kraftig økning til "andre" investeringsformål (adm./fellesutgifter mv.).

Figur 5.1 Hammerfest kommunes investeringer i infrastruktur 2000-2010.

Kilde: Kostra/Norut

På flere områder har nok næringslivet allerede opplevd forbedringer i kommunen, også med sikte på at kommunen er blitt mer attraktiv å bo i og å rekruttere personell til. På andre investeringsområder er det stat og fylke som bestemmer slik at kommunen aktivt må utøve politiske initiativ overfor disse aktørene for å bedre forholdene for næringsutvikling. Det gjelder områder som videregående skole, høyskoletilbud, riksveier, flyruter, tilskudd til andre infrastrukturiltak mv. Hvorvidt næringslivet er tilfreds med infrastrukturen i sin daglige drift, og hva som er de største utfordringene og forbedringspotensialene, har vi forsøkt å belyse ved å spørre næringslivet selv.

5.2 Næringslivet om infrastrukturutfordringer - hovedvekt på transport og noen andre vekstforutsetninger

Dette underkapitlet er i stor grad basert på datainnsamling fra bedrifter samt enkelte nøkkelinformanter fra næringslivet. Disse har vi bedt om å vurdere hva de opplever som vesentlige hindringer for sin virksomhet og bedt om innspill til forbedringer. Hovedvektleggingen er, som tidligere sagt, på transportutfordringer, men i tillegg har vi bedt informantene helt kortfattet melde om viktigste infrastrukturutfordringer ellers. Utdanningstilbudet er et område som vi har vektlagt mindre i denne omgang, men er aktuelt å trekke inn i sammenheng med å prioritere rekruttering som fokustema i et senere konjunkturbarometer. Under åpent spørsmål: "andre kommentarer", valgte imidlertid flere også å kommentere ønsker i forhold til utdanningstilbud, og det gir vi derfor også en kort omtale av.

De fleste informantene er intervjuet, og en del har svart skriftlig på et enkelt skjema. Undersøkelsen har svar fra om lag 25-30 respondenter som representerer de fleste relevante næringer, men disse representerer flere bedrifter enn antall informanter da noen har roller i flere bedrifter eller representerer interesseorganisasjoner. Informantene er utvalgt bevisst slik at næringer med opplagte behov for transport av varer og personer skal være dekt. Sammen med innhenting av andre data fra dokumenter og registre har vi innenfor begrensede ressurser på en best mulig måte forsøkt å få fram de forhåpentlig vesentligste infrastrukturutfordringer, særlig innen transport, som viktige næringer i kommunen opplever for å få til videre vekst. Vi har spurt leverandørvirksomheter til oljevirksomheten, oljeselskap, fiskeindustri, logistikk og forsyningsbase, handels- og servicenæring, reiseliv, næringsforening o.l. I intervjuene har vi presisert at vi ønsket å få fram hva som virkelig hemmet bedriftenes virksomhet, og ikke presentere alt mulig man ønsket seg som kunne vært bedre. Naturlig nok framkom mange utfordringer, men vi avrundet alltid med å be de prioritere hva som var mest avgjørende for virksomheten. Innledningsvis ba vi først virksomhetene kort nevne hvilke infrastrukturområder kommunen hadde størst utfordringer med for å tilfredsstille bedriftens behov. Deretter ba vi om noe mer detaljerte svar omkring bedriftenes transportutfordringer. Vi har ikke spurt offentlige virksomheter, og heller ikke gått inn på privatpersoners behov innen samferdsel – men det vil i noe grad framgå av helheten og av faktapresentasjonene ellers i kapitlet.

5.2.1 Hvilke infrastrukturområder framheves som problematiske - transport, arealer, bolig, barnehage, (v.g.) skole, annet

Samferdselsproblematikk er den infrastrukturutfordringen flest påpeker

Bedriftenes utfordringer er ofte knyttet til næringstilhørighet, men også om aktiviteten i regionen er i en situasjon med allerede høy utnyttelsesgrad på infrastrukturen. Transportinfrastrukturen er noe de fleste næringer og flertallet av bedriftene *oftest* opplever som problemfylt i Hammerfest. Dette gjelder både fiskerinæringene, leverandørindustrien, reiselivsektoren, handelsnæringen og transport-/logistikksektoren. Noen har også nevnt det i forbindelse med å være konkurransedyktig ved rekruttering av personell, der nyansattes personlige reisebehov kan være et moment i rekrutteringssammenheng. Vi kommer i neste underkapittel nærmere inn på hva som er de viktigste transportbarrierene bedriftene opplever.

Boliger og arealer – kapasitet, beliggenhet og riktig “kvalitet” er avgjørende

Forutsetninger for videre vekst, herunder rekruttering, er mange av virksomhetene i Hammerfest opptatt av etter at kommunen har hatt en snart ti år sammenhengende oppgangssperiode. Nye oljefunn og videre energibaserte industriplaner tilsier at industrien er opptatt av å være endringsorientert og at regionen er forberedt. Rekruttering av så vel personell, nye bedrifter og ekspansjon i etablerte bedrifter stiller krav om arealer og boliger. Hammerfest har nå klart å posisjonere seg slik at byen er langt mer attraktiv for ekspansjon i næringslivet, og det merkes ved at mange flere både søker jobb i byen og ønsker å bosette seg. Veksten gjør likevel at rekrutteringsbehovet er stort for flere yrkeskategorier som det er knapphet på i hele landet, og dermed krevende å rekruttere.

Et paradoks til denne gunstige situasjonen er at mange bedrifter opplever utviklingen bremses av *utilstrekkelig* tilgang på *egnede og attraktive* arealer (bolig og næring) og på boliger. Boligbehovet, samt mangel på attraktive boligtomter, er det som flest har *uttrykt seg tydelig om* er en vesentlig infrastrukturutfordring i kommunen, men rangert *etter* de største samferdselsutfordringene. Det er ikke en bestemt type boliger som framheves, men heller at kommunen trenger et variert spekter av boliger til ulike

målgrupper, og som er tilpasset etterspørselen til enhver tid. De fleste var tydelige på at sentral beliggenhet var viktig både for eneboliger og leiligheter, noe mer for leiligheter. Lokalisering på strekningen Prærien-sentrum-Rypefjord er det som omtales som yttergrensene for hvor flertallet synes det er "akseptabelt" å bo, med noenlunde nærhet til arbeid, skole, barnehage og fritidstilbud for barn. Problemene er ikke like store som i enkelte år under Snøhvitutbyggingen, men utfordringene i deler av boligmarkedet ser ut til å øke. Næringslivet var også tydelig på at man nå må være tidlig ute og forberede seg på den forventede veksten de kommende årene.

Nåværende etterspørsel kommer fra veldig ulike grupper - single og familier i ulike aldersgrupper og med varierende betalingsvilje. Unge single ønsker ofte å leie mindre leiligheter som ikke er så dyre, og er opptatt av sentral beliggenhet. Unge familier ønsker ofte også å kjøpe, men tilgjengelige sentralt beliggende moderne leiligheter er ofte veldig dyre. Ikke alle ønsker å kjøpe, og f.eks. innen reiseliv og andre med ung mobil arbeidskraft som ikke er klar for å bosette seg, samt sesongnæringer, trenger arbeidsgiverne å kunne tilby mindre utleieleiligheter for å skaffe folk i dagens stramme arbeidsmarked.

Flere tilflytterfamilier har ofte krav til en bra standard på boligene, både for leiligheter og eneboliger. Etter hvert har det blitt mange med høy utdanning og ettertraktet kompetanse i Hammerfest. Dette innebærer et høyt antall med godt betalte jobber, herav mange to-inntektsfamilier. I de senere år er det bygd flere sentrumsnære leiligheter av bra standard, til relativt høy pris, som har vært lagt ut for salg, og til tider har det vært overflod av disse. Derimot har tilgangen på eneboliger å tilby innflyttede familier, i følge bedriftene, blitt stadig mer mangelfull. Det som har vært tilgjengelig av eneboliger har ofte for lav standard for flere målgrupper. Mangel på attraktive sentrumsnære tomter, for de som kunne tenke seg å bygge, oppfattes av næringslivet som et problem. Tomtene utformes også for små, sa flere. Boligfelt utenfor Hammerfest by og Rypefjord ansees i den sammenheng ofte som uinteressante når man skal investere flere millioner i eget hus, og en er opptatt av beliggenhet der de er sikre på å få igjen pengene. Selv subsidiering av usentrale tomter er ikke attraktivt nok å tilby enkelte betalingsdyktige målgrupper, men kan være greit for grupper der et lavere prisnivå er viktig. Flere viktige bedrifter uttaler at bedre tilgang på attraktive tomter vil føre til at flere velger å bygge nytt, og dermed øker sjansen for at familiene bosetter seg over lengre tid. Studier Norut nylig har gjort av regionale boligmarkeder⁵⁵ i hele landet viser det samme, at tilflyttere som rekrutteres til stillinger i distriktsregioner ofte oppfatter opparbeidede tomter med ugunstig beliggenhet som irrelevante for å være villig til å kjøpe bolig og bosette seg. Flytter de til en distriktsregion så er det nettopp forventninger om attraktive tomter og det gode liv som er det de søker.

Når det gjelder næringsarealer er det ikke like mange som for egen del frontet det som av de mest kritiske utfordringene. Knapphet på næringsarealer omtales likevel av flere som et økende problem både ved nyetableringer og for etablerte firma. Ikke minst en del firma som har etablert seg i kommunen for mange år siden opplever arealsituasjonen som "fastlåst", og har problemer med å ekspandere fordi de mangler plass til lager, parkering eller annen utbygging. Virksomheter på søk etter nye arealer opplever ofte relevante næringstomter som "vanvittig kostbare", er slik en av informantene uttalte seg. Med sikte på framtidig ekspansjon er det viktig at kommunen snarest bestemmer seg hvor industrien skal legges, herunder at lager og

⁵⁵ Nygaard, Lie og Karlstad (2010)

industri legges utenfor sentrum. Sentrum bør avsettes til service og “lettere” handel er signalene.

Barnehager – fungerer til dels bra, men noen økende og nye problemer

God barnehagedekning er viktig for bedriftene. De fleste synes å få plass ved hovedopptaket på høsten. Likevel er det mange som påpeker at plassmangel og venteliste er et økende problem for stadig flere ansatte. Det påvirker den daglige driften pga. fravær, og noen ganger vanskeliggjør det også rekruttering. Enkelte bedrifter, som har vokst mye de senere årene, har mange unge familiepersoner med barn. Problemet oppstår særlig utover året, dvs. etter hovedopptaket. Bedriftene har registrert som positivt at det ser ut til at kommunen har tatt grep på utfordringen for å løse problemene, og i den sammenheng er det kanskje ikke så mye å “lage støy omkring” hvis det nå arbeides slik at bedring av barnehage tilbudet finner en snarlig løsning.

Et par forbedringer som er tatt opp er at kommunen må få til at barna tildeles plass nær bosted, slik at man slipper å dra til andre siden av byen/kommunen for å bringe og hente barna. Særlig for de uten bil er det et problem. Men kanskje enda viktigere er at det nå er på tide å få bedre tilpasset åpningstid for mange som går i turnusordning og med arbeidstid lagt utover kveldene. Blant annet er det sterkt fokusert fra handelsnæringen.

Utdanning – skole; bredden i yrkesfag må utvikles og tilpassede høgskoletilbud mot enkelte næringer må bli en permanent ordning

Dette er på ingen måte en fullverdig gjennomgang av hvilke utdanningstilbud næringslivet anser for viktigst å styrke i Hammerfest-regionen, men viser noen innspill mottatt fra bedriftsrepresentanter i flere viktige næringer i kommunen.

Tilgang på kvalifisert personell sier alle bedriftene er avgjørende for å få hjulene til å gå rundt. Og for å være konkurransedyktig i et krevende marked trenger man grunnutdanninger og videreutdanninger som forsyner næringslivet med relevant spesialkompetanse. Hos Statoil i Hammerfest meldes at det er god søking på stillingene av folk med høy utdanning. Siden det er mye ungt utdannet personell, med begrenset relevant erfaring når de begynner, må bedriftene følge opp med intern eller ekstern opplæring. Med den nye energi- og petroleumsbaserte industrien i kommunen, herunder flere underleverandører, er næringslivet opptatt av å styrke det tekniske utdanningstilbudet på høgskole- og fagskolenivå. Det har næringslivet behov for både for egne ansatte og ellers. Noen framhever at EnergiCampus Nord i Hammerfest må bli et forutsigbart og permanent tilbud, og at den type teknisk utdanning de kan bidra med videreutvikles i Hammerfest. Til det trengs stabil finansiering. Man er bevisst på at det er så mange fagretninger det kreves høyere kompetanse på at man innen de fleste fagområder fortsatt vil være avhengig av utdanningene ved de større universitetsbyene. Fra underleverandørnivå framheves at man trenger å kunne gi videreutdanning lokalt til ansatte på høgskolenivå, og supplere kompetansen i en del fag, og kanskje bli ingeniør etter hvert. Egentlig burde man hatt en teknisk fagskole i Hammerfest, så kunne man enkelte år tilby påbygningsfag som dekker næringslivets behov og samtidig gir formell kompetanse.

NTNU, Universitetene i Stavanger og Tromsø samt Høgskolen i Finnmark er involvert i et løp med EnergiCampus Nord. Regionalt har det vært forventninger til prosjektet, men det har gått litt trått og arbeidet er drevet med begrensede ressurser. For å lykkes trengs nye grep, bl.a. et forutsigbart finansieringsopplegg og partnere som står helhjertet bak satsingen. Alternativt må strategien eller målene endres.

Om videregående skole framhever næringslivet at det er meget viktig å beholde bredden i de yrkesfaglige studieretningene. Det skyldes at behovene i det voksende næringslivet krever bredde i tilbudet, og en må også være tilpasningsdyktige i forhold til utviklingen i næringslivet. For å bidra til å bedre tilgangen av ungdom med fagbrev, hadde f.eks. Statoil i Hammerfest 17 lærlingekontrakter ved inngangen til 2011, og det er flere enn de selv trenger. Arbeidstakere med ISO-faglig kompetanse (isolasjon, stillas og overflatebehandling) er det stor mangel på i Norge og behov for i Hammerfest, og deler av rekrutteringen må skje fra utlandet. Dette er *eksempler* på utdanningsretninger innen videregående skolenivå næringslivet trenger ungdom med kompetanse på. Innen serviceyrker er det f.eks. mangel på utdanning for bilmekanikere, men også kokker. Hvilke fagretninger som opprettes de enkelte år må naturlig nok samkjøres med hva som tilbys og etterspørres i arbeidsmarkedet de nærmeste årene.

5.2.2 Nærmere om næringslivets viktigste transportutfordringer nå, og ved kommende petroleumsutbygginger

Veiframkommelighet og ulike aspekter ved flytransport til/fra Hammerfest er de to forhold som opptar bedrifter i de fleste næringene i Hammerfest. Men det er likevel betydelig forskjell hvilke transportbehov de ulike næringene har og hva som oppleves som mest problematisk.

Transportkorridorene inn til Finnmark og Hammerfest

Transportarbeidet for vare- og bulktransporten er i hovedsak land- og sjøbasert transport. Persontransporten skjer med ulike kombinasjoner av luft-, land- og sjøtransport.

De viktigste transportstrømmene, samt de ulike knutepunktene transportene til Hammerfest passerer⁵⁶, er i hovedsak følgende:

- * Europa/Sør-Norge _ Hammerfest _ Melkøya (båt)
- * Europa/Sør-Norge _ Alta _ Hammerfest _ Melkøya (fly, bil, båt)
- * Europa/Sør-Norge _ Tromsø _ Hammerfest _ Melkøya (fly)
- * Europa/Sør-Norge _ Tromsø _ Alta _ Hammerfest _ Melkøya (fly, båt)
- * Europa/Sør-Norge _ Sverige/Finland _ Kautokeino _ Alta _ Hammerfest _ Melkøya (bil)
- * Regionalt og lokalt genererte transporter Alta/Tromsø/Nord-Norge _ Hammerfest _ Melkøya (bil, fly, båt)

Hovedtransportstrømmene til Melkøya og Hammerfest er også illustrert i figuren under.

⁵⁶ De aktuelle transportformer er oppført i parentes

Figur 5.2 Nodekart med oversikt over viktige transportstrømmer under utbyggingen av Snøhvit-feltet og prosessanleggene på Melkøya.

Kilde: Karlstad, Ness og Berg Nilssen (Norut NIBR Finnmark, 2007)

Disse transportstrømmene og tilhørende transportinfrastruktur vil vi i de kommende avsnittene belyse hvor tilfreds næringslivet er med, sett fra sin egen virksomhets ståsted.

Flytransport og flyinfrastruktur er en utfordring – særlig i vintermånedene, og høye priser

Når det gjelder flytransport, er det bedring av *regulariteten* som bedriftene har prioritert høyest å få en bedring på. Det gjelder særlig virksomheter der tid er penger og der betydelige merkostnader påløper ved innstilte eller forsinket flytransport. Personelltransporten er hovedutfordringen når det gjelder fly, og gods i noe grad ved sporadiske hendelser o.l.

Næringsforeningen representerer hele næringslivet, og viser til at Hammerfest har hatt en rivende utvikling. Regionen står overfor nye utfordringer som krever økt kapasitet på infrastruktur for å utnytte mulighetene. Hva ville skjedd uten flyplass? Ny flyplass er viktig, særlig for å få bedre regularitet, men også for å redusere tidsforbruk. Store bedrifter har klare ulemper ved innpendling via Alta og videretransport med buss – og det tar tid, inklusive tilbringertransport til og fra. Bedriftene trenger kort reisetid, mye lavere priser og forutsigbarhet ved at det er ledig kapasitet ved uforutsette reiser og god regularitet. Prisene oppleves som “skrekkelige” for ordinære bedrifter, men også for privatpersoner – noe som har betydning fra et rekrutteringsspørsmål.

Det er ikke krav om direkte fly til utlandet som er kravet, men byen har f.eks. bedrifter med hovedkontor på Vestlandet som trenger å fly inn folk ved ekstra vedlikehold, under større utbyggingsprosjekt mv. En rullebane på 1550 m vil, når behov oppstår, gi muligheter for å leie inn fly med ca. 75 seter og fly inn personell direkte fra Vestlandet. En annen situasjon de ser for seg er ved mannskapsbytte på flere rigger ute i havet, da det ville vært langt enklere med bedre regularitet og nye større fly. En sak foreningen mener er undervurdert, er at ulike tidligere hendelser har gjort at en del folk føler utrygghet. Noen velger da å fly fra Alta, men det tar mye ekstra tid – særlig for de mange som har Tromsø/Nord-Norge som destinasjon.

Når det gjelder Hammerfest LNG/Statoils driftsorganisasjon i Hammerfest, har de for egen del 338 ansatte, og bare ca. 10-15 pendler med fly. De fleste bor lokalt, og en del i nærliggende kommuner har kjøreavstand. Egne ansatte reiser vanligvis fra Hammerfest lufthavn. Statoil har råd til å reise i større grad enn andre, og selvsagt er det bra om regulariteten er best mulig når man skal delta på eller arrangere møter/kurs.

Utfordringene sett fra Statoils side er nok enda mer hos leverandørene, at disse kan utføre oppdragene på en god måte for Statoil. Underleverandørene er i større grad avhengige av å fly inn fagpersonell til bestemte tidspunkt (i flere tilfeller også utstyr). Dette gjelder dels under ordinær drift, men særlig ved enkelte vedlikeholdsprosjekt og større revisjonsstanser – også transport fra utlandet.

Eni Norges driftsorganisasjon for Goliat, og regionkontor for Eni i Nord-Norge, er under oppbygging i Hammerfest. De benytter Hammerfest lufthavn så mye de kan. Unntaket er de ganger det ikke er ledige plasser på fly til/fra Hammerfest. For Eni er regularitet og flykapasitet Hammerfest-Tromsø viktigst. Framover vil en måtte tilpasse rutiner og arbeidsorganisering etter den transportinfrastruktur som finnes, men planleggingen er kommet for kort når det gjelder driftsfasen. Nå fram til produksjonsstart vil det være mest flypendling knyttet til aktiviteten rundt riggselskap, beredskapsskip og øvrige selskap som driver og forbereder offshoreinstallasjonene på feltet, men det vil være tidsbegrenset periode de første årene.

Vi har vært i kontakt med både større og mindre *leverandører/underleverandører* til petroleumsbransjen, og forsyningsbasen. Her formidles veldig tydelig betydningen av å få fram utstyr og personell til oppdrag som planlagt, og at det kan medføre store konsekvenser når fly blir innstilt eller betydelig forsinket. Når disse utfører oppdrag for oljeselskapene, og oljeselskapene dekker transportkostnadene, blir flyprisene ikke så viktige – særlig sammenlignet med størrelsen på prosjektene og konsekvenser av forsinkelser. Men for øvrig påpeker også disse at flyprisene er veldig høye, og sammen med regulariteten to vesentlige utfordringer. For andre leverandører er muligheten for å kunne frakte større utstyr enn med dagens fly framhevet som nest viktigst etter bedre regularitet, så behovene varierer naturligvis noe. I enkelte situasjoner, først og fremst ved større revisjonsstanser ved Snøhvit-anlegget, så må man hente inn så mye folk at kapasiteten i ordinær rutetrafikk over Hammerfest er for liten. Da slår man seg sammen med andre leverandører, fyller opp busser, og flyr via Alta. I ordinær aktivitet er det for upraktisk og tidkrevende å basere seg på Alta, og i tillegg er en avhengig av åpne vinterveier. Derfor er inntrykket at man flyr så mye man kan direkte til/fra Hammerfest.

For de selskapene som har mye folk i planlagt rotasjon, så settes man i en håpløs situasjon når flygninger kanselleres – mange ti-talls personer kommer seg ikke på jobb, og like mange kommer seg ikke hjem. Når det gjelder flypriser så kan disse selskapene planlegge innkjøp av flybilletter, og da kan de renske flyrutene for de billigste billettene. Det skaper problem for resten av næringslivet og lokalbefolkningen som sitter igjen med “helt horribelt dyre flybilletter – her må Widerøe gjøre gode penger på flyruten Hammerfest-Tromsø”.

Et annet innspill er at leverandørnæringen påpeker betydningen av å bedre kommunikasjonen til/fra hele resten av fylket. Hammerfest har nå mange arbeidsplasser som gir muligheter for folk i hele fylket å bo hjemme i Finnmark og jobbe i Hammerfest, bl.a. i rotasjonsordninger. Da er det viktig at kommunikasjonene bedres mye, både vei, båt (til øyene) og fly. Størst potensiale vil være til de største stedene med arbeidskraftreserver, som Alta og Kirkenes. Hammerfest har nå passert en terskel, og blitt en interessant kompetansefylke, som frister mange fagfolk. Det bør derfor

kunne gi muligheter for flere andre finnmarkinger til interessante godt betalte jobber i eget fylke.

Hotell- og reiseliv er en av næringene der omsetningen er mye basert på flytransport, særlig når det gjelder yrkesreiser og konferanser. Særlig ved valg av sted for å holde forretningsmøter og arrangere konferanser vil tilgjengelighet være en viktig konkurransefaktor. For reiser innen Vest-Finnmark vil også tilgjengelighet med veitransport og båt ha en viss betydning, og da til fordel for Hammerfest når det gjelder møte med folk og bedrifter fra kysten og kommuner på "samme side" av Sennalandet. Selv om både fly og vei er viktig, er nok utfordringene omkring flyreiser større for hotellnæringen i Hammerfest. Antall flyavganger er egentlig ganske bra, men til tider er kapasiteten mangelfull - ikke minst mangel på ledige plasser med fornuftige priser. Aller mest frykter man at usikkerhet om flyene kommer fram kan innebære at møter og konferanser legges andre steder. Aktivitetstilbudet i byen og annet spiller naturlig nok også inn, men når flere konferanser i de verste vintermånedene får begrenset gjennomføring pga. at deltakere eller forelesere blir forsinket, eller ikke kommer fram med fly (eller vei), så legges kanskje konferansen et annet sted neste gang? Vår og høst er dette mindre problem, og det er også bra konferansemåneder. For øvrig er flypris og framkommelighet viktig for de hotellansatte selv når de skal delta på kurs/utdanning, samt for en del unge i næringa fra andre steder når de skal på hjemmebesøk.

Øvrig næringsliv og *småbedrifter* har oftest et mer ordinært avhengighetsforhold til fly. Behovet består ofte av sporadiske reiser til møter, kurs og konferanser, samt en del privatpersoner som pendler i jobbsammenheng. Flyreiser fra Hammerfest oppleves av småbedriftene som rådyre, og det er lite ledige "billig"billetter. Å sende ansatte på kurs er rådyrt, og ofte kreves ekstra overnatting for å rekke tidlige møter/kurs i Oslo – overnatting gjelder uansett om en reiser fra Hammerfest eller Alta. Flyregularitet er viktig, for det er vanskelig å planlegge om vinteren – imidlertid varierer det fra år til år hvor ustabil flyvningene er. Men likevel sies det ofte: "Å reise via Alta tar tid pga. ekstra tilbringerreise over Sennalandet. Særlig for reiser innen Nord-Norge er det i utgangspunktet stort sett ulemper å reise via Alta. Unntaket kan være flyregulariteten deler av året som kan gjøre reiser mer forutsigbar derfra – så framt veien over Sennalandet er åpen da". Ytterligere en begrunnelse vi møtte, forklarte ønsket om å fly fra sin lokale nærflyplass slik: "Og med det nye parkeringsregimet i Alta vil sum parkeringsavgift og tilbringertransport med egen bil til Alta spise opp en del av besparelsen på direktefly til Oslo, for akkurat dit er flybilletten normalt klart billigere enn å reise fra Hammerfest lufthavn. Samlet reisekostnad dit vil likevel oftest bli lavere, men for bedriftene oftest ikke nok om en tar økt samlet tidsbruk i betraktning".

Oppsummert så ønskes en ny flyplass ved Hammerfest med bedre regularitet, og som kan ta ned flystørrelser på 75-80 seter, bl.a. for innpendling av personell til leverandørindustrien og ulike anledninger med særlige behov. Det er fly som har lengre rekkevidde og kan ta med større utstyr ved behov, og forhåpentlig kunne ha noe lavere billettpriser enn dagens mindre Widerøe fly. Større utstyr kommer ofte med båt eller bil, men i en del tilfeller ville det vært ønskelig å kunne ta ned en større flytype med bedre plass til større utstyr som det haster med. Behovet for ny flyplass kan også måtte forholde seg til at tilgangen på egnede fly som kan benytte kortbaneflyplasser er svært begrenset og snart kan være borte⁵⁷.

⁵⁷ Thune-Larsen/TØI og Seljeås/Luftfartstilsynet til www.nrk.no, 21.5.2011. Og Thune-Larsen et al. i TØI rapport 973/2008.

Vegtransport - fiskerier, handelsnæring og transportører fortviler over uforutsigbar framkommelighet om vinteren

Det foreligger planer og budsjett, som på kortere eller lengre sikt, muligens vil kunne imøtekomme noen av utfordringene på veisektoren og øvrig samferdsel. For nærmere dokumentasjon henvises det til gjeldende Nasjonal Transportplans handlingsprogram 2010-2013 (2019) og foreliggende foranalyser og forslag til prioriteringer til kommende NTP 2014-2023 som snart skal vedtas. Det har ikke vi gått inn på, og flere ting er enda usikre hva som vil bli tatt med av tiltak for Hammerfest. Vi har her kun sett på hva bedriftene i dag opplever som problematisk innen veitransport – hovedsakelig veitransport til/fra kommunen. Etter flytransport er veiproblematikk det som sentrale deler av næringslivet uttaler er mest utfordrende av infrastrukturen.

De som er mest berørt av veiutfordringer er næringer med daglige leveranser som deler av varehandelen og fiskerinæringen, og naturligvis transportnæringen selv. Også enkelte fra næringslivet generelt er avhengig av veiforbindelser når de velger å fly fra Alta på direkteflyvinger til Oslo og videre, eller for internttransport i fylket. De veistrekninger som desidert oftest omtales som problematisk er Rv 94 Hammerfest-Skaidi og E6 Skaidi-Alta. Noen nevner også ulemper ved innfartsveien inn til fylket sørfra (E6) når rasfare og vintervær gir usikker framkommelighet.

Når det gjelder *fiskerinæringen* transporteres så vel råstoff som ferdigvare inn og ut med både båt og bil, og særlig ferskvarer er avhengig av framkommelighet. Inn til Hammerfest dreier det seg om råstoff til foredlings-/prosessanlegg (f.eks. Askur AS på Grøtnes/Kvaløya og Aker Seafoods Finnmark i Rypefjord), lakseslakteri/Mainstream og fryseri i Rypefjord - fra fiskebruk, oppdrettsanlegg og andre fiskerianlegg ulike steder. Mesteparten av råstoffet mottas i Hammerfest eller hentes fra resten av Vest-Finnmark, men noe hentes også i andre deler av fylket (f.eks. med bil fra Mehamn og Båtsfjord). Av ferdigvarer benyttes både båt og bil til transport ut av regionen, mest ut av fylket. Ferskvarer sendes i stor grad nedkjølt med bil, et økende antall trailerlass daglig, mens frossen vare benytter både bil og båt ut av kommunen. Veldig mye av fiskeriaktiviteten, og tilhørende transport, skjer i tilknytning til det maritime området ved Polarbase i Rypefjord, men det er også virksomhet bl.a. i Forsøl, på Grøtnes/Kvaløya, nordre Seiland, Akkarfjord på Sørøya samt oppdrettsanleggene til Mainstream og Grieg Seafood Finnmark.

Flere aktører i fiskerinæringen, og deres transportører, er til dels fortvilet over veiene inn mot Hammerfest. Både Rv 94 Hammerfest-Kvalsund-Skaidi og E6 Skaidi-Alta framheves. "Skaidi-Hammerfest er håpløst – smal og dårlig vei med telehiv og ujevnheter", er formuleringer som brukes. Ved at veien ligger feil i terrenget flere steder, og er smal, reduseres framkommeligheten både fordi veiene fyker fortere igjen og blir vanskeligere å brøyte. I tillegg til stengte veier, er det uheldig at en må ha kolonnekjøring selv i godt vær pga. dårlig vei/smål vei og at det er vanskelig å fjerne snøen (f.eks. Mollstrand). Veikurvaturen gjør at det er farlig å møte trailere, særlig utenlandske som er dårlig skodde. Ved ujevne veier, særlig telehiv om våren, knuses isoporkasser og skaper problem for fisketransporten. Det gis flere konkrete råd til forbedringer. Veien må kritiske steder løftes i terrenget, øke bredden og ta bort fjell slik at traseen for vinterbruk blir bedre – dvs. øke framkommelighet, redusere fare og lette brøyting. En punktutfordring, særlig om øvrig ordinær trafikk også routes via det maritime havne-/baseområdet i Rypefjord, er tilknytningstrafikken fra baseområdet med godstrailere inn på Rv 94, samt at en eventuell ny vei langs havna vil spise viktige havnerelaterte arealer og bli en trafikkbarriere i forhold til sjørettet tilgang.

Den andre problemstrekningen er fjellovergangene på E6 via Skaidi, først og fremst Sennalandet, til dels også Hatter. Her er hovedproblemet regulariteten – enten de gangene veiene er stengt og til dels når det er kolonnekjøring. “Her er det jo merkelig at veien er stengt eller kolonnekjøring flere ganger når været er bra”, er utsagn vi har møtt flere ganger, antagelig pga. innsnevring på utsatte punkt eller pga. for dårlig kapasitet på brøyteutstyret.

Varehandel, særlig *dagligvarehandel* o.a. som trenger jevnlig påfyll av ferskvarer, får mesteparten transportert med bil. Varene lastes opp om dagen og kjøres gjerne om natta fra engrosleddet bl.a. i Tromsø, og melk fra Harstad, for å være hos mottakerbutikkene i god tid før åpningstid. Da er det problem ved nattestenging. “Det er et inntrykk at fjellovergangene er blitt verre”. Flere ganger i uka vinteren 2010/2011 har bilene kommet for seint, noen dager kommer de ikke, og enkelte ganger måttet kjøre om Finland. Kvæangsfjellet og Sennalandet er hovedproblemet, og de vurderer å bruke båt/hurtigruta i stedet. Før var det brøytestasjon på Kvæangsfjellet, og nå er det ofte stengt etter at den er fjernet. “Flere ganger kjøres kolonne når sola skinner, så man lurer på om anbudsprisene er så presset at kontraktbatterne på fjellovergangene ikke har råd til å kjøre eller ha kraftig nok utstyr. Stilles det ikke krav til utstyret ved anbudsutlysninger”, er spørsmål vi møtte. Veiene har vært stengt selv om det har vært lite snø de senere årene. Enkelte punkt på strekningen Nordkjosbotn/Troms – fylkesgrensa – Alta er også stengt pga. rasfare noen ganger, som Kåfjord/Nordnes, og da prøver en å kjøre via Finland. Som en skjønner er deler av vintermånedene utfordrende for disse næringsaktørene, og vær, veiforhold og brøytekapasitet er de avgjørende faktorene som spiller inn.

En rekke *andre næringer* har ikke behov for daglig påfyll av varer, og når det haster benyttes fly. Disse rammes bare sporadisk av at framkommeligheten på veiene er usikker deler av året. Ytterligere vil vi nevne at i perioder med riggaktivitet i havet, ved leite- eller produksjonsboring, så følger det med 10 tungtransporter i uka pr rigg. Riggaktiviteten er klart økende sammenlignet med før 2011. Fra leverandørselskapene til oljesektoren, er hovedsaken at E6 over Sennalandet er åpen de gangene det er aktuelt å hente inn personell via Alta, det er kritisk viktig. “For Rv 94 Skaidi-Hammerfest er rett og slett veistandarden skrekkelig dårlig”.

Transportørene rammes naturlig nok også av både veistandard, framkommelighet og veier med redusert sikkerhet. Dette påfører bileierne kostnader ved venting, vognskader og risiko, og tapt tid et sted forskyver kjøreplanene til andre steder. Alt dette er forhold som er relevante for de veistrekninger som er nevnt ovenfor. Dette er vel kjent, men vi har ikke gjort nærmere undersøkelse blant biltransportørene selv om dette ut over det som er framkommet indirekte fra øvrige intervju. En god del godstrafikk går også på veiene gjennom Sverige/Finland, mest via Rv 92 Kautokeino-Alta, uten at vi har tilstrekkelig informantvurderinger av disse veiene til å kommentere de strekningene nærmere.

Næringsforeningens utsagn samsvarer med øvrige uttalelser om veistandarden, og tilføyer at etter petroleumssektorens inntog i regionen har trafikken økt betydelig, påført veiene økt slitasje og sikkerhetsutfordringer. De har i tillegg tatt opp interntrafikken i Hammerfest tettsted. Handelsnæringen har problem med parkering, men uttaler samtidig at man ønsker et levende sentrum. Adgang til korttidsparkering er fortsatt viktig. Dessuten omtales at trafikken har vokst seg for stor i sentrum, og man burde hatt mer enn en vei ut av kommunen. Omkjøringsvei særlig for godstrafikken kan være en løsning, hvis ikke må mer av godstrafikken stoppe i

Rypefjord og distribueres derfra.

Havn og båt – næringslivet er utydelige på utfordringene og løsningene her

Vi har i for liten grad klart å få fram vurderinger omkring havn og båttransport, og som en aktør sa det: dette er nok for lite drøftet fordi mange bedrifter ikke kjenner godt nok til detaljene rundt godsomlasting og terminaler – det er nok transportørene og logistikkelskapene som må håndtere utfordringene. Mange får bare varene levert direkte på døra, en del etter omlastning i Alta, og har ikke føling med hvordan varene er håndtert mellom leverandør og mottaker. Det synes imidlertid å være en *generell* oppfatning at kommunen kunne trenge en ny og mer funksjonell havneterminal, med større arealer rundt, plass til vogntog – kanskje utenfor sentrum slik trafikkbildet og arealsituasjonen i dag er? Når det gjelder *passasjertransport* med båt ønskes den fortsatt i sentrum ifølge Næringsforeningen, og dessuten helt typisk havnerelatert trafikk må få dekt sine behov.

Når det gjelder *leverandørindustrien* så er det mye gods som går via Polarbase, via Statoils rammekontrakter. Større ting fraktes direkte til Melkøya. Mye fraktes med bil, men de største tingene går med båt.

For *øybosettingen* i kommunen – dvs. hovedsakelig Seiland og Sørøya, har vi fanget opp noen utfordringer. For Sørøy/Akkarfjord gjelder sterkt ønske om bedre lastekapasitet på hurtigbåt/båt i Sørøysundet og ønske om pendlerrute med båt til Hammerfest (av øvrig infrastruktur der er bedring i lokal kraftforsyning sterkt påpekt, og dernest bedre internet forbindelse). Fra nordre Seiland er veiforbindelsen på E6, men også lokalt fergetilbud og dernest bedring i internet forbindelsen nevnt. Vi presiserer at vi ikke gjort nærmere analyse av øykommunenes situasjon, og bare basert oss på svar fra noen få personer på en surveyundersøkelse Norut er involvert i gjennom et annet prosjekt.

Framover – Tog2 og Goliat, og deretter eventuelt Skrugard mv.

Trafikken inn mot Hammerfest, og innen Hammerfest, har som sagt økt merkbart de senere år. Særlig under Snøhvitutbyggingen var det stor økning i transportmengder både for gods- og persontransport på alle transportplattformer (vei, fly og båt). Selve utbyggingsfasen stilte regionen og utbyggere overfor ekstraordinære utfordringer der økt transportkapasitet måtte tilføres – og pga. begrenset lokal flyplasslengde ble charterfly til Alta og ekstra buss-/hurtigbåttransport innleid.

Regionen står nå foran ny vekst, først ved at *Goliat* settes i produksjon fra 2013. Driftsorganisasjonen på land bygges nå opp, og vil antagelig ha mest jobber som går i normal dagturnus. Hvor stor andel av de nyansatte som vil bo lokalt er usikkert. Særlig de første årene tilsier erfaringene at en god del vil arbeidspendle, i hovedsak med fly. Både disse og øvrige ved Eni sin landorganisasjon i Hammerfest antar vi i hovedsak kommer til å benytte flyplassen i Hammerfest, så langt det er kapasitet på flyrutene Tromsø-Hammerfest. På den flytende produksjonsenheten (FPSO) vil 90-120 arbeide i rotasjon med 30-40 på hvert skift – antagelig i vanlig offshore turnus med 2 uker på og 4 uker av. Det betyr mannskapsbytte annenhver uke. En god del kontraktører vil også inngå både på FPSO og landorganisasjonen, særlig i begynnelsen. I tillegg antar vi det vil være rotasjonsordning både på beredskapsbåt og supplybåt til flyteren. Det er rimelig å anta at en god del av offshorebemanningen vil måtte pendle og flys inn, særlig de første årene. I forbindelse med mannskapsbytte er det viktig med god regularitet på flytrafikken. Eni har imidlertid ikke bekjentgjort hvordan de vil legge

opp logistikken rundt mannskapsbyttet, etter hva vi forstår fordi det er for tidlig i planprosessen enda. Men vi antar kapasiteten i dagens rutenett anes som en utfordring hvis ikke noe endres, og at det vil bli vurdert sammen med faktorer som regularitet (vinter), pris og samlet reisetid.

En videre utbygging på Melkøya, "Tog2", vil det bli tatt stilling til i 2013. Iverksetting av Tog2 vil medføre sterk vekst i lokal aktivitet og føre til stor transportøking av personell og gods. For *utbyggingsfasen* er det planlagt å være aktiviteter på Melkøya fra 2014 til 2018. Bemanningen forventer Statoil⁵⁸ vil variere mellom 200 - 1000 personer i tidsrommet. Basert på erfaring fra andre tilsvarende prosjekter kan en forvente en blanding av lokalt personell og reisepersonell, og det vil bli lagt opp til arbeidstidsordninger iht. dette. Transport av gods vil foregå både på skip og vei. Ut fra dette antar vi at det vil bli lagt opp til innflyging av en god del personell fra andre steder i utbyggingsfasen. Om bemanningsanslaget over stemmer, vil innpendlinga kunne bli en del mindre enn under den forrige Snøhvitutbygginga da over 3000 personer arbeidet på Melkøya på det meste. Statoil har ikke kommet langt nok i planfasen til å kunne si hvordan transportlogistikken vil bli lagt opp, men det er absolutt verdt å se på allerede nå om kapasiteten til Hammerfest lufthavn er egnet til å betjene transporten i utbyggingsperioden hensiktsmessig, eller om en må vurdere andre alternativer.

Størrelsen på bemanning i *driftsfasen* for Tog2 er heller ikke fastlagt ennå. Foreløpige anslag tilsier på en økning med ca. 150-200 personer utover dagens bemanning på Snøhvit-LNG, som er betydelig. I tillegg forventer vi økt etablering og sysselsetting hos leverandørene. Samlet vil det være nok et bidrag til å øke den langsiktige flytrafikken over Hammerfest merkbart. Når det gjelder områdene nær Melkøya har kommunen besluttet at det skal startes opp en reguleringsplanprosess for områdene Meland-Rossmolla. Dette planarbeidet er planlagt ferdigstilt i løpet av 2012.

De kommende årene vil også andre utbygginger måtte fases inn i de samlede transportanalyser, f.eks. Skrugard. Det som er sikkert, er at samlede transporter til/fra Hammerfest vil øke betydelig de kommende årene. Planlegging, som skal ha som mål å være i forkant av behovene, trenger derfor absolutt å starte snarest.

5.3 Fakta og tidligere analyser av transportutfordringer

5.3.1 Lufttransport

Siden Hammerfest lufthavn ble etablert i 1974 har den vært betydningsfull og en forutsetning for regionens utvikling. Rullebanen på 800 m betjenes først og fremst av Widerøe, og selv med begrensninger i tillatt flystørrelse har passasjertallet over tid vokst til en av landets mest trafikkerte småflyplasser. Nettopp begrensninger ved flyplassen gjør at det foregår utredninger og planlegging for eventuelt å bygge ny flyplass ved Grøtnes utenfor Hammerfest. Målinger og vurderinger av værforhold og topografi er utført i samarbeid med Luftfartsverket/Avinor og funnet tilfredsstillende.

⁵⁸ Statoil, epost 25.3.2011.

Regulariteten er et problem hovedsakelig i vintermånedene

Bedrifter fra flere næringer har uttalt seg tydelig om at manglende regularitet er et betydelig problem i deres daglige virksomhet. Vi har innhentet data for dette fra Avinor, og brutt tallmaterialet ned på årstider for å få fram tydeligere om datagrunnlaget samsvarer med og hva som ligger bak næringslivets frustrasjoner med trafikkavviklingen.

Vanligvis presenteres regularitetstall som gjennomsnitt for hvert år, og på det grunnlag er for så vidt tallene tydelig nok. Hammerfest hadde en regularitet på 96-97 % mens regionale lufthavner som Alta og lokale lufthavner ellers hadde en regularitet på 97-99 % i perioden 2006-2010. Med 3-4 % innstilte fly over Hammerfest og 1-2 % over Alta vil det i gjennomsnitt pr. år være omtrent dobbel så stor hyppighet av innstilte fly over Hammerfest.

Tabell 5.1 *Prosent innstilte av planlagte flyginger (2006-2007) og prosent innstilte av planlagte avganger (2008-2010)*

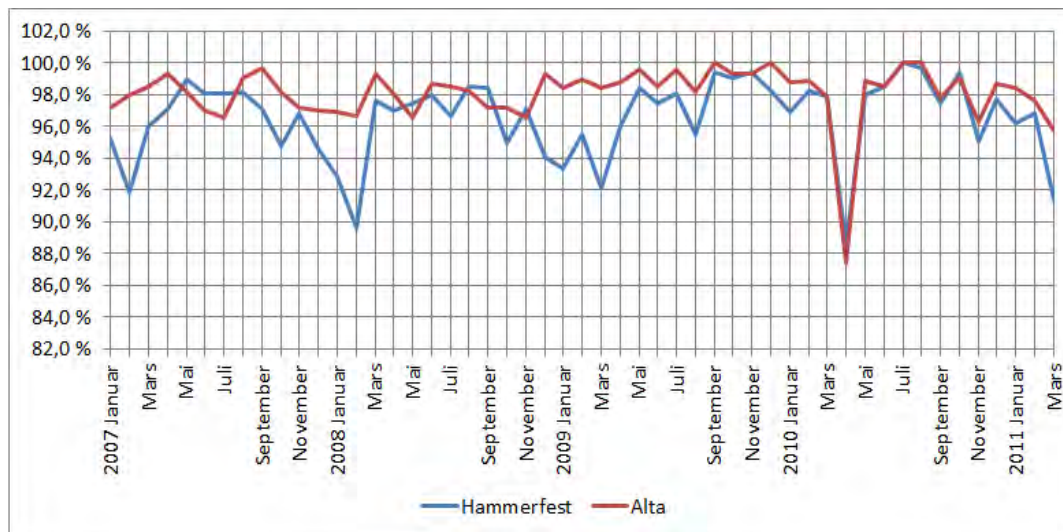
	Flyvinger, %		Flyavganger, %		
	2006	2007	2008	2009	2010
Hammerfest	96,3	96,5	96,1	96,9	97,4
Alta	98,7	98,1	97,8	99,1	97,7
Regionale lufthavner	97,5	98,0			
Mellomstore lufthavner	97,6	98,1			

Kilde: Avinor (for 2006 og 2007: TØI rapport 973/2008)

Mens forskjellene i regularitet er 1,5 – 2 % i årsgjennomsnitt, så varierer dette mye de ulike sesongene over året. I de verste vintermånedene kan det i gjennomsnitt være opp imot en innstilt avgang daglig av 10-12 daglige avganger totalt⁵⁹, men i praksis innebærer det uker med flere innstilte fly daglig. Generelt gjelder det januar-februar, og til dels mars, som er verste måneder. Disse verste enkeltmånedene har dukket opp en måned årlig årene 2007-2010, har da gjerne en gjennomsnittlig regularitet på 92 %, og unntaksvis lavere enn det også. Men det er sjelden at alle tre vintermånedene er dårlige samme år, selv om hele perioden i gjennomsnitt har redusert regularitet.

⁵⁹ Totalt 300-350 avganger i måneden fra Hammerfest, noe flere enn Alta.

Figur 5.3 Regularitet (%), AVGANGER fly fra Hammerfest og Alta, pr. måned 2007-2011 (siste er data tilgjengelig hos Avinor pr 28.3.2011)

Kilde: Avinor

Problemet dette medfører gjelder særlig i forhold til planlegging og deltakelse i planlagte aktiviteter ettersom perioder med flere kanselleringer dukker opp noen uker hver vinter. I de dårligste månedene med 8 % kanselleringer, er dette nivået 2-4 ganger mer enn Alta lufthavn. Det innebærer at viktige/livstruende flytransporter i vintermånedene forhindres så mye oftere fra Hammerfest at det *kan berøre flere personer/pasienter/bedrifter etablert/bosatt der enn i Alta*, selv med færre innbyggere/bedrifter. Hvor kritisk dette er, avhenger også av hvilke alternativer man har med rask og tilgjengelig transport på vei eller med båt. I “sommer”halvåret (april)/mai-september/(oktober) er flyregulariteten som oftest god i Hammerfest og nær Alta lufthavn. De fleste årene er regulariteten bra også i november og desember.

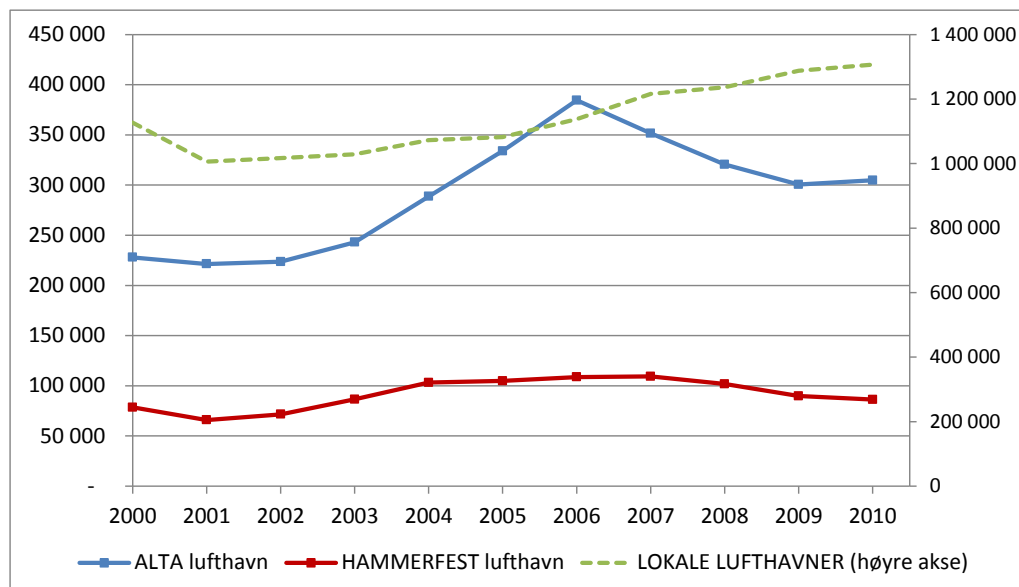
Når det gjelder punktlighet, dvs. andel planlagte flygninger som er mindre enn 15 minutter forsinket, så er den god i Hammerfest. Andelen i 2006 og 2007 lå på 88-88,5 %, som er på linje med de regionale flyplassene, men bedre enn Alta (78 % og 83 % de samme årene) og mellomstore flyplasser (83 % og 85 %)⁶⁰.

Passasjerutviklingen har vært mindre enn hos andre lokale lufthavner – regularitet, pris og dels kapasitet hemmer trafikken over Hammerfest lufthavn

Utviklingen i flytrafikken, målt ved passasjerer og flybevegelser ved Hammerfest lufthavn, viser en kraftig økning i perioden 2002 til 2006. I prosent er veksten henholdsvis 22 og 26 %. Etter toppnivået i 2006 og 2007 med 109.000 passasjerer, da Snøhvitutbyggingen ble fullført og gikk over i produksjonsfase høsten 2007, avtok trafikken igjen til et passasjertall i 2010 på 86.000. For hele perioden 2002-2010 under ett vokste antall passasjerer over Hammerfest med 21 %, som er lavere enn andre lokale lufthavner og klart lavere vekst enn Alta lufthavn hadde i perioden. Dette skjedde til tross for at Snøhvitutbyggingen skjedde i Hammerfest.

⁶⁰ TØI rapport 973/2008 Ny Hammerfest lufthavn.

Figur 5.4 *Antall passasjerer innland (kommet og reist) med rute og charter. Hammerfest, lokale flyplasser totalt samt Alta.*

Kilde: Avinor

Årsaken til veksten begge steder de første årene, og senere noe reduksjon, kan i vesentlig grad forklares med fasene i Snøhvitutbyggingen. Passasjer og flybevegelsene i Alta viser en tilsvarende historisk utvikling som Hammerfest, men økningen fra 2002 til 2006 er langt større der fordi en stor del av den tunge trafikken av timelønte eller fagarbeidere ble transportert via Alta. Det er imidlertid noen tilleggsfaktorer som gjør at en del av det ordinære trafikkgrunnlaget har "lekket" til Alta lufthavn og bidratt til at veksten der samlet for 2002-2010 er større enn trafikken over Hammerfest lufthavn, selv flere år etter at trafikkeffektene fra selve utbyggingsfasen for Snøhvit er over. For å forstå noen av de litt kompliserte sammenhengene og lekkasjene mellom Hammerfest og Alta lufthavn, har vi i egen tekstboks forsøkt å forklare hvordan de ekstraordinære transportene i utbyggingsfasen av Snøhvit ble løst ved å gjøre tilpasninger og øke trafikken over begge flyplassene.

Tabell 5.2 *Utviklingen i antall passasjerer innland (kommet og reist) med rute og charter. Hammerfest, lokale flyplasser totalt samt Alta. 1000 passasjerer.*

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	% Endr 02-10
Hammerfest lufthavn	79	66	72	87	103	105	109	109	102	90	86	21 %
ALTA lufthavn	228	221	224	243	289	334	384	352	321	300	305	36 %
LOKALE LUFTHAVNER	1 127	1 006	1 017	1 029	1 073	1 082	1 138	1 216	1 237	1 287	1 307	28 %

Kilde: Avinor

Kapasitetsøkningen og erfaringer med Hammerfest- og Alta lufthavner for å motta flere flyreisende pga. Snøhvitutbyggingen (kilde: Karlstad et al., 2007):

Alta lufthavn: Mye av årsaken til den sterke trafikkøkningen 2002-2006 til 403.000 over Alta lufthavn er fordi den har blitt benyttet til den store tunge "trafikken" av timelønte eller fagarbeidere som skulle til Snøhvit, mens mye av den øvrige trafikken gikk direkte til/fra Hammerfest. I oppstartsfasen foregikk transporten med rutefly til Alta opp på mandager og ned på onsdager, torsdager og fredager.

Da Aker Stord fikk utvidet sitt engasjement for ferdigstillelsen av anlegget på Melkøya i 2004, inngikk selskapet avtale med Atlantic Airways om å fly charter fra flere sørnorske flyplasser til Alta. Fra 15. april 2004 til 4. kvartal 2006 har Atlantic Airways fløyet 55 444⁶¹ arbeidere til Alta. Dette er utelukkende folk som skal til Melkøya. På det meste har det ankommet 10 charterfly i uka til Alta, med et gjennomsnitt på 75 passasjerer. Den videre transporten har foregått med egen chartret buss til Hammerfest. Denne gruppen har ikke benyttet båttransporten da de har kommet til andre tider enn de øvrige mannskapene som skal til Melkøya.

Snøhvit ansees for å være "motoren" som i sterkest grad bidrar til passasjerveksten over Alta, og påvirket flere andre faktorer som bidrar til økningen. Sammenslåingen av SAS og Braathens førte til de første direkte rutene mellom Alta-Oslo fra 2002, lavprisflyselskapet Norwegian etablerte seg som en konkurrent til SAS/Braathens og Widerøe i 2003 med påfølgende prisfall på billettene og flere avganger pr dag fra Alta.

Hammerfest lufthavn: Fra 2002-2007 økte antall rundturer Hammerfest-Tromsø fra 5 til 10 pga. Snøhvit, oftere enn Alta-Tromsø. Fra Tromsø igjen er tilbudet sørover meget godt, og tidsmessig fordelaktig om bestemmelsesstedet er andre steder enn Oslo. Rutenettet fra Hammerfest gir et godt rutetilbud særlig for administrativt og lederpersonell i offentlig og privat sektor. Ruten mellom Tromsø og Hammerfest er kommersiell, og Widerøe kan derfor opprette og nedlegge ruter avhengig av egen inntjening.

Ved leggingen av en rørledning i tilknytning til Snøhvit ble mannskapet om bord på skipet fraktet med charterfly fra Bergen til Hammerfest. Flyoperatør var Coast air som hadde 1-2 flygninger i uka, perioden april/mai 2006.

Fra 2005 ble det innført værrestriksjoner på Hammerfest lufthavn etter ulike trafikkhendelser like før det (Norut NIBR rapport 2007:2). Snøhvitutbyggingen la beslag på billigbilletter med Widerøe fra Hammerfest. Hurtigbåttilbudet med Snøhvitexpressen bedret tilbringertrafikken til Alta.

Ytterligere erfaringer fra utbyggingsfasen 2002-2007 (Karlstad et al. 2007, side 32-38):

"Fra Statoil har vi fått opplyst at lufthavnen i stor grad har blitt benyttet av Statoil personell, konsulenter og ledelse/ingeniørnivå i de forskjellige selskaper som har vært engasjert i utbyggingen. De fleste har kommet opp om morgenen mandager og tirsdager, og returnert midt på dagen onsdager, torsdager og fredager.

I løpet av perioden utbyggingen har foregått opplever Statoil at flyplassen står overfor en del utfordringer i forhold til regularitet, og billettprisene med Widerøe oppfattes å være høye. Lav regularitet skaper blant annet problemer i forhold til unødig tidsbruk og frustrasjon for de reisende. Rekruttering til Hammerfest blir også skadelidende som følge av dette. Dette er derfor en utfordring å få gjort noe med."

Ulempene er særlig prisnivå, og vinterstid kan regulariteten være en utfordring. Disse to faktorene har vært sterke bidrag til å velge Alta lufthavn som destinasjon for mannskapsutskiftingene i utbyggingsfasen, ikke administrativt personell og konsulenter som reiste mer individuelt. Det høye trafikkvolumet når større mannskapsbytter skjer samtidig, gjør at en kan legge opp korresponderende buss og hurtigbåtforbindelse med godt belegg, som for den type næringstrafikk gir akseptabel reisetid, til lavere kostnader og noe bedre regularitet.

Tilbringertrafikken Alta-Hammerfest, erfaringer fra Snøhvitutbyggingen (TØI rapport 973/2008, s. 9):

Flypassasjerer på Alta lufthavn som skulle til Hammerfest reiste med bil, buss og hurtigbåt (Snøhvitexpressen). Oljetrafikken fordelte seg med en tredel båt og to tredeler buss. Både båt og buss ble chartret for å passe flygningene over Alta. Øvrig trafikk bruker i all hovedsak bil. Dette gjelder spesielt fritidstrafikken utført av bosatte i Hammerfestregionen (kilde: lufthavnsjefen i Alta).

⁶¹ Tall fra Atlantic Airways

Hos Karlstad et al. (Norut NIBR Finnmark rapport, 2007, side 32-38) framgår at andelen privatreisende over Hammerfest lufthavn gikk kraftig ned fra 1998 til 2005, basert på estimat fra tidligere reisevaneundersøkelse (TØI, spørreundersøkelse). Årsaken er for det første at Snøhvitutbyggingen bidro til at både antall og andel arbeidsreisende over Hammerfest lufthavn økte. Derne ble flyprisene over Alta lavere samtidig med at det kom direkteruter fra Alta til Oslo. Og for det tredje ble det ytterligere "prisøkning" over Hammerfest for vanlige reisende ettersom bedrifter med mange ansatte pendlere i rotasjonsordninger, tidlig kjøpte opp de rimeligste billettene. Dermed oppsto en viss "trengselseffekt" ved at private presses over til Alta lufthavn pga. priser og tidvis manglende kapasitet. Lekkasjeeffekter av lavere priser, og dessuten ytterligere effekt om samtidig vegnettet bedres, er omtalt på generell basis i rapporten "NTP 2014-23 Utredningsfasen – Regional utvikling" (kapittel 6.2), med erfaringer fra flere regioner i landet.

Antall flyreisende til/fra Hammerfest, som reiser over Alta, har økt de siste 5-10 årene. Det gjelder ikke bare den oljerelaterte trafikken, som særlig var stor under Snøhvitutbyggingen. Det gjelder ikke minst privatpersoner på fritidsreise. Av reisende fra Hammerfest som benytter Alta lufthavn på flyreiser til Oslo, så utgjorde fritidsreisende hele 71 % av trafikken (TØI-rapport, 973/2008 side 8-10) i 2007. For de som reiste til Oslo fra Hammerfest var bare 14 % fritidsreisende og 86 % yrkestrafikk. Til sammenligning utgjorde fritidsreisende fra Hammerfest lufthavn til Tromsø/Nord-Norge 40 %, noe som er naturlig fordi reisetiden via Alta da blir lengre og reisekostnaden ikke blir noe fordelaktig. TØI skriver at bakgrunnen for det høye antall fritidsreisende fra Hammerfest som reiser over Alta til Oslo er at "de få rabatterte flybillettene fra Hammerfest blir kjøpt opp tidlig og deretter blir de reisende med begrenset betalingsvilje/-evne presset over til Alta". En god del av økningen over Alta er altså økende antall privatpersoner/fritidsreisende fra Hammerfest pga. prisvridninger, kapasitet, direkterute o.l., og forsterket av Snøhvitutbyggingen. Hovedbildet er altså at yrkestrafikken mest mulig bruker og ønsker å bruke Hammerfest lufthavn, mens de med mindre betalingsevne og der tidskostnader ikke betyr så mye i større grad benytter Alta – særlig fritidsreisende, og da først og fremst ved reiser til eller via Oslo.

5.3.2 Veitransport

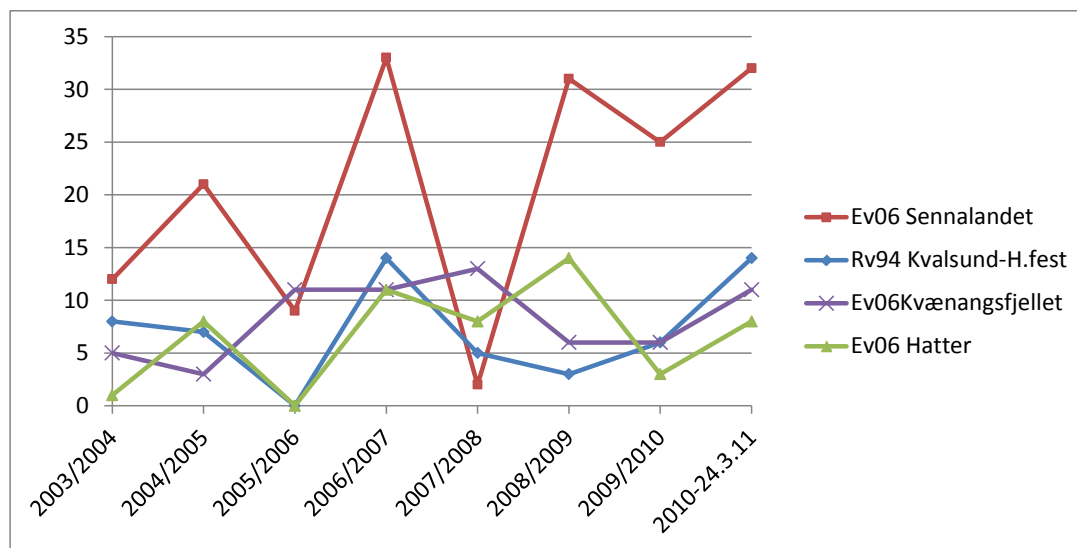
Næringslivet som er avhengig av daglig tilførsel eller frakting av varer på vei har foran gitt tydelige tilbakemeldinger på de problemer og merkostnader som dårlig veinett og stengte veier medfører. Det samme gjelder naturlig nok privatreisende og offentlig sektor - herunder sykehustrafikk, samt de som skal benytte flyplassen i Alta (eller Lakselv).

Innhentede data viser at problem med midlertidige stengte veier særlig gjelder fjellovergangen Sennalandet, og ikke minst de siste 4-5 siste årene. Mange i næringslivet skjønner ikke denne utviklingen slik de har opplevd værforholdene de senere år. Med om lag 30 veistenginger, og man vet det først og fremst gjelder noen få vintermåneder, så vil det oppleves som krevende mange uker om vinteren for de som trenger daglige forsyninger, pendler eller reiser ofte av andre grunner.

De øvrige utsatte veistrekingene som Rv 94, Skaidi og Kvænangsfjellet har langt færre midlertidige stengninger, fra 5-10 hver vinter. Det vil i hverdagen oppleves som uheldig når situasjonene oppstår, men samlet vesentlig mindre problem enn Sennalandet akkurat når det gjelder vinterstenging pga. værforholdene. Vedrørende

øvrige forhold som veistandard, rasfare, smale veier osv. er nok andre veier i flere tilfeller verre. Bedriftenes omtale av dette er nærmere beskrevet tidligere.

Figur 5.5 *Antall ganger midlertidige stengte veier i vintersesongene (1. oktober - 31. april, unntatt 2010/2011 som er 1. okt. - 24. mars). Kolonnekjøring er ikke medregnet.*

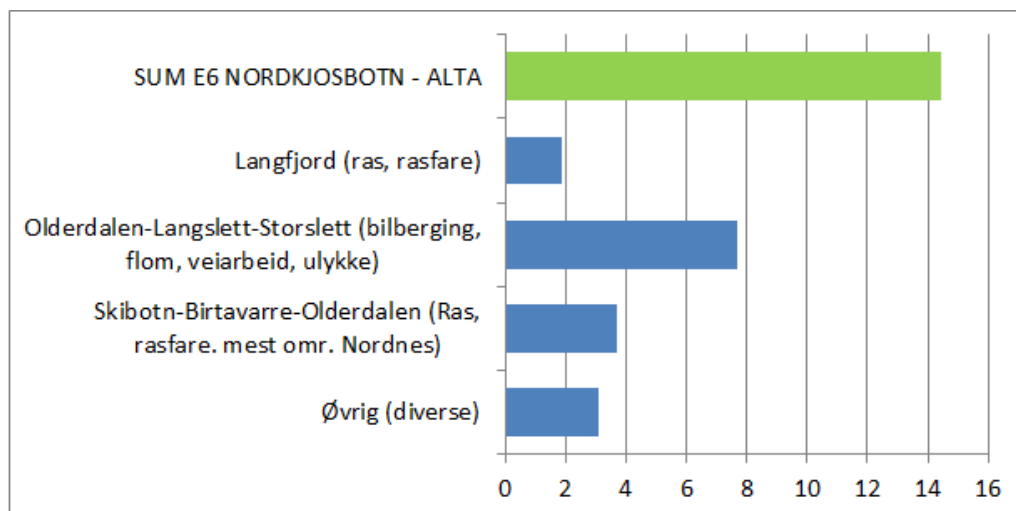

Kilde: Statens vegvesen, ved veitrafikksentralen i Mosjøen.

I tillegg til ovennevnte kommer kolonnekjøring, der flere påpeker at det synes å være mer vanlig enn før at veitrafikken begrenses med kolonnekjøring, selv når værforholdene synes bra. Spørsmål som næringslivet i den forbindelse har reist, er om årsakene er fjerning av brøytestasjoner på fjellet, anbudssystemet, for dårlig brøyteutstyr e.l.

Når det gjelder internkommunikasjonen i fylket innebærer framkommelighetsvurderingene at veiforbindelsene mellom Hammerfest og kyststedene i Vest-Finnmark ikke er så problematisk som mellom kysten av Vest-Finnmark og Alta, der Sennalandet oftere vil være en barriere. Å kjøre via Indre-Riksvei vil være vesentlig lengre og et dårlig alternativ. For øvrig er det båtforbindelse mellom flere av kystkommunene i Vest-Finnmark, som kan være et alternativ.

Figur 5.6 *Antall ganger stengte veier E6 inn mot Finnmark: Nordkjosbotn-Alta. Beregnet årsgjennomsnitt basert på totaltall for perioden 1.1.08-24.3.11*

Kilde: Statens vegvesen v/veisentralen i Mosjøen.

En god del av varetransporten til Hammerfest kommer, som tidligere nevnt, på E6 fra Troms – bl.a. fra Tromsø og Harstad til dagligvarebutikkene i Hammerfest. Her er det flere ganger stengte veiområder på strekningen Nordkjosbotn – Alta. Trafikkdataene viser at det samlet gjelder ca. 15 ganger årlig for en eller annen parsell på strekningen. Her er årsakene til stenging andre, bl.a. rasfare, bilberging (f.eks. trailere som blokkerer veiene) osv. De veitransportene som kjører en så lang strekning som Troms-Hammerfest vil dermed risikere veistenging enda oftere fordi de må passere flere vær- og risikoutsatte veistrekninger.

5.3.3 Nasjonal Transportplan (NTP) og Hammerfest

Vi vil ikke her gjennomgå det detaljerte innholdet i gjeldende Nasjonal Transportplan (2010-2019), eller i tilgjengelig innhold i pågående utredningsarbeid og forslag til kommende Nasjonal Transportplan 2014-2023. Sistnevnte er inne i siste del av planarbeidet og nærmer seg en endelig presentasjon. Derfor er det *viktig å være oppdatert og følge med på planarbeidet* om en skal kunne *gi innspill og påvirke anbefalingene* i den kommende nye NTP.

Flere av de problemstillingene som vi her har presentert på vegne av næringslivet har vært inne i tidligere planprosesser, Stortingsbehandling mv. Under skal vi gi en kort oversikt over noen av hovedsakene som angår transportsektoren for Hammerfest, og hvordan det ble omtalt i St.meld. nr. 16 (2008-2009) Nasjonal transportplan 2010–2019. Der står det bl.a.:

Særskilt innsats som oppfølging av nordområdestrategien

I et internasjonalt perspektiv knytter det seg i Nordområdene særlig interesse til utviklingen i Russland. Næringsutvikling både på norsk og russisk side åpner for økt transport mellom de to landene. Utviklingen i petroleumsvirksomheten, og spesielt utviklingen av Shtokmanfeltet, vil kunne få effekter også på norsk side. Andre viktige sektorer er metallindustrien og turistnæringen, som også omfatter Sverige og Finland. Innenfor disse sektorene er det et potensial for utvikling av næringsliv som kan innebære nye transportbehov i regionen.

Landbasert infrastruktur

Regjeringen foreslår en ekstraordinær strategisk satsing på riksvegnettet i nordområdene i planperioden. For å styrke forbindelsen mellom Russland og områder lenger vest og sør i Nord-Norge, er det viktig med utbedring av riksvegnettet i Finnmark og Troms, både i retning Russland og Finland. Spesielt aksene mellom grensen Norge-Russland og Hammerfest-Tromsø er viktige.

Rv 94 inngår i en transportakse mellom Vest-Finnmark og Kirkenes/Murmansk. Rv 94 er også eneste innfartsveg til Hammerfest. Utbyggingen av ilandføringsanlegget på Melkøya har bidratt til en kraftig økning av trafikken. Rv 94 vil bli omklassifisert til riksveg til Hammerfest havn i forbindelse med forvaltningsreformen [gjennomført]. Regjeringen vil sette av midler til oppgradering av strekningen Rv 94 Skaidi – Hammerfest i perioden 2014-2019. I siste seksårsperiode legges det til grunn fullføring av prosjekter som er forutsatt startet i første fireårsperiode. Her ble framhevet at det var aktuelt å prioritere statlige midler til større prosjekter som oppgradering av Rv 94 Skaidi – Hammerfest i Finnmark til riksveg i forbindelse med forvaltningsreformen. Etablering av ilandføringsanlegg for gass på Melkøya har bidratt til en kraftig trafikkøkning på Rv 94.

Lufthavner

Som et ledd i oppfølgingen av nordområdestrategien har regjeringen vurdert flere tiltak for å styrke lufthavnene. I Soria-Moria-erklæringen legger regjeringen opp til å opprettholde dagens lufthavnstruktur så fremt det ikke er et uttrykt ønske lokalt om å legge ned en lufthavn.

Grunnet vanskelige operative forhold ved *Hammerfest lufthavn* arbeides det med å finne en lokalisering for en ny lufthavn for området. Lufthavnen er en av landets viktigste regionale lufthavner. Lufthavnen spiller en sentral rolle i flyrutemønsteret i Finnmark, og er viktig for den regionale utviklingen i Finnmark.

Kommunene Kvalsund og Hammerfest har igangsatt et værmålingsprosjekt på Grøtnes sør for Hammerfest. Avinor bidrar faglig og praktisk i gjennomføringen av prosjektet. Regjeringen mener at det er av strategisk betydning å legge forholdene til rette for å styrke den videre utviklingen i kommunen slik at det industrielle miljøet kan utvikles videre som en drivkraft for hele regionen. Da St. meld. Nr. 16 (2008-2009) ble skrevet, forelå enda ikke et faglig grunnlag for å ta stilling til spørsmålet om ny lufthavn. Avinor bidrar faglig og praktisk i gjennomføringen av prosjektet. I meldinga sies at Samferdselsdepartementet vil vurdere spørsmålet om ny lufthavn når resultatene av værmålingene foreligger [foreligger nå]. Det er ikke satt av midler til tiltakene på lufthavnen i Avinors investeringsplaner.

De største lufthavnene i korridoren er Bodø lufthavn, Harstad/Narvik lufthavn, Evenes; Bardufoss lufthavn; Tromsø lufthavn, Langnes; Alta lufthavn og Kirkenes lufthavn, Høybuktnoen. I korridoren finnes det i tillegg 15 regionale lufthavner samt en regional helikopterlandingsplass. De viktigste strekningene innen og ut av korridoren er (tallene gjelder antall passasjerer til og fra, men her antagelig inkl. transfer og/eller transitttrafikk):

Tabell 5.3 *Flytrafikk for viktige rutestrekninger mellom stamflyplasser og regionale flyplasser i Nord-Norge, og mellom stamflyplasser i nord og Oslo, 2008.*

Strekning	Antall passasjerer i 2008 i hele 1000
Tromsø – Hammerfest	108
Tromsø – Alta	104
Bodø – Stokmarknes	85
Bodø – Leknes	82
Tromsø – Oslo	813
Alta – Oslo	207
Kirkenes – Oslo	160

Kilde: Avinor, jfr. St.meld. nr. 16 (2008-2009) Nasjonal transportplan 2010–2019

Havnestruktur og stamnett til sjøs

Regjeringen har som mål at mer gods skal transporteres på sjø eller bane framfor veg. Sjøtransport kan i svært få tilfeller bringe varene dør til dør. Dersom sjøtransporten skal øke sin konkurransekraft er det nødvendig å se de ulike transportformene i sammenheng. Gode tilknytningsveger til havnene, og sikre og effektive farleder er derfor en forutsetning. Infrastrukturen rundt større terminaler er også viktig for å få godset ut i landet på en effektiv måte. *Regjeringen definerer derfor 31 stamnetthavner, hvorav god landverts tilknytning er viktig for 25, mens de resterende seks er sjø-sjøbaserte terminaler. Disse havnene er knyttet opp til stamleden som går langs kysten fra Svinesund til grensen mot Russland. Regjeringen mener at veitilknytningene til stamnetthavner og intermodale knutepunkt skal være riksveger [gjennomført].*

6 Fokustema 2: Petroleumsklynge og leverandørnæringer i utvikling

Formålet med dette kapitlet er å gi et innblikk i hvordan petroleumsnæringens inntog i Nord-Norge og Finnmark har medvirket til utviklingen av en ny petroleumsprovins i nord. I denne utviklingen har Hammerfest utviklet seg som en region med kanskje den største petroleumsklyngen i Nord-Norge. De to andre tyngdepunktene er Harstad, og etter hvert Helgeland/Sandnessjøen. Hammerfest har driftssenter for olje- og gassproduksjon, har omfattende baseoperasjoner, den største konsentrasjon av leveranser til nordnorske feltutbygginger og de største petroleumsinstallasjonene på land. Resultatet er etableringer og utvikling av et betydelig antall petroleumsrelaterte bedrifter som influerer på Hammerfest regionens utvikling gjennom å være et marked med interessante muligheter for leveranser, bedriftsetableringer og arbeidsplasser for bedrifter og befolkning lokalt, i Finnmark ellers og i landet.

Ettersom Hammerfest er hovedfokus, vil vi spesielt konkretisere hvordan Snøhvit, Goliat og letevirksomheten har resultert i en markert petroleumsrelatert nærings- og kunnskapsklynge i Hammerfest – en klynge som vil vokse betydelig framover. Klyngen består først og fremst av oljeselskap som har etablert seg, baseselskap og leverandørnæringer – og i tillegg større og mindre selskap som løpende er innom Hammerfest på oppdrag eller som har byen som utgangspunkt for lete og boreoperasjoner i havområdene utenfor. Bedriftene i denne næringsklyngen - herunder deres gjøremål, kompetanse/funksjoner, arbeidsplasser og andel som er bosatt lokalt, vil vi beskrive i andre halvdel av dette kapitlet. Her kan man se på både nasjonale avdelinger og lokalt/regionalt eide, noen med kontrakter direkte mot oljeselskapene og andre som er underleverandører. Enkelte bedrifter vil bli gitt noe mer omtale enn andre. Som en del av datainnsamlingen har vi vært i direkte kontakt med mange av leverandørbedriftene. Supplerende opplysninger er innhentet fra nøkkelinformanter samt fra dokumenter og oversikter av ulike slag.

Tilnærmingen er fremtidsrettet i betydningen å vise mulighetene/utfordringene framover. Dette får vi fram ved å presentere eksempler på ny aktivitet som er tilført gjennom etableringer eller leveranser til tidligere virksomheter. Av interessante eksempler å synliggjøre, er hvordan nordnorske konstellasjoner i samarbeid med nasjonale aktører har kommet i posisjon for arbeid på hovedkontrakter som f.eks. vedlikehold og modifikasjonsoppdrag. Dette kan muligens sees på som en tendens i retning av en mer robust utvikling av de første tydelige petroleumsrelaterte industriserviceklynger i nord/Finnmark. Resonnementet er at slike påkoblinger til etablerte aktører gir kompetanse som på sikt vil kunne posisjonere flere lokale bedrifter til direkte kontrakter med utbyggingsselskaper på norsk sokkel.

6.1 Sysselsetting og verdiskaping - verdikjeden

Av de tre nordligste fylkene har Finnmark hatt den klart største økningen i antall sysselsatte i petroleumsvirksomhet de senere årene. Snøhvitutbyggingen i Hammerfest, med landanlegget på Melkøya, samt forsynings- og helikopterbase, er hovedårsaken til det. I Troms er det særlig Statoils mangeårige tilstedeværelse i Harstad som utgjør hovedtyngden av sysselsatte, men også noen andre etableringer. I Harstad har Statoil operasjonssenter for Norne-feltet og ansvaret for letevirksomhet i norsk del av Nordområdene. På Helgeland er det etablert forsyningsbase for Norne og Skarvfeltet i Sandnessjøen og helikopterbase i Brønnøysund. I tillegg er en del leverandørvirksomhet enkelte andre steder i landsdelen.

Å gi anslag for regional fordeling av sysselsettingen i petroleumsrelatert virksomhet er en utfordring, og dette er bl.a. gjort hos Vatne (2007). Utfordringer er f.eks. at aktiviteten er fordelt over mange næringer. Videre er bare deler av produksjonen relatert til petroleumsvirksomhet, og ytterligere vil det være store årlige variasjoner fra perioder med eventuell stor utbyggingsaktivitet på land til år det bare foregår drifts- og leteoperasjoner. Noen data gjelder for sysselsatte etter bosted og andre etter arbeidssted mv. Det er derfor flere *usikkerheter* knyttet til de ulike undersøkelsene, og tallene er ikke alltid sammenlignbare fordi de er basert på ulike forutsetninger og definisjoner. I "Levert!" undersøkelsene⁶² har man gjort noe tilsvarende for Nord-Norge, og vi finner videre noen anslag for hovedtall fra 2008 presentert i kapittel 3.3 i "Ny infrastruktur i nord"- Del1 (NTP 2014-2023 Utredningsfasen). I følge dette utgjorde det totale antallet petroleumsrelaterte årsverk i Nord-Norge i 2008 på 3 456 personer, hvorav 1 833 personer i leverandørindustrien. I Nordland var det 81 bedrifter som opplyste at de hadde relevante leveranser til petroleumssektoren i 2008 på til sammen 1,6 mrd. kr. Dette utgjør ca. 20 % av deres totale omsetning. For Troms var det 59 bedrifter som opplyste at de hadde relevante leveranser til petroleumssektoren i 2008 på til sammen 423 mill. kr som utgjør ca. 18 % av total omsetning. For Finnmark var det 68 bedrifter som opplyste at de hadde relevante leveranser til petroleumssektoren i 2008 på til sammen 1,9 mrd., dvs. ca. 71 % av total omsetning.

Tabell 6.1 *Petroleumsrelaterte årsverk og leveranser 2008 i Nord-Norge.*

	Nordland	Troms	Finnmark
Sysselsatte i utvinning av råolje og naturgass etter bosted ⁶³	709	569	332
Økning i perioden 2000-2008 (%)	59	39	467
Oljeraffinering	13	-	-
Ansatte i leverandørindustrien ⁶⁴	851	324	658
Totalt antall petroleumsrelaterte årsverk	1573	893	990
Leveranser til petroleumssektoren fra lokale bedrifter, mrd. kr	1,6	0,4	1,9
Antall bedrifter	81	59	68

Kilde: "Ny infrastruktur i nord"-Del1 (NTP 2014-2023 Utredningsfasen)⁶⁵

Når det gjelder leveranser i 2010, foreligger en ny undersøkelse - Levert 2010. Vi kommer tilbake til noen av resultatene derfra senere i kapitlet.

⁶² "Levert!" for hhv. 2008 og 2010, www.petroarctic.no

⁶³ SSB. Inklusiv sysselsatte offshore.

⁶⁴ Disse tallene baserer seg på intervjuer med bedrifter hvor bedriftene har definert hvor mange av deres årsverk som kan relateres til leverandørindustrien, "Levert 2008".

⁶⁵ Leverandørtallene er basert på rapport skrevet av: Andersen, Johansen, Norvoll & Nyvold, 2010 og 2010b, Sørensen, Hansen & Kristoffersen, 2010

6.2 Petroleumsvirksomhetens inntog i nord - felt i drift og under utbygging

Nordnorsk petroleumsvirksomhet foregår i dag i to områder, i den nordlige delen av Norskehavet og i Barentshavet. Barentshavet sør ble åpnet sommeren 1980. I Barentshavet er ett felt i drift, Snøhvit. Goliat er under utbygging og forventes å komme i drift 4. kvartal 2013. På Nordlandssokkelen er tre større felt i drift, Åsgard og Heidrun lengst sør og Norne lenger nord (vest av Sandnessjøen). Skarv vil komme i drift høsten 2011, og er lokalisert like sør for Norne. I tillegg er det flere mindre drivverdige gassfunn på Nordlandssokkelen som vil bli bygd ut så snart det er avklart hvilke transportløsninger som blir besluttet (ref. Gassco). I områdene rundt Snøhvit vurderes utnytting av tilleggsressurser for en mulig utbygging av feltinstallasjoner og ny LNG-fabrikk på Melkøya (Tog2) perioden 2013-2018. Og endelig må Skrugardfunnet nordvest av Snøhvit nevnes med en mulig produksjonsstart om kanskje fem-åtte år. Samtidig er letevirksomheten og tildeling av nye leiteblokker større enn på lenge i disse områdene.

Som nevnt er det fire felt i drift på norsk sokkel utenfor Nord-Norge. To av disse, Norne og Snøhvit, driftes i hovedsak fra Nord-Norge. Sammen med feltene Skarv og Goliat, som er under utbygging, vil det om kort tid være fire felt som har betydelige deler av driftsorganisasjonene i nord. Disse feltene antas å bidra med de største regionale virkningene i nord. Ressursanslag for disse feltene har vi presentert i tabellen under. Der har vi også tatt med det siste funnet Skrugard.

Tabell 6.2 Anslag ressurser for Goliat og Snøhvit. Utvinnbare (produksjonsstart) og gjenværende ressurser pr. 30.12.2010. Anslag fra Oljedirektoratet.

	Utv.bar olje [mill Sm ³] ⁶⁶	Utv.bar gass [mrd Sm ³] ⁶⁷	Utv.bar NGL [mill tonn]	Utv.bar kondensat [mill Sm ³]
Snøhvit	0.00	160.60	6.40	18.10
Goliat	30.60	7.30	0.30	0.00
*Skrugard ⁶⁸	25-40	2-7	?	?
Norne	93.40	11.70	1.70	0.00
Skarv	16.50	42.10	5.50	
	Gjenv. olje [mill Sm ³]	Gjenv. gass [mrd Sm ³]	Gjenv. NGL [mill tonn]	Gjenv. kondensat [mill Sm ³]
Snøhvit	0.00	149.80	5.80	16.10
Goliat	30.60	7.30	0.30	0.00
*Skrugard	25-40	2-7	?	?
Norne	8.80	5.50	0.90	0.00
Skarv	16.50	42.10	5.50	

Kilde: OD

Av de fire feltene som er i produksjon, eller snart vil være i produksjon (Skarv og Goliat), er det feltene utenfor Vest-Finnmark som har størst gjenværende ressurser – Snøhvit desidert størst når det gjelder gass og Goliat størst når det gjelder olje.

⁶⁶ 1 Sm³ olje ≈ 6,29 fat

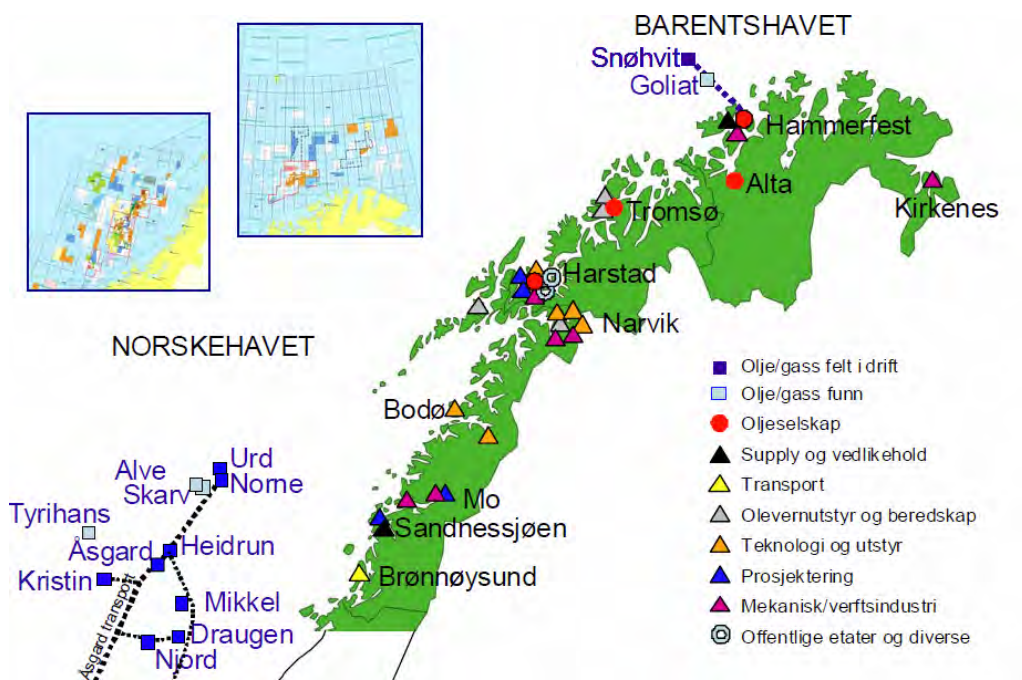
⁶⁷ 1000 Sm³ gass = 1 Sm³ o.e

⁶⁸ Foreløpig beregning av størrelsen på funnet, www.npd.no (Oljedirektoratet/OD, 1.4.2011)

Vedrørende olje var Norne opprinnelig større enn Goliat, men mestepartene av ressursene på Norne er allerede produsert. Fortsatt produksjon på “Norne” plattformen avhenger av funn ved nærliggende felt, der bl.a. et mindre felt som Marulk (hovedeier Eni) snart vil bidra til det.

Skrugard er oppført i tabellen selv om det tar noe tid før feltet er produksjonsklart. Omregning av olje og gassanslagene for Skrugard i tabellen over innebærer ressursanslag der på 30-50 mill. Sm³ oljeekvivalenter (o.e.), tilsvarende 200-250 millioner fat utvinnbare oljeekvivalenter (o.e.). Samtidig ser Statoil muligheter for en ytterligere oppside i lisensen på inntil 250 millioner fat, totalt 500 millioner fat o.e. (www.statoil.com, første pressemelding om Skrugardfunnet, 1.4.2011). Det tilsvarer et minste ressursanslag som for Goliat, men med mulighet for at det kan være dobbelt så stort. Nesten to måneder etter funnet ble optimismen ytterligere bekreftet: “Vi tror at oppfølgingspotensialet rundt Skrugard ligger på opp mot 500 millioner fat oljeekvivalenter. Da snakker vi Norne-størrelse” (Statoil 20.5.2011, <http://www.dn.no/energi/article2146756.ece>, ved letesjef for Barentshavet, Knut Harald Nygård). Da tar han med det Statoil i dag tror ligger i området rundt Skrugard.

Figur 6.1 Petroleumsrelatert virksomhet i Nord-Norge.⁶⁹

Kilde: Slotfeldt-Ellingsen & Sandvik, 2009, s. 17.

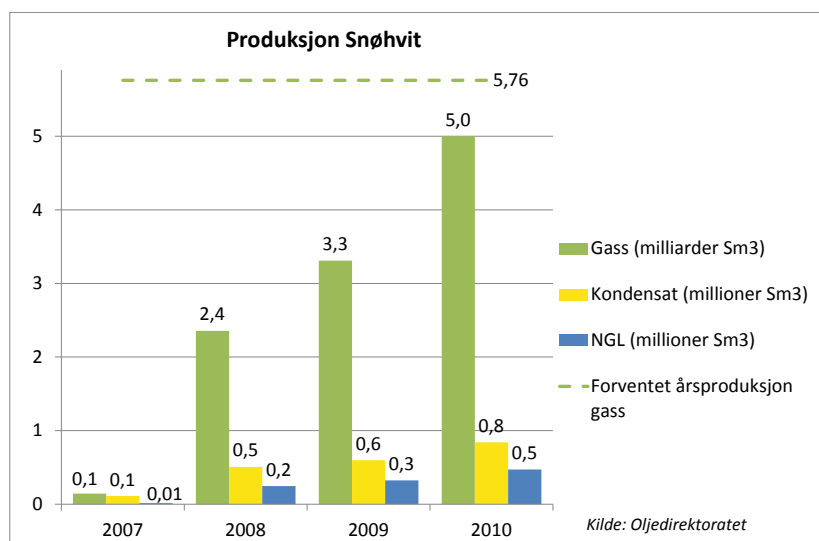
Når det gjelder rørinfrastrukturen for transporten av olje- og gass i nord, jfr. figuren over, så går gassen fra Snøhvitfeltet i rørledning inn til LNG⁷⁰ anlegget på Melkøya i

⁶⁹ Når det gjelder lokaliseringen av ulike typer petroleumsvirksomheter og funksjoner presentert i figuren fra 2009, så er ikke figuren helt komplett, og enkelte ting er endret senere. For Hammerfest er ikke transport (f.eks. helikopter) og oljevernustyr/beredskap med, og prosjektering har også kommet og øker nå framover. Og så spørres det hva som legges i begrepene teknologi/utstyr for at det skal fylle kravene til å kunne markeres med symbol for Hammerfest på kartet.

Hammerfest. Derfra fraktes LNG til USA og Spania med båt. Sommeren 2010 begynte også leveranser lokalt til Barents Naturgass (leveranse til LNG tankbil) ved anlegget på Melkøya. Oljen fra Goliat feltet vil bli skipet ut, og i første omgang vil assosiert gass bli injisert i påvente av en mulig⁷¹ gasseksport via Snøhvit gassrør til Melkøya (Eikeland, Karlstad, Nilsen og Ringholm, 2010). Lengre sør går gassen fra Norne feltet i rørledning som er koblet til hovedrørledningen sørover - Åsgard Transport⁷². Gassen fra Skarv feltet vil gå i en 80 km rørledning som også kobles til Åsgard Transport (NPD, 2010). Alle olje og kondensat fra Åsgård, Heidrun, Norne og Skarv skipes ut. Mellom feltene i Nordland (Norne/Skarv mv.) og Snøhvit/Goliat er det ingen rørinfrastruktur for olje-/gasstransport. Dette legger føringer på hvordan nye funn utenfor Finnmark best kan utnyttes og hvor de regionale effektene kommer.

Utenfor Finnmark er som nevnt Snøhvit det eneste feltet som er satt i produksjon. Etter en del innkjøringsproblemer med ny teknologi ved LNG-fabrikken har produksjonen etter hvert økt kraftig. Økningen i produksjonsvolum for gass, kondensat og NGL siden starten i 2007 til nå er illustrert i figuren under. Der framgår tydelig at produksjonen etter hvert har kommet opp mot planlagt årlig produksjonsmål (grønn stipleth linje øverst i figuren).

Figur 6.2 Produksjon av gass, kondensat⁷³ og NGL⁷⁴ på Snøhvit

Kilde: Norut Alta, basert på data fra Oljedirektoratet.

⁷⁰ LNG – Liquefied Natural Gas: Gass kjøles ned til ca. minus 163 grader celsius noe som gjør gassen flytende og volumet reduseres ca. 600 ganger som muliggjør transport av gassen over lengre avstander.

⁷¹ Endelig avklaring om gassen i Goliat feltet vil bli produsert og eksportert avklares senere.

⁷² Åsgård Transport er den ene "hovedtransportledningen" for gass fra nordlandssokkelen (starter fra Norne) og går sørover helt til Kårstø. Fra Kårstø kan gass sendes videre i rør til kontinentet. Den andre hovedtraséen for gass fra Nordlandssokkelen er gassrørledningen fra feltet Heidrun til Tjeldbergodden (Haltenpipe). I løpet av 2012 ventes en beslutning om en ny transportledning fra Luva-feltet til Nyhavna i Aukra kommune på Nordvestlandet. Den vil også ta opp i seg en rekke mindre felt på Helgelandskysten.

⁷³ petroleumsfraksjoner som er i gassform i reservoaret, men blir flytende ved vanlig atmosfærisk trykk og temperatur

⁷⁴ flytende butan, etan, isobutan, propan eller blandinger

6.3 Ressurser, leiteaktivitet og produksjon

Hva som vil skje av videre petroleumsaktivitet for Hammerfest er bl.a. avhengig av hvor mye olje og gassressurser som finnes i havet utenfor kysten. Det samlede ressursestimatet i norsk område er på 13,5 mrd Sm³ o.e. Av dette er 5,1 mrd Sm³ o.e. produsert, mens gjenværende påviste ressurser er 5,0 mrd Sm³ o.e. og uoppdagede ressurser er på 3,4 mrd Sm³ o.e. (NPD, 2009). De totale verdier av de totale ressursestimatene fremgår av tabell 6.3. Estimatenes for Nordland VI, VII og Troms II inngår i total estimatet for Norskehavet.

Tabell 6.3 *Verdi av totalt ressursestimat på Norsk sokkel ved ulike priser. Mrd. kroner*⁷⁵

	Totalt estimerte ressurser (mill. fat)	Pris lav USD 40/fat = NOK 240/fat ⁷	Pris middels USD 80/fat = NOK 480/fat	Pris høy USD 120/fat = NOK 720/fat
Norsk sokkel	83.990 ⁸	20.158	40.315	60.473
Nordsjøen	57.057	13.694	27.387	41.081
Norskehavet	19.405	4.657	9.314	13.971
Barentshavet	7.529	1.807	3.614	5.421
Nordland VI, VII og Troms II	1.271	305	610	915

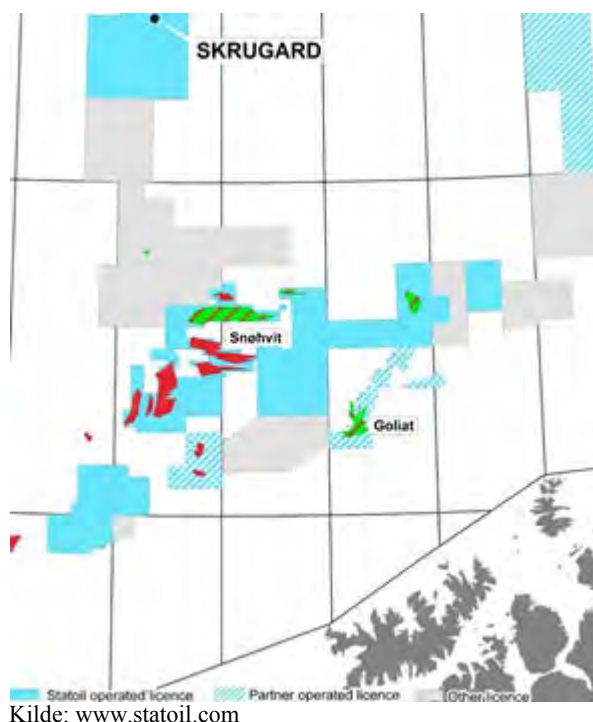
Kilde: NPD, 2009 – jfr. NTP 2014-23 Utredningsfasen – Ny infrastruktur i nord, Del I, 30.11.2010

Det totale estimatet for Norskehavet er på 3,1 mrd. Sm³ o.e., hvorav gass utgjør omtrent to tredeler. Det totale estimatet for Barentshavet er 1,2 mrd. Sm³ o.e., hvorav gass utgjør omtrent to tredeler (NPD, 2010). Det stor usikkerhet rundt potensialet, noe som bl.a. framgår av at anslaget for Barentshavet i 2010 var høyere enn i 2009 (anslag Barentshavet 2009: 0,9 mrd. Sm³ o.e., NPD, 2009, s. 38).

Etter mange års usikkerhet med å forstå geologien, er det nå stor faglig optimisme om å gjøre nye gass- og oljefunn utenfor Vest-Finnmark. Skrugardfunnet, offentliggjort av Statoil 1.4.2011, støtter opp om en slik vurdering og forventes å forhøye framtidige ressursestimat.

⁷⁵ 83.990 millioner fat tilsvarer ca. 13,4 mrd. Sm³ oljeekvivalenter (o.e).

Figur 6.3 Olje- og gassfelt utenfor Finnmark i produksjon eller bekreftet under utvikling for produksjon de kommende årene

Kilde: www.statoil.com

Boreprogrammet i perioden 2011- 2015 er større enn noen gang, og forventningene peker i retning av funn som både kan danne grunnlag for byggetrinn II på Hammerfest LNG og selvstendige nye utbygginger for gass og olje. “Funnnet av Skrugard og tildelingene i 21. runde innevarsler en ny epoke, og systematisk utforsking av områdene utenfor Hammerfestbassenget – med innsats av mange nye selskap. På de tildelte arealene skal det fram til 2015 bores 35-40 brønner, og funn vil øke takten ytterligere” (Sefoss nyhetsbrev nr. 5/2011).

15. september 2010 undertegnet utenriksministrene Jonas Gahr Støre og Sergej Lavrov avtalen om delelinjen mellom Norge og Russland. Avtalene er senere godkjent av landenes nasjonalforsamlinger (Dumaen og Stortinget) i hhv. februar og mars 2011, og trer i kraft 7. juli 2011. Regjeringens har satt av betydelige midler til geologiske undersøkelser og starte arbeidet med konsekvensutredning. Seismikkundersøkelsene vil muligens starte allerede sommeren 2011, og da i regi av Oljedirektoratet. Avhengig av resultatene i konsekvensutredningen vil regjeringen eventuelt legge fram en Stortingsmelding som anbefaler åpning av området for petroleumsvirksomhet.

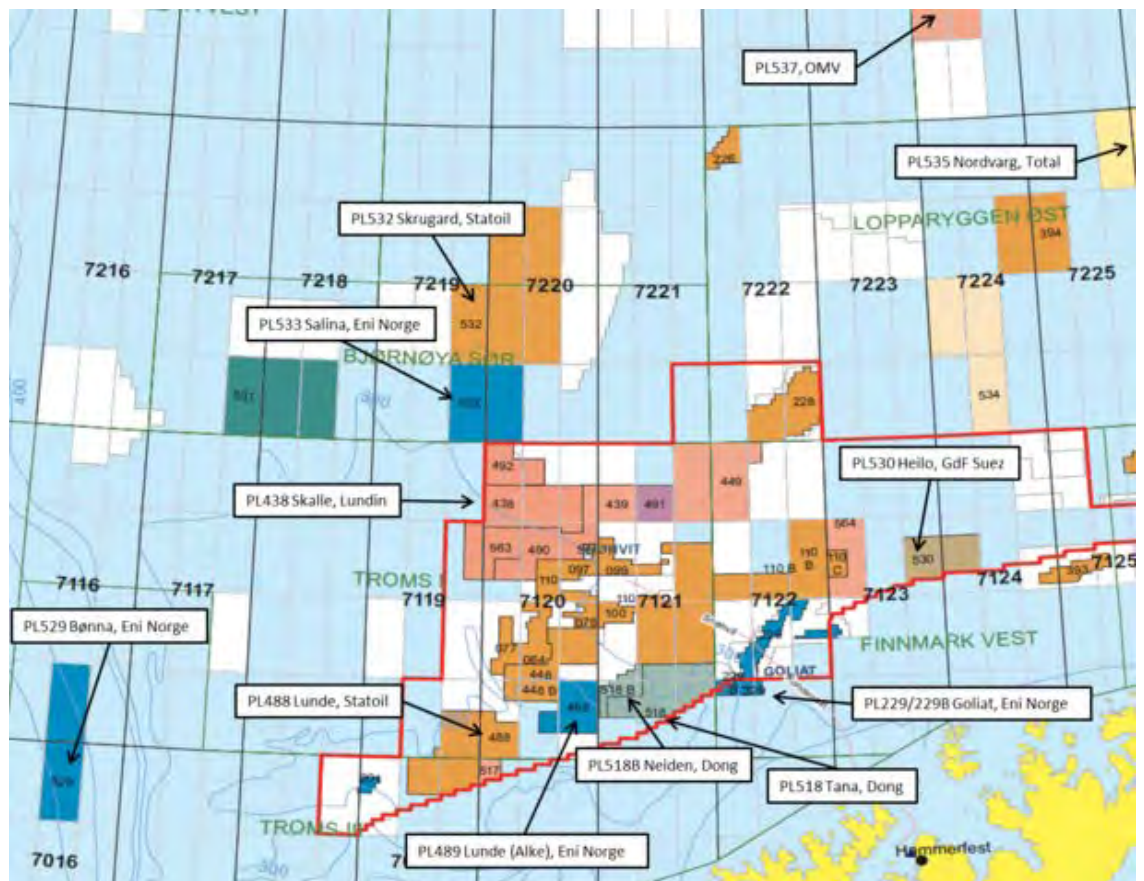
Det er forventninger om at delelinjeområdet mellom Norge og Russland *kan* inneholder betydelige petroleumsressurser (www.regjeringen.no). Delelinjeavtalen slår fast at Norge og Russland skal samarbeide om å ”utnytte petroleumsressursene i grenseområdet på en effektiv og forsvarlig måte”. Det er videre lagt til grunn at grenseoverskridende felt skal utvikles som en enhet og med felles teknologiske og sikkerhetsmessige krav. Eventuelle ressurser her kommer i tillegg til ressursanslagene i tabellen ovenfor.

En mulig utbygging og produksjon i norsk del av Barentshavet Øst må imidlertid sees i et noe lengre tidsperspektiv, og kan kanskje tidligst være i produksjon en gang

mellem 2020-2030, forutsatt at man finner kommersielt utbyggbare felt. I mange år enda vil derfor hovedaktiviteten i petroleumsindustrien pågå i Barentshavet Sør-Vest.

Kartet under viser tidligere funn og kommende områder som det skal bores i og der det er forhåpninger om å gjøre nye funn de nærmeste årene (Finnmark øst og Delelinjeområdet er ikke med på dette kartet).

Figur 6.4 *Petroleumsfunn og nye felt for leiteboring i nordlige del av Norskehavet og Barentshavet sørvest.*

Kilde: Oljedirektoratet, jfr. www.petroarctic.no (16.2.2011)

Figur 6.5 Boreplan Barentshavet 2010 – 2011

Kilde: www.petroarctic.no (16.2.2011)

Når de geologiske undersøkelsene er utført og nye nordlige havområder er åpnet for petroleumsvirksomhet, inklusive "Delelinjeområdet", skal interessante områder analyseres videre av oljeselskapene og det skal prøveborres for å avklare ressursgrunnlaget og produserbarheten. Deretter skal produksjons- og transportløsninger planlegges og kostnadsberegnes. Lønnsomheten avgjøres bl.a. av feltegenskapene, beliggenhet og om det er olje eller gassfelt. Hvis utbyggingslisensen gjør positivt vedtak om å gå videre, skal utbyggingsløsningen konsekvensvurderes og myndighetsgodkjennes. Deretter vil selve utbyggingen av felt og produksjonsløsning kunne starte, og vil pågå i flere år. Produksjonsstart i norsk del av Barentshavet Øst må derfor sees i et noe lengre perspektiv, antagelig om minst 10-20 år. I mellomtiden driftes, utbygges og leteborres det i Barentshavet sør-vest, og infrastrukturen både vest og øst for Delelinjeområdet utbygges. De som ønsker å være aktører i denne utviklingen må derfor være på banen tidlig, men med alle usikkerhetsmomentene og store kostnader knyttet til petroleumsvirksomhet forutsetter det finansielle muskler.

Gitt forventningene om spesielt store gassressurser i delelinjeområdet og avtalens innhold, må det forventes hurtig oppstart og en stor leteaktivitet i grenselinjeområdet for å sikre de to lands interesser. Den store usikkerheten blir så hvordan operatørskapet organiseres og hvilke utbyggings- og transportløsninger som blir valgt. Det finnes i dag ingen transportinfrastruktur for gass fra Barentshavet, og det må forventes at en både fra norsk og russisk side er sterkt interessert i å få etablert slik infrastruktur på eget territorium. Alternativene kan være hvert sitt transportnett eller et samarbeid der ett av landene spiller en hovedrolle i å få gass frem til EU-markedet (NTP 2014-2023 utredningen "Ny infrastruktur i nord", 30.11.2010, s. 27 og 28).

Samlet utenfor Nord-Norge vil hovedfokus framover være rundt vedtatte feltutbygginger, vurderinger av utbyggingspotensialer for bekreftede funn samt leiting etter nye ressurser. Ettersom utviklingen i nord må sees i sammenheng, har også nordlige kystområder lenger i fra Hammerfest betydning for utviklingen i kommunen. I figuroversikten under har vi fra vår side oppsummert et mulig perspektiv for petroleumsutviklingen utenfor Nord-Norge de kommende årene:

Figur 6.6 *Perspektiver for kommende produksjonsstart, feltutvikling og leieboring i Barentshavet og Norskehavet nord*

Petroleumsutvinning i nord, mulige perspektiver kommende årene
 -avhengig av ressurser, prisutvikling, klimapolitikk og naturvern

1. Norskehavet; Mange funn – manglende infrastruktur
 - Skarv – olje, offshore 2011
 - Marul – gass (til Norne) 2012
 - Luva – gass (til Nyhavna?) før 2017?
 - Uavklarte/mindre ressursanslag: Gro, Victoria, Onyx, Dalsnuten ... 2016/17?
2. Barentshavet; Goliat – olje, offshore 2013
3. LNG-utvikling i Barentshavet – til Melkøya – Tog2 i 2018? (investeringsbeslutning 2013)
4. Oljeutbygging i Barentshavet – a la Goliat? – Skrugard 2018? (ved rask utbygging)
5. Barentshavet: høyaktivitet leteboring 2011 og framover – Norvarg, Skalle, Heilo, Hoop, Asterix m.fl.
6. Gass i «delelinjeområdet» – samarbeid med Russland? Først seismikkskyting og leteboring. 2023-2030?
7. Troms, Vesterålen, Lofoten? – Gass og/eller olje? – start 2025-30?

6.4 Petroleumsklynge Hammerfest - leverandørbedrifter og oljeselskap i petroklyngen

6.4.1 Hammerfest allerede godt posisjonert

Hammerfest er allerede godt posisjonert i forhold til petroleumsvirksomhet i Barentshavet. Som sagt ble grunnlaget for alvor lagt gjennom Snøhvitutbyggingen og betydelige regionale leveranser på 2,7 mrd. kroner fra Nord-Norge under den mangeårige utbyggingsfasen (Eikeland, Karlstad m.fl., 2008: "Dette er Snøhvit"), herav en veldig stor andel fra Hammerfestområdet. Kommunen har i dag mesteparten av leverandørindustrien i Finnmark og har alle de viktigste basefunksjonene - forsyningsbase, helikopterbase og oljevernbase. Byen er vertskap for begge driftsorganisasjonene til de produksjonsklare feltene, hhv. Statoil for Snøhvit og Eni Norge for Goliat (under etablering, produksjonsstart 2013). Dette betyr at oljeselskaper og tunge nasjonale baseoperatører er etablert i området innen både forsyning, helikoptertransport samt innen oljevern. En rekke internasjonale selskaper innenfor industriservice er etablert. Samtlige gjenværende letebrønner i 2011 og 2012 opereres ut fra basebyen Hammerfest, og skal forsyne og supportere borerigger og støtteskip mv. som følger med slike operasjoner. Med to selvstendige utbygginger på plass – Snøhvit og Goliat og om noen år antagelig Skrugard, vil det kunne komme utbygginger av mindre satellitter etter hvert, noe som vil kunne legge grunnlaget for å utvikle Hammerfest som industriknutepunkt for petroleumsvirksomhet lengst nord –

eventuelt også videreføring⁷⁶ basert på gass. Det vil bidra til kanskje å oppnå tilstrekkelig volum og bredde til å gagne lønnsomheten og robustheten i hele petroleumsindustrien slik at det kan bli en varig kompetansebasert virksomhet som kan selge tjenester til andre markeder ut fra Finnmark. En regional oppsplitting av dette vil kunne bli en utfordring. Nordområdeutvalgets første delinnstilling (november 2010, side 8) berører problematikken konsentrasjon eller oppsplitting av petroleumsknutepunktene når de sier at: "Etablerte base- og driftsmiljøer i nord må styrkes før andre lokaliseringalternativer vurderes". Det som nå kan virke som å gagne primært en del av Finnmark, er muligens måten å utvikle et tilstrekkelig petroleumstygndepunkt på i konkurranse med andre deler av landet, som samlet kanskje vil gi flest arbeidsplasser og verdiskaping totalt i Finnmark? At det vil kunne bidra til at deler av fylket vokser sterkere enn andre, vil fra en annen synsvinkel kunne oppfattes som en negativ side ved det. Funnet av Skrugard er med på å skru opp optimismen, etter en periode med mange boringer uten kommersielle funn.

6.4.2 Verdikjeden (fasene) definerer hva slags bedrifter og funksjoner petroleumsutviklingen kan utvikle lokalt

Grunnlaget for hvilke bedriftsetableringer petroleumsvirksomheten fører med seg lokalt og ellers, er at petroleumsutvinning kan deles inn i fasene letevirksomhet (seismikk og prøveboring), utbygging og drift både offshore og onshore. Letevirksomhet foregår først med seismikk med skip. Prospekter som etter analyse av seismiske data virker lovende, blir deretter prøveboret med flytende borerigger. I denne fasen benyttes forsyningsbaser til utskipning av utstyr til seismikkskip og til flytende borerigger. I tillegg benyttes helikopterbaser til personelltransport til og fra skip og rigger.

Undervannsinstallasjonene utgjør en stadig større del av utbyggingene, enten det er offshore eller landbaserte utbygginger. Disse oppgavene etterspør store sjørettede industriområder som utvikles i tilknytning til de etablerte basene som i Hammerfest og Sandnessjøen, eller som egne supplerende områder der arealknapphet, kapasitetsproblemer og andre begrensninger på forsyningsbasene kan være nødvendig i enkelte situasjoner.

I påfølgende underkapittel skal vi beskrive selve petroleumsklyngen i Hammerfestområdet i dag (drift og leiteaktivitet), og så det som er påbegynt (Goliat) ut fra det operatøren offisielt har presentert av planer. Ytterligere gir vi en omtale av status for planene omkring Snøhvit Tog2 og hvilke perspektiv som så langt er kjent.

Først tar vi utgangspunkt i aktivitet som gjelder **primært i driftsfasen**, ettersom det vil være de bedriftene som vil utgjøre en **permanent** aktivitet i nåværende og kommende petroleumsklynge i Hammerfest. *Driftsorganisasjoner* (operatørselskap, lisensen) og *hovedkontraktørene*, dvs. de som har de største kontraktene direkte med utbygger, vil

⁷⁶ En fersk rapport under navnet «GeoNor» forteller at det er store muligheter for industriell verdiskaping basert på geologiske ressurser i nordområdene. Rapporten skisserer flere konkrete nye næringsmuligheter i nord, og en av de er at: *Hammerfest kan få en gassbasert industriklynge med jernverk, produksjon av ekstremt rent karbon og petrokjemi*. Rapporten er resultat av et samarbeidsprosjekt med forskere fra instituttene Norut i Alta/Narvik, Sintef, Norges geologiske undersøkelser og NTNU i Trondheim. Mer om GeoNor rapporten: <http://www.siste.no/Innenriks/politikk/article5458786.ece>. Videre har Alcoa vist interesse for å legge aluminiumsverk i Hammerfest, forutsatt rimelig tilgang på gass.

her være sentrale. *Underleverandører* til hovedkontraktørene, samt de som har mindre kontrakter med utbygger, utgjør det største antallet lokale bedrifter. Dette er ofte mindre bedrifter. En forutsetning for å regnes med som petroleumsrelatert bedrift, er at petroleumsrelaterte leveranser utgjør en vesentlig del av virksomheten eller er av en viss størrelse.

Ytterligere vil det med den økende aktiviteten rundt Hammerfest være en betydelig **sirkulasjon** av et stort antall selskap, som samlet skaper jevnlig aktivitet, men der det varierer i løpet av sesongene og fra år til år hvilke av selskapene som har aktivitetet i regionen. I tillegg kan det være leverandører til *utbyggingsfasen* og i forbindelse med *leiteboring* som etablerer avdelingskontor permanent for langsiktig satsing i regionen. Disse har vi forsøkt å få kjennskap til og er naturlig å omtale kort dersom slike selskap har etablert seg i Hammerfest.

6.4.3 Bedriftene i petroklyngen

Tabellene nedenfor inneholder oversikt over oljeselskap og deres hovedkontraktører og underleverandører – mesteparten hittil som følge av driften av Snøhvit (Tog1). En del av dette er knyttet til leiteaktivitet, produksjonsboring og aktivitet rundt forsynings- og helikopter/transportbaser mv. Derne vil vi gi en kort omtale av sysselsetting og ENI Norges organisasjon i Hammerfest når Goliat kommer i produksjon 4. kvartal 2013 – herunder både landorganisasjon og offshore. Vi vil også, ut fra tilgjengelige opplysninger, antyde hva som er realistisk å forvente av aktivitet rundt Snøhvit Tog2 dersom det blir besluttet gjennomført.

Selskapsavgrensning – kriterier for virksomheter som kan medregnes som en bedrift i petroleums-klyngen i Hammerfest (omtrent samme avgrensning som i undersøkelsen "Levert"):

1. Selskapene eller dets avdelingskontor må være registrert i Nord-Norge. Nasjonale / internasjonale selskap med bare salgskontor for egne produkter i Nord-Norge er ikke med.
2. Fokus er virksomheter med bransjespesifikke leveranser for å tydeliggjøre det industrielle potensialet til sektoren. Leverandører av matvarer og møbler er dermed ikke med. En rekke selskaper innen bygg og anlegg hvor leveransene ikke har vært bransjespesifikke omfattes heller ikke, f.eks. kontorbygg til petroleumsbransjen, men om leveransen gjelder petroleumsrelaterte installasjoner medregnes bedriften.
3. Enkeltmannsføretak, statlige institusjoner og offentlige forvaltningsorgan er ikke tatt med
4. Rederier som ikke har sitt hovedkontor og hovedvirksomhet i Nord-Norge
5. Leverandører fra hele leverandørkjeden kan medregnes såfremt tjenesten eller produktet er inkludert i en spesifikk leveranse til bransjen.

Oljeselskapene og leverandører (driftsfase) i petroleums"klyngen"

Petroleums-klyngen i Hammerfest, slik status er i dag, er ganske detaljert presentert i tabelloversikten under. Klyngen består av 40-50 bedrifter der petroleumsrelatert omsetning utgjør hoveddelen av klyngens samlede omsetning. Petroleumsleveranser skal også utgjøre en betydelig andel av omsetningen for flertallet av bedriftene. Grunnlaget for veksten hittil er særlig Snøhvitutbyggingen og Hammerfest LNG. Aktiviteten vil vokse videre på Goliat, økt letevirksomhet og nye funn i Barentshavet – herunder forventet ekspansjon med Snøhvit Tog2, Skrugard mv.

Erfaringer fra både Følgeforskning Snøhvit og Følgeforskning Goliat (Eikeland, Karlstad et al. (2009 og 2010) viste at mesteparten av leveransene fra virksomheter i Hammerfest gikk til petroleumsvirksomhet i Finnmark. "Levertundersøkelsene" for 2010 (publisert 2011) bekrefter dette inntrykket. Sistnevnte viste også at for 2010 kom 1,4 mrd. kroner, eller over 90 prosent av all petroleumsbasert omsetning i Finnmark, fra Hammerfestregionen. Dette er desidert mest av regionene i Nord-Norge, og

tilsvarer om lag 40 prosent av alle petroleumsrelaterte leveranser fra virksomheter i landsdelen. Likevel var dette noe nedgang i leveranser fra virksomheter i Hammerfest i forhold til 2008. De største aktørene i region Hammerfest er Aibel og BiS, og sto for 75 prosent av leveransene fra regionen.

Antall ansatte hos de fast etablerte oljeselskapene i Hammerfest besto 1. kvartal 2011 av 338 ansatte ved Hammerfest LNG samt ansatte hos ENI Norge⁷⁷. De fleste av de Statoil ansatte, ca. 85 prosent, er bosatt lokalt i Hammerfest mens de øvrige for en stor del bor i Finnmark eller Nord-Norge ellers. Den høye regionale andelen er en kraftig økning siden de første produksjonsårene, og er oppnådd ved bevisst rekruttering og kompetansebygging. ENI Norge, som er under etablering, ansetter nå og fram mot produksjonsstart i 2013 mange nye folk i Hammerfest. Det kommer vi tilbake til.

Leverandørnæringene består av bedrifter med flere hundre ansatte som arbeider med petroleumsrelatert aktivitet, og har arbeidssted Hammerfest. Basert på innsamlet informasjon fra bedriftene selv, supplert med info fra Statoil, og til dels kommunen, anslår vi at 450-500 petroleumsrelaterte ansatte i leverandørbedrifter hadde arbeidssted Hammerfest i mars-mai 2011. Flest av disse arbeidsplassene er i bedrifter som har leverandørkontrakter ("hovedkontrakter") direkte med Statoil, og der de ansatte i hovedsak jobber petroleumsrelatert⁷⁸. Imidlertid består flertallet av de lokale leverandørene av mindre bedrifter som i stor grad er underleverandører (leverer til hovedkontraktører eller andre underleverandører) mens ca. 1/3 har levert direkte til oljeselskap (Levertundersøkelsen 2010). Flertallet av de nordnorske og lokale underleverandørene har en god del av omsetningen fra andre områder enn petroleumsleveranser. Dette er gjerne leverandørbedrifter innen engroshandel (varer, utstyr og støttetjenester), transport samt bygg- og anleggsnæringen. Petroleumsrelatert aktivitet blant disse utgjør langt færre ansatte, og de fleste er bosatt lokalt. De nasjonale hovedkontraktørene som er tyngst etablert i Hammerfest, leverer primært til petroleumsnæringen.

I "Levertundersøkelsen" for 2010 er det oppgitt at 391 årsverk var knyttet til leverandørindustrien i Hammerfest, noe lavere enn tallene ovenfor. Forskjellen skyldes til dels at Levertundersøkelsen angir hele årsverk, dels variasjoner i bemanningen og dels andre årsaker⁷⁹.

Mens Statoil har de aller fleste ansatte bosatt lokalt, er det en utfordring i enkelte sentrale leverandørbedrifter at en noe høy andel av aktiviteten er basert på pendling. Andelen lokalt bosatte er imidlertid økende selv om totalt antall ansatte i bedriftene øker. Av de større selskap med høy pendlingsandel kan nevnes store kontraktører som Aibel (V&M kontrakt) og BiS (Iso kontrakt), helikoptertransportører, ESS (kantinedrift/renhold), NCC Construction og Bukser & Berging. Hos sistnevnte er imidlertid de fleste bosatt i Finnmark og dels Troms. Aibel øker antall lokalt ansatte, men øker samtidig totalt antall ansatte i Hammerfest. De fleste selskapene sier de

⁷⁷ ENI Norge sin organisasjon i Hammerfest er under oppbygging, så der vil antall ansatte øke mye i løpet av 2011/2012.

⁷⁸ Ansatte på LNG skipene er ikke medregnet da de ikke har fast arbeidssted Hammerfest. Heller ikke ansatte på borerigger, supplybåter som ikke er stasjonære (foreløpig finnes ingen stasjonære i Hammerfest) er medregnet.

⁷⁹ Store variasjoner i bemanningen resulterer i at svarene påvirkes av når man spør – selv om vi har påpekt at vi spør etter "normal"bemanningen. Ytterligere er det fare for at noen bedrifter bare oppgir ansatte som bor lokalt, selv om vi har påpekt at det er antall ansatte med arbeidssted Hammerfest som skal medregnes. Noen ganger har vi også fått oppgitt forskjellige tall fra samme bedrift, avhengig av hvem i bedriften som har svart.

ønsker å rekruttere flest mulig lokalt, men mangel på operatører innen enkelte fagfelt også nasjonalt gjør rekruttering ekstra vanskelig (f.eks. innen iso-fag). Statoil, som er øverst i verdikjeden, har etter hvert lykkes veldig bra med å redusere behovet for pendlingsbasert arbeidskraft til et minimum, og har god søking til sine stillinger både for høyt utdannende med universitet/høgskole og fagarbeidere. Flere selskap uttaler at rekruttering av høyt utdannede går bedre enn før, men at det i dagens stramme arbeidsmarked fortsatt er utfordrende for enkelte typer operatører/fagarbeidere. I en nylig gjennomført undersøkelse (Manpower, mai 2011) heter at det mangler ingeniører og fagarbeidere av alle slag nasjonalt⁸⁰, også kokker. Fordi mange jobber allerede dekkes av pendlere, og at det fortsatt vil være betydelig tilgang på nye stillinger, innebærer det at utdanningstiltak og rekruttering av kvalifisert personell er en stor utfordring framover. Bl.a. trenger ENI Norge personell med flere typer kvalifikasjoner til den pågående oppbyggingen av Goliat-organisasjonen i Hammerfest. Likeså har flere av hovedleverandørene til Hammerfest LNG utlyst flere stillinger. Ytterligere skal ENI snart legge ut på anbud flere driftskontrakter til vedlikehold, leveranser og diverse support mv. som vil innebære ytterligere nyetableringer eller ekspansjon i etablerte bedrifter i Hammerfest.

Også Aker Solutions er i ferd med å bygge opp virksomheten i Hammerfest, og etablerer en egen subseaavdeling der. Bakgrunnen er at selskapet vant kontrakten om havbunnsproduksjonssystemet (SPS) for Goliat. Det omfatter åtte integrerte brønnrammer (templates) som vil bli utstyrt med 22 brønnhode- og produksjonsventilsystemer/juletre, kontrollkabler, stigerørsbaser og overhalingssystemer. Bunnrammene monteres våren/sommeren 2011, mens arbeidet med å montere og teste ut det øvrige utstyret (juletre mv.) vil pågå over de kommende fem årene, ca. 4-5 per år. Arbeidet starter når produksjonsboreriggen er klar i siste del av 2011 og forventes avsluttet i 2016/2017. I den forbindelse har Aker Solutions startet ansettelser og kvalifisering av en permanent normalbemanning som fra 2012 vil bestå av 15-20 personer. Disse skal bo og arbeide i Hammerfest. I perioder med hektisk installasjonsarbeid vil det lokalt være opp mot 40-50 personer i aktivitet. Til dette arbeidet vil det være behov for å få på plass subseahall med basseng og kraftig dimensjonert verktøy og testeutstyr. Selskapet er allerede etablert i Polarbaseområdet. Det er ikke gjort avklaringer hvem som får vedlikeholdsoppdraget for subsea utstyret i driftsfasen. Uansett hvem som skal utføre oppdraget senere år, kan en forvente tilsvarende type aktivitet lokalt også etter 2016/2017.

Leverandørbedrifter etter bransje/plass i verdikjeden

Slik vi ser det kan petroleumsklyngen i Hammerfest inndeles i følgende hovedgrupper av bedrifter:

- Oljeselskap
- Vedlikehold/modifikasjon, engineering
- Støtte-/servicetjenester
 - o Base, logistikk/transport
 - o Miljø/avfall
 - o Utstyrsleverandører og service - herunder noen bygg/anleggbedrifter

⁸⁰ I samme undersøkelse framkom at det nasjonalt også mangler renholdsarbeidere, regnskapsmedarbeidere, økonomer og sjåførere, men vi har ikke god nok oversikt til å fastslå i hvilken grad det samme gjelder leverandørnæringene i Hammerfest.

- o Testing og inspeksjon
- o Konsulentvirksomhet
- Sikkerhet og beredskap
- Andre: oppstrømvirksomhet (Barents Naturgass) mv.

Oljeselskapene og vedlikehold/modifikasjon/engineering (V&M og engineering) utgjør de to klart største gruppene i verdikjeden petroleumsvirksomhet. Disse har hhv. 350 ansatte (særlig Statoil) og 300 ansatte. Innen V&M og engineering er Aibel og BiS Industrier de klart sterkeste representerte i Hammerfest. Også YIT og NCC Construction har en god del arbeidsplasser i kommunen. Andre petroleumsrelevante industrielle firma i kommunen er bl.a. ABB, IKM Testing og Hammerfest Industriservice, men disse har et færre antall sysselsatte lokalt, eller at bare en del av omsetningen gjelder leveranser mot petroleumsnæringen. Når det gjelder Statoil har selskapet utvidet organisasjonen i Hammerfest betydelig etter at produksjonen startet. Selskapet dekker nå også en god del av kompetansen som V&M selskapene har og har prosjekteringskompetanse og ingeniørstøtte.

Innen *støtte- og servicetjenester* er det om lag 160-180 ansatte, herav over halvparten innen logistikk/transport (Polarbase AS ca. 40, helikopterbasen ca. 20). Innen *sikkerhet og beredskap* anslås det å være ca. 75 ansatte.

Utover disse er det mange bedrifter som på en eller annen måte har økt aktiviteten pga. petroleumsaktiviteten i kommunen, men som vi ikke har definert som en del av "petroleumsklyngen". Det er bedrifter som indirekte har ulike typer leveranser generert av petroleumsvirksomheten – herunder bedrifter innen varehandel, hotell- og restaurant, ordinær person og godstransport, bedrifter som selger ordinære forbruksvarer til ansatte i petroleumsrelaterte virksomheter mv. Også økt aktivitet i offentlig sektor, herunder pga. økt skatteinngang (særlig eiendomsskatt og inntektsskatt), omfatter virksomheter som ikke er medregnet som del av petroleumsklyngen.

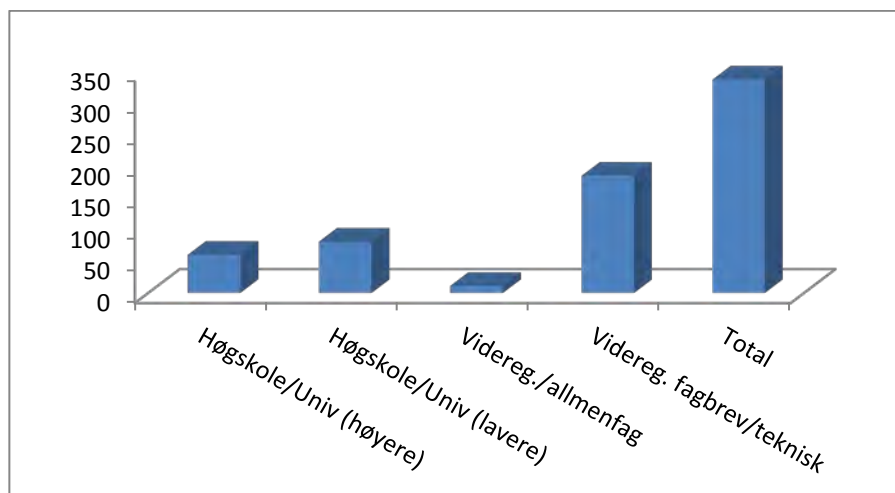
Det er i begrenset grad etablert avledet oppstrømvirksomhet fra petroleumsvirksomheten, men Barents Naturgass er en slik bedrift.

Kompetansebeskrivelse i petroleumsklyngen - eksempler

På få har oljeselskap og leverandørnæringene utviklet en petroleumsrettet kompetanse-klynge i Hammerfest regionen, og som i nordnorsk sammenheng er betydelig. Disse besitter kompetanse innen mange bransjer, utfører ofte spesialiserte arbeidsoppgaver og har personell fra ulike utdanningsnivå. Mange av de ansatte besitter kompetanse tilegnet fra erfaringer og kursing gjennom andre jobber ulike steder nasjonalt og i utlandet. Noen av virksomhetene er større selskap med nasjonale/internasjonale eiere, mens de fleste er små/mellomstore bedrifter.

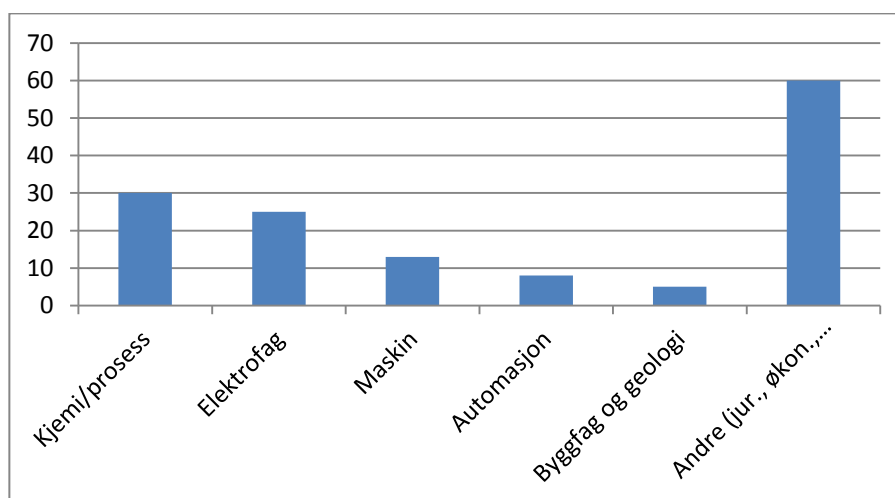
Vi har ikke her mulighet for å gi en samlet oversikt over kompetanseutviklingen, men eksemplifisere utviklingen ved å gi noen få eksempler. Fra det største selskapet, *Hammerfest LNG* (Statoil, mai 2011), har vi framskaffet en oversikt over de ansattes utdanningsbakgrunn. Av de 338 ansatte har 42 % (141) høyere utdanning – herav en betydelig andel med mastergrad eller høyere. 55 % (185) har fagbrev/teknisk innen et bredt spekter av fagretninger. Utover nevnte formelle utdanning, er dette personell som i tillegg har gjennomgått en rekke petroleumsrelaterte spesialiseringskurs og praksis under veiledning.

Figur 6.7 Utdanningsnivå ansatte Hammerfest LNG, mai 2011

Av de med høyere utdanning har 57 % (81) teknisk eller annen realfaglig bakgrunn – sivilingeniører, cand. scient, bachelor eller dr. grad særlig innen fagene kjemi/prosess, elektro og maskin, men også automasjon, byggfag og geologi. Gruppen “andre” med høyere utdanning (jfr. figur under) utgjør 60 ansatte innen ulike merkantile fag mv. som økonomer, jurister, samfunnsvitere, biologer mv.

Figur 6.8 Høyere utdanning (lav/høy) etter fagretning, Hammerfest LNG, mai 2011

Aibel er, som sagt før, største leverandør gjennom å ha kontrakten for V&M drift for Hammerfest LNG. Ansattebehovet i Hammerfest er 150-170 stillinger, der 63 bodde lokalt (april 2011) og resterende 90-100 dekkes utenfra. Målet er snarest å komme opp i 80-100 lokalt ansatte, og etter hvert enda mer. Aibelkontoret i Hammerfest er et flerfaglig ingeniørkontor med støttefunksjoner til V&M aktivitetene og de mange ansatte operatørene. De ansatte fordeles med ca. 60 innen prosjektering/administrative ressurser og ca. 90 operatører. Det er innen prosjektering/ledelse at andelen lokalt bosatte er høyest (ca. 60 %), og til dels lettere å rekruttere. *Prosjektering/administrativt* personell har for en stor del høgskole/universitetsutdanning, herav ca. 2/3 teknisk bakgrunn (sivilingeniører/ingeniører mv.) med kompetanse innen elektro,

instrument, rør, prosess, automasjon og prosjektstyring. *Operatørene* har kompetanse innen rør, plate/sveis, elektro, automatikere etc. (Aibel, workshop 22.3.2011). Det er et krav at 70 % av arbeid med engineering og ledelse skal utføres fra Hammerfest kontoret, og innen to år skal dette øke opp mot 100 % (op. cit.).

BIS Industrier har hatt ISO Vedlikeholdskontrakten hos Statoil siden 2006, og åpnet regionavdeling i Hammerfest i 2009. Etableringen er basert på BIS sine faglige kjerneområder innen overflate-, stillas- og isolasjonstjenester. Bemanningen består av ledelse med planleggere og noen ingeniører, ellers fagarbeidere. Antall ansatte varierer ved større vedlikeholdsoppgraderinger o.l., men utgjør i normal drift 60-70 ansatte – herav ca. 25 lokalt bosatt. Som tidligere nevnt, er det knapphet nasjonalt på operatører innen ISO-fagområdet. Rotasjonspersonell må derfor også innleies fra utlandet. Det er et klart mål for selskapet å øke andel ansatte bosatt i regionen, og redusere antall tilreisende i rotasjon.

Vi har her bare vist eksempel på kompetanse i utvalgte petroleumsrelaterte bedrifter i Hammerfest-klyngen. Dette er for å vise utviklingen de siste 5-10 årene med nyetableringer og teknologisk og merkantilt kompetanseoppbyggingen både på leder-, prosjekterings- og operatørnivå. Dette er en utvikling som de nærmeste årene ser ut til å fortsette i raskt tempo dersom tilstrekkelig tilrettelegginger gjennomføres.

De fleste etablerte bedriftene i bedriftsklyngen er presentert i tabellen under. Leverandører som kun har deltatt i utbyggingsfasen er ikke med i tabellen under. Dvs. at det bare bedrifter med petroleums relaterte kontrakter eller slike leveranser i 2010 eller senere som er medregnet (en del relevante lokale bedrifter med leveranser hittil i utbyggingsfasen for Goliat er antagelig utelatt. Disse lokale leverandørene vil framkomme når vi har bedre data på dette i kommende delrapporteringer fra Følgeforskning Goliat).

Tabell 6.4 *Petroleums-klyngen i Hammerfest – oversikt over bedrifter i ulike deler av verdikjeden.*⁸¹

OLJESELSKAP:	Ansatte (egne)	Lokalt bosatte	Yrke/funksjon	Utdanning/ Kompetanse	Aktivitet (K=kontrakt og UK=underkontrakt)	Næring, og evt annen merknad
Statoil / Hammerfest LNG	338	289	-Adm., HMS -Prosjektering -Operatører/skift -Ingeniørstøtte/ anleggsintegritet -Vedlikehold -PeTek/Harstad	Prosess, kjemi, laboratorie, automasjon, tele, elektro, økonomi, IKT. Utdanning alle nivå: fagutd., bach., master, doktorgrad	Driftsorganisasjon Hammerfest LNG, operatør Snøhvit	Utvinning olje/gass
ENI Norge (Goliat)	Under etabl.	Under etabl.	Fra 2013 ca. 150-200 on-/offshore		Driftsorganisasjon Goliat, regionkontor Nord-Norge	Utvinning olje/gass
LEVERANDØRER (driftfase olje/gass)	Ansatte (egne)	Lokalt bosatte	Yrke/funksjon	Utdanning/ Kompetanse	Aktivitet (K=kontrakt og UK=underkontrakt)	Næring, og evt annen merknad
Vedlikehold, modifikasj., fabriksj. konstruksjon						
Aibel	ca. 160 (normal drift)	63	Adm: 22 Prosjektering: 40 Operatører: 90	Ledere, prosj.styr., planl., ing. og fagarb. Alle disipl: struktur, prosess, rør, elektro, instrument, teknisk sikkerhet og HMS	K: Vedlikehold, Modifikasjon	Andre tjenester tilknyttet utvinning olje og gass.
Bis Industrier	ca 60-70 (normal drift)	24	Adm Prosjektering Operatører	- Ledere, noen ingeniører og planleggere, ellers fagarbeidere innen isolasjon, stillas, overflate	K: ISO (isolasjon, stillasje og overflatebehandling)	Andre tjenester tilknyttet utvinning olje og gass
NCC Construction	20	4 (2)	Civil, grunnarbeid		K: Civilkontrakt drift.	Bygge og anleggsvirksomhet. I tillegg 25 ansatte hos underlev, som bor lokalt.
YIT AS Avd Hammerfest	28 (10)	26 (10)	IT, elektro og teknisk	IT (høgskole), elektrikere, fagarbeidere	K: Drift IT for Statoil (brukerutstyr, drift, vedlikehold). Ellers: elektro, bygningstjenester, VVS mv.	Bygg/anlegg: Elektrisk installasjonsarbeid.
Aker Solutions	6 Øke: 15-20 i 2012	6			K: ENI (subseautstyr/arbeid)	Øker til 15-20 i 2011/2012 Andre tjenester tilknyttet utvinning olje og gass
Hammerfest Industriservice	35	35	Ikke alle jobber petrorelatert virksomhet.		UK: Aibel (3 rammeavtaler med Aibel)	Maritim verksted og utstyr. Felles virksomhet med Langset Nord. Hovedeier Br. Langset
ABB, avd. H.fest	2	2	Automasjon Elektro	Ingeniører Elektrikere	K: Automasjon, elektro	Industri: Installasjon og rep. Elektrisk utstyr
Petter Gagama AS					UK: NCC (ca 3 årsv hos NCC). Elektroinstallasj.	Elektroinstallasjonsarbeid
IKM Testing AS Avd Hammerfest	6	3	Bosatt: 3 Hfest, og 3 i Finnmark/N-Troms ellers		UK/K: Aibel ((og Statoil?)). Ferdigstillelse: trykktesting, videoinspeksjon, boltetrekking mv.	Teknisk prøving og analyse
Arctic Seaworks					Undervannsarbeid, dykkerservice mv.	Annen spesialisert bygg/anleggsvirksomhet

⁸¹ Tall i parentes () er innhentet av Statoil/Hammerfest LNG.

K=kontrakt (dvs. direkte kontrakt med olje-/gasselskap), UK=underkontrakt/underleveranse (dvs. leveranse til kontraktører, dvs. ikke direkte til oljeselskap).

Energi Nord						VVS
GK Norge/GK Kulde, tidl. Hfest Kjølenservice						Kjøle og varmeanlegg
Engineering						
Aibel (jfr. foran)						Andre tjenester tilknyttet utvinning olje og gass.
Hammerfest Energi						Elkraftprod. og distribusj.
Adima Engineering						An. Teknisk konsulentvirks. (flest ansatt under Adima Energy, Hammerfest)
Støtte- og servicetjenester						
<i>Test og Inspeksjon:</i>						
IKM Testing AS, Avd H.fest (jf. ovenfor)						Teknisk prøving og analyse
Noweco (Norwegian Welding Control. Harstad)	Ca. 4	1(0)	Inspeksjon		K: Inspeksjonskontrakt drift Snøhvit - korrosjon, skjøter mv.	Kontrakt Statoil fra juli 2010, tidl. underlev. Aibel. Eier Force Technology Norway.
<i>Miljø og avfallsløsninger, renhold og kantinedrift:</i>						
ESS AS	50 (56)	25 (39)	Kokker, renhold, resepsjon, forpleining, kjøkkenpers.	Kokk fagbrev, renhold fagbrev, ufaglært	K: Kantinedrift, renhold (og noe resepsjon)	Serveringsvirksomhet
SAR as	15(14)	11 (14)	Renovasjon, avfallhåndter., vakumtjenester	Lastebilsertifikat	K: Spesialavfall	Miljørydding og renovasjon: innsamling og behandling spesialavfall
Finnmark Ressursselsk.						Innsaml. ufarlig avfall
GAC Shipping AS, avd. H.fest (Ole R. Olsen)	5	5	Skipsmegling	Økonomi og språk	K: Agent LNG skip for Statoil	Skipsmegling
<i>Konsulent, FoU:</i>						
Byggjeneste						Byggtekn. konsulentvirks.
Petro Arctic					K:	Interesseorganisasjon (leverandører olje/gas)
Pro Barents					K:	Annen teknisk konsulentvirksomhet
HONU (H.fest og omegn næringsutvikl.)						Næringslivs og arbeidsgiverorganisasjoner
Norut Alta, avd. Hfest					K: Forskning	Forskning
<i>Bemannig:</i>						
Adima Energy, H.fest						Arbeidskraftutleie
H. Blix						Elektroinstallasjonsarbeid
<i>Base, logistikk, transport:</i>						
Polarbase (hovedeier Norsea)	40 (45 årsv.)	40 (9 dir tilkn Hft LNG)	8 adm/ledelse, resten operatører.	5 høyere merkantil/ teknisk utdann. Noen med fagbrev. Mange spesialisert/ kurs: transp/kran mv	K: Forsyning, logistikk	Forsyningsbase; inkl. logistikk, kaier, kraner, lager, arealer, kontorer, verkstedbygg, øvrig maritim infrastruktur mv.
Polar Lift AS	3	3	Kran/løftetjeneste spesialtransport		Kran/løftetjenester (næring: annen spes. bygg/anl. virks.)	Transport og lagring. Eies 50 % hver Havator, Polarbase.
Bring Polarbase AS	3	3	Logist./spedisjon		K: Transport	Logistikk/spedisjon

Nordic Crane Stangeland AS (i samarbeid med Nortrans Alta / Alta Logistics)	8 (12)	1(3-4)	Operatør, planlegging. (bosatt: Hfest 1, Alta/Kauto 4, Tromsø/ ellers 3)	Fagarbeidere, ingeniør	K: Mobilkrantjenester, transporttjenester. (medeier i Alta Logistics)	Transport og lagring. Driftes delvis fra Alta
Bristow Norway AS, base Hammerfest	21 (fra juli 2011)	0	Piloter, redningsmenn, teknikere		K: Helikoptertransport (Ikke K: med Hfest LNG, men Statoil/ENI: Goliat, leting mv.)	Helikoptertransport. Har 2 helikopter, øker til 3 sommer 2011
CHC Helikopter Service			Piloter, redningsmenn, teknikere		Kontrakter oljeselskap vedr. leteboring	Helikoptertransport
Veolia Transport	12	12	Transport	Buss-fagbrev	K:Transport	Transport
Viggo Eriksen,	30 Ikke alle petro				UK: NCC (21 vinter og ca 5 ellers hos NCC) – brøyting, grunnarbeid	Bygg/anlegg:Grunnarbeid
Holmen Transport						Godstransport på vei
LNG-skipene (ikke medregnet Hfest klynge)	30 pr båt				(Ikke K: med Hfest LNG). Ole R. Olsen er agent for Statoil	LNG skipene er ikke lokalt etablert.
Utstyr:						
Tess Hammerfest AS			Slanger, slangedeler, fittings		K:Vedlikehold, lager	Utstyr olje, bergv., anlegg
Mento, avd. Hfest	3	3	Utstyr olje, anl.		K:Filter, renhold	Utstyr olje, bygg/anlegg mv.
Solar Norge; avd Hfest	3	3	Elektroautstyr		K:Vedlikehold/lager	Varer, tjenester, ikke folk
Tools Nord						Engros maskinverktøy
Brødrene Dahl						Jernvarer, rør, varmeutstyr
Cramo						Utleie bygg/anlegg maskiner
H.fest Maskinforretn.						Utstyr, maskiner mv.
Kraemer Maritime						Engros næringsmidl. mv.
Erling Haug						Engros skipsutstyr mv.
H.fest Entreprenør AS						Oppføring bygninger
Sikkerhet og beredskap						
Bukser & Berging	20 (24) [Fin:15 Tr:5 Østl:2]	5 (2)	Taubåter	Skipperutdanning, maskinist, taubåtkompetanse	K: Taubåtkontrakt	Transport og lagring: sjøfart
G4S Secure Solutions	50	40	Resepsjon, vakthold, sikring	Vektore	K: Vakt og resepsjonstjenester	Forr. tjenesteyting: Private vaktjenester
Nokas, avd. Hfest						Vaktjenester.
Nofo, avd. Hfest (Norsk oljevernfor.operatørsels)	Blir 2				Oljevernberedskap	Annen teknisk tjenesteyting
Annet						
Barents Naturgass AS					Distribusj./salg naturgass/LNG	Energiforsyning: Handel gass gjennom ledningsnett

Bedrifter og infrastruktur på baseområdet for forsyning og transport i Hammerfest (“Polarbaseområdet” og “Helikopterbasen”):

“Polarbaseområdet” i Rypefjord, fem km utenfor Hammerfest sentrum, er hovedbasen for olje- og gassrettet virksomhet i Barentshavet. Her er flere servicefirma lokalisert. Sammen med tiliggende område utgjør baseområdet et maritimt senter og industriklynge i Finnmark med variert næringsvirksomhet.

Basen ble etablert i 1984, men er senere utvidet flere ganger samtidig med nye etableringer og økt aktivitet. Basen er stamnetthavn og sertifisert ISPS-havn. Hovedeier er NorSea Group AS, og da gjennom overtakelse av eierskapet til den opprinnelige lokale hovedeieren Ishavsolje AS. Over tid er det iflg. selskapet hittil gjort investeringer til en verdi av 600-700 millioner kroner.

Selve forsyningsbasen for petroleumsvirksomhet har operativt 250 mål klargjorte arealer i bruk, og kan fortsatt utvides mye. Innendørs arealer utgjør mange tusen kvadratmeter. Basen er utvidet flere ganger, og det utvides og bygges kontinuerlig nytt. Både ENI Norge og Statoil leier betydelige byggningslokaliteter i nylig oppførte bygg tilsvarende flere tusen kvadratmeter.

Noen nøkkelopplysninger (mai 2011):

- Utendørs areal 250.000 m² tilrettelagte arealer, og utvidelser er i gang
- Innendørs areal 20.000 m². Nye bygg oppføres, videre utvidelser planlegges
- Kaier - kai 1: 295 m og 10 m dybde, kai 2: 90 m og 12 m dybde, kai 3: 80 m og 8 m dybde, kai 4: 80 m og 14 m dybde. Større dybder like utenfor.
- Flytekaier 120 m, 7 m dybde
- Brønnbåtkai
- NOFO oljevernutstyr for Barentshavet
- Bulk tanker: Sement, Baritt, Bentonitt
- Brine og boreveske
- Bunkersanlegg
- LNG-fyllestasjon
- Krankapasitet inntil 220 tonn, i tillegg til havnekran. Tilgang økt krankapasitet
- Rørinspeksjonshall (OCTG): 16x25 m
- Subseahall, inkl. traverskran med 90 tonn løftekapasitet (utleid til Statoil).

Utenom Polarbase AS, med 40 ansatte, som eier baseområdet, utvikler infrastruktur (kaier, kraner, bygg, arealer mv.) og supporterer og selger tjenester⁸², er det en rekke bedrifter som er etablert på baseområdet. De kan leie bygg, ha kontorer, ha plassert installasjoner/tanker mv., leie arealer, samt kjøpe tjenester og leie personell.

Store leietakere som er etablert er Statoil og ENI Norge som begge leier store bygg med kontor/lagerplass, samt Nofo (lager og kontor – skal bygge ut mer). Andre firma som er etablert med kontor eller installasjoner er Halliburton (kontor, tankpark kjemikalier, lager), MI Swaco (kjemikalietanker), Polar Lift AS. Bukser og Berging har hjemmebase hos Polarbase.

En rekke andre firma har faste installasjoner, og/eller leier kontor som bemannes ved aktivitet samt utfører/kjøper ulike tjenester. Deepwater/TransOcean (leier kontor og tanker, lager og utearealer), SAR (tanker og rør, mottaksanlegg boreslam, folk i selve Hammerfest), Perpetuum (anlegg: tank, avfall osv.), Tenaris (kontor, lagrer borerør,

⁸² Utfører bl.a. vedlikehold, reparasjoner og inspeksjonstjenester.

utfører inspeksjon og rørtesting), Total (kontor, lager, utearealer, kjøper tjenester), Yara (lager industrigass), Aga (nitrogengass), Carl Stahl (lager for metall, stål), Mento (filter, renhold osv.), Statoil Norge (bunkersleveranser), Barents Naturgass (Levering av LNG til supplybåter, Kystvakta og andre fartøy).

Og endelig må nevnes løpende aktivitet fra selskap som er til og fra, i forbindelse med lete og prøveboring, støtteskip til rigger som supply/beredskapsbåter, aktivitet ved feltutbygging til havs – og framover vil f.eks. Technip og Tenaris ha mye aktivitet i forbindelse med klargjøringer på Goliatfeltet. For hver rigg kreves forsyninger som ukentlig innbærer at mange trailere og skip skal inn og laste/losse. Mye av aktiviteten ved Polarbase innebærer behov for lasting og lossing av bulk og stykkgoods, ofte store konstruksjoner, som krever spesialutstyr og spesialisert mannskap til å utføre. Dette er eksempler på tjenester som Polarbase AS bistår med.

Aktiviteten er knyttet opp til mye logistikk inn og ut av basen, og store aktører som Swire (tilbyr lastebærere av ulike slag, f.eks. containere, baskets mv.), Schenker, Bring Polarbase og andre spedisjons-/transportfirma er etablert.

Stadig nye firma ønsker og vurderer å etablere seg på Polarbaseområdet – bl.a. innen verkstedtjenester (f.eks. Baker Hughes), rørinspeksjon, transport mv. Aker Solutions har, som tidligere nevnt, også begynt å bygge opp en organisasjon i Hammerfest (foreløpig kontor hos Norway Seafoods på Polarbaseområdet) i forbindelse med økende aktivitet i regionen.

Mens Polarbase oppfattes som en forsyningsbase samt gods- og logistikkssenter for Barentshavet – der tjenester tilknyttet transport og omlasting av sjøverts og landverts gods står sentralt, så er *helikopterbasen* for oljevirksomheten i Barentshavet lokalisert til Hammerfest lufthavn. Helikopterbasen betjenes i dag av to aktører, der Bristow Norway AS er største aktør, økende fra to til tre helikoptre medio 2011 og ca. 20 ansatte. Bristow har flerårig kontrakt med Statoil og ENI Norge. Den andre aktøren er CHC Helikopter Service AS som har ett helikopter stasjonert, og er innleid av oljeselskaper i forbindelse med letevirksomhet etter olje- og gass o.l.

Goliat drift og Eni Norge regionkontor (fra produksjonsstart 4. kvartal 2013)

Både fra utbyggingsfasen og driftsfasen skal det etter hvert presenteres flere resultater fra Følgeforskning Goliat. En rapport (forventningsanalyser) er allerede publisert (Eikeland, Karlstad et al., Norut Alta rapport 2010:5). Ytterligere resultater av den pågående følgeforskningen presenteres senere. Her skal vi derfor bare gi en kort omtale av de hovedelementene knyttet til den permanente aktiviteten – dvs. antyde driftsorganiseringen og nivået på direkte sysselsetting rundt driften av Goliat, både for land- og offshoreaktiviteten.

I følge sist kjente planer skal produksjonen fra Goliat-feltet starte 4. kvartal 2013. Utbyggingen pågår for fullt, og det arbeides som nevnt med oppbemanning av personell med spesialisert kompetanse som skal være klar i god tid før produksjonsstart.

Driften vil bli organisert med en driftsorganisasjon på land med om lag 55 personer. Selve produksjonen vil skje fra en produksjonsflyter ute på feltet, og her skal 100-120 personer arbeide i vanlig offshore-turnusordning. Dvs. at det vil være 30-40 personer på FPSO'en på hvert skift. Disse jobber to uker på og fire uker av. ENIs organisasjon i Hammerfest skal også ha regionkontorfunksjoner for Nord-Norge.

Både på land og offshore vil det være behov for høyt kvalifisert personell, flest operatører (fagbrev) på flyteren. I landorganisasjonen vil det være behov for flest med høyere nivå høyskole-/universitetsutdanning, mange med teknisk faglig bakgrunn, men også merkantil, på universitet/høyskolenivå. Dette vil ytterligere bidra til å styrke det industrielle fagmiljøet i Hammerfest. Krav om lokal etablering for kontraktører som vinner kommende driftskontrakter for Goliat, bl.a. innen vedlikehold, antas å ytterligere å styrke engineeringkompetanse mv.

Foretak/Bedrift	Ansatte	Lokalt bosatte	Yrke/funksjon	Utdanning/Kompetanse	Aktivitet	Næring
OLJESELSKAP:						
ENI Norge ⁸³ : - Drift-/regionktr.: - Offshore Goliat	160 ⁸⁴ 55 105		Adm Prosjektering Operatører Annet:		Etablering av driftsorganisasjon H.fest for Goliat og etabl. regionkontor Nord-Norge	Utvinning olje/gass.

Dette vil også medføre betydelig aktivitet ved forsyningsbasen/Polarbase og helikopterbasen. Polarbase skal bl.a. betjene supplybåt og beredskapsbåt til produksjonsflyteren (FPSO'en) ute i havet. Det skal leveres, lastes og loss alt fra matvarer, kjemikalier, utstyr, bunkers. Ved mannskapsbytte vil antagelig helikopter benyttes, og pendlere transporteres videre med fly.

Etter hvert vil det være behov for innkjøp av varer og tjenester lokalt, tildeles kontrakter til driftsstøtte, til vedlikehold og modifikasjoner av FPSO'en og til forpleining på FPSO'en. Selskap som får de kontraktene vil etablere seg og ansette folk. Hvordan V&M arbeidet og kontraktene skal fordeles er ikke kjent, men vil kreve rekruttering av kvalifisert personell. Spesielt for Goliatproduksjonen er at det vil bli opprettet en kystnær beredskap der det inngås avtaler med 30-40 fiskebåter som skal utrustes og fiskere opplæres. Disse skal inngå i en helhetlig beredskapsorganisasjon, sammen med Nofo og med utstyrsdepoter strategiske steder.

Nærmere omtale av aktiviteter og leveranser vedrørende utbyggingsfasen og driftsfasen for Goliat vil ikke gjennomgå her. Utover den direkte sysselsettingen i driftsorganisasjon og på FPSO'en, jfr. ovenfor, er det for tidlig å presentere et *fullverdig* bilde av aktører, aktivitet og leveranser – men Norut vil hvert år framover, i Følgforskning Goliat, presentere analyser av ulike tema basert på innhentede og systematiserte data.

Erfaringen fra utbyggingsfasen til Norne er at andelen nordnorske leveranser var lave, og langt lavere enn for Snøhvitutbyggingen. En del av forskjellen skyldtes nok at Norne er en offshore utbygging og Snøhvit en onshore-utbygging. Til sammenligning kan sies at de første årene i driftsfasen av Norne var nok også de nordnorske leveransene lave, men nye kontrakter siste året tilsier at andelen vil øke. Den største sysselsettingseffekten fra driften av Norne var lenge fra basevirksomheten og særlig som følge av at mesteparten av driftsorganisasjonen til Norne er plassert i Harstad.

⁸³ Produksjonsstart for Goliat-feltet og full drift hos Eni Norge og leverandører fra 2013.

⁸⁴ Ansatte er inklusiv noen kontraktører integrert i driftsorganisasjonen i Hammerfest og på FPSO-en.

Snøhvit Tog2

På grunn av utvidede ressursanslag for gassen i Snøhvitfeltet og områdene omkring, pågår mulighetsstudier for lønnsomheten i å utvide produksjonen ved Hammerfest LNG med et "Tog2". Beslutning om dette forventes tatt i 2013. En utbygging kan da skje i perioden 2014-2017/18. En *forutsetning* for dette er bl.a. at kraftnettet er forsterket til da med ny linje Ofoten-Balsfjord og Balsfjord-Hammerfest.

Det er fortsatt for tidlig til å ha oversikt over hvordan en eventuell utbygging vil bli utført og de regionale virkninger av dette både i utbyggings- og driftsfase. På grunnlag av kontakt med operatøren Statoil kan følgende mulige utviklingsforløp antydes, forutsatt at en utbygging av Tog2 blir vedtatt:

Prosjektfasen:

En videre utbygging på Melkøya vil medføre betydelig lokal aktivitet. For prosjektfasen er det planlagt å være aktiviteter på Melkøya fra 2014 til 2018. Bemanningen er forventet å variere mellom 200 - 1000 personer i tidsrommet.

Driftsfasen:

Størrelsen på bemanning i driftsfasen etter en kapasitetsutvidelse på Melkøya er ikke fastlagt ennå, men man må naturlig nok kunne anta en økning ut over dagens bemanning. Foreløpige anslag tilsier på en økning med ca. 150-200 personer.

Rekruttering, kompetanseutvikling og infrastruktur – utfordringer for en robust petroleumssektor i Hammerfest og Finnmark

Petroleumsaktiviteten fortsetter å øke de nærmeste årene i Hammerfest, basert på allerede planlagt ny aktivitet. Dette gir muligheter for å videreutvikle industriklyngen rundt Hammerfest-regionen. Et godt utgangspunkt er at store nasjonale aktører allerede er etablert, tunge baseinvesteringer gjennomført og en kraftig oppbygging av petroleumsrelatert kompetansepersonell skjedd de siste ti årene. Hammerfest er nå den regionen i Finnmark og Troms som kanskje på kort/mellomlang sikt er best forberedt til å utføre økende andel petroleumsrelaterte oppgaver som tradisjonelt har vært utført på Vestlandet. Fortsatt er det behov for stadig utvikling av *kapasitet* innen infrastruktur og industriservice samt å utvikle tyngde og bredde i tjenestetilbudet, herunder ulykkeshåndtering, for å kunne ta imot større krevende oppdrag og håndtere logistikkbehovene.

Rekruttering og kompetanseutviklingstilbud til lokalt personell er avgjørende for å gjøre den lokale petroleumsklyngen enda mer robust. Hammerfest er til dels blitt en motor i arbeidsmarkedet for andre deler av Finnmark. Med riktige utdannings tiltak og faglige videreutdanningsmuligheter tilgjengelig lokalt for både operatører og høyere teknisk utdanning, kan det bidra til at stadig flere i regionen kan fylle de jobbene som fortsatt dekkes av en del pendlere utenfra. I så måte er usikkerheten rundt framtida for EnergiCampus Nord, sammen med høgskoletilbudet på teknisk ingeniør/fagskoleutdanning lokalt, og nær opptil et av de største industrielle miljøene i Finnmark og Troms, tidskritisk. Dette er viktig for videre kompetansebasert industriell utvikling – herunder utvikling av industriell kompetanse i lokalt etablerte KIFT næringer i regionen som kan gi spredningseffekter til annen industri og energinæringer (f.eks. fornybar energi).

Rekruttering av personer og bedrifter handler om mer enn attraktive petroleumsjobber og tilgang på oppdrag til bedriftene. Attraktive jobber for ektefelle gjennom en variert

næringsstruktur, og muligheter for det gode liv er kanskje like viktige. Dvs. at boligtilgang, tilrettelegging av barnehage, gode skoler, helsetilbudet og godt flytilbud er en del av “helhetspakken” for å lykkes – jfr. kapittel 5.

Veldig mye har skjedd innen petroleumssektoren de siste årene som gir kommunen nye og skiftende utfordringer å forholde seg til. Ikke minst de siste månedene med Skrugardfunnet og Delelinjeavtalen med Russland. Før det, utsettelsen av vedtak om konsekvensutredning og prøveboring utenfor Lofoten, Vesterålen og Senja samt vurderinger av ilandføringssted for gassledning fra de nye feltene (Luva m.fl.) utenfor Helgeland. Nye baller er i spill, der spørsmål om nye ilandføringssteder, nye baseetableringer, driftsorganisasjoner, gassbasert industri ved rørendene og mulighetsvurderinger av en ny gassrørledning helt fra Barentshavet til hovedtransportledningen Åsgård sør for Helgeland. Midt oppi dette pågår den teknologiske utviklingen med økende bruk av integrerte operasjoner/fjernstyring, men også kanskje en utvikling mot bruk av større komplette produksjonssystem under vann, med eventuelle konsekvenser for regional utvikling det kan gi.

I kjølvannet av ovennevnte dukker stadig nye aktører fram i de ulike fylkene og prøver å posisjonere seg ut fra sin region, kommunes eller bedrifts interesser. Uten samarbeid eller samordning av interessene kan dette lett bli en ressursødende kappestrid, og der det ikke får utviklet seg noen tyngdepunkt i nord.

Ovennevnte utvikling stiller en kommune som Hammerfest overfor endringsutfordringer, der en må være *proaktiv og tidlig oppdatert med analyser og fakta* for å gjøre de *strategiske tilpasninger som utnytter mulighetene*. Det handler f.eks. om å være langt framme med infrastruktur (samferdsel, arealer, elkraftforsyning, kapasitet på verkstedanlegg/utstyr mv.), kompetanse og samarbeidsnettverk. Og ikke minst å være attraktive tilretteleggere for nye etablerere – både personell og bedrifter, samt pleie de aktører som allerede er etablert – slik at de får gode utviklingsvilkår.

Litteratur

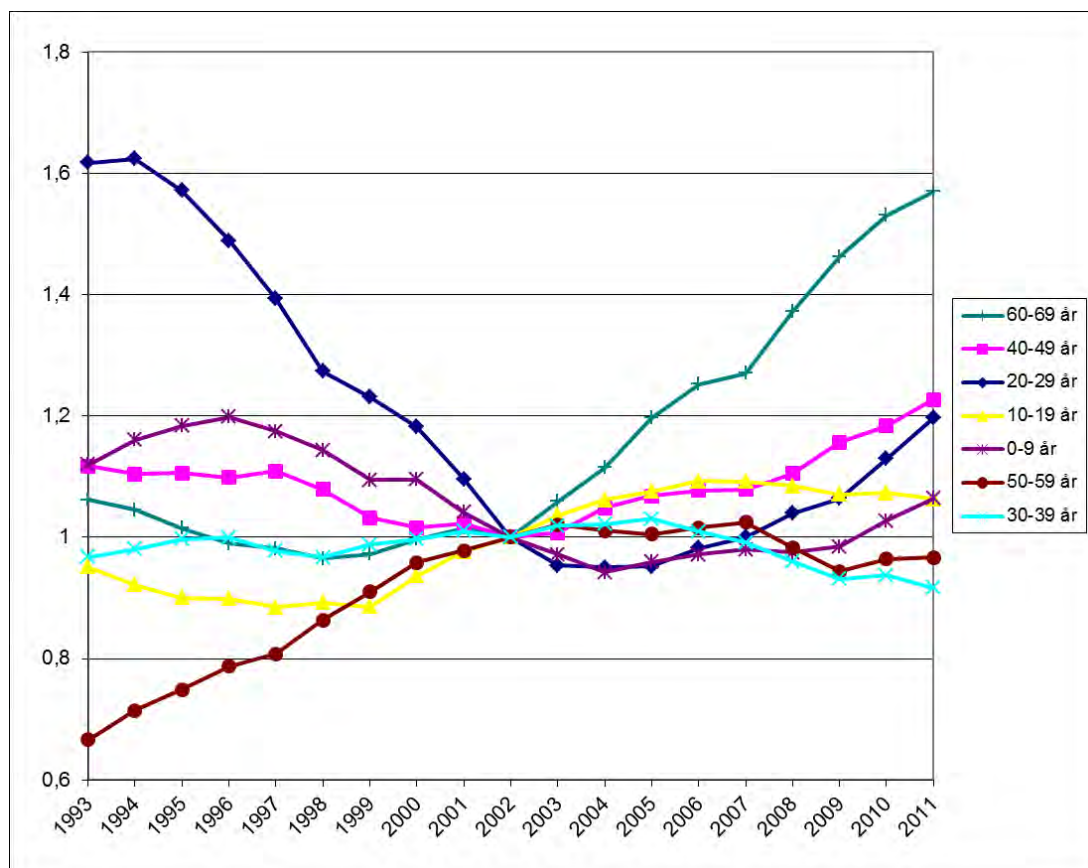
- Andersen, M., Johansen, M., Norvoll, T. & Nyvold, C.E. (2010) *Levert! Petroleumsrelatert leverandørindustri Nordland*, Kunnskapsparken.
- Andersen, M., Johansen, M., Norvoll, T. & Nyvold, C.E. (2010b) *Levert! Petroleumsrelatert leverandørindustri i Troms*, Kunnskapsparken.
- Eikeland, S., Karlstad, S., Ness, C., Nilsen, T. og Nilssen I.B. (2009): *Dette er Snøhvit*. Sluttrapport fra følgeforskningen av Snøhvitutbyggingen 2002-2008. Norut Alta rapport 2009:3.
- Eikeland, S., Karlstad, S., Nilsen, T. og Ringholm, T. (2010): *Regionale forventninger om ringvirkninger av utbygging og drift av Goliatfeltet*. Norut Alta rapport 2010:5.
- GeoNor (2010): *Industriell verdiskaping basert på geologiske ressurser i Nordområdene*. Norut Alta/Narvik, Sintef, NGU, NTNU, 31.12.2010: http://www.sintef.no/upload/Materialer_kjemi/aktuelt/GeoNor%20sluttrapport-web.pdf
- Karlstad, S., Ness, C. og Berg Nilssen, I. (2007): *Transportutfordringer ved petroleumsutbygginger. Snøhvitutbyggingen 2002-2007*. Norut NIBR Finnmark rapport 2007:2, Alta.
- Konjunkturbarometer for Nord-Norge, Høsten 2010. Oppdrag fra Sparebanken Nord-Norge og Innovasjon Norge. Utført av Norut Alta/Tromsø med underleveranser fra Nordlandsforskning og Nofima. Moilanen, M., Karlstad, S. m.fl.
- Nasjonal Transportplan 2014-2023 *Utredningsfasen – Regional utvikling*. Avinor, Jernbaneverket, Kystverket og Statens vegvesen, Arbeidsgruppe for delprosjekt Regional utvikling, 30.11.2010.
- Nasjonal Transportplan 2014-2023 *Utredningsfasen – Ny infrastruktur i nord. DEL 1 Utviklingstrekk i viktige næringer og transportbehov fram mot 2040*. Avinor, Jernbaneverket, Kystverket og Statens vegvesen, 30.11.2010.
- Nilssen, I. B. og I. Lie (2010): *Finnmarkskommunene – indikatorer for omstillingsutfordringer 2010*. Norut Alta rapport 2010:12.
- Nordområdeutvalget (2010): *Nordområdeutvalgets første delinnstilling/Rapport fra temagruppene*. Bodø, november 2010.
- Lian, J.I., Rønnevik, J. og H. Thune-Larsen (2008): *Ny Hammerfest lufthavn – marked, samfunnsøkonomi og ringvirkninger*. TØI rapport 973/2008, Oslo.
- NPD (2009) *Petroleumsressursene på Norsk kontinentalsokkel 2009*.
- NPD (2010) *Fakta Norsk petroleumsverksemd 2010*.
- Nygaard, V., Lie, I. og Karlstad, S. (2011): *En analyse av små, usikre eller stagnerende boligmarkeder*. Norut Alta – Áltá rapport 2010:13.

- Sefoss nyhetsbrev nr. 5/2011: *Skrugard og 21. runde*. Senter for strategiske studier as.
- Slotfeldt-Ellingsen, D. og Sandvik, K. P. L. (2009): *Industriutvikling i Nord-Norge frem mot 2030; En situasjons- og framtidsstudie utført av SINTEF og NORUT*.
- St.meld. nr. 16 (2008-2009) Nasjonal transportplan 2010–2019
- Sørensen, J. E., Hansen, H. & Kristoffersen, R. (2010) *Lever! Petroleumsrelatert leverandørindustri i Finnmark*, HONU og Kunnskapsparken.
- Vatne, E. (2007): *Regional fordeling av sysselsetting i norsk petroleumsindustri*. Bergen: Samfunns- og næringslivsforskning, rapport A22.

Vedlegg 1 figurer

- Befolkningsutvikling og -struktur

Figur 1 (vedlegg): Aldersgruppenes utvikling 1993-2011 (1. januar). Hammerfest.
Indeks 2002=100

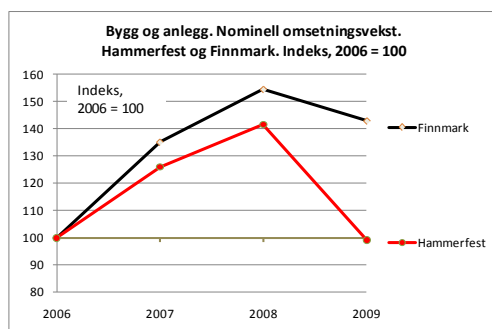

Vedlegg 2 figurer

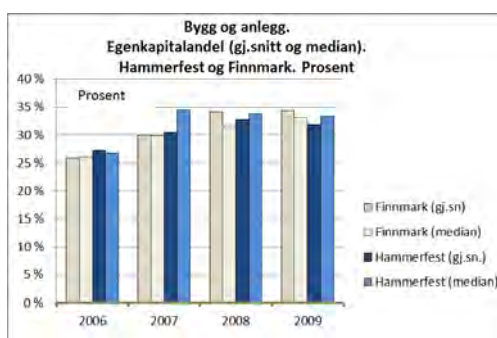
-Næringslivets økonomi; omsetning, egenkapital, lønnsomhet

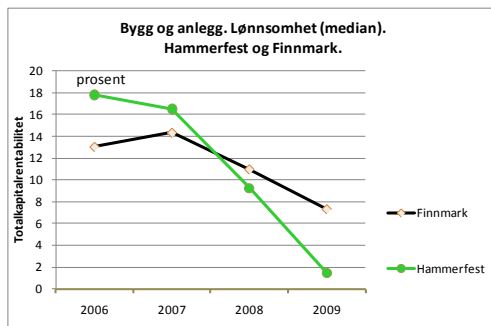
Økonomisk utvikling i noen næringer i Hammerfest basert på analyse av regnskap

Bygg og anlegg

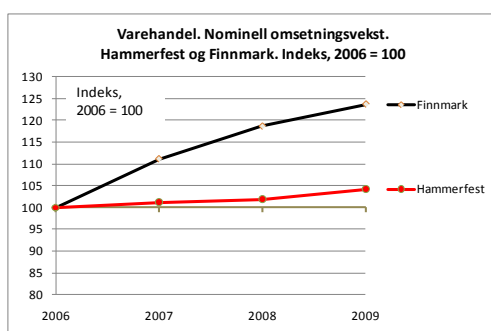
Hammerfestregistrerte foretak hadde 11 prosent av finnmarksforetakenes omsetning i 2009.

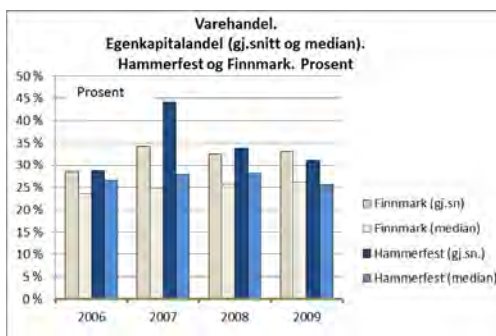
Lønnsomheten kraftig ned i 2008 og 2009. Medianverdi av 28 foretak i 2009 i Hammerfest.

Varehandelen

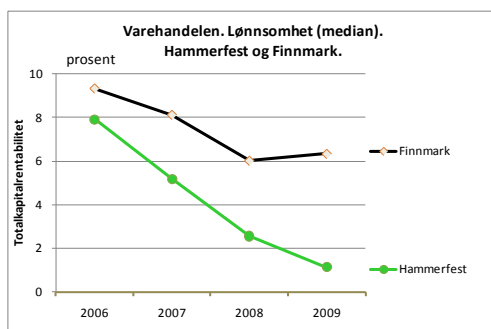

Hammerfestregistrerte foretak hadde 15 prosent av finnmarksforetakenes omsetning i 2009.

Omsetningsstagnasjon i Hammerfest skyldes i det vesentlige nedgang i varehandel med bygge-, jernvare og elektrovarer og maskiner, produksjonsutstyr mv.

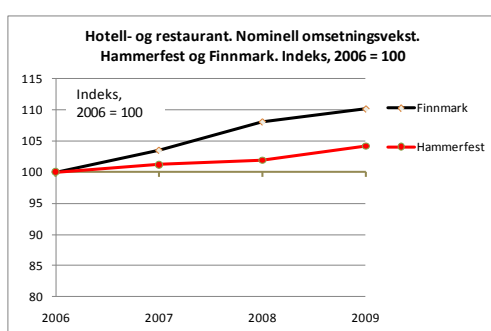

Stor forskjell på soliditeten i store og små varehandelsforetak, særlig i Hammerfest. Egenkapitalandelen i store varehandelsforetak i Hammerfest minsker imidlertid fra 2007 til 2008 og videre i 2009.

Lønnsomheten (median) i varehandelen i Hammerfest har gått betydelig ned i 2008 og 2009. Medianverdi av 80 foretak i Hammerfest i 2009.

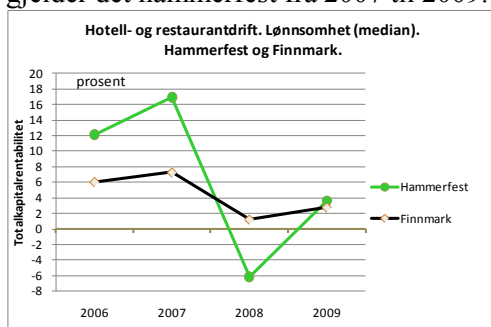
Hotell og restaurant

Vanskelig å sammenligne Hammerfest med fylket, fordi hele Ricakjedens forretningsdrift i Finnmark er registrert i Hammerfest, og kommunen har derfor nær halvparten (49 prosent) av omsetningen i selskap registrert i fylket.

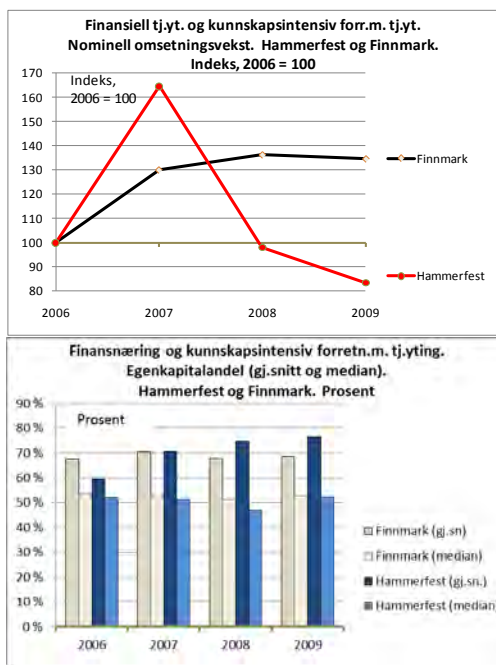

Generelt en bransje med lav soliditet. Soliditeten i Hammerfestforetak og fylket svekket siden 2006. Små foretak i bransjen har generelt lav egenkapitalandel, særlig gjelder det hammerfest fra 2007 til 2009.

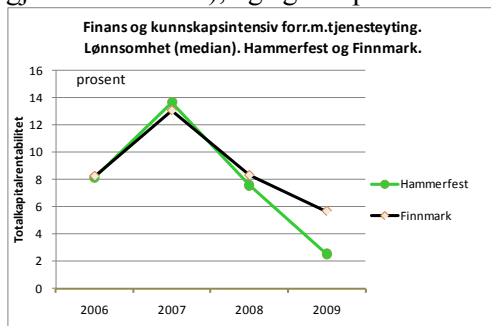

Høy lønnsomhet i 2006-2007, 2008 var et dårlig år som spiste av egenkapitalen, men bransjen med positiv rentabilitet igjen i 2009. Lønnsomhetstallene (og median soliditet) omfatter bare 8 foretak i Hammerfest i 2009 (117 i fylket)

Finanstjenester og kunnskapsintensiv forretningsmessig tjenesteyting

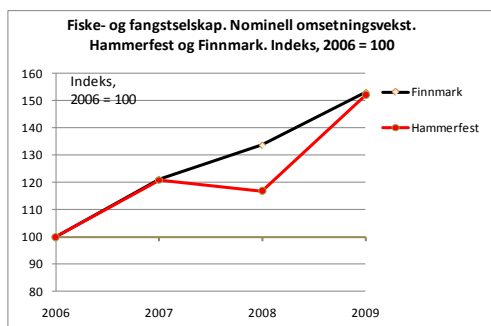

Høy egenkapitalandel i næringen. Dette gjelder først og fremst de store (høye vektete gjennomsnittstall), og egenkapitalandelen for de største øker.

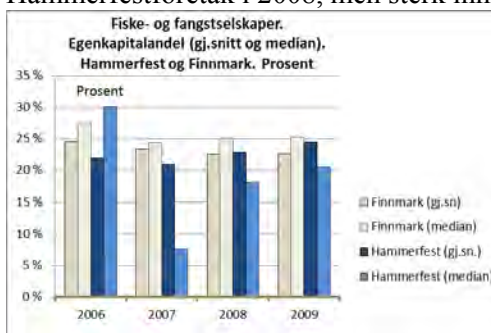

Samtidig reduseres avkastningen på kapital i 2008 og 2009. Medianverdi av 64 foretak i Hammerfest i 2009.

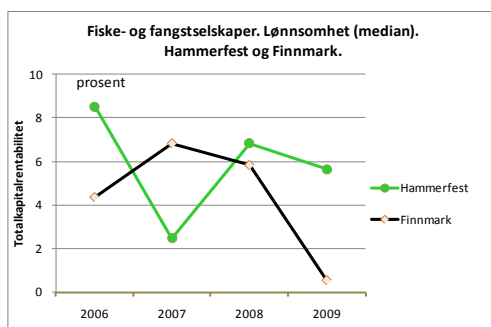
Fiske- og fangstselskap

Sterk og økende omsetningsvekst fra 2009. Nedgang i omsetning for Hammerfestforetak i 2008, men sterk innhenting av veksten på fylkesbasis i 2009.

Lav soliditet

Lønnsomheten kraftig ned i fylket i 2009 (132 foretak), men holder seg relativt høy for 20 Hammerfestforetak

Postboks 1463
9506 Alta
Besøksadr. Kunnskapsparken, Markedsgata 3

Internett: www.norut.no/alta/
E-post: post@finnmark.norut.no
Telefon +47 78 45 71 00
Telefaks +47 78 45 71 01
Foretaksnummer NO 983 551 661 MVA

Norut Alta er et forskningsinstitutt i forskningskonsernet Norut